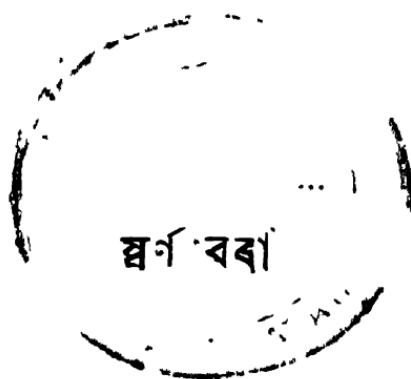

ହଥନୈର ବେଦନା

॥ ଶୁନୌଳ ଅକାଶ ॥

DUDHNOIR BEDANA

An Assamese novel written by Mrs. Swarna Bora, Arundhabhawan Kachukhowa, Nagaon : 782001 (Assam) based on cultural and social lives of Rabhas of Assam and Published by Sunil Prakash, Kachukhowa, Nagaon. (Phone 23518)

Price : Rs. 70.00

প্ৰকাশক : সুনৌল প্ৰকাশ, নগাও।

প্ৰথম সংস্কৰণ : এপ্ৰিল, ১৯৯৩।

লেখিকাৰ দ্বাৰা সৰ্বস্বত্ৰ সংজীব।

বেটপাত : উৎপল বৰা, ফি।

ছপা : হেমাজিনী প্ৰিণ্টার্চ, আনন্দভৱন, কলকাতা।

মুদ্য : ৭০.০০ টকা (সতৰ টকা)

ବାଭା ଜନଜାତି ଭାଇ-ଭାସକଳର
ହାତତ ପରମେଷ୍ଠ

লেখিকাৰ আগকথা

তৃঢ়নৈ। অসম সাহিত্য সভার সপ্তপঞ্চাশতম অধিবেশন। সাহিত্য সভার নিয়ন্ত্ৰণী পত্ৰ পাট এপ্ৰিল মাহৰ গুৰুবৰ্ষা পুনৰা তৃঢ়নৈলৈ বাঁওনা হ'লো। সেই অধিবেশনতে অসম সাহিত্য সভাই মোক বিশিষ্টা সাহিত্যিক ছিবে সমৰ্কননা জনালৈ। সেইবাবে মই গৌৰবাবিত। অধিবেশনৰ দিনকেইটা আমি তৃঢ়নৈৰ ডনবস্থ স্কুলৰ খিবৰত আছিলো। স্কুলৰ সম্মুখতে এখন সক চাহৰ দোকান আছিল হয়তো আজিও আছে। যি গধাকী মামুহে চাহৰ দোকান থন দিছিল তেরেই স্থষ্টি কৰিলে মোৰ এই উপন্যাস।। য'ত লেখিবলৈ চেষ্টা কৰা হৈছে বাভাসকলৰ অভাৱ অনাটনৰ সঁচা কাহিনী, বাভাসকলৰ মিঠা লগা গীত-মাত কৃষ্ণ সংস্কৃতিৰ থুল-মুল কিছু বিৱৰণ আৰু এগৰাকী মাত্ৰ হিয়াৰ ককণ আৰ্তনাদ।

১৯৯১ চনতে আৰম্ভ কৰা উপন্যাসখন লেখি ধৰাৰ সময়তে লক্ষ্মীপথাৰত সেনাৰ অপাৰেচন হৈছিল। একেৰাহে বজৰং, বাইন' অপাৰেচনে অসম বিয়পি পৰিছিল। গোৱালপাৰা জিলাও সেই অপাৰেচনৰ কৰলত পৰিছিল। উপন্যাসখন লেখিবলৈ লোৱাত কেইবাবাৰো তৃঢ়নৈলৈ যাৰ লগা হৈছিল। বিশেষকৈ গাঁও অঞ্চলত সোমাই বাভাসকলৰ জীৱনৰ প্ৰত্যক্ষ অভিজ্ঞতা গ্ৰহণ কৰি এই উপন্যাসখন লেখি উলিয়ালো। বাভাসকলৰ যিথিনি কৃষ্ণ সংস্কৃতিৰ মেটমৰা স্নাব আছে সেইথিনি এখন সক উপন্যাসত লেখি শেষ কৰা সম্ভৱ নহয় সেইহে মই তেঙ্গলোকৰ ওচৰত ক্ষমা বিচাৰিবো। সত্য আৰু কলনাৰে তৃঢ়নৈৰ তৱোপাৰ সজীৱ কৰি বাধিবলৈ চেষ্টা কৰিছো মাত্ৰ। সৰ্বশেষত এই উপন্যাসখনি বাইজৰ হাতত অৰ্পণ কৰিলো। যদি আগৰদৰেই এইখন কিতাপেও বাইজৰ আদৰ পাই তেনেছলে মই মোৰ কৰ্ম সাৰ্থক হৈছে বুলি কৃতাৰ্থ হ'য়।

আনন্দভৱন, কচলুথোৱা

নগাঁও - ৭৮২০০১

ইতি-

শ্ৰীস্বৰ্গ বৰা

ପୁରୁତି ନିଶା ସବସତୀୟେ ଟୋପନିବ ପରା ସାବ ପାଲେ । ଓଚବତେ ଶୁଇ ଥକା ଲାବା ତିନିଟାର ତେତିଆ ଲାଲକାଳ ଟୋପନି । ସିଇତିଲେ ଚାହି ତାଇର ବୁଝନ ବିଯାଇ ଗ'ଲ । ଆଜି ଯଦି ସିଇତିର ବାପେକ ଜୌଯାଇ ଥାକିଲାହେଁତେନ ? କିନ୍ତୁ କି ହ'ବ ଭାଗ୍ୟର ଦଶା ଅକାଳତେ ତାଇ ବିଧବା ହଲ । କିଛୁ ସମୟ ସିଇତିର ଓଚବତେ ନିଧାଳ ଦି ପରି ଥାକି ଏଟା ସମୟତ ତାଇ ଚାଂଥନର ପରା ନାମି ମାଟିତ ଠିୟ ହ'ଲ । କିନ୍ତୁ କାଳେ ପରା ଶୁଲକି ପରିବ ଥୋଜା କାବୁଙ୍ (ମେଖେଲା) ଥନ ଥାପ ମାରି ଥରି ତାଇ ଅନୁଭବ କରିଲେ— ତାଇର ପେଟଟୋ ଗୈ ପିଠିତ ଲାଗିଛେ, କାବୁଂଥନ ଆକ କଙ୍କାଳଟ ଥାକିବ କ'ତ ? ଆଜି ଦୁଇନ ଥରି ଥୁନ୍ଦକଣ ଏଟିଓ ତାଟିର ଶେଷଟ ପରା ନାଟ ।

ଅରଶୋ ତାଇ ନେଖାଲେଓ ଚିନ୍ତା ନାହି, ଚିନ୍ତା ତାଇର ଲାବା-କେଇଟାରହେ । ଯେବେ-ତେବେ ସିଇତିର ଜୋରାଟୋ ମାରିବ ପାରିଲେଇ ହ'ଲ । ଦୋକାନଥନେଇ ହ'ଲ ସିଇତିର ଏକମାତ୍ର ଜୌଯାଇ ଥକାର ସମ୍ବନ୍ଧ । ଏଥନ ସକ ଚାହର ଦୋକାନ । .. ଯିଥିନ ଚାହର ଦୋକାନକ କେନ୍ଦ୍ର କରିଯେଇ ତାଇର ବିଯା ହେଲିଲ । ଆଜିଓ ମେଇଥନ ଚାହର ଦୋକାନଥନେଇ ତାଇର ଶାମୀର ଶୃତିଚିନ ବହନ କରି ଆହିଛେ । ତାଇ ଫାଟି ଯୋଗା ଚୋଲାଟୋର ଓପରତେ କାବୁଂଥନ ଟାନ ମାରି ଜ'ଲେ । ତିନିଟା ସନ୍ତୋଷର ମାକ ଯଦିଓ ତାଇର କିନ୍ତୁ ମୌନଦୟ ଗାନ ପରା ନାହି । ତାଇ ଶୁଟ ଥକା ଲ'ବାକିଟାଲେ ଏବାର ଚାଲେ ଆକ ଦୁରାରର ଦାଂଡାଳ ଥୁଲି ବାହିବଲୈ ଓଳାଇ ଆହିଲ । ପିରାଙ୍ଗୀ କାଟିତ ଥକା ବାହର ବାଚନୀଲାଲେରେ ତାଇ ଚୋତାଲଥନ ସାବି

ଦୈ କାଷତ କଲହଟୋଲେ ନଦୀଥନର ଫାଳେ ଧୋଇ ଦିଲେ— ଗାଁର ସକ
ବାଟଟୋରେନ୍ଦି ଯାଉଣେ ତାଇ ଗୁଣ୍ଗାଇ ଗ’ଲ ।

“ଆକାଶତ ଚଙ୍ଗ ନାହି, ତରା ଜିଲମିଲ କରେ,
ଯେହି ନାବୀର ପୁରୁଷ ନାହି କପେ କି ଗୁଣ କରେ ।”

ନଦୀଥନ ସିଂହତର ଗାଁରଥନର ଗାତେ ଲଗା । ତାଇ କାଷତ କଲହଟୋ
ଲେ ନଦୀଥନର ପାରତ ଠିଯ୍ ହେ ଚାରିଓକାଳେ ଏବାବ ଚାଲେ । ପୃଥିବୀ
ପୋହର ହୈଛେ । ଶୁଦ୍ଧି ଆକାଶ ଫାଲି ସୋଗାଳୀ ଶୋହର ବିଲାବଲୈ
ଆଗବାଟି ଆହିଛେ । ପୁରୁଷ ସୋଗାଳୀ କିବଣେ ନିତୋ ଗାଁରଥନ
ଦୌରାଇ ଯୋରାବ କାଷଣେ ବୋଲେ ଗାଁରଥନର ନାମ ସୋଗତଲି ହ’ଲ ।
ସୋଗତଲି ଗାଁରବ ବନ ବନନିର ଗାତ ଲାଗିଛେ ତେତିଆ ମିଠା ଲଗା ଏକ
ମୁଢ଼ ସମ୍ବିରଣ, ଦୁଧନୈର ଓଥ ଓଥ ଗରାତ ଗଜି ଉଠା କହରାବନର ଓପରତ
ଜାକେ ଜାକେ ବଞ୍ଚି ଝିଯାବୋର ଉରିବଲେ ଆବସ୍ତ କରିଛେ । ନଦୀର
ଓପରତ ନୀଜା ଆକାଶ ନଦୀର ବୁନ୍ଦ ଗଭୀର ଭାବେ ପରିଛେ ଆକାଶର
ନୀଳାଭ ହା ।

ସବସନ୍ଧୀଯେ ନଦୀର ଗଢ଼ାଇଲି ପାନୀଲୈ ନାମି ଗ’ଲ । ନଦୀଥନର
ସିଟୋ ପାବ ମେଟ୍ରେଜ ବନନି । ସବଳ, ଚିରୁ ବନଚୋଷ, ତିତାଚାପ, ଶାଳ.
ସୋଗାକ ଆଶ୍ରମି ଥକା ଏଟା ଶୁଦ୍ଧ ଆହଲ-ବହଲ ସବ । ଫର୍ମଟ ଡିପଟ୍
ମେଟ୍ରେ ଏଟା ଢାକ ବାଂଜା । କାଲିବ ପରା ତାତେଇ ବୋଲେ ସାହିତ୍ୟ
ମଭାବ ମଭାପତି ଧାକିବାହ । ମଭାପତି ଗରାକୀ ବୋଲେ ମାଇକୀ
ମାନୁହ । ତାଇର ଗାତୋ ବନ୍ଦମାଇ ଗ’ଲ— ମାନୁହ ଗରାକୀର ନାମଟୋ
ଜାନିବଲେ ତାଇର ସବ ମନ ଗ’ଲ । ହୋକ ତେଣୁ ଦେବିକୈ ହଲେଓ ନାବୀଯେ
ମାନ ଆକୁ ମଧ୍ୟନର ଗରାକୀ ହ’ବ ପାରିଛେ । ତାଇ ଭାବିଲେ ଆଚଳ
ଶକ୍ତି କିନ୍ତୁ ନାବୀର ଗାତାହ ଆହେ । ଆମାର ସତୀ ଦୁଃଖକଟି କମ
ଆଛିଲନେ ? ବାଭା ବମନୀ ଦୁଃଖକଟି ହାତତ ଢାଳ ତରୋରାଳ ଲୈ ଶକ୍ତି
ବିପଞ୍ଚେ ବଣ କରିଛିଲ । ଆଜିଓ ମେଇ ତେଜ୍ଜ ବାଭା ବମନୀର ଗାତ ଆହେ ।
କଥାବୋର ଭାବି ଭାବି ସେ କୋନ ସମୟତ ପାନୀର ମାଜ ପାଲେଗେ ତାଇ

ততকে ধৰিব নোৱাৰিলে । নদীৰ বুকুত পানী কম । খৰাসী দিনত
নদীৰ পানী শুকায় যায় তহয়ো কাষে বালি পৰে । তেওঁৰা চঞ্চলা
কপহী মৃত্যুপতিয়সী তুখনৈ যেন ক্ষীণাঙ্গী কপ ধাৰণ কৰি ফাণুনৰ
বতাহৰ লগত মিলি যায় । একাজলি পানীৰে মুখখন ধূই তাই
দেখা পালে সক সক নাওঁবোৰ পাৰত লাগি আছে । বাৰিষা হ'লে
আকে নাওঁবোৰ চলিব । তাই পানীত ডুব মাৰি হেপাহ পলুৱাই
গা ধলে আৰু তহয়োখন হাতেৰে মুখখনৰ পানীবোৰ মচি মচি শুণ-
শুণলে নাৰীৰ শোভা শাখা মিলুৰ, নদীৰ শোভা ডিঙা বন্ধুৰে, নদীৰ
শোভা ডিঙা ।

বহুসময় তাট পানীৰ মাজতে ধাকিল । চেঁচা পানীখিনিৰ
স্পৰ্শটি তাইৰ দেহ মন চুই গ'ল । তাই পাৰলৈ উঠি আহিল আৰু
কলহটোত পানী একলহ ভৰাই ঘৰলৈ খোজ ল'লে ।

ঘৰ পাই তাই বাহৰ দাং-ডালত খোৱা কাপোৰযোৰ পিছিলে
আৰু তিতা কাপোৰজোৰৰ পানী চেপি চোতালৰ কাষৰ জেউৰা
খনত মেলি দিলে । ভিতৰলৈ সোমাই আহি সবস্তীয়ে চেঁচা পানী
এগিলাচ থাই মাতিলে—মাধৱ, অ' মাধৱ । তই স্কুললৈ যাবি আৰু
চৰতে বাতিৰ ভাত আছে তিনিওতাই ভগাই থাবি । মই চকটোতেই
পানী দি ধৈছো ।

মাধৱে চাঁচৰ পৰাই মাত দিলে— আমাৰ ইয়াত যে সাহিত্য
সভা হ'ব তাৰ কাৰণে স্কুল এসপ্তাহ বন্ধ মাই ।

—অ' হয়নেকি ? তেনেহলে তই আজি দোকানলৈকে যাবি ।
সোনকালে উঠি বেলি বহুত হ'ল ।

মাধৱে বিচনাতে এড়ামূৰি এটা মাৰি ক'লে— তই গৈ
ধাক । মই অলপ পিছতে গৈ আছো ।

— বাক তেনেহলে মই আহিলো । বেগাবেগিকৈ আহি তাই
আকে নদীখনৰ পাৰ পালেহি । কিয়নো চহৰলৈ যাবলৈ হ'লে
নদীখন পাৰ হবই সাগিব । সিঁহতৰ নদীত . দলং নাই

সেইহে খৰালী খোজকাৰি আৰু বাৰিষা কালত নাওঁত পাৰ হ'ব লাগে ।
নদীৰ পাৰ হৈ কিছুনৰ যোৱাৰ পাছত সিইতৰ দোকানখন । সিইতৰ
দোকানখন তুৰালৈ যোৱা পকী বাস্তাৰ কাষতে । সিইতৰ দোকানৰ
সমূখতে ডনবঙ্গ কুলখন । তাই বেগা বেগিকৈ আহি দোকানখন
পালোঁগৈ । ইমান মাঝুহ ? দোকানৰ সমূখত মাঝুহবোৰ দেখি
আচৰিত হ'ল । সৰস্বতীয়ে ইফালে সিফালে চাই দোকানৰ তলাটো
খুলি ভিতৰলৈ সোমাই গৈছেহে মাত্ৰ এনেতে মাঝুহ কেইজনমান
আহি তাইক সুধিলোহি, চাহ পাম নেকি বাক ?

—হয় পাৰ । অকমান সময় কিন্তু ব'ব লাগিব ।
—হ'ব বাক । মাঝুহ কেইজনে কথা কিটা কৈ তাইলৈ চালে ।

—আপোনালোক বাক কৰ পৰা আহিছে ?

—আমি তোমালোকৰ তালৈকে আহিছো । ইয়াত সাহিত্য চৰ্তা
হ'ব নহয় ? সেইহে বিভিন্ন ঠাইৰ পৰা প্রায় তিনিশমান প্রতিনিৰ্ধ
তোমালোকৰ সমূখত এই ডনবঙ্গ কুলখনতে আছেহি । সোনকালে
চাহ দিব পাৰিবনে ?

—হয় পাৰিম ।

মাঝুহ কেইজন ওলাই গৈ বাস্তাতে ব'লগৈ । তাইৰ বুকুখন
চিৰিংকৈ মাৰিলে । ইমানবোৰ মাঝুহৰ চাহ— তাইৰ দেখোন ইমান
চেনি চাহপাণেই নাই । সৰস্বতীয়ে জুইকুৰা জলালে আৰু ডাঙুৰ
পানীৰ কেটলিটো চৌকাটোৰ উপৰত তুলি দিলে । তাই ঘৰটো
সৰালৰিকৈ সাৰি তিনিখন তক্ষাৰে সজ্জা বেঞ্চ তিনিখন ফটা কাপোৰ
খনেৰে মচি দিলে আৰু হাতখন ধুই ধূপ এডাল জলাই গনেশ
বাবাৰ ফটোখনৰ ওচৰত ধূপডানিটোত দি সেৱা কৰিলে ।

এনেতে মাঝুহকেইজনমান সোমাই আহিল । —চাহ দিয়াচোন
একেলগে আঠকাপ । একাপ চেনি নিদিয়াকৈ দিব পাৰিবনে ?

—হয়, হয় পাৰিম ।

—तावे एजने हाहि मारि क'ले आजिकालि यिहे अरहा हैचे—
चाहब दोकान, डातब दोवान, बिया सवाह सकलोते डायेबेटिक
डायेटब वारळ्हा करिव लगा हैचे ।

—कि करिव । डेजाल खादाइ आमार एই दशा करिछे बुजिहे ।
सबस्तीये चाह आनि दिलेहि । एकाप बिना चेनि ।

—किवा थावलै आছे यदि आना ।

सबस्तीये प्रेट एथनत ठुर्खनमान विस्तृट आनि तेंग्लोकर
आगत दिलेहि ।

सकलोरे आनन्दमने चाह थावलै धरिले । एইथिनि समयाते
माथव आहि पालेहि सि आहियेई चेनि चाहपात आक विस्तृट किनि
आनिवलै ग'ल । किछूसम्यव पाछते वाच आहिल आक सकलो
प्रतिनिधि वाचत उठि सभास्त्वलै ग'लगै ।

ठुर्खनत अमुस्तित होरा सभास्त्वलिखनव नाम दिया हैचे समझय
क्षेत्र । य'त विडिजाति गोषीव विडिव भाषा, संस्कृति विनिमय
करि एक अनन्य समझयव नमूना डाण्डि धरिवलै प्रयास करा हैचे ।
कियनो दक्षिण गोरालपावा ह'ल विडिव जनगोषीव मिलनडूमि ।

किस्त अति परितापव करा ये अधिवेशनव प्राकृत्युर्तते
असमथने बाटुपतिव शासनके धरि अशास्त्र अक्षल आदि कला
आइनव कवलत परिव लगा ह'ल ।

समय आगवाटिल । सक्किया ह'ल । प्रतिनिधिसकले सभास्त्वलिव
परा डनवक्ष हाईस्कूलव अस्तायी शिविरलै आहिल । वाचव
परा नामियेई प्रतिनिधि एजन सबस्तीव चाहब दोकानलै सोमाइ
ग'ल आक वर उंसाहेरे चाह एकाप दिया बुलि वेळे एथन वहि
आपोनमने कुण्ठगाले—

“समझव क्षेत्र है बंक
समझव साथनव प्रेषणा दायिनी
नहुन शकति आक उंस ॥”

ମରସ୍ତାଯେ ଦୋକାନ ବନ୍ଧ କରିବର ସମୟ ହ'ଲ । ତାଇ ଦୋକାନର ଦସଜାଥନ ବନ୍ଧ କରି ପଇଚାବ ଟେମାଟୋ ହାତତ ଲ'ଲେ ଆକ ଟିପ ଚାକି-ଟୋର ପୋହବତ ପଇଚାଥିନି ଗଣିବଲେ ଧରିଲେ । ମାଧରେ ମାକକ ନିବଲୈ ଆହି ପଇଚାଥିନି ଗଣ ଥକା ମାକବ ମୁଖନଟୀଲେ ଏକେଥରେ ଚାଇ ଥାକିଲ । ମାକବ ହୀଙ୍କେ ହୀଙ୍କେ କବା ମୁଖନ ଦେଖି ସି ଆଚାରିତ ହ'ଲ । ସି ମନପୁଣି ମାକବ ଉଛଳ ମୁଖନ ଚାଇ ଥାକିଲ । ସି ଚାଟ ଥାକୋଡ଼େଇ ମାକେ ହାହି ମାବି କ'ଲେ — ଆଜି ବିକ୍ରି ବହୁତ ବାଢ଼ିଲ ଅ' ସୋଣ ଆଜି ବହୁତ ପ୍ରତିନିଧିଯେ ଆମାର ଦୋକାନତ ଚାହ ଥାଇଛେ । ବ'ଲ ଏତିଆ ସବଲେ ଯାଓ । ତାଇ ପଇଚାବ ଟୋପୋଲାଟୋ ବେଗଟୋତ ଭରାଇ ଲ'ଲେ ଆକ ଦୂରାବର ତଳାଟୋ ବାହିର ଫାଲର ପରା ଭାଲକେ ଲଗାଇ ଦି ବାଞ୍ଚାଲେ ଉଠିଲ । ଅଲପ ଦୂର ଯୋରାର ପାଚତ ତାଇ ହାତତ ଅନା ଲେମଟୋ ମାଧରର ହାତତ ଦିଲେ ଆକ ଆଗବାଢ଼ିଲ । ଆଙ୍କାର ନିଶା ମୁରସ୍ତବିଯା ଆଲିଯେଦି ସିଇତେ ନଦୀର ଘାଟଲେ ନାମି ଗ'ଲ । ନଦୀର ପାନୀତ ମରସ୍ତାଯେ ମେଖେଲାଥନ ଆଠୀବ ଓପବଲୈକେ ଦାଙ୍ଗି ଧରିଲେ । ମାଧରେ ହାତର ଲେମଟୋ ଓପବଲୈ ତୁଳି ଧବି— ମାକବ କାଷେ କାଷେ ଯାବଲେ ଧରିଲେ । ତାର ଅଭ୍ୟାସ ଆଛେ ଦିନଟୋର ତିତରତ ସି ହୁଇ ତିନିବାରକୈ ନଦୀଥନ ପାର ହୁଯ ।

ମିଠିତ ନଦୀର ପାର ପାଲେଗେ । ବାଲିତ ମୋମାଇ ଯୋରା ଭବି-ଥନ ଜୋକାବି ଦି ମରସ୍ତାଯେ ଏବାବ ପିଛଲେ ଚାଲେ — ତାଇର ମନତ ପରିଳ ବହୁତ ପୁରୁଣ ହୋଇବା ଅଧିକ ସଜାଯେ ନତୁନ ହୈ ଥକା ହଦୟର ଗୀତ—

আজি নৈব ঐ পাবে
 কাম বজায় দাঁধী
 ইপাব থাকি বজায় দাঁধী
 ওপাব থাকি শুনি
 আমি নাৰী অভাগিণী
 সাতাৰ নাহি জানি
 অ' বস্তুৱে সাতাৰ নাহি জানি ।

সৰস্বতীহিংত যেতিয়া পদ্মীযুধ পাইছিলগৈ তাইব বাকী ছুটা
 চ'ৰা মদন আৰু মাইনা বাহিৰৰ সক খেৰে ছালিথনৰ তলতে আমন
 জিমনকৈ বহি আছিল । মাকক দেখিয়েই মাইনা দৌৰ মাৰি আহি
 মাকৰ মেথেলাথনত ধৰিলেছি ।

তাই হাতত অনা টোপোলাটো মাইনাৰ হাতত দিলে আৰু
 বাহিৰত থকা মাটিৰ কলহটোৰ পানীৰে হাতভৰি কেইটা ভালকৈ
 ধুই আহি ভিতৰ সোমাল । ঘৰটোৰ ধিমিক-ধামাক গোহৰত তাই পিঙ্কি
 অহা কাপোৰজোৰ খ'লি জাপি কুচি ধৈ পুৰণা কাৰুণ্যন টানকৈ
 বুকুত বাঙ্কি আখলৰ শুচৰত পিবা এখন পাৰি বহিল । ইতিপুৰুষে
 মদন আৰু মাইনাই পিবা এখন পাৰি বহিছিলেই । মাখৰো আহি
 সিহিতৰ শুচৰতে বহিলহি ।

সৰস্বতীয়ে টোপোলাটো খ'লিলে আৰু পলিধিনৰ মোনাটোত
 গোটা হৈ পৰা বুটিৰ দাইলখিনি বাতি এটাত বাকি দি নাকৰ
 শুচৰলৈ নি তাই নিজে নিজে ক'লে— নাই গোকোৱা দে !

—কি মাই ? মাখৰে স্বধিলে ।

—বুটিৰ দাইল মাধৰ, বাতিপুৱাৰে আছিল গোকোৱা নাই । এতিয়া
 চলিব ।

—হব দে । মাখৰে হয়ভৰ দিলে । তাৰ বয়স যদিও কম সি
 কিন্তু বস্তুসত্ত্বকৈ বহত বেছি জানিছে । কামৰ লগে লগে থাকি

দুর্দান্ত বিপদ আপনাৰ সম্মুখীন হৈ সি যেন বছত অভিভূতা অৰ্জন কৰিছে। মাকবো তাৰ বাহিৰে দিহা পৰামৰ্শ কৰিবলৈ মানুহেই নাই। ওচৰ চুবুৰীয়া আছে যদিও নিজৰ তেজ মঙ্গৰ দৰে ক'ত হ'ব? সকলোৱে হলা গছ দেখিলে বাগি কুঠাৰ মাৰিবলৈ হে চায়। মাইনা আৰু মদনে একেথৰে মাকৰ মুখলৈ চাই থকা দেখি মাকে মৰমেৰে ক'লে— তইতৰ ভোক লাগিছে? বহু বাচা দিম।

তাই দোকানৰ পৰা অনা কটি তিনিথন বুটৰ দাইলৰ সৈতে তিনিওটাকে ভগাই দিলে। পৰম তৃণৰে সিঙ্গতে থাবলৈ ধৰিলে। কটি আছিল মাত্ৰ পাচখন। এখন তাইলৈ বাথি বাকী এখন আকো সিইতক ভগাই দিলে।

— তই থা মাই। আমাক আৰু নালাগে। মাখৰে ক'লে।

— মোক লাপিব। মাইনাই কথাষাৰ কৈ ভয়ে ভয়ে মাখুলৈ চালে।

মাখৰে খণ্ডে মাইনাক ক'লে— মায়ে থাব নালাগে বেকি? মাই তই থা, তাক নিদিবি, নাখালে তই শক্তি পাবি ক'ব পৰা?

— বহু অকমান দিও একো নহয়।

মাকে নিজৰ ভাগৰ কটিখনেকে ছফাল কৰি এফাল মাইনাক থাবলৈ দিলে। তাই আধাকাল কটি দাইল অকমানেৰে থাট্ট মাখুলৈ চালে। সি আঙুলীকিটা চেলেকী আছিল তাইৰ বুকুখন বিষাই গ'ল। তাই কি কৰিব ভাৰিব নোৱাৰি কক্ষ হৈ ক'লে— থাই হ'ল যদি বহি আছ কিয়? উঠইত ধাৰিপাতি লাগে। কথা কিটা কওতে তাইৰ হিয়াখন ভাঙি যাব শুঁজিলে। মদন উঠিল আৰু ঘটিটোৰ পৰা পানী থাই চাউলৈ শুবলৈ গ'ল।

সৰুতীয়ে কাহিবাতিৰখনি সামাৰ হুৱাৰত দাঁড়াল লগালে। আৰু চাকিটো ফু-মাৰি মুনুৱাই দিব বিছনাত বাগৰ দিলে। সিইতৰ বিচনা বুলিবলৈ বাইৰ চাঁখন আৰু নগাধাৰি এটাই মাত্ৰ সম্পৰ্ক। তাই শোৱা গম্পাই মাইনা আৰি তাইৰ বুকুলৈ কুতকুটি, কুতকুটি

সোমাই আছিল। মাকেও তাক বুকুর মাজত সোমোয়াই হেচি
থবিলে। বাগহাতৰ উপৰত মাইনাৰ ঘূৰটো লৈ সেঁহাতখনেৰে
তাই মাৰৰ আৰু মদৱৰ গাত হাত ফুৰাই দিলে। মাখৰে এইধাৰ
অংমমান শ্ৰেণীলৈ প্ৰমোচন পাইছে। মদন পঢ়াত ভাল নহয়
যদিও স্বাস্থ্যপাতি কিঞ্চিৎ ভাল। মাৰৰ ক্ষীণমিন দেখিলে মনলকহে
ডাঙুৰ বুলি ক'ব। তাইৰ মনটো ধৰকৰাই উঠিল। বাপেক থকা
হলে সিইতে কেতিয়াও আধাপেটিয়াকৈ থাকিব নালাগিলহৈতেন।
ষি হ'ব লগা আছিল হ'ল, আজি আৰু বিচলিত হলে মচলিব। আজি
তাই মাক হিচাবে ভৌঁঘাই থাকিব শাপিব। বুকুত শুট থকা
তিনিটা পুত্ৰক তাই ডাঙুৰ কৰিব লাগিব।

- তই টোপলি ৰোৱা নাই নেকি মাই ? মাখৰে মাকক মাতিলে।
- নাই অ'। আজি দেখোৱ টোপলিটো অহা নাই ? কিছি
সুধিলিবো ?

- কালিলৈকো আমাৰ দোকানত বিক্ৰি হ'বনে !

- হ'ব। প্ৰতিনিৰিসিকল আছে নহয়।

--মোৰ যে লাজেই লাগিছে-- মাৰ্ধ'ৰ ক'জে।

- কিয় ?

- কিয় আৰু তই জানো দেখা নাই ভাল চৰ্কি এখন নাই
বেশি এখন নাই।

--হওক দে। তেওঁলোক ইয়াম দৃঢ়িৰ পৰা আমাক বিচাৰি
আহিছে - আমাক মৰম দিবলৈ আহচে সেৱে আমাৰ পৰম
ভাগ্য। তেওঁলোকৰ কাৰণে সভাহৃতি কৰ্মান যে ডাঙুৰ কৈ
খোৱাবোৱাৰ জোগাৰ কৰিছে - তথাপি আমাৰ দোকানত চাহ একাপ
থাইছে। তেওঁলোক হ'ল সাহিত্য কথা মানুহ, তেওঁলোকে চৰ্কি বেঞ্চ
নিবিচাৰে, তেওঁলোকে জাতিটোৰ উপত্তিহে বিচাৰে। মানুহৰ একতা
বিচাৰে, মানুহৰ মৰম বিচাৰে। তই কালিলৈ সভা চাৰলৈ থাবি।

সেটয়া আমাৰ তীৰ্থস্থান বুজিলি । এতিয়া শুই থাক সোনকালে
উঠিব লাগিব ।

হঠাতে যেন বতাহ এচাটিয়ে সিঁহতৰ পঞ্জাবটো খুলিয়াই
দৈ গ'ল । বেৰব কাকেদি চেঁচা বতাহবোৰ বিব বিবকৈ সোমাই
আহিল । মাধৱে মাকক আকেৰ মাভিলে—মাই স্কুল শুলজেই বহী
কিতাপ লাগিব ।

— বাক দিম এতিয়া শুই থাক ।

— তইটো সদাৰ দিম দিম বুলি কৈ থাক কিন্তু নিদয় ?

— এইবাৰ দিম বুলি কৈছো নহয় ? মাকে খড়েৰে কথামাৰ কৈ
চকুটী মুদি দিলে ।

মাধৱে তলকা মাৰি গাকটোত মুখখন শুজি দিলে । সি
বুজি পাট মাকেনো ক'ৰ পৰা দিব ? দোকানৰ বিক্ৰি হলেহে ।
আনন্দে কতো উপাৰ্জনৰ থলি নাই । যি এটকা দুটকা বাচে
তাকো খাওঁতেই ঘায় । সি যে কেতিয়া কাম কৰিব পৰিব ?
সি চকুটী জোৰেৰে মৰ্দি দিলে ।

বাহিৰত বতাহ জাক জোৰেৰে বলিছিল সৰস্বতী আক্ষাৰতে
নিটাল দি পৰি ভাবিছিল— জীৱনৰ দীঘলীয়া পথচোৱা তাই অতিৰিক্ত
কৰিব খোজে তাই চাব খোজে এই জীৱনৰ দীঘলীয়া পথ চোৱাত
কিমাননো হাতি কানোন হৃথ বেদনা, তয় সংশয় আক প্ৰতাৰণা
অ'হে । তাই এটা হৃনুনিয়াত কাঢিলে আক মাইনাক বুকু
ডোৰেৰে সাঁটি ধৰিলে ।

ପାଇତ୍ତ ସଭାର ତୃତୀୟ ଦିନ । ସେଇଦିନାଓ ସବସତୀଯେ ସୋନକାଳେ ଦୋକାନ ଖୁଲିଲେ । ଶୁକାନ କଟି, କଣୀ ସିଜୋରା ବୁଟ୍ଟର ଦାଇଲତ ଆନ୍ଦୋଳିତ ଦି 'ଚବଜି' ବନାଇ ସେଇଦିନାଓ ତାଇ ଅତିନିଧିମଙ୍ଗଳକ ଖୁରାଳେ । ଆଗର ଦିନତକେ ସେଇଦିନାଓ ତାଇର ବିକ୍ରି ହ'ଲ । ଆଜି ଅତିନିଧି ସକଳର ସୋନକାଳେ ସଭାଘରତ ମିଟିଂ ଆଛେ । ତାଇ ଦୋକାନର କାମ ଗିଲମଚବୋର ସାରାବି ଧୂବଟେଲ ହରୋତେଇ ମଦନ ଦୌରି ଦୌରି ଆହି କ'ଲେହି ମାଇ ମାଇ ଡଇ ଯେ ଭାଙ୍ଗି ଧୈ ଆହିଛିଲି ଘରେ ମାଛଟୋ ମେକୁବୀଯେ ନିଲେ ।

—କେନେକେ ? ହେବୋ କେନେକେ ନିଲେ । ଇମାନଟୋ ଡାଙ୍କର ମାଛ କେନେକେ ମେକୁବୀଯେ ନିବଲୈ ପାଲେ ? ଡିଇତୋନୋ କି କରିଛିଲି ?

—ମାଇନାଇ ହୁରାବଥିନ ଖୁଲି ଧୈଛିଲ ।

—ଭାଲ ହ'ଲ ଯା ଏତିଆ ଶୁଦ୍ଧ ଭାତ ଥାଗେ ।

—ମାଇ, କଣୀ ଏଟା ଦିବି ?

—କଣୀ ? ତାଇତକ କଣୀ ଖୁରାଳେ ମହି ଗ୍ରାହକକ କି ଦିନ । ଦେଖା ନାହିଁ ମେ ଦୋକାନତ ମୁଖରେ ଥେବ ନାହିଁ । ପଟଚା କେଇଟାରେ ଥେବ କିମିନ ଲାଗିବ । ଯା ବେଗେତେ ।

ମଦନେ ବିଷାଦ ମନେବେ ସବଲୈ ଉଭତି ଆହିଲ । ସବଲୈ ଆହିଯେଇ ମାଇନାର ପିଠିତ ହୁରୁମାନ ଦି କ'ଲେ ତୋର ପରାଠେ ହ'ଲ ।

—ଇସ୍, ମହି ବା କି କରିଲୋ ?

—କି କରିଲୋ ? ହୁରାବ ଖୁଲି ଥୋରା ଆହିଲ ।

ମଦନେ କାହି ଏଥରତ ଭାତଥିନି ଟୁଲିଯାଇ ଆନି ନିମର୍ଥ ଅକମାନ ଚତିଯାଇ ଦି କ'ଲେ— ଥା ଏତିଯା ।

ମାଇନାଇ କାହିଥିନତ ହାତ ଧୈ ସୁଧିଲେ ମାଯେ କଣୀ ନିଦିଲେ ?

— ନିଦିଲେ । ଆମି କଣୀ ଥାଲେ ପ୍ରାହକକ କି ଦିବ ? ଦୋକାନର ମୁଖର ଖେବ କିହେବେ କିନିବ ?

ମାଇନାଇ କକାରେକର ମୁଖଲୈ ଭେବୀ ଲାଗି ଚାଇ ଥାକି ଡାତ ଥାବଲୈ ଧରିଲେ । ଥାଇ ଥାକୋତେଇ ମାଇନାଇ ସୁଧିଲେ— କକାଇ, ତେମେହଲେ ଆମାର ଦୋକାନରେ ଡାଙ୍କ ହ'ବ ?

— ମନେ ମନେ ଥାକ ତହି ଏକୋ ଶୁବୁଜ । ସି ଡାତ ଏଗରାହ ମୁଖଲୈ ନି ଖଣ୍ଡରେ କ'ଲେ ।

— ଓଚରତେ ଥକା ମାଧରେ ଭାତ ଏଗରାହ ମୁଖତ ଭବାଇ ନିମର୍ଥ ଅକମାନ ଚେଲେକି ଦିଲେ । ସି ପକଟିଯାଇ ପକଟିଯାଇ ମୁଖର ଭାତ ଗବାହ ଶେଷ କରିଲେ ଆକ ପାନୀ ଏଗିଲାଚ ଥାଇ ମଦନକ ସୁଧିଲେ— ଦୋକାନଲୈ କିଯ ଗୈଛିଲି ?

— ମାଛଟୋମେ ମେକୁବୀଯେ ନିଲେ, କ'ବଲୈ—

— ତହି ମୋକ ଶ୍ରୀରାଜିଲି । ସି ଭୟରେ ଏକୋ ନାମାତିଲେ ।

ଆଜିର ପରା ମୋକ ନେଂସୋଧାକୈ ନାଥାବି ବୁଜିଲି । ଏତିଯା ତହିଁତ ସବତେ ଥାକିବି ମହି ଦୋକାନଲୈ ଯାଏ । ବଜାରର ବନ୍ଦ ଆ ନବ ଲାଗିବ ।

ଆମି ଜାନିଛୋ ନହ୍ୟ ତହି ସଭୀ ଚାବଲୈ ବାବି ମଦନେ କ'ଲେ ।

ଗଲେ କି ହଲ ? ମାଧରେ ଖଣ୍ଡରେ ସୁଧିଲେ ।

— ଆମାକ ନିନିୟ ? ମାଇନାଇ ମାଧରଲୈ ଚାଲେ ।

— ତହିଁତ ଯାବ ନୋରାବ । ବହୁତ ମାନ୍ଦୁହ ହୈଛେ ହେବାବି ।

— ଇମ୍ ଆମି ନେହେବାଓ ଦେ— ନିବିନେ ?

— ନୋରାବ ବୁଲି କୈଛୋ ନହ୍ୟ । ସବତେ ଥାକିବି କଲେକୋ ନାଥାବି ।

— ଆମି କିନ୍ତୁ ନୈବ ବାଲିତ ଥେଲିବଲୈ ଯାମ ।

— দৰজা মাৰি হৈ যাবি ।

সি গৈ দোকান পালেইগে । অলগ সময় দোকানত ধৰণ
পিছত মি মাকক মুধিলে— কিবা লাগিব নেকি ? মই সভালৈ
যাও বুলি ভাবিছো ।

— এতিয়া ত্রকেৱ নালাগে তই সভালৈকে যা ।

তাই ভাবিলে চাই থাকোতেই সময়বোৰ পাৰ হৈছে ।
আজি দিনটোত তাইৰ কামৰ হেচা বেছি পৰিছে । কাপ মেটবোৰ
ধূৰ কাৰণে তাই ওচৰবে আন এজনী মামুহ লগাইছে । তাই
মাধৱ ঘোৱালৈ চালে ।

মাথৱে দোকানৰ পৰা আহি বাস্তাত উঠিলহি আৰু অসংখ্য
মামুহৰ মাজত মিলি গ'ল । বাভা, বড়ো, বহাৰী, বঙালী, নেপালী,
চাহবুৱা, খাছিয়া আৰু অনেকধৰণৰ মামুহ বাস্তাটোৱেনি সভালৈ
গৈছে— সিও মামুহবিলাকৰ লগত গৈ থাকোতে কেনেকৈ দৃধনৈৰ
চক পালেহি গমকে নাপালে । মাইকী মামুহবিলাকে কোলাত
কেচুৱা, বোকোচাত কেচুৱা বাৰ্কি কেনেকৈ ষে খোজ কাঢ়িছে সি
দেখি আচৰিত হ'ল । সিইতৰ দৃধনৈত ইমানবোৰ মামুহ ক'ত
লুকাই আছিল পক্ষৱাৰ দৰে যে লানি লাগিছে— সাৰ্হিত্য সভাৰ
ইমান আকৰ্ষণ নে ! সি আহি কলেজৰ মুখ পালেতি । কলেজতে
সাহিত্য সভাৰ মূল কাৰ্যালয় পাতিছে আৰু একেলগে বছত মামুহে
খাৰ পৰা বভাঘৰ সাজিছে । সি পোনে পোনে সভা ছলীলৈ নগৈ
তাতে বৈ থাকিল । যি শোভাযাত্ৰা চাৰ । ১২টা মান বজাত
শোভাযাত্ৰা আছিল— এনেকুৱা শোভাযাত্ৰা কাহানিও দেখা নাই ।
সিইতৰ বাভানাচ, বড়োনাচ, কাৰ্বিনাচ, চাহবুৱাৰ নাচ, চোস দগৰ
নাম সংকীর্ণন এফালৰ পৰা গৈ আছে । তাৰ পিচত আহিছে
ৰথত উঠি সভাপতি । সভাপতিয়ে হাতঘোৰ কৰি আহিছে । সিও
সভাপতি গৰাকীলৈ চাই নমস্কাৰ জনাইছে । তাৰ পিচত আহিছে

হাতীৰ শোভাযাত্রা। সি এক ছইকৈ লেখি গল পঞ্জাপটা হাতী।
তাৰ মুখখন আনন্দত জিলিকি উঠিল— সি যেন অসম দেশখন চকুৰ
আগতে দেখি পালে— কি সুন্দৰ তাৰ অসমদেশ। তাৰ মাকে
ঠিকেই কৈছিল— সিইতৰ ঠাইখন আজিৰ পৰা তীর্থঙ্কান হ'ল।

— মাধৱ ইয়াত্ৰ বৈ আছ কিয় ?

মোহনক দেখি মাধৱে ঠাহি মাৰি ক'লে— ইয়াত্ৰে বৈ
শোভাযাত্রা চাসো।

— ব'ল এতিয়া সভালৈ যাও।

— ব'ল।

সিইত ছয়োটা সভাঘৰত বহিলগৈ আৰু সভামেত্ৰী শ্ৰীনিৰ্মল
পণি বাইদেউৰ সাকলা ভাসণ শুনি আপুত হৈ পৰিল। ইনান
গঢ়ীৰ কথা সিইতে আগতে কেতিয়াও শুনা বাই। লাহে লাহে
সংক্ষিয়া নামি আছিল। মাঝুহৰ ভিৰ কিন্তু নকমিল— প্ৰদৰ্শনীত
মাঝুহ, চাহৰ দোকান বিলাকত মাঝুহ, সভাঙ্গলিত মাঝুহ— মুঠতে
মামুহেট মাঝুহ। অসমৰ ভাষা কৃষিৰ বে ইমান ডাঙৰ মহামেলা
এখন হ'ব পাৰে তাকে ভাৰি সি নিজেই গৰ্ব অনুভৱ কৰিলে।

সি মোহনৰ লগত সভাঙ্গলিব পৰা ওলাই অহিস। মোহন
ংৰ বক্ষ ; একেলগে পতে। নতুনকৈ তাৰ বাণেক ধুৰুৰীৰ পৰা
বদলি হৈ আছিছে। মোহন ধুৰুৰীৰ হাইস্কুলৰ পৰা নৱমমানলৈ
”মোচন পাই আছিছে। সিইত ছয়োটা একেখন বেঞ্চত বহে।
কিছুদূৰ আহি মাধৱে ক'লে— মোহন, মই যাও দে। বাছবোৰ
গৈ আছে পিছত দিগদাৰ হ'ব। মোহনৰ পৰা বিদায় লৈ সি
মাকৰ ওচৰ পালেগৈ। মাকে চাহ দিয়াত ব্যস্ত। সি মাকক
সহায় কৰি দিছে। সভাৰ পৰা গৈ দোকানত সোমাই বছতেই
চাহ থাইছে। সেইদিনা যথেষ্ট বিক্ৰি হৈছে।

সেইদিনা আগৰ দিনাতকৈ বছত বেছি বিক্ৰি হ'ল।

বছত দেবিলৈকে সিঁহতে দোকানতে ধাকিব লগা ইস।
ঘৰ পাই দেখে আক্ষাৰে-মুখাৰে মদন আৰু মাইনা শুই আছে। তাই
লৰালৰিকৈ মুখহাত ধূলে বাহথৰি কেইদালমান দি জুহালত জুইকুৰা
জ্বলাই ভাতৰ কেৰাহীটো তুলি দিলে। ভাত কেইটা হয় বাবে
তাই জুইকুৰাতে লাগি ধাকিল। বাহথৰিৰ জুই লাপি নাখাকিলে
মুশাই যায়। ধপ্ ধপ্ কৈ ভাত কেইটা উত্তলিন। তাই পিতলৰ
হাতাখনেৰে ভাত কেইটা লৰাই দিলে। নিমসৌৰে সৈতে ভাত
কেইটা বমাই তাই ফেৰাহীটো তুলি দি তলব জুইকুৰা বঢ়াই
দিলে। শুকাই যোৱা কেৰাহীটোত খোৱাতেল অকমান দি, তেজধিৰি
পকে মাবে বাতি এটাত কণ্ঠটো ভাতি ললে আৰু নিৰথ হালধো
অকমান দি কেৰাহীটোত ধালি দি হাতাখনেৰে লৰাই দিলে। ধূনীয়া
পোৰা গোক্ষ এটা তহাতৰ ঘৰটোত মলমনাই প'ল। মদনে মাকে
কণী ভজা দেৰি ক'লে আজি হলে কণী আনিলি সিদিনা হলে
মোক খেলি দিছিলি। মাকে একো নামাতিলে। কণী ভজাধিৰি
লৰাই বগৰাই কেৰাহীটো নমাই থলে। জুইকুৰাত পানী এচাতি
মাৰি তাই কিছুসময় ভাৰি পিত দুটা জুইৰ তাপত দেক দিনে।
দুদিন ধৰি বিষত ধাকিব পৰা নাই। তাপ পোৱাত তাইৰ ভাল
লাগি গ'ল। লাহে লাহে জুইকুৰা চেঁচা পৰিল। তাই মাধৱ
হতক ভাত খাবলৈ মাতিলে। মদন আৰু মাধৱ আহি বহিলাই
মাইনা কিঞ্চ মৃঠিল। উপায় নাপাই সৰস্বতীয়ে তক কোলাত বছাই
লৈ ক'লে— কণী আনিছো নহয়, উঠ চকু মেল। কণী বুলি কণ্ঠতে
খকমককৈ উঠি বহিল আৰু ভাত খাবলৈ ধৰিলে। এটি কেইদিন
সিঁহতৰ শুরুলৈ যোৱা দেবি হৈছে। পাকঘৰৰ বস্তুবাহানি ঠিক কৰি
মাকেও বিছনাত দীঘল দি ভৰি দুখন মেলি দিলে। ভৰি শিৰবোৰ
টানি টানি ধৰিছে আৰু বিষাইছে তাই দুটামান কেকনি মাৰিলে।
— কি হৈছে মাই ? কিয় কেকাইছ ?

- ভবি হৃথন বিশাইছে অ'

—নিবিষাবনে ! দোকানৰ ভিতৰতে কম খোজ কাঢ়িছনে ?

সবস্থতীয়ে ভবি হৃটা কোঢাই আনিলে আকে মেলি দিও চকুহৃটা মুদি দিলে তাইৰ বৰ ভাগৰ লাগিছিল। চকু হৃটাত এক মৰম লগা কলাজলা টোপনিয়ে হেচা মাৰি ধৰিলেহি। তাই টোপনি গ'ল। তেন নোহোৱা চাকিটো কিছু সময় ধপ্ ধপ্ কৰি মুমাই গ'ল। কোঠালীটো নিমিষতে আক্ষাৰে আঙৰি ধৰিলো।

8

মাঙ্গনিশা তাই সাৰ পালে। তাই বাহিৰলৈ উঠি আহিল। আকাশখনত তৰাই জকমকাই আছে, বৰষ্ণ অহাৰ সন্তাননা নাই। জিনমিনা জোন জলে আকাশত এইটো মুকুন্দৰ বৰ প্ৰিয়গীত আছিল। তাই আকাশলৈ ধৰ লাগ চাই ঝাকিল। সুকুন্দ বাভাই যেন আকাশৰ পৰা তাইলৈকে চাই আছে - বিধতাৰ কি লিখন হঠাতে মানুহটো নোহোৱা হৈ গ'ল। দোকানৰ কাষতে বহি থকা মানুহটো এখন বিয়াগোম ঢাকে আহি খন্দা মাৰি দিলেহি। সবস্থতীয়ে দৌৰি দৌৰি আহি মাত্ৰ মুকুন্দৰ নিঠৰ, হৈ পৰা দেহাটোহে পাইছিলগৈ। তাই গগণ ফটা চিঞ্চৰ এটো মাৰি মানুহটোৰ গাত লুটি খাই পৰিডিলগৈ। চিঞ্চৰিলেনো কি হ'ব ? মটৰখনে চেপাৰ লগে লগেই বোলে মুকুন্দৰ শ্ৰাগ বাসু উৰি গৈছিল।

--মাটি মাই কলৈ গলি ? মাইনাই চিঞ্চৰিলে।

তাই লৰালৰিকৈ ভিতৰলৈ সোমাই হুৱাৰত দাংডাল লগাই দি মাইনাৰ চৰলৈ গ'ল - আৰু সারটি ধৰিলে।

—কি হ'ল ? কিয় চিঞ্চিত ?

— কলৈ গেছিলি ? মোৰ ভয় লাগিছে ।

- একো ভয় নাই মই বাহিৰলৈহে গেছিলো ।

সংস্কৃতীৰ আৰু টোপনি নাহিল । কিন্তু পথৰ দিছনাথনত
নিধান দি পৰি থাকি এসময়ত তাইবো টোপনি গ'ল । কাউৰীৰ
মাতত তাই সাৰ পালে ঘৰৰ কাম বন কৰি সোনকালে তাই
দোঁানলৈ গ'ল । বিদ্যুট, কণী, তামোল-পাণ আগৰ দৰেই গোটাই
বাখিলৈ সেইদিনাও তাইৰ বিক্ৰি ভালৈই হ'ল । বাতি বহুত
পৰলৈকে তাই দোকান খুলি বাখিলৈ ।

দিনকেইটা ভালৈবেই পাৰ হৈছিল কিন্তু সেইদিনা বাতিপুঁতা
সৰস্বতীয়ে বাছৰ পৰা নামি আচৰিত হ'ল । তাইৰ দোকানত
চাহখোৱা মাঝুকবোৰ দেখেোন এখন বাছত উঠিচে আৰু বেড়িবোৰ
বাছৰ পৰেত তুলিছে । তাই দোকানৰ মুখতে বৈ প্রতিনিধিসকললৈ
চাই থাকিল । দুই এজনে আহ কলৈহি আমি যাবলৈ ওলালো
বলত চাহ খুলো তোমালোকৰ ঠাইখনৰ মৰম-চেনেহ আমি
কেতিয়াও না শাহৰো ।

'সংস্কৃতীয়ে কি ক'ব কি নক'ব একো ঠিবাং কৰিব নোৱাৰি
থৰ হৈ থকা ঠাইতে বৈ থাকিল । এজনে আহি ক'লে - হেৰা
বাইদেউ চাহ বনোৱা আমি থাইহে যাম । তোমাৰ হাতৰ চাহ
নাখাই যাম বুলি ভাবিছামেকি ?

তাই সংস্কৃত দুৰাই পালে আৰু উৎসাহেৰে তলাটো খুলি
ভিতৰলৈ সোমাই চাহ বনালো - লগে লগেই প্রতিনিধিসকল সোমাই
আহি বেঞ্চুত বহিলহিয়েই । তাই চাহ আনি দিলৈহি আপোনামোক
আকো আহিৰ ।

- আহ বৰ ভাল কথা ক'লাহে । সাহিত্যাই প্ৰাণ দিয়ে বুজিলা ।
তোমাৰ জ'বা মাধৱক ভালকৈ পঢ়াবা যত্ন লবা এদিন সিয়ো

সাহিত্য সাধনা কৰিব পাৰিব ।

এতিয়া আমি যাওঁ । আমি আকো আহিম তোমালোকৰ
আদৰ অভ্যর্থনা কেতিয়াও নাপাইবো ।

—তাই জঠৰ হৈ ঠিয় হৈ আছিল যদিও মানুহকেইজন যাবলৈ
ধৰাত তাই নমন্দাৰ জনালে । প্রতিনিধিসকল গাড়ীত উঠিল আৰু
চাই থাকোতেই তাটৰ চুৰু আৰু হ'ল । সৰস্বতীৰ দুইগালে
চুপানী বৈ গ'ল । মানুহখিনি অচিনাকী হলেও দুদিনতে তাইক
আৰু তাইৰ মাধৱক তেঙ্গলোকে মৰম আৰু চেনেহতে আপ্নত কৰি
তুলিছিল ।

অলপ সময়ৰ পিছতে মাধৱ আহি মাকক আমন-জিমনকৈ
বহি কান্দি থকা দেখি সুধিলে— তোৰ আকো কি হ'ল ? এনেকৈ
কালিছ কিয় ?

—তেঙ্গলোক গ'লপৈ বাচা । মাকৰ মাতটো থোকা-থুকি হ'ল !

—যাবটো, সদায় ধাকিবনে, সেইটো কথাত তই দুখ কৰিব নাপায় ।

—মই কিয় দুখ কৰিছো জান ? বিক্ৰিৰ কাৰণে নহয় দুখ কৰিছো
এই কাৰণেই যে এইকেইদিন আমি সৎসঙ্গ পাইছিলো । বাচা-
টকাই মানুহৰ সকলো নহয় । সৎসঙ্গো মানুহক লাগে । যিসকলৰ
উপদেশ নীতিবাক্যই জীৱনটোক নতুন পথৰ সক্কান দিয়ে । তেঙ্গ-
লোকে কি কৈ গ'ল জান তই বোলে ডাঙৰ মানুহ হবি । ডাঙৰ
হ'লে সাহিত্য সাধনা কৰিবি ।

—বাক বাক হ'ব । এতিয়া চাহ একাপ মোক দেচোন মই চাৰৰ
ষৰলৈ যাওঁ । স্কুল খুলিবৰে হ'ল । চাহখাই মাধৱ গ'লগৈ ।

● ● ● সৰস্বতী সেইদিনা সোনকালে দোকান বন্ধ কৰি ষৰলৈ
গুছি আছিল । ল'বা হৃটাৰ লগতো কোনো কথা নাপাতিলে ।
সিইতক দিনবে ভাত কেইটা খাৰলৈ দি তাই ঢাৰিখন পাৰি
মাটিতে দীঘল দিলে । মদন আৰু মাইনাই ভাত খালে যদিও

মাধৱে কিন্তু ভাত শুখে নিমিলে। তাৰ মনত পৰিস আকৰ চৰুব
চৰুপানী খিনিৰ কথা। মাকে কিয় দুখ কৰিছে সি বুজি পাইছে।
সি আকৰ কাষতে গাটিখৰত বাগৰ সি আজিলে— মাই অ' মাই।
— ওঁ! মাকে লাহৈকৈ উত্তৰ দিলে।

-- তই ভাত মাখাব ? তই মাখালে কিন্তু ময়ো মাখাও। জাইব
শ্ঠান্ত মাধৱলৈ বাধা উপজিল আৰু তাৰ কালে কাটি হৈ মূৰৰ
চুলিবোৰত হাত বুলাই দি ক'লে— তই খা গৈ যা বোৰ তোক
লগ। মাই কাৰণেহে মাখাও।

— কিয় তোৰ তোক নালাগে ?

-- এমেয়ে আমাৰ বঘস হৈছে সেই কাৰণে।

- কিয় আমাৰ গাৱৰ জেঠায়ে' দেখোন বহত ভাত শীৱ বয়সো
জানে' জেঠাইব কম ?

- জেঠাইব কথা নকবি— লোকৰ ধন শুখ, মন শুখ সেই কাৰণে
তোক লাগে— থাৰ পাৰে। আমাৰ ধন শুখো মাই, মন শুখো
মাই, সেই কাৰণে তোক নালাগে।

সি কথাবোৰ শুনিলে যদিও আধা বুজিলে আধা শুবুজিলে,
সি মাজ ইয়াকে বুজিলে যে মাকৰ মনত শুখ মাই। কেতিয়া
যে সি মাকক শুখ আনি দিব পাৰিব।

— মাই, মাধৱে আকে মাজিলে।

— ও

— যই তোৰ শুখ আনি দিব পাৰিমনে ?

— মাকে তাক সাবটি ধৰিলে, কোনেও কাকো শুখ আনি দিব
নোৱাৰে বাচ। শুখ হ'ল ঈশ্বৰৰ দান, সি নিজে নিজে আহে—

— মই হলে এইটো কথা বিধাস নকৰো আমি যদি ভাল কাম
কৰো, কষ্ট কৰো আমাৰ শুখ হ'বই। শুখ বোলে শৰতে আছে
আবিহে তাক ধৰি বাধিব বোৱাৰো।

—এইবোৰ কিতাপৰ কথা— বোপাই আচলতে ভাগ্যৰ লিখন—
সবস্বতৌয়ে ছয়নিয়াহ এটা কাঢ়িলে— তাৰ পিছত ক'লে— বাচা
কষ্ট কৰিবি, নিজৰ আৰ্জনৰ ওপৰত ঠিৰ হ'বলৈ চেষ্টা কৰিবি সম্ভত
থাকিবি, নিশ্চয় তহিঁতলৈ সুখ আহি হাততে ধৰা দিবহি মই
শগন্ধানৰ ওচৰত সদায় প্ৰাৰ্থনা কৰো। তহিঁতৰ সুখ হওক, যদেন
হওক, তাল পথত বাবলৈ ঈৰ্ষৰে মতি দিয়ুক। এতিয়া যা ভাত
কেইটা থাই শুই থাকগৈ—

—নহয় তরো আহ—।

—মই নাখাও তয়ে থাগৈ যা—

মাথৱে কাহিখনত ধক। ভাত কেইটা থাৰলৈ আৰস্ত কৰিলে।
মাকে তাৰ ভাত খোৱালৈ চাই থাকিল তাইৰ পেটতো কৰ-কৰাই
গ'ল। তাই অমূভৰ কৰিলে তাইবো খুড়ুৰ ভোক লাগিছে।
নাই নাই তাইৰ ভোক লগা নাই, ভোক লাগিলেইটো নহ'ব।
চাউল যিকেইটা আছে বাতিপুৱাই ল'বাকিটাকে লাগিব। তাই
যদি থাই সিঁতক কি দিব? এই কেইদিন পোৱা তিনিশ টকা
খেৰ কিনিবলৈ মলো ককাইক দি আহিলগৈ। সি ঘৰৰ আক
দোকানৰ মুখচটো মাৰি দিব। হাজিৰা ল'ব বিশ টকাকৈ।

তাই মাথৱলৈ চালে সি ভাত থাই কাহিখনতে হাতখন
ধূবলৈ ধৰিছেহে মাত্ৰ সবস্বতৌয়ে চিঞ্চিৰি ক'লে কাহিখনত হাত
মুখুবিচোন— তাতে পানী একাহি বাৰ্কী মোলৈ লৈ আন।

মাথৱে কাহিখনতে একাহিকৈ পানী থালি মাকৰ ওচৰলৈ
লৈ গ'ল। সবস্বতৌয়ে উঠি বহিল আৰু কাহিখনৰ পানীখিনি
একে সোহাই শেৰ কৰিলে তাইৰ পেটতো যেন তেজিয়াহে চেঁচা পৰিল।

সবস্বতৌয়ে পুনৰ পাটিখনতে শুই পৰিল— মাথৱে আহি
তাতে মোচা পাভিলেছি। মাকে তাক হেচুকি দি ক'লে— যা
আঠুৱাৰ তলত শোগৈ— ইয়াত মহে দাহে থাৰ।

- ଇସ୍ ଆଠୁରା ଯିଥିନହେ ଏକାଳ ନାହେଇ ।
- ହେଲ୍କ ଦେ ତଥାପିଓ ଏଟା ଆବ ବେବ, ତାତେ ଶୋଗେ ।
    ମି ମାକର ଓଚର ପରା ଡାଟି ଗ'ଲ ଆକ ମଦନର ଓଚରତେ
    ଶୁଇ ପରିଲ ।

সাহিত্য সভা শেষ হ'ল,। দুর্ধৈর উৎসর মুখৰ পৰিবেশ
এটাৰ অন্ত পৰিল। মাথৰহঠৰ স্কুল খুলিলৈ। প্ৰথম দিনা ল'বা-
বিলাকে আৱলৰ মনেৰে স্কুল লৈ আহিল। সিঁতৰ সমাজ অধ্যয়নৰ
ক্লাচটোলৈ মহস্ত চাৰ সোমাই আহিল। চাৰক সকলোৱে ভয়ো
কৰে, ভালো পাই, মহস্ত চাৰ আহিয়েই ছাত্ৰ বিলাকলৈ চালে—
—ভাইতে সাহিত্য সভা চালিলৈ ?

—চালে চাৰ।

—কি দেখিলি ?

—চাৰ প্ৰদৰ্শনী।

—ভাল কথা। পিছে ঘিটিং শুনিলিলৈ নাট ?

ল'বা বিলাকে ইটোৱে-সিটোলৈ চাই সেমেনা সেমেন কৰিলৈ।

—মই কি শুধিছো ?

মাথৰে ঠিয় হৈ সাহসেৰে ক'লে— শুনিছো চাৰ।

—ও ভাল ল'বা বাক কচোন ঘিটিংৰ কিবা কথা অন্ত থাকিলনৈ ?

মাথৰ কিছুসময় ৰ'ল তাৰ পিছত ক'লে—

—চাৰ ! সাহিত্য হৈছে আতিৰ গৌৰৱ। যি আতিৰ সাহিত্য নাই
সেই আতি নিঃকিন।

—আও তই দেখোন বৰ ভাঙৰ শব্দ ব্যৱহাৰ কৰিলি— বাক কচোন
নিঃকিন মানেনো কি ?

--চাৰ আমাৰ নিচিনা— যাৰ খাবলৈ ভাত নাই, পিঙ্কিবলৈ কাপোৰ
নাই পঢ়িবলৈ কিতাপ নাই আৰু লেখিবলৈ বহী নাই।

—হোঁ ! মহস্ত চাৰ হঠাতে চক্ৰাই উঠিল। কিছুসময় তালৈ থৰ
লাগি চাই ধাকিল— ইয়ান দিনে চাৰে তাৰ অৱস্থাটোৱ কথা
নাজানিছিলেই। বহী কিতাপ ঠিকবতে ননাৰ কাৰণে কিমান যে
তাৰ তেওঁ পিতিছিল। বিস্তু কোনোদিন তাৰ অৱস্থাৰ কথা বুজ
লবলৈ চেষ্টা কৰা নাছিল। কিস্ত আজি ? আজি যেন তেওঁৰ
সন্মুখত ঠিয় হৈ আছে এজন নিঃকিন প্ৰতিনিধি।

চাৰে ঘনে ঘনে থকাৰ কাৰণে ঝাঁছৰ ছাত্ৰ সকলো ঘনে
ঘনে আছিল। মাধৱে তিৰ হৈ আছিল।

— বাক বহু। মহস্ত চাৰে কোমল মাত্ৰে তাৰ বহিবলৈ ক'লে।

মাধৱ বহিল। চাৰে আকে শুধিলে -

— বাক তহুতে বচোন সাহিত্য সভা অনুষ্ঠিত হোৱা ঠাইখনৰ নাম
কি হ'ল ?

— চাৰ সমষ্টয় ক্ষেত্ৰ ! সকলোৱে চক্ৰবি ক'লে।

— সমষ্টয় মানে ? চাৰে গহীনহৈ শুধিলে।

এইবাৰ মোহন বড়োয়ে উত্তৰ দিলে -

চাৰ মিলাপ্রৌতি।

— ঠিক কৈছ আমি সকলোৱে মিলাপ্রৌতিবে বসবাস কৰিব লাগে।

— আমাৰ জাতি ধৰ্ম বেলেগ হ'ব পাৰে বিস্তু মামুহ ছিচাবে আমি
সকলো একে। মনত ৰাখিবি কুড় কুড় জাতিবোৰ মিলিয়ে এক
মহান অসমীয়া জাতি গঢ়ি উঠিহে। এনেহেন অসমীয়া জাতিবি মান
সম্মান বক্ষা কৰাটো আমাৰ কৰ্তব্য হয়নে নহয় ?

— হয় চাৰ।

আমাৰ এই দুধনৈখন অৰ্থাৎ য'ত আজি সপ্ত পঞ্চাশতম অধিবেশন
হৈছে, এইখন ঠাই দক্ষিণ গোৱালপাবাত অৱস্থিত আৰু বিভিন্ন

জনগোষ্ঠীর মিলনভূমি ।

— গাবো, বাস্তা, বড়ো, কোচসকল আছিল এই অঞ্চলৰ জাদুৰ জনগোষ্ঠী আৰু এই জনগোষ্ঠীয়ে এসময়ত ভৱপুৰুষৰ পাৰে পাৰে আৰু গাবো পাহাৰৰ অটব্য হাবিলৈকে বসবাস কৰিছিল । ইংৰাজ সকল অসমৰ অহাৰ আগলৈকে এই গোৱালপাবা জিলাখন বংপুৰৰ অগত চামিল হৈ আছিল । ১৮২২ চনত ভাৰতৰ গৰ্ভবতজনেবেল চালাবে গোৱালপাবা জিলাক বংপুৰৰ পৰা পৃথক কৰে আৰু গাবো পাহাৰৰ সৈতে লগ-লগাই নতুনকৈ এখন উত্তৰ পুৱ বংপুৰ জিলা গঠন কৰে । ১৮২৬ চনত ইয়াওয়াৰু সঞ্চিমতে অসম ইংৰাজৰ হাতলৈ বাবু আৰু গোৱালপাবা জিলাক অসমৰ লগত চামিল কৰা হয় । এই গোৱালপাবা জিলা বিভিন্ন জনগোষ্ঠীৰ বাসভূমি সেইকাৰণে গোৱালপাবাক নৃত্যাত্মিক ঘাটতৰ বুলি কৰ ।

চাৰে নিজৰ ঘড়ীটোলৈ চালে— সময় আছে ।

— বাক তহিতে কৰ পাৰিবিনে গোৱালপাবা নামটো কিয় হ'ল ?

— চাৰ গোৱালবিলাকে বাসকৰা কাৰণে—

বিষ্ণুবাম চেৰীলৈ চাই ল'বাবিলাকে হাবি দিলে ।

— চুপ ! মহস্ত চাৰে টেবুলত আচাৰি দাল জোৰেৰে মাৰি দিলে কিয় হাহিছ ?

— চাৰ ইইতে মোক গোৱাল বুলি জোকাই ?

— আজিৰ পৰা কোনে জোকাই মোক কৰি— ল'বাইত কোনোবাই যদি বিষ্ণুক জোকাৰ শান্তি পাৰি বুজিলি ?

— হয় চাৰ ! সকলোৱে ক'লে ।

— বাক এতিয়া শুন গোৱালপাবাত এসময়ত বহুত ডাঙৰ গাথীৰৰ ব্যৱসায় আছিল । মাঝুহে গক ম'হ পুহিছিল । গাথীৰ বিক্ৰি কৰিছিল আৰু ক্ৰমান্বয়ে গাথীৰ চাহিদা বাঢ় বোৱাত ই ব্যৱসায়ত পৰিণত হৈছিল । গোৱালপাবাৰ উত্তৰ-পশ্চিম সীমাবে মাহান

ঘনী বৈ গৈছে আক কিছুন্ব যোৱাৰ পিছত ব্ৰহ্মপুত্ৰত মিলি
গৈছে। সেই সঙ্গম স্থল অতি উৰ্ভৱআক বীহানিৰে ভৰা আছিল
গতিকেই যেই অঞ্চললৈ অসমৰ পশ্চিম অঞ্চলৰ পৰা কিছু-
সংখ্যাক মানুহ আহ পশুপালন বৃত্তি অবলম্বন কৰিছিল। যিথৰ
গাঁও পাতি মানুহ বিলাকে বাস কৰিছিল সেই গাঁওখনৰ নাম
আছিল গোৱাল টুলী। আজিও সেই গাঁও ব্ৰহ্মপুত্ৰৰ পাৰত আছে
সেই গোৱালটুলীৰ পৰাই বৰ্ষমানৰ গোৱালপাবা হৈছে ঝুঁজিলি।

ঝট্ট। পৰিন মহন্ত চাৰ ঠিয় ই'ল - তইতে ছন্দুল' দৰিদ্ৰি।
ঘনে ঘনে থাক। মহন্ত চাৰ খোলাই যোৱাৰ লগে লগে পিছৰ
বেঞ্চৰ পৰা কোনোবাই লাহে লাহে গালে - কাঙাৰে - কাঙীৰে।

★ ★ ■ মহন্ত চাৰ কমনকমলৈ গৈ দেখিলো সকলো শিক্ষ-
কেই সাহিত্য সভাকলৈ আলোচনাত বাস্ত। সকলোকে যেন সাহিত্য
সভাই এৰাবলৈ হলেও উৎসাহ, উদ্বিগ্নণা জোগাইহে গ'ল। মহন্ত
চাৰে হাত দুখন শৃষ্টি মাৰি চকু ছুটা মুদি কৰিবা এটা চিন্তা কৰিলে
এজনে মহন্তলৈ চাই ক'লে - হেবি ডাঙুৰীয়া কি ইমান চিন্তা কৰিছে,
- আজি হেডচাৰক কণকচোন ছুটাকে দিয়ক। সাহিত্য সভাৰ
ভাগৰকে মাৰো।

- পিছে সভালৈ গৈছিল জানো ছুটায়ে লাগে ?

- এৰা, আমিনো কি সাহিত্য কৰিম - যোৱা সকল গৈছে নহয়।

কাগজত পঢ়িছোৱেই।

—আপুনি ঠিকেই কৈছে, পিছে শিক্ষকৰ মুখত এনে কথাই শোভা
নাপায়। এটা কথা মন কৰিছেন ফুকন, দেশত বৰ্ষমান সংস্কৃত
উপস্থিত হৈছে। বৰ্ষমান আমাৰ নতুন জাতীয় সাধনাৰ তীব্ৰ
প্ৰয়োজন হৈছে। কাৰণ অসমীয়া ভাষা সাহিত্যৰ অবিহনে অসমীয়া
জাতি আক অসমীয়া জাতি অবিহনে অসমীয়া সমাজ কোনোভেই বৰ্তি
আকিব নোৱাৰৰ।

- সেইহে ব্যক্তিগত স্বার্থ দিসৰ্জন কি অকমান হলেও দেশ আক

জাতিব কামত লাগি যাব লাগে বুজিলে । নহলো আমি কোনো—
বেই বাচি থাকিব নোরাবিম ।

—“তখিলে দেশ মৰিলে শৰ্গ” নহয় জানো চাৰ ?

হাতত বহী এবোজা লৈ বষ্টি ববদলৈয়ে হোৰ মোৰকৈ
সোমাই আহি একে উশাহে কথা কিটা কৈ পেজালে ।

—উস্ আজি দেখোন শেনৰ এজাত । ফুকনে হাহি মাৰি বষ্টিলৈ
চালে—

—নহম কিয় ? এনেদৰে আৰু অৱহেলিত হৈ কিমান দিন অসমীয়া
মানুহথিনি জীয়াই থাকিব । এই লাঙ্গনা দূৰ কৰিবলৈ অসমৰ
সকলো জনসাধাৰণ এক গোটা হ'ব লাগিব ।

আজি অসম দেশ বাষ্পপতি শাসনকে ধৰি অশাস্ত অঞ্চল
আইন সামৰিক আইনৰ কৰলত পৰিছে ফলত বাইজ ভীতিগ্রস্ত হৈছে ।

এইবোৰটো কিছুমানৰ খবৰেই নাই— থাই বৈ জীয়াই
থাকিব পাৰিলেই হল ইফালে দেশৰ যি হয় হওক ।

এনেবোৰ স্বার্থপৰ মানুহৰ কাৰণেত আজি অসমৰ এই
নিককণ অৱস্থা হৈছে ।

—তুমি ঠিকেই কৈছা আমি সকলোৱে একগোটা হৈ জাতি আৰু
দেশৰ কাৰণে কাম কৰিব পাৰিব লাগিব ।

বৰ্তমান অসমত হাজাৰটা সমস্যাই গা কৰি উঠিছে ।
ব্যাকু আৰু সমাজৰ মাজত সংঘাত আৰস্ত হৈছে । এই সংঘাতে
প্ৰগতিৰ পথত হেঞ্জোৰ হিচাবে ঠিয় দিছে । সেইহে আজিৰ শিক্ষাই
মানুহৰ দেশপ্ৰেমৰ স্পৃহা অগাই তুলিব পাৰিব লাগিব । ভাল
বেয়া বিচাৰ কৰিবলৈ উচিত অনুচিত বিচাৰ কৰিবলৈ শিক্ষাৰ জৰিয়তে
উঠি অহা ছাত্ৰ-ছাত্ৰীসকলে সুস্থ পছাৰ অনুসন্ধান কৰিব লাগিব ।

টংকৈ ষণ্টা এটা বাজিল । ৪ৰ্থ পিবিয়ড আৰস্ত হ'ল ।
সকলোৱে কমনকমৰ পৰা নিজৰ নিজৰ ক্লাচলৈ গ'ল ।

ମାଧରେ ସେଇଦିନା ଶୁଲ୍ବ ପରା ଯାଉଣେ ବାଟିତେ ମନିକ ଲଗ ପାଲେ । ତାଇ ଶୁଲ୍ବ ବେଗଟୋ ବୁଝୁଣ୍ଡ ସାରଟିଲେ ବାଟିର କାଷେ କାଷେ ଗୈ ଆଛିଲା ।

ମାଧର ଦୌରି ଯୋରାଦି ଗୈ ମନିକ ସୁଧିଲେ— ଅଇ ମନି କିଯୁଁ
ଗୁଛି ଆହିଲି । ମୋଳେ ନବଲି କିଯୁଁ ?
—ତୋଲେ ବୈ ବୈ ଆମନି ଲାଗିଲ ।
—ଅ' ମେହିହେ ହବଳା ଥଣ୍ଡେ ଥରକୈ ଖୋଜ ଦିଛ ।

ମନିଯେ ତାଲେ ନୋଚୋରାକୈଯେ ଥରକୈ ଖୋଜ ଦିରେ ଥାକିଲ ।
ମାଧରେ ହାହି ହାହି କ'ଲେ— ବହୁଚାନ ବହ ମହିଆକେ ମାଟେକ
ବଜାର କବି ଦିବ ଲଗା ହ'ଲ, ମେହି କାରଣେହେ ଦେବି ହ'ଲ ।

ତାଇ ମୁଖ୍ୟନ ଓନ୍ଦୋଳାଇ କ'ଲେ—
— ବାକ ବୁଝିଛୋ ଦେ, ଆଚଳତେ ତୋର ମନତ ନାହିଁ ।
— କି ମନତ ନାହିଁ ?
— ମହି ଯେ ତୋଲେ ବୈ ଥାକିଯ ।
— ଧେଣ ତହିଁ ତେନେକୈ ନକବି ଅ' ମୋଣଙ୍ଗନୀ, ତୋଲେ ଯଦି ମନତ
ନାଥାକେ ଥାକିବ କାଲେ ! ବାକ ଏତିଯା ବ'ଲ ଥିବ ନକବିବି ।
— ଏହି କେଇଦିନ କଜେନୋ ଗୈଛିଲି, ତୋକ ଦେଖୋନ ଦେଖିବଲୈକେ ନାହିଁ ।
— ସାହିତ୍ୟ ମଭା ଚାବଲେ, ଆକ ମାଇକ ସହାୟ କବି ଦିଛିଲୋ । ଏହେ-
କେଇଦିନ ଆମାର ଚାହର ଦୋକାନଥନତ ବିକିରି ବାଢ଼ିଲି । ତହିଁ ମଭାଲେ
ନଗଲି କିଯ ।

—আয়ে নিদিলে। তইটো নাজানই আইব অস্থিৎ হৈছে।

—অস্থিৎ হৈছে ? কি অস্থিৎ ?

—অব আক পেটৰ বিষ। ককায়ে গ্রাধ আনি দিছে কিন্তু ভালপোরা নাই।

মনিয়ে মনে মনে খোজকাটি গৈ ধাকিশ। তাইব ফৰত দুখ। তাইব মাক নাই। তাইব জগতেই মাক ঢুকাল। পিছত তাইক আইতাকে লৈ আহিল। তাইব মাকক খেকাচু গারলৈ বিয়া দিছিল। তাত ভাল ডাঙুব কবিবাজ নাছিল কাবণে প্ৰসৱ বেদনাতে মাকৰ ঘৃত্য হৈছিল। বৰ্তমান মনি ষষ্ঠমানিত পঢ়ে। তাই পঢ়া স্কুলখন মাধুর্বীত স্কুলৰ কাষতে।

সিইত গৈ ধাট পালেগৈ। তেড়িয়া সেন্দুৰীয়া আবেলিটোৰ মিঠা মিঠা সগু মোহনীয়া বংবোৰে দুখনৈৰ পানীথিনি বণীৰ কৰি ভুলিছিল। মাধৱে মনিৰ হাতখনত ধৰি কৈছিল,— ভালকৈ লাহে লাহে আহিবি। কালিৰ বৰষুণ জাকত মদীৰ পানী বাঢ়িছে সৌতটোও বাঢ়িছে।

—কালি বাতি বৰ ভয় লাগিছিল নহয়নে মাধৱ ? যেনেকৈহে বতাহ ধূমুহা আহিছিল।

—নাই কিহৰ ভয় ?

—ইস্ মোৰ হলে ধূমুহালৈ বৰ ভয় লাগে।

—পিচে তেড়িয়া তই কি কৰিছিলি ?

—আইব বুকুত সোমাইছিলো। তাতে আমাৰ ঘৰটোৰ চালৰ পথা পানী পৰে।

—পিছত ?

—আয়ে ডাঙুব চৰিয়াটো পানী পৰা ঠাইথিমিত পাতি থলে।

—আমাৰ ঘৰটোতো পানী পৰিলহেতেৰ ভাগ্যে ঘেনিবা মায়ে খেৰ দি চোয়ালে।

माथरे आगतेह आप मारि पाबलै उठिल आक मनिक हात-
थनत थवि टानि आनिले । ताई पाबलै उर्हिं क'ले - उस् वर
सोंत कालिलै वा पाब ह'ब पाबोने नोरावो ?

—वाक आह् कालिब कथा कालिलै ह'ब । कालिलै महि घाटड
बै थाकिम । तই किस्त सोनकाले आहिवि ।

सिहित घराघरि ग'ल । मनिहितव थव माधवर थवव परा
अलप दूरत ।

माथरे थरलै आहि मुख हात धुले आक मजियात थाकि
थोरा भात केहिटा परम तरुण्ये थावलै थविले । भातव काषत
जाईके बोरा खलिहना माछव भाजिकन देखि ताब मनटो डाल
लागि ग'ल । सि थाई थका देखि माइना आहि ताब ओचवते ठिय
ह'ल - माथरे भात एगवाह सानि ताब मुखत मुम्राइ दिवलै गै
कले - मुख मेळ - माइनाह मुख्यन मेळि दिले । सि भातव
गऱ्याहटो ताब मुखत मुम्राइ दि क'ले या एतिया ।

माइनाह मुखत भातव गऱ्याहटो लै चोतालैलै दोव मारिले ।
माथरे भात थाई काहिखन धुइ मदनलै चाई स्फुरिले - तই शुलैलै
गेछिलिने नाई ?

- गेछिलो ।

- एतिया ये खेळि आच नपड किय ? किताप ल ।

सि लगे लगे भितरलै ग'ल आक किताप बहीथिनि आनि
वाबाळाव चालिखनव तलते वडि पडिवलै थविले । चिंतेते
साधारणते वाहिवते वहि पडे कारण वताहो आहि थाके आक
अलप समयलैके पोहर्वे थाके ।

- शुलव परा आहियेह पडिवि बुजिलि । जानट नहय चाकित
तेल नाथाके ताते वाति पडिले टोपनियाहि थाक ।

- महिनो क'त टोपनियाहि थाको । आजि चाबे मोक डाल

তুলি কৈছে ।

- মাথৰে এইবাৰ হাই মাৰি স্বধিলে কিয় বী— ?
- মই পঢ়িৰ পাৰিলো । কপেৰ কলিমনহিতে নোঘাবিলো ।
- বাক বাক লোকৰ কথা কব নালাগে । কালি মই পঢ়াই দিলো
বুলিহে । আজি নতুন পঢ়া দিছে নেকি ?
- নাই অষ্ট কৰিবলৈহে দিছে ।
- এতিয়া তেনেহলে অষ্ট কৰ । চিলেটত কৰি মোক দেখুৱাৰি ।
- ওৰ হলে বহিত পাতিবি ।

মদনে অষ্ট কৰাত মন দিলে । মাথৰেও তাৰ ওচৰতে বৰহ
ইংৰাজী কিঙ্গাপ খন মেলি ললে ।

সক্ষা লাগি আহিল । সৰস্বতীয়ে দোকান সামৰি ঘৰ
পালেহি । দেৱকানত বিক্ৰি নাই সেইহে তাইৰ মনটো দুৰ্বল হৈ
পৰিছিল ।

সময় পাৰ হৈছিল— সৰস্বতীয়ে ভাগকৰা গাৰেই চাউল
কেইটামান কেৰাহীটোত বহাই জুইৰ ওপৰত তুলি দি ওচৰতে
পিবাখন পাৰি বহিল । এনে সময়তে মনি আহি সৰস্বতীৰ ওচৰতে
পিবা এখন পাৰি বহিল ।

বাহৰ থৰিদাল জুইলৈ আগবঢ়াই দি সৰস্বতীৱে তাইক
স্বধিলে— আইতাৰে ভাল পাইছেনে ?

- পাইছে বৰমা ।
- তুলি গৈছিলি ?
- ও গৈছিলো । জান বৰমা আমাৰ চাৰে আমাৰ নদীগনৰ নাম
হৃথৈন কৰনেকৈ হল শিকি যাবলৈ কৈছে— তই বাক জাননে ?
- কিম তইতৰ চাৰে নাজানে ?
- চাৰে কৈছে আমাৰ গাৰ্ব মাঝুহে বোলে ভালকৈ জানিব সেইহে
শিকি যাবলৈ কৈছে ।

- तेंदुनो कर माहुह !
- लक्ष्मीस्पूर जिलाब !
- अ वाक कम वह ! मोर वर भागव लागिहे अ'—
- भागव लागिलेओ कवहि लागिव वरमा !

आमि यिथन नदीव उपरेदि अहा घोरा करो, किञ्च सेहि नदीधरव नामटो किय ह'ल जाजानो— नहय जानो माथव ?

संस्कृतीये हाहि भाबि क'ले— तहि ठिकेइ कैच एहिबोब काहिनी आमि जानव लागे तहितेओ जानिब लागे । आमिओ लोकव मूथव परा शुना ।

- वाक वरमा, एतिया कचोन ?

शुन तेनेहले नदीथन पाहारव उपरव परा वाचि नाचि नामि आहिल वारणे एसमयत नदीधरव नाम आहिल दैमा देउदिनी । दैमा देउदिनी ह'ल वडो शब्द- आक इसार अर्ध ह'ल— देउदिनी ।

कथा कै कै ताई भातव केवाहीटोब तमत झूइकुवा बढाइ दि सिहितव फाले मूथ घुराइ वहिल ।

- तार्व पिछत ? मनिये वरमाव नुथले चाले ।

— प्राय दृश्मान वहवर आगते इयाते बोले वामून परा नामव एथन गांड आहिल । ताते एजन सात्तिक आग्नेण वास कविहिल आक तेंदुव एजनी गळ आहिल । एदिन गक्कजनी चरिवलै गै आक नवहिल । इफाले पोरालिटोये गाथीव खावलै नापाहि झीणाहि ग'ल । वहूदिन गाइजनी नहा देथि वामून वर चिन्तात परिल । एदिन गाइजनी आहिल वामूने गाइजनी वाक्षि थले याते आको याव नोरावे । सेहिदिना वातियेहि वामूने एहि भयङ्कर सपोनटो देथिहिल ।

- सपोन ? भयङ्कर ? माइनाहि भयते आहि माकव कोलात वहिलहि ।

সৰস্বতীয়ে মিটিকাই ইাহি মাৰি ক'লে

—ওঁ ভয়ানক সপোন। বামুন শুভ থাকোতে এজন সন্ধ্যাসী
আহিল আৰু বামুনক ক'লে— কিয় গাইজনী বাৰ্ক দৈছা ? মোক
পূজা কৰা আৰু গাইজনী এৰা তেতিয়াহে তোমাৰ কল্যাণ হ'ব।

সেই কথামতেই বাতিপুৰা বামুনে গাইজনী এৰি দিলে আৰু
বামুনে গাইজনীৰ পিছে পিছে গৈ খাকিল। আচ'ত কথা অলপ
দুৰ গৈ বিৰিণা বন এজোপাৰ শচৰতে থকা গুহা এটাৰ শুপৰত
ঠিক দিলে। আচাৰিত কথা তাইৰ ওহাবৰ পৰা নিজে নিজে গাথীৰ
গোৱলৈ থৰিলে। এসময়ত গাথীৰ পৰা শেষ হল আৰু গুৰুজনী
তাৰ পৰা নামি আহিল।

বামুনে ঘূৰি আহি সকলো কথা বামুনীক ক'লেহি আৰু
ছয়োয়ে শুনাগঠন কৰি ঠাই ডোখৰৰ হাবি জজহন কাটি চাফা
কৰিলে। তাতে তেওঁলোকে দেখা দালে এজনা শিৰলঙ্ঘ।

তেতিয়াৰ পৰা বামুনে সদায় আণি তাতে পূজা দিবলৈ
ধৰিলে। কিন্তু বাৰিষা নদীৰ পানী বাঢ়ি অহাতে বামুনে পূজা
দিবলৈ আহিব নোৱাৰা হল।

বামুনে আকো সপোন দেখিলে— সপোনত সাধু এজন আহি
শুধিলেহি— তই পূজা দিবলৈ কিয় যোৱা নাই ? নদীৰ পান।
বাঢ়ি অহাৰ কাৰণে ষে পূজা দিবলৈ যাব পৰা নাই, সেই কথা
বামুনে সেই কথাস্বার সাধুজনৰ আগত ব্যক্ত কৰিলে।

সেই দিনাৰ পৰা সেই অঞ্জলত হেনো থাৰাঘাৰে বৰষণ
হবলৈ ধৰিলে। আৰু নদীখন পাহাৰৰ পশ্চিমফালে গতি কৰিলে
তাৰ পাছৰ পৰা বামুনে পূজা দিবলৈ যাব পৰা হল। সেই শিৱলিঙ্গত
গাথীৰ দিওতে দিওতে সেই গাথীৰ আহি কোনোৰা শুকঙাইদি
আহি নদীখনত পৰিছিলহি। নদীৰ পানীত গাথীৰ পৰোতে পৰোতে
নদীৰ পানী হেনো গাথীৰৰ দৰে বগা হৈ পৰিছিল সেই কাৰণে

সেই নদীখনৰ নাম হ'ল দুখনে ।

বিধন পাহাৰলৈ গাইজনী উঠি গৈছিল সেইখন পাহাৰৰ
নামেই হ'ল নদেশৰ আৰু বায়ুনে অতিষ্ঠা কৰা দেৱালয়খনৰ
নামেই হ'ল নদেশৰ দেৱালয় ।

এই দুখনেখনকে আকো আমাৰ তাৰাত কয়— চিমাণি ।
চি মানে পানী মাণি মানে গাখীৰ । এতিয়াও পাহাৰৰ কাৰৰ
অশত নদীখনক মাণি বুলিয়েই কয় ।

কথা কৈ কৈ সৰুষতী ঠিয় হ'ল আৰু কোলাতে টোপনি
যোৱা মাইনাক ক'লে— উঠ টোপনি গলি হ'বলা । সি ঠিয় হৈ
থেন থেৰাই ক'লে— মই ভাত নাথাও ।

—কিয় নাথাবি ? ভাত হলেই, উঠ এই পীৰাখনত বৎ—
সৰুষতীয়ে মাইনাক পিবাখনত বজ্ৰাই দি— মাধৱলৈ চাই ক'লে—
মই ইইত দুটাক ভাত দিও মানে তই মনিক ধৈ আহঁগে যা— ।

ତବାବେ ଜିଲ୍ଲାଲ ଆକାଶଲୈ ଚାଇ ସରସତୀଯେ ଏବାବ ଅତୀତଟୈ କିବି ଚାଲେ— ତାଇର ମୃତ ସ୍ଵାମୀ ମୁକୁଳ ବାଭା ଏସମୟତ ଆଗିଯାତ ଆଛିଲ ଆକ ତାର ବେଚମ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନ ଏଥନତ କାମ କରିଛିଲ । ସେଇ-ଧିନି ସମୟତ ଆଗିଯାତ ପାଟ ମୁଗାର ଉଂପାଦନ ହୈଛିଲ ଆକ ଉଂକୁଟ୍ଟ ମାନର ସୂତା ତୈୟାର ହୈଛିଲ । ସେଇ ସମୟତେ ଗୋରାମପାବା ଜିଲାତ ବେଚମ ଶିଲ୍ପର ଏକ ନତୁନ ସ୍ଥଗନ ସ୍ଥଚନା ହୈଛିଲ ବୁଲି କ'ବ ପାବି । ଇଯାବ ମାଟି ସାକରା ଆଛିଲ ସେଇକାବଣେଇ ଅସମର ବେଚମ ଶିଲ୍ପଇ ଭାବତର ଭିତରତେ ଶୀର୍ଷତାନ ଅଧିକାର କରିବ ପାରିଛିଲ । ଆଗିଯାତ ପାଟ ଆକ ମୁଗା ସୂତାର ଫାର୍ମ ଖୋଲା ହୈଛିଲ । ସେଇ ପାମଥନର ସେଉଜୀଯା ମୁନି ଗଢ଼ବୋବେ ମାନୁହର ମନ ମୋହିତ କରିବ ପାରିଛିଲ । ୧୯୧୫ ଚନତ ୧୨୩୦ ହେଟ୍ଟ'ର ମାଟି ଲୈ ଚବକାବେ ଏହି ପାମ ନିର୍ମାଣ କରିଛିଲ । ବେଚମ ଆକ ବୟନ ଶିଲ୍ପ ଅସମର 'ଆଗର ଶିଲ୍ପ ଇ ଅସମତ ପରମ୍ପରା ଭାବେ ଚଲି ଆହିଛେ । ଅତୀତତେ ଅମ୍ବାଯାମକଲେ ଏହି ଶିଲ୍ପକ ସନାତମ ଶିଲ୍ପ କପେ ଗଣ୍ୟ କରିଛିଲ । ଏସମୟତ ବେଚମ ବର୍ଡର ସହସ୍ରଗୀତାତ କୋକରାକାବର ଆଦାବାବୀ ଅଞ୍ଚଳତ ବେଚମ ଦିବସ ଉଦ୍ୟାପନ କରିବା ହୈଛିଲ । ସରସତୀଇତୋ ସେଇ ଦିବସ ଚାବଲୈ ଲଗବୀଯାର ଲଗତ ଗୈଛିଲ । ଅମଂଖ୍ୟ ମାନୁହର ମାଜଙ୍କ ସରସତୀରେ ଲଗ ପାଇଛିଲ ଚଫଲ ଡେକା ମୁକୁଳ ବାଭାକ । ଏକେ ଗାରବେ ମୁକୁଳ ବାଭା ଆଛିଲ ସଦିଓ ଆଗତେ ସରସତୀଯେ ତାକ ଲଗ ପୋରୀ ଆଛିଲ ।

মুকুল্লাই তাইক দেথি ওচৰলৈ মাতি নি কৈছিল—

- শহী বৰ এজনী হলি অ' একেবাৰে মোক থা, মোক থা কৰিছে।
- খেৎ এইটো আৰু কথা ক'বলৈ নাপালি। বাক কচোন আহুত্ৰ গৱেৰ ঢোঁড়ানীক বয়ন বিভাগত কাৰ দিবিমে ?
- আই ত্ৰি মই কিবা কাৰ দিয়াৰ গৰাকী লে ? বাক আহচোন চাহ-তাহ অলপ থাই লঙ্ঘ তোৰ লগৰীয়া কিজনীকো মাত।

সৰস্বতীয়ে লগৰ ভাৰতী দময়ন্তীকো তাইৰ লগত নি চাহৰ দোকানত সোমল। দোকানত ভিৰ লাগিছে— সেই ভিৰৰ মাজতে জেলেপী আৰু নিবেকিবে সিইতে চাহ থালে। জেলেপীখন মুখত ভৰাই মুকুল্লাই ক'লে তইতকনো মই কি চাকৰী দিয় ময়ো ইয়াৰ পৰা যাম বুলিহে ভাবিছো।

- কিয় ! সৰস্বতীয়ে চাহৰ ঢোকটো গিলি মুকুল্লালৈ চালে।
- কি থাকিবি যি কেইটা পইচা পাঞ্চ খাৰলৈকে নাতে। ভাবিছো গাযতে গৈ চাহৰ দোকান এখনকে দিওগৈ নেকি ? তোৰ মত কি ? ঝঁটো ভালহে হ'ব। সূৰ বৈ বৰালী ওচৰৰ পৃষ্ঠি-খলিহা।

সৰস্বতীয়ে হাহিলে।

- বুজিছ সৰস্বতী আমাৰ মানুহবোৰ বৰ বেয়া। ফাৰ্মৰ মূনৌগছৰ পাতবোৰ ইয়াৰ গাৰুৰ মানুহে চিণি নি ঘৰতে পলু পুহিবলৈ ধৰিলে। এইদৰে গছৰ পাত নিওতে নিওতে আচল ফাৰ্মৰ বিলৈ মোহোয়া হ'ল। ফাৰ্মৰ যে আমাৰে মেইকথা আমাৰ মানুহে চিষ্টা নকৰিলে। ভাৰোপৰি গাৰো পাহাৰৰ নামনি অংশত পাৰোসকলে মুনি খেতি কৰিবলৈ ল'লে— লাহে লাহে বেছম অতিছানটো খংস হবলৈ ধৰিলে।

আগতে শুভালকুচিৰ বেপাৰীয়ে সৃতা কিনিবলৈ আহিছিম—
উচ্চ বিষয়া মন্ত্ৰীৰ বিধায়ক আহি অ্যমাৰ পাম চাই আনন্দ পাইচিল।
কিন্তু সেইয়া আৰু এতিয়া আৰু নাই। অলপ দিনৰ ভিতৰতে এই

উদ্যোগৰ অন্তিম নাথাকিব । কাৰণ কি জান সবস্বতী এই কাম' থনৰ সম্প্ৰসাৰণ কৰিব পাৰিব লাগিছিল, কিন্তু সম্প্ৰসাৰণ দূৰবে কথা এতিয়া কংসৰহে পথত । এতিয়া বোসে চৰকাৰে নতুন কাম'ৰ কাৰণে ভোৰাপাৰাত মাটি চাইছে ।

—তেনেহলে তয়ো তালৈ যাৰ লাগিব ?

—তালৈ আৰু কি যাবি । মই গাৱলৈকে যাব :

—এৰা ঘৰলৈ গ'লে বিয়াখনো পাতিব পাৰিবি ।

দময়স্তীহাঁতে খুক খুকাই হাহি দিলে ।

—হেৰ আকাশত চাংপতা কথা নাভাৰিবিচোন । আমাৰ নিচিনা মাঝুলৈ হোৱালী দিব কোনে ?

মুকুন্দই দোকানীক পইচা দি বাহিৰলৈ ওলাই আহিল । তাৰ পিচত সি প্ৰদৰ্শনী দেখুৱালে— উৎকৃষ্ট মানৰ পলু, সূতা, লেতা, কাপোৰ, সূতা কুঁচা গ্ৰণালী, তাঁত শালৰ সজুলী আদি চৰকাৰৰ তৰফৰ পৰা প্ৰদৰ্শন কৰিবে । সবস্বতীহাঁতৰ চাই বৰ ভাল লাগিল । হেপাহেই যেন নপলাব । নিজৰ দেশৰ ইমান ধূনীয়া সূতা কাপোৰ— তাই বৰ গোৰৱ অৰুভৱ কৰিলে । সিহিত প্ৰদৰ্শনীৰ পৰা ওলাই আহি ক'লে— মুকুন্দ আমাক মুনি গছৰ পুলি নিদিয় ?

—বাক মই ঘৰলৈ গলে পাৰিলে নিম যা ।

সেইবোৰ কথা এতিয়া তাইৰ অভীত । অভীত হলেও তাইৰ কাৰণে বৰপেৰাত তৰাই থোৱা এটা অমূল্য সম্পদ । তাই সদায় মনত পেলায় । সদায় পাহৰে । এইদৰেই পাৰ হৈ যাএ— তাইৰ হাতৰ মুঠিয়েনি সময়বোৰ, দিনবোৰ, মাহবোৰ, বছৰবোৰ ।

মুকুন্দ এদিন আহিছিল । কিন্তু মুনি গছৰ পুলি আমা নাহিল । গাৱলৈ অহাৰ পিচত সৰস্বতীয়ে মুকুন্দৰাভাক বছত দিন লগ পাইছিল । এদিন নদীৰ পাৰত মুকুন্দই সৰস্বতীক আগভেটি ধৰি সুধিছিল তই মোৰ হবিনে ? সেইদিনা তাই লাজতে মুহকছ

ଗେଛିଲ, ଆକ କୋଣେ ଦିନ ଉପଲଙ୍କି ନକରା ଏଟା ବୈହିତିକ ଅରାଇ
ତାଇ ସର୍ବଶରୀଷତ ଉପଲଙ୍କି କରିଛିଲ ।

ମୁଚ୍ଚାକେଯେ ଏଦିନ ସିଂହତ ବିଦ୍ୟା ହୈଛିଲ ଆକ ମୁକୁଳାଇ ଡନବକ
କୁଳର ସମ୍ମୁଖତେ ଏଥିନ ଚାହବ ଦୋକାନ ଥୁଲିଛିଲ । ଭାବି ଭାବି ମର୍ଦ୍ଦଭୀରେ
ଏକେ ଠାଇତେ ସବ ହୈ ଥିଯ ହୈ ଆହିଲ ।

— ମାଇ ! ଏକେ ଠାଇତେ ଥିଯ ହୈ କି ଭାବି ଆହ ? ଭିତରଲୈ ଆହ ।
ମାଧ୍ୟରର ମାତତ ତାଟି ସଞ୍ଚିଂ ଘୁରାଇ ପାଲେ ଆକ ସବର ଭିତରଲୈ
ସୋମାଟି ଗ'ଲ ।

— R —

স্কুল চুটির পাছত মাধৱে কিটাপ কিটা সামৰি বাহিৰলে
গোই আহিল। বৰষুণ জাক আহিলেই। সি বৰষুণ জাক কমিবলে
বাৰান্দাতে বৈ থাকিল। বাকী সবাবোৰ ছাতি লৈ লৈ যাবলৈ
ধৰিলে। সি বাৰান্দাতে ঠিয় হৈ থকা দেখি মহন্ত চাৰে চাইকেল
লৈ তাৰ ওচৰজৈ আহি স্থধিলে— মাধৱ বৈ আছ দেখোন ?

—চাৰ ছাতি নাই। কিটাপ বহীবোৰ তিতিব চাৰ !

মহন্ত চাৰে খন্তেক ভাবিলে আৰু তালৈ চাই বলে হো
এইটো লৈ যা কালৈলৈ লৈ আনিবি।

—নালাগে চাৰ। বৰষুণ এৰিলে মই যাৰ পাৰিম।

—একো নহয় নে মোৰ ঘৰ ওচৰতে যাৰ পাৰিম হো নেচি--

মাধৱে ভয়ে ভয়ে চাৰৰ কাৰ চাপি গল আৰু ছাতিটো চাৰৰ
পৰা লবলৈ হাতখন মেলি দিলে।

মহন্ত চাৰে ছাতিটো দি চাইকেল খনত উঠি কলে— তই
যাগৈ ইফালে পানী বাঢ়িছে সোকালে নদীখন পাৰ হৰি বৃজিলি।

মাধৱে ছাতিটো লৈ চপ-চপিয়া হৈ থকা স্কুলৰ পথাৰ খনত
খোজ দি পকা আলিবাটিত উঠিসৈগে— বাটত যাঙ্গত সি ভাবিলে
মনিয়েও ছাগৈ বৰষুণৰ কাৰণে বৈ আছে। তাইবো ছাতি নাই।
সি গৈ বৰ গছজোপাৰ তলতে বলগৈ। অকমান সময়ৰ পাছত
মনিয়ে তিতি আহি থকা দোখ সি ছাতিটো লৈ আগবাটি গ'ল।

মনিয়ে কিতাপ কেইটা বুকুত সারটি ধৰি হাঁহি মাৰি শুধিলে—ছাতি
কত পালি মাধৱ ?

- চাৰে দিছে । মাধৱে গহীন হৈ ক'লে ।
- বাহ তইতৰ চাৰ বৰ ভাল দেই । ছাতিও দিয়ে ।
- ঝি দিবটো মই যে ক্লাছত পাৰো । কথা নাপাতো । ঝি কৱ
মন দি শুনো ।
- তই বৰ ভাল দে মাধৱ— মেট্ৰিকত প্ৰথম হৰিয়েই ।
- তোক কোনে ক'লে মই প্ৰথম হম বুলি ।
- মোক কোনেও কব নালাগে নহয় । মই জানোৱেই ।
- ঝি তই আজি কালি সৰৱজান ।

মনিয়ে হাঁহিলে । মাধৱে সৌহাতে ছাতিটো জ'লে আৰু
বাঞ্ছাতে কিতাপখিনি বুকুত সারটি ধৰি আগবাঢ়িল মনিও তাৰ কাষতে
গৈ থাকিল । মাজে মাজে তাটি ব'ল আৰু অলিব ওপৰেদি খিৰ খিৰ
কৈ বৈ ঘোৱা পানীত তাই খেপ খেপালে । মাধৱে অলপ দূৰে
দূৰে তাইব কাৰণে বৈ বৈ যাব লগা হ'ল । এবাৰ সি খঙ্গৰে ক'লে
কিমান আৰু পানী খেল আহ দেৰি হৈছে ।

মনিয়ে দৌৰ গৈ তাৰ গুচৰ পালেগৈ । বৰষুণ পৰিয়েই
আছিল । মনি তিতিছিল ।

সিঙ্গতে গৈ নদীৰ পাৰ পালেগৈ । ইতিপুৰুৰে নদীৰ পানী
উপচি পৰিছে । এতিয়া আৰু 'সিঙ্গত খোজ কাঢ়ি পাৰ হব নোৱাৰে ।
নদীৰ কাৰ পাই মনিয়ে চিৰি উঠিল । উস্ হেনেকৈ যাৰি নাধৰ !
নাও এখনো নাই ।

- মই সাতুৰি যাব পাৰিব দে— মাধৱে হাঁহি মাৰি ক'লে ।
- খ্ৰ খ্ৰ কিতাপে কাগজে তই সাতুৰিবি কেনেকৈ ৰহ নাও
আহিব । বস এতিয়া গঢ়াৰ ওপৰত উঠি থাকো নাও আহিলে
আহিম । সিঙ্গত দুয়োটা নদীৰ ওখ গঢ়াত উঠি থাকিল । মনিয়ে

হাতৰ মুঠিৰ পৰা সক কাগজৰ টোপোশা এস্ব। উদ্দিয়াই মাধৱৰ
হাতত দি কলে হোখা। বুট ভজা।

—ঞ ইমান সময়ে হবলা লুকুৱাই ধৈছিলি।

—কি লুকুৱাম তোলৈকে আনিছো।

—তেনেহলে মৰম আছে?

—কোনেমো ক'লে মৰম নাই বুলি? তোৰহে নাই।

—এৰা দে নাই। মাধৱে মুটুক-মাতাককৈ বুট ভজা চাবাই
হাহি মাৰি গালে— মৰমৰ লগৰী নাজাৰা আতৰি দুৰণ্তিলে।

—ধেং এইটো। সৌৱা চা- নাও আহিলেই। বস, বল। মাধৱে
ছাতিটো অপাই আধে-বেধে ললে আৰু পানীৰ ঘাটলৈ দুয়োটা
খুপি-খুপি খোজ দিলে— মাধৱে মনিক ক'লে মোৰ চোলাত ধৰি
আহ— ভালকৈ।

মনিয়ে মাধৱৰ চোলাটোত পিছফালৰ পৰা ধৰি নাওখনৰ
ওচৰ পালেগৈ। আৰটো ঘাটৰ পৰা মাঝুহ ভৰাই অনা নাওখনত
সিইতো উঠিল। অকমানি তুলুড়া নাওখন পানীত তুলু-ভুতু কৰিলে।
নারুৰীয়াই খঙ্গেৰে ক'লে ভালকৈ বহি থাক। ভহিতে লৰচৰ নকৰিব।
নারুৰীয়াই ব'ঢ়াপাত লৈ গহীন হৈ পানীলৈ চালে অৱল
সৌতত ব'ঢ়া পাত সোমোৱাই দি সিটো পাৰত লাগিল গৈ। মনিক
মাধৱে তাইৰ ঘৰত ধৈ নিজৰ ঘৰলৈ আহি ছাতিটো বাবান্দাখনতে
মেলি দিলে। মদন আৰু মাইনাই-ছাতিটোৰ কাষ চাপি আহি
স্বুধিলে— ককাই আমাৰ ছাতি কিনিলি?

—নহয়। এইটো আমাৰ চাৰৰ ছাতি। মাধৱে গহীন হৈ ক'লে—

—আমি অকমান লওনে?

—নাই, নাই শুচুবি। ভাঙিব।

সিইত ছুটাই ছাতিটোৰ ওচৰতে বহি আমন-জিমনকৈ—
ছাতিটোলৈকে চাই ধাকিল।

झाखरे भित्रलै गै चोलापेट खुलि वहिवलै आहिल आक
मुख्यात धुइ माके ढाकि थोरा भातव काहिथनव ढाकोनटो शुचाइ
वर डृश्यवे डातकिटालै चाले । कलामाहव आआधन तार
वर सोराद लागिल । सि भात थाइ थाकोतेही माक आहिल ।
—माहि तही आहिलियेही ?

—ওं ग्राहक नाही । वरघुणो आहिछे सेही कावणे शुचि आहिलो ।
सरस्वतीये कावलतिव तलव परा मोनाटो नमाहि थ'ले आक झाखरलै
चाइ सुधिले— छातिटो क'त पाणी ?

- महस्त चाबे दिहे ?
- चाबे तोक छाति दिहे ! सरस्वतीये माधवव फाले चाइ
आचरित ह'ल ।

ॐ माहि वरघुणत किताप वही तितिव बुलि चाबे छातिटो लै
आहिवलै दिले ।

- आहि ऐ देहि तोलै इमान मरम ने ?

ताहि लवालबिकै छातिटोव शुचवलै ग'ल आक एवाक दाङि
चाले— क'वात वालि वोका लागिछेनेकि ? तार पाहत नालटो
चादवर 'आगटोवे मठ ढाबि एथनव ओपरत नालटो धै मद्दनहिंडलै
चाइ क'ले— आतव ह तार परा चाबव छाति केनेवाकै वेऱा ह'व ।

सिंहत तार परा आतवि आहिल । माक भित्रलै सोमाहि
ग'ल । माधवव भात थोरा शेष ह'ल । सि छात मुख धुइ माकलै
चाइ क'ले— माहि, माहि लेमटो ज्ञाहि देचेन मोर वहत पट्ठा
आছे ।

सरस्वतीये सकलो काम पेळाइ धै लेमटो आनिले आक
क'लापवि थका लेमव चिमनिटो फटा कापोव एथनेवे मठ दिले ।
चिमबिटो चक् चक् कै चाफा ह'ल । ताहि लेमटो एकेवाबे
ज्ञाहि दिले, काबण भित्रत आक्काव हैहेही वाहिवतहे गोहव आहे ।

মাথৰে ঢাবি এখন পাৰি ললে আৰু ঢাবিত বুকুখন পেলাই লেখি-
বলৈ আৰম্ভ কৰিলে । সি লেখি থাকোতে থাকোতে লেমটো
আকো ক'লা পৰিল । সি চিঞ্জিলে মাই লেমটো আকো ক'লা
পৰিল ।

-কি কৰিবি বাচা । তেলবোৰ বেয়া । মাকে চাদৰৰ আগটোৰে
লেমৰ তপত চিমনিটো টান মাৰি সোলোকাই নিলে আৰু তপত
হৈ থকা চিমনিটো ফটা কাপোৰখনেৰে আকো মচিবলে ধৰিলে ।
মাখৰে এনেয়ে বৈ নাথাকিল । চিমনি নোহোতা লেমৰ শলিতাৰ
পোহৰতে সি লেখি গ'ল “বুৰঞ্জী এটা জাতিৰ দেকদণ্ড” । সেইহে
আঞ্চলিক ভিত্তিত ইতিহাস প্ৰগয়ন কৰিব লাগে কাৰণ অসম তথা
ভাৰতবৰ্দ্ধৰ মূল ইতিহাসৰ ভেটি হৈছে আঞ্চলিক ভিত্তিত লিখা
ইতিহাসসমূহহে ।

সৰস্বতীয়ে চিমনিটো আকো লেমটোত লগাই দিলে ।
মাখৰে পোনহৈ ঢাবিয়োত বহি ক'লে - মাই এইবাৰ আমাৰ ঙ্গাচত
বহুত ল'বাক বাখিব বোলে । নাইনৰ পৰা টেনলৈ সকলো ছাঞ্জ
পাছ নকৰে ।

সৰস্বতীয়ে শুচৰতে বহি মনে মনে থাকিল ।

-মাই তই দেখোন একো নকলি ?

-কিমো কম । তোৱ পঢ়িবলৈ মই একো সুবিধা দিব পৰা নাই ।
গঢ়িবলৈ সুবিধাও লাগে । চকি টেবুল এজোৰকে মই তোক ঠিক
কৰি দিব পৰা নাই বাতি হলে এই অৱস্থা ।

মাখৰে ইঁাহি মাৰি ক'লে - নালাগে মাই চকি টেবুল ।
চাওচোন মই কালিলৈকে বাহৰ টেবুল বনাই লম । ওপৰত তক্কা
পাৰি ল'ব বচ হৈ যাৰ ।

সেইধিনি সময়তে বৰ জোৰেৰে বজাহ আহিল । সৰস্বতীয়ে
স্বৰাষত দাঃ দাল লগাই দিলে । মাইনা আহি মাকক সারট মাৰি

খবিলেহি । তাই মাইনাক সারটি খবি ক'লে— ভয় নকুবিচোৱ ।
তইত ল'বা মাহুহ । বডাহ ধুমুহাৰ লগত ঘূৰ্ণ দিব পাৰিব
লাগিব ।

— x —

৯

পিছদিনা মাধৱে সোনকালে উঠি বাৰীৰ পৰা বাহ কাটি
আনিলে আৰু তাৰ টেবুল থন বনাবলৈ আৰস্ত কৰিলে । মদনেও
আাহ ডাক সহায় কৰিলেহি । দুঃখোটাই লাগি টেবুলখন বনা-
ওতে বনাওতে সিইতৰ দুপৰীয়া হ'লহি । টেবুলখন ভিতৰত পাতি
লৈ মদনে ক'লে-- ককাই তই তাঁঁশালৰ বেঞ্চখনকে বৰ্তমান চকি
কৰি ল । বহ মই বাহিবত পৰিধকা তক্ষাখন ধূই পথালি আনি
দিও । মদনে বাহিবত পৰি ধকা অলপ ভগা তক্ষা দুখন ফটা

কানি তিয়াই মচিলে আৰু দাঙি আনি টেবুলখনৰ বাহিৰ ক্ষেমটোৰ
ওপৰত পাৰি দিলে । ক্ষেমটোতকৈ তজ্জা দুখন অলপ দীৰ্ঘ হ'ল ।
মদনে ব'লে— ভালেই হৈছে দে ককাই, তাই ভাত কিতাপ ধ'বি ।
পৰি যাৰ মোৱাৰাকৈ মই বাহ পুতি দিম । সিইতথ মাক আজি
থৰত নাই দোকানলৈকে যোৱা নাই । মনিৰ আইতাকৰ অমুখ-
টো বেছি হৈছে— দুপৰীয়ালৈকে তাই মৰিহত্তৰ থৰতে ধাকিল ।
ঘূৰি আহি দেখে মদন আৰু মাথৰে টেবুল বমাই শেষেই কৰিলে ।
— মাই ভোক লাগিছে— মদনে মাকলৈ মোচাবাকৈয়ে ক'লে ।
— বহ, মনিৰ আয়েকৰহে যি টান হৈছে এবিহই মোৱাৰি তথাপি
কোনোমতে আছিচো— তইতক চাউল কিটা সিজাই দিও বুলি ।
— ও সোনবাল কৰ । বৰ ভোক লাগিছে । মদনে ব'লে ।
মাথৰে মাকলৈ চাই শুধিলে— কি অসুখ হৈছে মাই ?

— জানো ধৰিব'ই মোৱাৰি । ডিঙিৰ পৰা বোলে মাতটো মোলাই ।
অতনো পূজা পাতল কৰিছে, তথাপিৰ জানো ভাল পাইছে ।

সৰস্বতীয়ে জুইডাল ধৰি লৰা লৰিকৈ কেৰাহীটো বহাই
দিলে । কলঙ্ক পৰা আনি খোৱা গাগৰীবোৰৰ পানী ধিনি একে-
বাবে ঘোলা হৈ পৰিছে । বাঢ়নি পানী ঘোলা হৰই— হলেও
ল'বা কেইটাক এইবোৰ পানী থাৰলৈ দিলে অসুখ হ'ব ।

তাই পুৰণ চাদৰ এখন আনিলে আৰু চাদৰৰ আগ এটা কলহৰ
মুখত দি পানীধিনি লাহে লাহে ধালি দিলে । চাদৰখনত বোকা
আৰু বালিবে ভৰি পৰিল ।

তাই ভাত কেইটা নমালে আৰু কেৰাহীটো তুলি গাগৰী-
টোৰ পানী ধিনি ধালি দিলে । তাই আনে যে পানী তপত কৰি
থালে বীজাগুমুক্ত হয় । তাৰ বাহিবে আৰু সিইতথ উপাৰ নাই ।
নগৰত সকলো ধাকে— খোৱা পানী, বিজুলী বাতি সকলো নগৰতে
আহে কাৰণ নগৰত ধনী মানুছ ধাকে— জমিদাৰ ব্যৱসায়ী ধাকে ।

কিন্তু সিইতনো কোন ? ধনীয়েই নে মানিয়েই নে জমিদারেই নে
বজাই— সিইত খাবলৈ নোপোরা এয়ুঠি মাঝুহ নামৰ প্রাণীমাত্ৰ।

তাইব ক্ষোভত গাটো কঁপি উঠিল। তাই বিজোহকৰিব।
সিইতৰ নিয়ন্ত্ৰণ প্ৰয়োজনীয়তাৰিনিও চৰকাৰে সিইতক নিদিয়ে।
সিইতৰ উপৰেন্দি প্ৰাইন অহাদি আহি কোনোবাই বিউ, মৌ
খাই দিন নিয়াব, লুঠন কৰিব, সেইটো সিইতে কেতিয়াও
হবলৈ নিদিয়ে।

দৰকাৰ হ'লে তাই বিপ্লব কৰিব। বিজোহ কৰিব। তাইব
গাটো কঁপিছিল। ক্ষোভত, তৃত্যত, বেজোৰত।

বছত পৰ আঁটৰ মাজত মূৰটো সোমোৱাই দি এসময়ত
তাই বাহিৰলৈ উঠি গ'ল।

— ইতিপূৰ্বে মাধৱৰাইতে গা - ধুই আহিলেই।

তাই সিইতক ভাতকিটা বাঢ়ি দিলে। সিইতে ভাতত মুখ
দিছেহে, মনি দৌৰি আহি চিৎৰিলে বৰমা বেগতে আহ আইতাৰ
কিৰা এটা হৈছে।

সৰস্বতীয়ে কাম বন পেলাই দৌৰ মাৰিলে, মদন আৰু
মাধৱেও ভাত খাব নোৱাৰিলে, সিইতো মাকৰ পিছে পিছে গ'ল
কিন্তু ইতিপূৰ্বে মনিৰ আইতাকে ইহসংসাৰ পৰা বিদায় ল'লে।

— মনিয়ে হিমা ধাকুৰি কান্দিলে। মনিহিতৰ ঘৰৰ চোতাল
মাঝুহেৰে ভৰি পৰিল।

মাধৱে চোতালত বৈ মাঝুহ বিলাকলৈ চাই থাকিল। বৃঢ়া
ডেকা সকলো আহিল। হঠাতে মনিৰ আইতাকৰ মৃত্যুৰ খৰৰটোৱে
গাঞ্চনকে জোকাৰি গ'ল। মনিৰ ককায়েকে ক্ষোভেৰে ক'লে—
কিমান দিন ডাকুৰক আনিবলৈ মাঝুহ পথালো। ডাকুৰ নাহে।
পানী বাঢ়িছে, নাও চলিছে যদিও আহিবলৈ ভয় কৰে। সেই
নদী পাৰ হৈ খোজ কাঢ়ি বোকাই পানীয়ে আমাৰ গাঞ্চলৈ ডাকুৰ

कोन आहिव ऐ बुलि चिञ्चिले । गावूब गांडुळाइ चिञ्चिले चिञ्चिले क'ले— आजिलेके इयात एथन डाक्टरथाना थोलाब नोवारिले डाक्टर उषध पातिब अभारत एই अक्षलटो निककण यन्हनात भूगिहे । चहरत गै देखूवाबलै आमाक धन दिव कोने ? सकलोरे एके कथाके क'ले— समय आगवाटिल । गाईब सकलो माझुह आहि गोट थाणेहि । तार माजते एजने क'ले— एतिहा मांग्रामदामलै सोनकाले निवहे लागे ।

केहिजनमान डेका ल'वाहि वाहि काटि आनिले, चाडि बनाले आक मनिब आहिताकर शटो तुलि लले आक नदीब पाबत थका-शुशान (मांग्रामदाम) थनलै लै ग'ल ।

माथरेओ वाहिजब लगत ग'ल । उत्तेक घरब परा शुशानलै याब लागिब मेतिया सिहितर घरब परा सियेहि ग'ल । तार वापेक "मरोतेओ सि शुशानलै गैचिल वापेकर चितात सियेहि जूइ दिछिल ।

इमान मरमब माझुहको आको माझुहेहि पुरि छाइ कवि पेलाय, दुदिनब कावणे दुर्थ कवि आको आनन्द कवे आक मृतकर कथा माझुहे पाहवि पेलाय । कि आचरित एই पृथिवी ? एই पृथिवीब माझुहविलाक ?

सि गै आहिल — गै गै नदीब पाबब शुशानथनत ब्रै छिलगै । तार वापेकर छाइबोब एই नदीखनते सि एनि उटाहि दिछिल । नदीब सोंतर लगत येन तार देउताकर पोरा छाइबोब सागरलै उठित गैचिल । वाह फुटाब शुद एटोत सि चकवाहि उठिल । इमान पर सि चिन्ता कवि नदीब काषत वहि आहिल । इतिपूर्वे मनिब आहिताकर चिताब जूइ दप्दप्द्याहि अलि उठिल— आक जूइब फिरिडतिबोब उपरलै उवि गै लाहे लाहे नाइकीया हैचिल ।

মনির আইতাকৰ ঘৃতাৰ পিছত তাই অকলশৰীৱা হ'ল।
 মনিয়ে মাধৱৰ মাকৰ বুকুত সোমাই কান্দিবলৈ ধৰিলে—আজিৰ
 পৰা তাই কাৰ লগ'ত শুব. কোনে তাইক চাৰ কোনে কাপোৰ
 বৈ তাইক পিঙ্কাৰ ? সবস্বতৌয়ে তাইক বুজনি দিয়ে— তই চিঞ্চা
 নকৰিবি। আইতাৰ নাই, মই আছো নহয় তই চিঞ্চা নকৰিবি।
 যি হৰলগীয়া আছিল হৈ গ'ল।

সবস্বতৌয়ে তাইৰ মূৰত হাত বুলাই দি মৰম কৰি কৰি
 কথাবোৰ বুজাই দিলে।

মাধৱ স্কুললৈ বুলি শোলে যদিও তাৰ অনৰূপতে মনিলৈ
 মনত পৰি থাকিল। যোৱা কালি সি স্কুললৈ নগ'ল। সি কিতাপ
 দৰী খিনিলৈ নদীৰ ঘাট পালেগৈ। সি নাওখনত উঠিল আৰু দূৰলৈ
 চাই পঠিয়ালে— দূৰৰ আকাশখন যেন মাটিত লাগিছেহি। নদীৰ
 পাৰৰ গছবিজাকত উবাইবিলাকে আৰাট লগাইছে। ৰৱষ্ণে সজা-
 বোৰ ভাৰ্তি থানঢান কৰাৰ পিছত সখিয়তী, বুলবুলিবোৰে নতুনকৈ
 কুটা কঢ়িয়াবলৈ লাগি গৈছে। কাউৰীবোৰে ধতাৰত ঘৃত্য হোৱা
 সিইতৰ পোৱালীক লৈ চাৰিও ফালে হাহাকাৰ কৰিব লাগিছে।
 সি কথাবোৰ ভাৰি থাকোড়েই মাৰৰীয়াই নাওখনত ব'ঠা মাৰিবলৈ
 আবস্ত কৰিলে— আৰু সোনকালেই নাওখন আহি ইটো ঘাটত
 লাগিলাই। সি নাওখনৰ পৰা মাখিয়েই স্কুললৈ বুলি খোজ দিলে।

বাবান্দাত টহল দি থকা মহসুচাবে তাক দেখি সুধিলে কি হ'ল
মাধৰ ? কালি নাহিলি দেখোন ?

—হয় চাৰ ! কালি আমাৰ আইতা এজনীৰ যতু হ'ল সেই কাৰণে
আহিব নোৱাৰিলো। চাৰ মোৰ মায়ে আপোনাৰ ছাতিটো মচি-কুচি
একবাৰে ভালকৈ দৈ দিছিল এইটো চাৰ, আপোনাৰ ছাতি।

মাধৰে ছাতিটো চাৰলৈ আগবঢ়াই দিলে। মহসু ছাৰে
ছাতিটো হাতত লৈয়ে গম পালে সঁচাকৈৱে সিইতে ছাতিটো বৰ
য়জৰে বাধিছিল তেওঁ ককণ ভাৱে মাধৰলৈ চাই ক'লে— যা এৰ্তয়া
বেল পৰিবৰ হ'ল।

সি গৈ ক্লাচত বৈহিল গৈ। তাৰ বকু কাঙা আৰ্হ তাক
সুধিলেহি— কিয় কালি নাহিলি।

—আমাৰ গাৰ্হে আইতা এজনীৰ কালি যতু হৈছে।

—ঝ, কাঙাই চৰ্থ কৰিলে।

কাঙাই বেঞ্চীখনতে এনেয়ে অংকি-বাকি তাক সুধিলে। ঐ
মাধৰ মামুহ মৰিলে কি হয় ঝ ?

—মামুহ মৰিলে বোলে নতুন জন্ম ধৰে।

—মই মৰিলে কি হ'ম জান ?

—কি হবি ?

—চৰাই।

—মই চৰাই নহঙ্গ দেই। চিকাৰীয়ে মাৰি পেলাব।

—তেনেহলে কি হবি ?

—নদী !

—খে নদীৰ কিবা প্ৰাণ আছেন ? মাতিব পাৰে জানো--
বুকুৰ ধপ-ধপনি আছে জানো !

—কিয় নাই— নদীৰ সকলো আছে— প্ৰাণ আছে, ভাৰা আছে,
বুকুৰ ধপ-ধপনি আছে মই সেইবোৰ সকলো শুনিবলৈ পাও।

ନଦୀଯେଇ ଜଗତର ଇତିହାସ ବୁକ୍ତ ସାରଟି ଲୈ ନିଜର ଭାଷାରେ କଳକଳ
ଶତିରେ ଆଗ୍ରହୀତିରେ । ନଦୀଯେଇ ଆମାର ପ୍ରାଣ ଆକୁ ଶୃଙ୍ଖଳି-ସଂକ୍ଷତିର
ବୋରତୀ ଶୁଣି । ନଦୀଯେଇ ଆମାଲେ କଟିଯାଇ ଆନିଛିଲ ସଭ୍ୟତାର
ନ୍ତରନ ଦିଗମ୍ବ । ସେଯେହେ ମୋର ନଦୀ ହ'ବଲେ ମନ ଘାୟ ।
“ନଦୀହେ ପଥାଲିମ ଦୁଧନି ଚବଣ ନିତେ ମାଟିହୈ ମିଳିମ ବୁକ୍ତ । ସୋଗୋରାଜୀ
ମେଘ ହେ ବଙ୍ଗ ଇହି ବିରିଭାବ ମେତା ପରା ତୁଥାନି ଗୁଠିତ ।”

ହଞ୍ଚି ପରିଜ । ସିଇତର ଅଙ୍କ ଚାବ ସୋମାଇ ଆହିଲ ।

— ଅଙ୍କ କବି ଆନିଛନେ ? ହରିମୋହନ ନେଣ୍ଗ ଛାବେ ଶୁଧିଲେ—

— ଆନିଛୋ ଚାବ । ସକଳୋରେ ଅଙ୍କ ଦେଖିବାଲେ । ମାଧରେ କିନ୍ତୁ ଦେଖିବାର
ମୋରାବିଲେ । କାବଣ ସି କାଲି ଅହା ନାଛିଲ ।

ଅଙ୍କର ଚାବ ହରିମୋହନ ନେଣ୍ଗେ — ମାଧରକ ଓଚବଲୈ ମାତି ଆନି
କ'ଲେ — ମାଧର ତୋର ଶ୍ରୀପଦର ଆମ ବହୁତ ଆଶା କବିଛୋ — ତହିଁ
ଶ୍ରୀଲବ ନାମ ବାଖିବ ଲାଗିବ । ଶ୍ରୀଲ ଫାତ ନକରିବି । ମାଧରେ କଥାରୋର
ଶୁଣି ତଳାଲେ ମୂର କବି କ'ଲେ — ଚାବ ଆମାର ଗାଁରେ ଆଇତାର ମୃତ୍ୟୁ ହେବେ
କାବଣେ କାଲି ଆହିବ ମୋରାବଲେ ।

— ଝାହନେକି ? କି କରିବ ଈଶ୍ଵରର ଟଙ୍କାର ଶ୍ରୀପଦ ଆମାର ହାତ
ନାହି, ସି ହେ ଗ'ଲ ତାବ କଥା ଚିନ୍ତା କବି କିବା ଲାଭ ଆହେ ଜାନୋ ?
ଶୀତାତ କୈଛେ ସି ଦ୍ଵିତୀୟ ସି ଆକେ ଆହିବ । ଧାକ ଶ୍ରୀଲ ଶ୍ରୀଲ
ଛୁଟିର ପିଛତ ତୋକ ମହି ଅକୁ ବ୍ୱାହି ଦିମ । ତହିଁ ଛୁଟି ହଲେଇ
ଶୁଣି ନାଥାବି ।

ଚାବ ସୋରାବ ପିଛତ ଶ୍ରୀବାବୋର ମାଧରର ଓଚବ ଚାପି ଆହିଲ
ଆକୁ ତାଲେ ଚାଇ କ'ଲେ — ହୟ ଦେ ମାଧର ତହିଁ ଶ୍ରୀଲର ମାନ ବାଖିବ
ଲାଗିବ । ଆମିତୋ ମୋରାରୋ । ମାଧରେ ସିଇତର ମୁଖଟେ ଭୋଲା ଲାଗି
ଚାଇ ଥାକିଲ । ସି ଯେନ ଏହିବୋର କଥା ଏକେ ବୁଝି ପୋଡା ନାହି ।
ଶ୍ରୀଲର ମାନ ବଥାର କଥାଟୋ ସି ଭାବିବଇ ମୋରାବେ ।

সি ঝাঁচত মন দিলে আৰু স্কুল ছুটিৰ পিছত মেণ্ট চাৰৰ
ওচৰলৈ গ'ল চাৰে তাক অঙ্ক বুজাই দিলে। সকলো ঘৰাষৰি
যোৱাৰ পাছত সি এটা গধুৰ মনলৈ ঘৰলৈ খোজ দিলে।

হৃপৰীয়া বৰষুণ জ্ঞানৰ পিছত ঠাই ডোখৰত শীডল বতাহ
বলিছিল। বাটৰ কাৰত সিচৰিত হৈ আছিল গচ্ছৰ পাত আৰু ফুল।
সি গৈ নদীৰ ঢাট পাইছিল গৈ। আজি তাৰ অঙ্কৰ চাৰে তাৰ
মূৰত কিবা এটা সোমেৱাই দিলে।

সি নাথৰে আগৰ দৰেই পাৰ হ'ল আৰু ঘৰলৈ গৈ মাক
মনিহঁতৰ ঘৰৰ পৰা অহালৈ বাট চালে। আজিৰ মাকে মনিক
এৰি ধৈ দোকানলৈ যাব নোৱাৰিলে। সি আজি বিস্ত কিতাপ
পত্ৰ ধৈ মনিহঁতৰ ঘৰলৈ নগ'ল। সি বাহিৰতে জুপুকা মাৰি বহি
থাকিল। সকিৱা হোৱাৰ লপে লগে মাক আৰু তাক তেনেকৈ
বহি থকা দেখি সুধিলে— কি হ'ল ? তোৰ গাটো বেয়া নেকি ?
— নহয়।

— তোৰ ভাত ঢাকোন দি ধৈছিলো থালিনে নাই ?

-- সি একেো নমতা দেখি মাকে আখলৰ ওচৰলৈ গৈ দেখিলে ঢকা
ভাত ঢকাতে আছে— সি খোৱা নাই। সবস্বতৌয়ে ভাবিলে মাধৱৰ
মনত বেজোৰ। মনিৰ আইতাকৰ মৃত্যুৰ কাৰণে ছাগৈ ভাত খ'ব
নোৱাৰিলে। তাই ওচৰলৈ গ'ল আৰু মাধৱৰ পাত হাত দি ক'লে-
যা বাচা ভাত কেইটা খাপে নাথালে বল পাৰি ক'ৰ পৰা।

হঠাতে মাধৱে উচুপি উঠিল। মাকে তাক সাৱট মাৰি
ধৰি সুধিলে কি হৈছে মাধৱ নক'ও কিয় ?

—আজি চাৰে মোক—

—কি কৰিলে চাৰে তোক ? মাৰিলেনেকি ?

— নহয় মাই চাৰে মোক কৈছে—

—কি কৈছে ?

- চাবে মোক কৈছে মট বোলে স্কুলৰ মান বাখিব লাগিব ।
- অ সেইটো কথা । মাকে হাঁহিলে ।

ঝটি আকো ভাবিছিলো তট কিবা জম'ব লগালিমেকি ? তোক
চাৰসকলে ভালেই কৈছে - মান বাখিব লাগিবটো ? ভালৈকে পঢ়-
ভাজকৈ পাঢ় কৰ মেয়ে হ'ব তোৰ স্কুলৰ 'মান' । আহ এতিয়া
ভাত বেইটা থাইলাহি ।

মাকে গৈ তাৰ ভাত'ৰ কাহিব ঢাকোনটো গুচাই দিলে
আৰু মাধৱে ভাত থাবলৈ বাহিল ।

সি ভাত থাই থাকোতে তাই শৰতে বহি ভাবিলে তাইৰ
ল'বাই মান বাখিব ? সিইতৰ আছে বিটো ? পত্ৰিবলৈ যি কষ্ট
স্মৃযোগ স্মৃবিধা লাগে তাকো তাই ল'বাটোক দিব পৰা নাই ।
তাইৰ হচকু পানৌৰে উপচি দৰিল । তাই ভাত থাই থকা মাধৱলৈ
অবংৰ চালে আৰু বাহিবলৈ ওলাই গ'ল ।

সময়বেৰ খৰ গতিৰে আগবাঢ়িছিল। মনিৰ আইতাকৰেৱা
ফাৰাক্রান্তি উৎসৱ ওচৰ চাপি আছিল।

বাভাসকলৰ ফাৰাক্রান্তি উৎসৱ এটা উল্লখন্য অনুস্থান।
এই অনুস্থান বাভাসকলে মানুহৰ আদত সমূহীয়াভাবে পালন কৰে।
অতি পুৰণিকালত জৰজাতিসকলে সদায় ওচৰ চুবুৰীয়াৰ লগত
সততে শুল্ক বার্গৰ কৰিছিল আৰু যত্যু হোৱা ব্যক্তিসকলৰ
আঞ্চাৰ সদগতিৰ কাৰণে সমূহীয়াভাবে আদক্ষিয়া কৰিছিল আৰু
মেই অনুস্থানটিৰ নামেই আছিল ফাৰক্রান্তি। ফাৰা মানে বাতি
গাঠি মানে যত্যক ব্যক্তিলৈ আগবঢ়োৱা নৈবেদ্য বা ভোগ। ফাৰা-
গাঠি সময়ৰ সৌতত ফাৰাক্রান্তি হ'ল। বাভাসকলে যৃতকক ভোগ
বাতিহে দিয়ে। এসময়ত দিনত এদল এদলকৈ যুজলৈ গৈছিল আৰু
বাতি আহি যৃত ব্যক্তিসকলক নৈবেদ্য দিছিল আৰু তাৰ পাছৰ
দিনা আন এদল যুজলৈ গৈছিল আৰু বাতি আহি যৃত ব্যক্তিসকলৰ
আদক্ষিয়া সমাপন কৰিছিল। এইদৰে বাভাসকলে কিমান দিন
কিমান শক্রৰ লগত যুজিব লগ। হৈছিল আৰু কিমান আদক্ষাপিণ্ড
কৰিব লগ। হৈছিল তাৰ সঠিক বিৱৰণ পোৱা নাযায়।

অৱশ্যেষত মনিৰ আইতাকৰ আদ্বৰ দিন পৰিলহি। গাঁৱৰ
তিৰোতাসকল আহিল। সুজৰধাৰে এজোৰ কান টুকুৰী (সক তাল)
লৈ বজালে আৰু তাৰ ছেৱে ছেৱে মাইকী মানুহখনিয়ে কাল্দিবলৈ

ধৰিলে । কান্দি কান্দি সিঁহতে শশানৰ পৰা মনিৰ আইতাকৰ অছি
আনিবলৈ গ'ল । শশানৰ পৰা অছি বাঞ্ছি আনিবলৈ তিৰোতাসকলে
বাতিৰ ভিতৰতে একোখনকৈ দত্তাৰি বনাট (নতুন গামোছা) আনিছিল
আৰু নতুন সাজেৰে সাজি মৎগ্ৰামফামলৈ গৈছিল । পুৰুষসকলেও
ধাল তৰমাল লৈ তিৰোতাসকলৰ আগে আগে গৈছিল ।

তিৰোতাসকল শশান পানোঁগৈ আৰু মিজৰ মিজৰ দত্তাৰিত
ঘনিৰ আইতাকৰ অছিবোৰ টোপোলা ধাৰ্ক ল লে যাতে কোনো ভূত
দিশাচে কাঢ়ি মিব নোৱাৰে । দত্তাৰিত অছিবোৰ টোপোলা বাঞ্ছি
লৈ তেঙ্গলোকে শাৰী পাতি পাতি বাঞ্ছেৰি মাটিত চুচুৰাই আগ-
বাচ্চবলৈ ধৰিলে— ইমানবোৰ মানুহৰ ভৰ্বিৰ গচকত হাবিবম মৰি
মাটিবোৰ ধূলি হৈ উৰিবলৈ ধৰিলে ।

সৰমস্তৌষ্ঠেষ্টি তিৰোতাৰ বলৱত দেৰ্হিৰ লয়লাস ছালনা
কৰি মৃতকৰ অঠীত সোৱবণ কৰি কৰি বাটাঁচ জুৰি কান্দিবলৈ ধৰিলে ।
সিঁহতৰ লগত যোৱা সুত্রধাৰীজমেও কান টুকুৰী রঞ্জাই বিলাপ কৰি-
বলৈ ধৰিলে । লগে লগে শশানৰ গচে-পাতে প্ৰতিবন্ধিত হ'ল কাঁচাৰাহী,
ঞ্চ.ম, কাঁহ, শিঙ্গাৰ ককণ মূৰ, এই কলণ মূৰৰ লগতে তিৰোতাসকলে
দেহ মন সপি দি নাচোনত গা ধালি দিলে । কাৰণ তেঙ্গলোকে জানিছিল
যে জনগোষ্ঠীসকলৰ পক্ষে শোকৰ লগতে আনন্দবে, মিৰ
হয় । ই অমজৌৱনৰ এক বৈশিষ্ট্যমূলক নিৰ্দেশন ।

মনিৰ আইতাকৰ ফাৰাক্রান্তি উৎসৱলৈ মিজৰ জাতীলোকৰ
ধাহিয়েও ওচৰ চুবুৰীয়া গাঁওসমূহৰ পৰা গায়ল বায়মৰ দল বিনা
নিমহুণে আহি পূৰ্বৰ নিয়মত পৰম্পৰা বক্ষা কৰিলৈছি ।

মাথৰে ভাবিলে এই ফাৰাক্রান্তি অনুস্থানৰ যোগেদিয়েই বাভা
সকলৰ এক বৈশিষ্ট্যপূৰ্ণ সোকন্ত্ৰৰ স্পষ্টি হৈছে । এজনৰ ঘৃত্যাত
আন অজনৈ শোকতে কান্দে । এই আবেগভৰা কান্দোনৰ স্বৰেই
হ'ল বাভা লোক গীতৰ মূৰ ।

সকলো কাম শেষ কৰি সবস্বতী ঘৰ পালেছি । তাই
 ভাগবতে চান্ত শুই দি ভৰি হখন মেলি দিলে । কিন্তু
 জুইব টোপনি নগ'ল । এনত আহি থকা তাইব কথাবোৰ
 জুকিয়াবলৈ ধৰিলে— অতীততে সিইতৰ পুৰুষসকলে সততে হুজ
 বাগৰ কৰিব লগা হৈছিল আৰু যুজ কৰিবলৈ যাওতে বিছুমান
 মৃত্যুৰ মুখত পৰিছিল । য'ত সেই বীৰসকলক দাহ কৰিছিল তাত
 বোলে এজোপা শিমলুগছ আছিল । জুইব তাপত শিমলুগছৰ
 পাত্ৰবোৰ লেৰেলি গৈছিল আৰু শুকাই তললৈ সৰি পৰিছিল ।
 মানুহবিলাকে বোলে দেখিছিল তিনটা চৰাই সেই নঞ্চ ডালত
 বহি আছিল । চৰাই তিনিটাৰ নাম আছিল । মান্চেতেংকা,
 তন্দলেংকা, আৰু বাদাদিক । (মাছৰোকা, গছৰোকা, বাটেঁটোকা)
 মানুহবোৰক দেখি চৰাই তিনিটাই বোলে অবুজন মাতেৰে মাতি উৰি
 গুছি লৈছিল আৰু চৰাই উৰি ঘোৱাৰ পিছত গছৰ ডালত কুঁহিপাত
 আহিছিল । মানুহবোৰে দেখি আচৰিত হৈছিল আৰু ভাৰিছিল মৃতকৰ
 আঘাবোৰে এতিয়াও জন্ম লোৱা নাই গতিকে পুজা পাতল কৰিব
 লাগিব । ভবামতেই মানুহবোৰে লগে লগে তিনিটা চৰাই
 পৰি থকা তিনিটা ভাল কাটি চৰাই তিনিটাৰ প্ৰতিকৃতি সাজি লৈছিল
 আৰু তিৰোতাসকলে দতাৰিত অশ্বিবাঙ্কি শাৰীপাতি সেঁ। ভৰি মাটিত
 চোচৰাই, গা ঘুৰাই পিছফালে দৃষ্টি পেলাই বেদনাভৰা মনেৰে অকো
 বাও ভৰি মাটিত চোচৰাই আগবাঢ়িছিল, আৰু আজি এয়ে অস্বাভাৱিক
 ভাৱে এক লোক মৃত্যুত পৰিণত হৈছে । সৰস্বতীয়ে টোপনি যাবলৈ
 চেষ্টা কৰি চকুছটা মুৰি দিলে— কিন্তু টোপনি অহা দূৰৰ কথা তাই
 চকুৰ অঙ্ককাৰ গোলস্টোৰ ভিতৰত দেখা পালে জীৱন্ত মুৰুন্দ বাভাক ।
 তাই চক খাই উঠিল আৰু চকু দৃষ্টা বহলকৈ মেলি চাৰিওফালে
 চালে— মুৰুন্দই তেমেহলে এতিয়াও জন্ম সোৱা নাই ? সিইতেঁটো
 গুৰুৰ জনম বিশ্বাস কৰে । তাৰ আধাৰতে স্থষ্টি হৈছে এই
 ভাৰাকুণ্ঠি মৃত্যু । সিইতেও এজন মৃত ব্যক্তিৰ সদ্গতি

କାହନା କବେ । ଏଇ କାହନା ପୂର୍ଣ୍ଣ କରିବିଲେ ଶୋକର ମାଜତୋ ଡେଙ୍ଗୋକେ
ଆନନ୍ଦ ଉଦ୍‌ଦେଶ ପାଲନ କବେ ବାଭାସକଳେ ।

ତାଇ ବାଗର ସଲାଲେ ଆକ ଭାଧିଲେ ମୁକୁଳାଇ ନିଷ୍ଠଯ ଅଛ
ଗ୍ରହଣ କରିଛେ । ସି ଭାଲ ଜୟ ପାବ । ଭାଲ ଜୟ ନହିଁ କିମ୍ବ ?
ମୁକୁଳାଇ କିଥା ବେଶୀ କାମ କରିଛିଲ ନେ ?

ନିଶାବ୍ର ପ୍ରହରବୋର ଆଗବାଟିଲ ତାଇର ବିଷ୍ଟ ଚକ୍ର ପତା ଆକ
ଜ୍ୟପ ନଗ'ଲ ।

୧୧

ଦିନବୋର ପୂରଣି ହବିଲେ ଧରିଲେ । ସମୟେ ଶତି ସଲାଲେ ।
ଧାରିଦ୍ରା ଗୈ ଆକୌ ଧରାଲି ଇଲ । ମଦୀର ପାନୀ ଓଥ ପଥାର ପରା
ତଳାଲେ ନାହିଁ ଆହିଲ । ଫୁଲି ଧକା ଗହି ଫୁଲବୋର ଲେବେଲି
ଶୁକାଇ ତଳାଲେ ଥହି ପରିଲ । ଫାଣୁଦର ସତାର୍ହିତ ନଦୀର ପାରର ଶିମ୍ବୁ
ଛୁଲାବୋର ଚୌଦିଶେ ଉଦ୍ଧିବିଲେ ଧରିଲେ । ଆଜି କାଲି ବନିଯେ ପାନୀ
ଆନିବିଲେ ନଦୀଲେ ଯାବ ଲାଗେ, ଆଇତାକ ଧାକୋତେ ନାଲାଗିଛିଲ —
କିନ୍ତୁ ଏତିରା ଆକ ତାଇର ଆଇତାକ ନାହିଁ । ତାଇ କଳହଟୋ କାଷତ

তুলি ললে আৰু পানীৰ ঘাট পালেগৈ । পানীৰ কলহটো লৈ তাই
পৰাইদি উঠিবলৈ চেষ্টা কৰোতে মাধৱে দৌৰ মাৰি গৈ ক'লে—বহ
মনি কলহটো মই ধৰি দিছো— সি তাইৰ হাতৰ পৰা কলহটো লৈ
পাৰলৈ উঠি আহিল ।

পাৰত থিয় হৈ মাধৱে মনিলৈ চাই ক'লে— আহ, বেগেতে
তাই খুপি খুপি পাৰলৈ উঠি আহি তাৰ চৰ পাই ক'লে... দে
এতিয়া মই নিব পাৰিম ।

— হোঁ ল ! মাধৱে কলহটো তাই ককাললৈকে দাঙি দিলে ।

মাধৱ আগে আগে মনি পাইছ পাছে কলহটো লৈ গাৰ্হৰ
বাটৰে খোজ ল'লে । মনিয়ে তললৈ মূৰ কৰি খোজ কাঢ়ি গৈ
শুধিলৈ— পিছে পঢ়িছনে নাই ? স্কুলৰ মান বাখিব লাগিব নহয় ।
— কতনো পঢ়িছো তোৰ আইভাই মৃত্যু দিনৰ পৰা পঢ়িবৰ মনেই
নোয়োৱা হ'ল ।

— নহয় মাধৱ তই তেনেকৈ নকবি । তই এইবোৰ কথা চিন্তা
ৰকবিবি । ছাৰৰ কথা বাখিব লাগিব নহয় । মনিয়ে বাঞ্ছাতৰ
পৰা গাগৰীটো শৌ-হাতে ল'লে ।

— ও ! মাধৱে লাহেকৈ শলাগিলে ।

— কিয় লাহেকৈ কলি দেখোন ।

— জান মনি পঢ়িলৈ কি হ'ব মনত নাথাকেই দেখোন ।

— থ, থ, এনে কথা নকবিচোন । তোৰ মনত নাথাকিব কাৰ মনত
ধাকিব ? তই যদি ভাজকৈ পাছ কৰ— তেনেহলে যে
কিমান ভাল লাগিব । আমাৰ গঁৱৰ মান বাঢ়িব । তাই আকো
গাগৰীটো বাঞ্ছাতলৈ আনি ক'লে— মুঠতে পঢ় খুড়িৰ পঢ় । আহ,
সৌৱা ঘৰ পালোহিয়েই ।

মাধৱে আগে আগে গৈ নঙ্গলাডাল খুলি দিলে— মনিয়ে
কলহটো নি আখলৰ আগত ধৈ মাধৱলৈ চাই ক'লে— আহ, বহহি ।

ମାଧ୍ୟର ଭିତ୍ତିଲେ ମୋମାଇ ଗୈ ପିରା ଏଥନତେ ବହିଲ ଗୈ ।

— କକା କଲେ ଗଲ ଅ' ମନି !

— ପଥାରଲେ । ଉଡ଼ିବଟେ ଦି ମନିଯେ ଆକ ଖେଳାଚାପବି ପିଠାଥନ
ଥାବଲେ ଆନି ଦିଲେଛି ।

— ହେ ଥା ମଟ ବାତିପୁନାଇ କରିଛିଲୋ । ଭାଲ ହୈଛେନେ ?

ମଧ୍ୟରେ ପିଠାଥନତ କାମୋର ଝଟା ମାରି କ'ଲେ — ଅ ସବ ଭାଲ
ହୈଛେ । ତଇ ତେନେହଲେ ଆଜି କାଲି ପିଠା ବନାବ ଅନା ହଲି ।

ମନିଯେ ହୃଦୟାହ କାଢ଼ି କ'ଲେ ମୋରାବିଲେ ହବନେ ? ମୋକବୋ
ଆକ କୋନେ କବି ଦିବ । ଏତିଯା ସବର ସକଳୋ କାମ କବି ଶୁଲୋ
ଯାବ ଲାଗେ । କକାଇ କୈଛେ ଏହି ବୋଲେ ଆକ ପଢ଼ିବ ନାଲାଗେ ।
— ଦିଯ ?

— ସବତ ମାନୁହ ନାହି ଦେଇକାବଗେହି ।

— ସବତ ଥାକିବ ଲାଗେ କାବଣେ ହବଲା ତଇ ଶୁଲ ଏବିବି ।

ମଧ୍ୟରେ ପିଠାଥନ ଥାଇ ଶେଷ କବି ମନିଲେ ଚାଲେ ।

ଅ କକାଇ କୈଛେ — ଏଟିଟୋ ପରୀକ୍ଷା ଗଲେ ବୋଲେ ଆକ ଶୁଲିଲେ
ଅଗଲେଓ ହ'ବ ।

କକାଇ କ'ଲେଇ ହବନେ । ତଇ ଶୁଲିଲେ ଯାବଇ ଲାଗିବ । ତଇ ପାଢ଼
ଶୁନି ନିଜର ଭବିବ ଓପରତ ଟିଯ ଦିବ ଲାଗିବ ।

— କକାଇ ବୁଝିଲେହେ ହୈଛେ । କକାଇ ଆଜି କାଲି କି କଯ ଜାମ—
ମହି ବୋଲେ କକାର ଆପଦହେ ହଲୋ । ମନିଯେ ଉଚୁପି ଉଠିଲ ।

— ନାକାନ୍ଦିବ ମନି । ତଇ ଏତିଯା କାନ୍ଦିଲେ ନହ'ବ । ଧୈର୍ଯ୍ୟ ଧରିବ
ଲାଗିବ । ତଇ ଚିନ୍ତା ନକରିବି ମହି କକାକ ବୁଜାଇ ଦିମ । ମୁଠତେ
ତଇ ଶୁଲ ଏବିବ ନାଲାଗେ ।

ତାଇବ ମୁଖଥନ ଉଜ୍ଜଳ ହ'ଲ ଆକ ହାତି ମାରି କ'ଲେ —
ସଂଚାନେ ମାଧ୍ୟ ? ମୋର କଥା କକାକ କବିନେ ?

— ଅ କମର୍ଟେ । ତଇ ପଢ଼ିଲେ ମହି ଖୁଟ୍ଟର ଭାଲ ପାଇ ।

—মই খে ছোরালী ।

—ছোরালী হ'ল কি হ'ল ? আমাৰ দেশত শৰ্বা-ছেফালী সমাৰে
শিক্ষিত নহলে দেশ কেনেকৈ উৱতি হ'ব ? বাক মই এতিয়া যাও
তই সোনকালে শুললৈ গুলা ।

মাধৱ ঘোৱাৰ পাছত মনিয়ে ঘৰৰ সকলো কাৰ কৰিলে
আৰু ভাতপামী বাকি অতাই শুললৈ ঘাৰৰ কাৰণে সাজু ই'ল !
সেইধিনি সৰয়তে মনিৰ ককাক আছিল ।

—মনি ? চাও পামী একলহ লৈ আই ।

মনিয়ে পানীৰ কলহটো চোতাললৈ উলিয়াই দি ক'লে—
ককা থই আজি শুললৈ যাও পৰীক্ষা পালেছি মহয় ।

ককায়েকে তাটলৈ মোচোৱাকৈ বোকাবোৰ ভঢ়িয়ে ভঢ়িয়ে
ঘি দি ক'লে—কি কলি ?

—মই শুললৈ যাও । পৰীক্ষা পালেছি ।

—বাক যা ।

মনিয়ে বাৰাম্বাৰ পৰা কথাসাৰ শুনিবলৈ বাঁটচাই আছিল ।
তাইৰ মমত কথাসাৰ শুনি অপাৰ আনন্দ লাগিল আৰু ভিতৰলৈ
সোমাই গৈ বাতিৰ পানী দি ধোৱা পইতা ভাত কেইটাত তেল
আৰু মিমখ অকমাৰ দি ক'লে—ককা আই, ধাৰলৈ দিছো ।

ককাক ভিতৰলৈ সোমাই গ'ল আৰু পিবাখনত বহি হাতী-
খুজিয়া বাতিটোৰ পৰা তেল মিমখেৰে টুপ-টুপিয়া হোৱা ভাত
এগৰাহ মুখলৈ নি ধাৰলৈ ধৰিলে ।

মনিয়ে শুলৰ কাৰণে ঘৰধৰ কৰিলে । তাই আজি কালি
মেখেলা চাদৰ পিঙ্কে । তাইক আয়েকে বৈ দিয়া মেখেলা চাদৰ
ঝোৰহে আছিল । তাকে তাই উলিয়াই ল'লে । বোৱা মেখেলা-
খন তাই বাবে বাবে ককালত গাঠি দিলে বাবে বাবে সোলোকালে
ভাল মহয় হে নহয় । তাইৰ হাতখন বিবাই গ'ল । যেনেতেনে

কাপোর সাজ পিঙ্কি তাই চিঙ্গবিলে ককা মই যাওঁ । গৰম ভাত
বাঙ্কি ধৈছো থাবি ।

মনিয়ে চেতালত ভৰি দি আকাশলৈ চালে টিক নটা
বাজিবৰ হৈছে । তাই নঙ্গাদাল খুলিলে আক নদীৰ ফালে থোজ
দিলে । নদীৰ পাৰত কোনো নাই । মাথৰো নাই । সি কিজানি
প'শেই ।

- নাই নাটি সি নাযায় - আজি তাটি আচিব বুলি সি জানে ?

তাই ভাৰি থাকাতেই মাথৰে প্ৰথাৱৈদি নামি আহিল
— মনি আহিলি ?

- ওঁ তাই তালে চাই থাকল ।

- তই হৰলা কালিছ । মোৰ অকমান দেবি হ'ল বুলিয়েই তই
কালিলিনে ? আজি কালি কালি বণ জিকিব নোৱাৰে বুজিলি ।

- বাক ব'ল গাত্যা ।

-- আহোতে কষ্ট তই গুড়ি নাহিবি । আগৰ দৰে আহত
গচজোপাৰ তলতে ব'ব ।

- অঁ ব'ম বাক । তই আগতে আহিলে তই ব'বি, মই আগতে
আহিলে মই ব'ম ।

নদীৰ বুকুয়েদি থোজকাটি ঘাওঁতে এচাতি বডাহে সিঁহতৰ
মন কপাই তুলিলে । সিঁহত পাৰত উঠিলগৈ । পাৰৰ মাটিত ভৰি
দি মাথৰে ভাৰিলে আমাৰ নদীৰ ওপৰত দসং কেতিয়া হ'ব বাক ?
এই দলেঙেদি বাছ চলিব, গাড়ী চালিব, চাইফেল চলিব আক ডাক্তৰে
বেগ লৈ নিজৰ মটৰ গাড়ীত আমাৰ গাৰঁব বেমাৰী চাবলৈ আহিব ।

সি হাহিলে । ওচৰেদি গৈ থকা মনিৱে শুধিলে — হাহিলিয়ে ।

- কিয় হাহিছো জান ? কোতয়া দাক আমাৰ দুখনৈৰ ওপৰেদি আমাৰ
গাৱেঁদি যাব পৰাকৈ এখন দসং হ'ব ? দসং ওপৰেদি তেতিয়া তয়ে
ময়ে হাহিহাহি নাচি নাচি পাৰ হ'ব পাৰিম আক গৱৰৰ, মঢ়ুহে
বজাৰ, স্কুল, ড.কৃত্যখনালৈ সহজে অহা যোৱা কৰিব পাৰিব ।

— ও মাধৱ ডাঙৰ হ — ভাস্কৈকে পত্ৰ। তই ইঞ্জিনীয়াৰ হ'ব আৰু
আমাৰ দুধনৈৰ ওপৰত দলং বনাবি।

মাধৱে হাহি মাৰি ক'লে— এইজনী বৰ বৰ কথা কৰ
জনা হলি।

— কিয় নাজোনিমনো— আজি কালি মষ্ট সক হৈ আছো মেকি ?
মনিয়ে হাহিলে।

১৩

চাই থাকোতেই এটা বহু পাব হ'ল, মাধৱে দশমমান
ঞ্চণীলৈ প্ৰমোচন পালে। যোৱা বছৰ এনেকুৱা দিনতে সাহিত্য সভা
হৈছিল। অনেক প্ৰতিনিধি আহিছিল আৰু তাইৰ চাহৰ দোকানত
চাহ খাইছিল। সেই পইচাৰে তাই দোকানৰ মুখচটোলৈ মাৰিছিল।
সৰস্বতীয়ে দোকানৰ বেঁক এখনত বহি মুখচটোলৈ চালে। সেইয়া
যেন তাইৰ কাৰণে এটা বৰ ডাঙৰ স্থৱি। সেইকিটা দিমৰ কথা
তাইৰ চকুৰ আগত জলজল পটপট হৈ আছে আৰু ধাকিবও। তাই
চিন্তাবোৰ পাকষুৰণী থাই মাধৱৰ শৰ পালে। মাধৱে এইবাৰ
দশমমান ঞ্চণীলৈ প্ৰথম হৈ পাছ কৰিছে। সিনো কম কষ্ট কৰি

পৰীক্ষা দিলৈনে ? একেবাৰে ক্ষীণাই গ'ল । চৰুৰ গুৰি ক'লা
পৰিল বুকুৰ কাৰিহাড়বোৰ অকজ্ঞকাই ওলাল । নোলাৰনে বাতিয়ে
দিনে যিহে পঢ়িছে । পিছে আৰু তাই ভালকৈ খুৱাব পৰা নাই
পিঙ্কাবটো পৰাই নাই । একেযোৰ কাপোৰকে এবছৰ পিঙ্কিলে ।
চোলাটো মুশুকালে ঘটিত অঙ্গ ভৰাই ক'ত দিন যে তাই চোলাটো শুক-
হাই দিছিল । বিস্ত এমেকৈ নাথাই নবই মেট্ৰিক পৰীক্ষা দিব নোৱাৰিব ।
সেইটো হ'ল ছাত্ৰজী'নৰ আটাইতকৈ বোলে ডাঙৰ পৰীক্ষা । তাই
বহুপৰ চিষ্টা কৰি ভাবিলে, তাই নিশ্চয়কৈ কিবা এটা কৰিব ।
দোকানখনকে ধৰি থাবিলে তাইব নহব ; দোকানলৈ অহাৰ আগতে
আৰু দোকানৰ পৰা যোৱাৰ পিছত তাই বাবীতে দেখোন শাক-
পাচলি, বেডেনা, জলকীয়া, লাউ, বিলাহী আদি কৰিব পাৰে ।
এতিয়া খৰালীৰ দিন শাক পাচলি কৰিব পাৰিব ।

ভৰা মতেষ কাম । তাই সোনকালে সেইদিনা দোকান
বন্ধ কৰিলে : ঘণ্টলৈ গৈ তাই কাপোৰজোৰে শলালে আৰু ব'হৰ
দাংদালত থোৱা পূৰণি কাবু'ন বুকু'ত মেঠনি মা'ৰ বাৰীলৈ গ'ল ।
বাৰীত বুটিকোৰখনেৰে মাটি অকমান চহালে আৰু বজাৰৰ পৰা
আহোতে লৈ অহা পালেওৰ গুটিফিটা সিচি দিলে । এটকাৰ গুটিৰে
মাটিবণ আঁটিছেহে ।

মাধৱে সেইথিনি সময়তে আহি মাকক দেখি আচৰিত হ'ল ।
— মাই তই দেখোন সোনকালে আহিলি ?
— আহিলো দে বিক্ৰি বাটা নাই ।

মাধৱে কাপোৰজোৰ সলালে আৰু ভিতৰলৈ সোমাই গ'ল ।
মাধৱে ভাতখাই মানে মাকো বাৰীৰ পৰা আহি ভত্তিহাত ধূই
তাৰ শুচৰ পালেহি তাই মাধৱলৈ চাই ক'লে পিছে স্কুল বহিছেনে !
— ইস্ নকবি মাই, আমাৰ ক্লাচ হৈছে কিস্ত আন ক্লাচবোৰ ভালকৈ
হোৱা নাই, মাঘৰ বিহুৰ পৰাহে হ'ব । আমাৰ চাৰে টিউচন

ଅବେଳା ଆକରିଷ୍ଣାନ ମୋକ ଚାରେ ଶୁଦ୍ଧିଛିଲ ।

—ତାଇ କି କଲି ?

— ମହି ନଳଓ ବୁଲି କ'ଲୋ ।

— ତମୋ ଲ'ବ ଲାଗିଛିଲ —

— ପଇଚା ଲାଗିବ ନହ୍ୟ — ଏଜନ୍ଦା ତ୍ରିଶ ଟକାକୈ ।

— ହେଁକ କିବା ଏଟା କବିବ ଲାଗିବ ଟିଉଚନ ଲ'ଲେଇ ସଂଦ ଭାଲ ନହ୍ୟବ ପାର !

— ନାଲାଗେ ମାଇ ଏହି ଟିଉଚନ ମୋଟୋରାକୈଯେ ଠୋକ ଭାଲ ନହ୍ୟବ ପାଇ ଦିମ ।

ତେତିଆ ହ'ଲେ ଭାଲବହେ କଥା ।

କଥାକିଟା କୈ ମାକେ କିନ୍ତୁ ଆନନ୍ଦ କବିବ ନୋହାବିଲେ । କିବା ଏଟା ବେଦନାହି ଯେନ ତାଟିର ବୁକୁଥନ ଖୁଦାମାର୍ବ ଧରିଲେହି ।

ତାଇ ମାଧ୍ୟରଲୈ କବଣ ଦୃଷ୍ଟିରେ ଚାଲେ ସି ଭାତଥାଙ୍କ ଉଠି ଟେବୁଲଥନର ଓଚରଲୈ ଗଲ ଆକ ଗତି କିତାପଥିନି ଲୁଟିଆବଲୈ ଧରିଲେ ।

ସବସତୀ ଅନ୍ଧ ମହାଜନର ସବଲୈ ଯାବ । ତେଓର ପରା ତାଇ ଟକା କେଇଟା ଆନିବ ଶାକ ତାର ବାବଦ ଦୁଡରାନାନ ମାଟିକେ କଇ ଦିବ ବୁଲିଲେ କ'ବାଗେ । ଗିର୍ବୀଶ ଚୌଧୁରୀ ଭାଲ ମାନୁହ । ଧନ ଟକା ପଇଚାର ମାନୁହ ଦେଖି ସକଳୋରେ ତେଓକ ମହାଜନ ବୁଲିଯେଇ ମାତ୍ର । ଲାଗ ବୁଲିଲେଇ ଏଶ, ଛକୁବି ଟକା ତେଓର ପରା ପାଇ, ଧନ ଦିଲେଓ କିନ୍ତୁ ମାଟି ଏଡରା, ଗର୍ବ ପୋରାଲୀଟା, ଛାଗଲୀ, ମୋଣର କେବମନି ବନ୍ଧକତ ଲୈକେ ଦିଯେ । ହଲେଓଟୋ ଦିବଇ ଲାଗିବ । ଏନେଯେନୋ କୋନେ ଦିବ ? ମେଇହେ କିବା ପୋରାବ ଆଶାତ ଦୁଖୀରା ବାଇଜ ମହାଜନର ଶବଣାପଞ୍ଜ ହୟ ।

ତାଇ କଥା କିଟା ଭାବି ଭାବି ଏସମୟତ କାପୋର ସାଜ ପିଙ୍କି ସବଲୈ ବୁଲି ଧରିକେ ଖୋଜ ଦିଲେ । କୋନ ସମୟତ ତାଇ ମହାଜନର ପଦ୍ମଲୀମୁଖ ପାଲେଗେ ଗମକେ ଧରିବ ନୋହାବିଲେ ।

ସବସତୀକ ପଦ୍ମଲୀମୁଖ ଦେଖି ଗିର୍ବୀଶ ମହାଜନର ପରିବାର ବମଳା

চৌধুরীয়ে মাত দিলে— অ' সবস্বতী দেখোন কেনেকেনো আহিলা
আজি ? শুনিছো তোমাৰ ল'বাই বোলে বৰ ভালকৈ পাছ কৰিছে।

— হয় আইদেউ ! ভালকৈ পাছ কৰিলে কি হ'ব ? খোরা-খোরাত
যিহে কষ্ট ! এইকেইটা দিন কি কৰো ভাবিবই পৰা নাই ভাতে
যিহে পঢ়া টান হৈ আহিছে ?

— ওঁ ভালকৈ থাবলৈ দিবা তেহে দেহত শক্তি পাৰ ?

— পিছে আপোনাৰ ল'বাটিয়ে ?

— সি আক কি কৰিব ? এইবাবো ফেল ! তিনটা বছবে ফেলেই
কৰিলে। সি বিড়ি মৰি, থাই থাই গোণা ব'হ হোৱাদি
হৈছে। কথা বতৰা মুক্তনে। তোমালোক ভাগ্যবত্তী বুজিলা।
আমি ল'বা তুলি যদ্বনাহে ভৃগিছো !

— উস্। আইদেউ তেনেকথা নকৰচোন। পুত্ৰবত্তী নাৰী বোলে
ভাগাব ফলত হে হ'ব পাৰে !

— এৰা মই এতিয়া ভাগ্যকলৈ বহি আছো। আকনো কি কৰিবা।
আহা বহাহি— বমলাই পিৰা এখন সবস্বতীলৈ আগবঢ়াই দিলে।

— নবহো দিৱুক বাইদেউ ! আপোনাৰ তেখেতক অকমান লগ
পাব পাৰিমনে ? মোক টকা কেইটামান আমিছিল ? মই লাখিলে
মাটিকে ঢুড়োমান কই দিষ্ম !

— ব'বা মই মাতি দিচো !

-- হেৰি বোলো শুনিছেন ? সবস্বতী আহিছে !

— কোন সবস্বতী ?

— মাধৱৰ মাক !

— অ মাতচোন ইয়ালৈকে !

— যোৱা সৌৱা বৰ ঘৰতে আহে !

সবস্বতীয়ে লাহে লাহে বৰবৰব হুঁৰাৰখনৰ উচ্চলৈ গৈ
মহাজনলৈ চালে।

—**কিয় আহিলি !**

সৰস্বতীয়ে তললৈ মূৰ কৰি ক'লে— মোক কেইটামান টক্কা
লাগে। আপোনাৰ মাটিকে দুদৰামান কই দিম !

—**কিয় তোৰ জানো দোকান এখন মাটি ?**

—আছে, তাৰেনো কি হব ?

—**কিমান টকা লাগে ?**

—**হৃষমান হ'লেই হ'ব।**

—**বাকি।** তোৰ ল'বাটোৱে ইমান ভাসকৈ পাচক'বিছে তেক
এনেয়েও আমি সহায় কৰিব লাগে।

চোখুৰী ভিত্তৰলৈ গ'ল আৰু টকা দুশ আনি সৰস্বতীৰ হাতত দি
ক'লে— তোৰ দেখোন চেহেৰা পাতি ভালেই আছে মাজে মাজে
আহি থাকিবিচোন !

সৰস্বতীয়ে কথায়াৰ ভাল মাপালে যদিও তাই ধৈর্য ধৰি
ক'লে আমাৰ মাটি চাৰিদৰা ল'বাকিটাৰ মামত তুলিবলৈ অমুমতি
দিবনে ? মইনো কিমান দিন জীয়াই থাবিব ? থাকোতেই কাষ
ফেৰা কৰিব পাৰিলো—

—**হাৎ হা** মহাজনে বৰকৈ ইাহি মাৰি ক'লে- আইঝি দেহি ইমান
সোনকালে মমৰ দে। হেৱা শুনিছামে সৰস্বতী বোলে সোনকালে
মৰে— তাই আকে মতুনকৈ গাঢ়ক হৈছেহে !

ৰমলাই থং কৰিক'লে- কিমো বলিয়ালীখন কৰিছে। তাই
কি শুধিছে ভালকৈ কৈ মিদিৱেনো কিয় ?

—**ঁ হয় দে।** বুজছ সৰস্বতী মাটিবোৰ ল'বাৰ নামলৈ তোলা
ইমান সঙ্গ মহয়। বাকি হ'ব দে পিছলৈ কিব। এটা কৰিব লাগিব।
এতিয়া যা—

তাইৰ মন্টো সেৰেকি গ'ল— আৰু টকা কিটা খামোচ
মাৰি ঘৰলৈ বুলি থোজ ল'লে।

ফাণ্ডন মাহ। তাই দোকান বন্ধ করি ঠেকাচু গারলৈ ঘাৰলৈ ওলাল। ঠেকাচু মাস আম। আগতে বোলে গাঁওখনত ঠেকাচুৰে ভৰি আছিল সেইহে গাঁওখনৰ নাম ঠেকাচু হ'ল মনিৰ মাকৰ ঘৰ ঠেকাচু গারতে আছিল। সিঁহতৰ তাৰ পৰা গাঁওখনলৈ পোচ কিলোমিটাৰ সেইহে তাই বাছ অহালৈ ৰল। বাছলৈ বৈ থাকোতে তাই দেখিলে কমুৱা তুলাৰোৰ উৰিষ লাগিছে— কাণ্ডন মাহ যে ইমান সোনকালে পালোহ তাই গমকে ধৰিষ নোৱাৰিলে... চ'ত মাহত সিঁহতৰ বাথয় উৎসৱ হ'লেই।

চাই থাকোতেই বাছ আহিল তাই বাছত উঠি খিৰিকী এখনৰ কাষত বহি ল'লে। বাছৰ পৰা নামি তাই গাঁৱৰ সুৰ—সুবিহা আলিয়েদি গাঁৱৈৰে খোজ দিলে। তাতে তাইৰ সমাঙ্কিয়া মানুহ এবৰষ পৰা এজনী ছাগলী আৰু এজোৰ হাঁহ কিনি আনিলে।

ছাগলীজনী আৰু হাঁহজোৰ বাছতে লৈ তাই ঘৰলৈ বাঞ্চা হ'ল আৰু অলপ সময়ৰ পাছতে তাই বাছৰ পৰা নামি ছাগলীটো বচিদালেৰে বাঞ্জিলে আৰু হাঁহ হৃটাৰ ভত্তি বচ এদালেৰে গাঠি এটা দি নদীৰ পাৰ পালেগৈ। তাই ছাগলীটো কোলাত ল'লে আৰু হাঁহজোৰৰ বচিদাল হাতৰ আঙুলিত ওলোমাই ল'ব খোজো— তেই মন আহি পালেহি?

- মাই, মাই ভই কলৈ গৈছিলি। যই দোকানলৈ তোক ষিচাৰি গৈছিলো। তই এইবোৰ কি আনিছ মাই ! ছাগলী আৰু হাঁহ !

— অঁ ছাগলী আক হাঁহ আনিছো । এতিয়া হাঁহজোৰ ধৰ আক বল
নদী পাৰ হঁও ।

সিঁহতে ঘেনেতেনে নদী পাৰ হ'ল আক হাঁহজোৰ মাকৰ
হাতত দি মদনে ছাগলীটো খেদি খেদি ঘৰলৈ লৈ গ'ল :

হাঁহজোৰ আক ছাগলীজনী ঘৰলৈ অনাৰ পিছত মদন আক
মাইনাৰ কাম বাঢ়িল । সিঁহত দুটাই অনবৰতে সিঁহতৰ লগত লাগি
ধাকিবলৈ স'লে ।

বাতিপুৱাই মদনে কঠাল গচৰ পাত, বংগচৰ পাত আনি
ফৈ শুললৈ যায় । মদন আক মাইনা আজিকালি ছাগলী আক
হাঁহজোৰ লৈয়ে ব্যস্ত ।

সৰস্বতীয়ে বাহিৰতে বহি হ্রমনীয়াহ কাঢ়িলে । মনটো
তাইৰ বিষাদেৰে ভৰি পৰিল— মহাজনৰ ওচৰত প্ৰথমবাৰৰ কাৰণে
তাই হাত পাতি বছত তললৈ গল । আগতে মহাজনৰ ওচৰলৈ
মুকুন্দই গৈছিল আক দোকান খনৰ কাৰণে মাটি বন্ধকত দিছিল--
কিন্তু আজিও সেই মাটি বন্ধকীৰ পৰা খুলিব পৰা নাই । মুকুন্দৰ
যত্নৰ পিছত এইদৰে তাই কাৰো ওচৰত হাত পতা নাচিল ।
কিন্তু আজি তাই সন্তানৰ কাৰণে লোকৰ ওচৰত হাত পাতিব লগা
হ'ল । তাই নিজকে বৃজনি দিলে । হাত নাপাতিলৈও একো
নহয়— যদি তাৰে ভাল কাম হয় আক যদি ঠিকমতে ধাৰ পৰি-
শোধ কৰিব পাৰি । তাই সেই ধাৰ পৰিশোধ কৰিবই ।

আগদিনাৰ দৰে সেইদিনাও সৰস্বতী দোকানলৈ গ'ল যদিও
দোকানত বহি ছাগলীটো আক হাঁহজনীলৈ তাইৰ মনত পৰি
ধাকিল । কিমান ষে কষ্ট কৰি তাই সিঁহতক আনিছে ।
ছাগলীজনী গাভিনী পৰিছে যেতিয়া, পোৱালী দিলে যেনে তেনে
ধাৰটো হাৰিব পাৰিব । গাথীৰখিনি মাথৰক খুৰাৰ পাৰিব । ধাৰ
কৰি হলৈও সিঁহতৰ দুটা সম্পত্তি হৈছে । হাঁহজোৰ ভাল জাতৰ

বাৰ মাহেষ বোলে কণী পাৰে কিন্তু তাইৰ ঘৰত হ'লে কণী পৰাহি
নাই। মদনে বাহৰ কামিৰে বাহিৰতে চোতালৰ একাষত গৰাল
এটা সাজি দিছে। ঘৰৰ কাৰ বনত মদন পাকৈত পঢ়াতহে সি
কেঁচ। মাধৱে কিন্তু এইবোৰ কাম কৰিব নোৱাৰে।

সঙ্ক্ষয় লাগো লাগো। তাই দোকানৰ পৰা আহি দেখিলে
ঠাহজোৰ গৰালত সন্মুহীন মদনে তক্তা এখনেৰে গৰালৰ মুখ
বন্ধ কৰি দিচে। মাটিনাট ডাগলীটোক গছৰ পাত খুটুত ব্যন্ত।
সিঁহতৰ কামবোৰ দেখি সদস্বতৌৰ আজি কালি মনত আনন্দ লাগো।
সিঁহতৰ বায়থ উৎসৱত পাইছেহি। মাধৱে তাৰ লগৰ দুজন বন্ধু
আহাৰ কথা কৈছে।

—মুৰুন্দ থাকোতে তাৰো বন্ধু-বাঙ্কৰ ঘৰলৈ আহিডিল বিস্তু পিছত
আক নহা হ'ল। মানুহেষ গ'ল, আহিব কাৰ কাৰণে। এতিয়া
মাধৱৰ বন্ধু আহিব, তাটৰ মনটো ভাল মাগিল।

● ● ● দিনবোৰ থৰগতিৰে আগন্দাচিল। কালিলৈ শনি
ধাৰ পৰহিলৈ সিঁহতৰ উৎসৱ পালেছিয়েই।

কালিলৈ বোলে সকলো মাছলৈ যাৰ। বায়থ উৎসৱ কাৰণে
সবলোৱে সমৃদ্ধীয়াকৈ মাছ ঘাৰিব।

মদনে মাকক শুধিলে মাই কালিলৈ বাইজ মাছলৈ যাৰ নহৱ
তই যাৰিনে নাষাৱ ?

—বায়থ উৎসৱত মাছ মৰাৰ প্ৰথা আছে যেতিয়া নগলে হ'বমে !
পিচে শিঙা দেখোন বজোৱাই নাই।

—শিঙা আকো কিয় বজাৰ লাগে মাই ? দেচৰতে থকা মাইনাই
মাকৰ তিঙিটোত ধৰি শুধিলৈ—

— অঁ বজাৰ লাগিব। তেহে মানুহে জানিব কালিলৈ বাইজ মাছলৈ
যাৰ লাগিব বুলি।

— তাৰ মানে ?

- আকে। তাৰ মানে ? মাকে হাঁহিলে তাৰ মানে শিঙা ফুকি মাছ
মৰাৰ জ্ঞাননী দিব। যাতে সকলো গাৱৰ মাঝুহ যায়—
—কোনে বজাৰ মাই ? আকে। মাইনাই শুধিলে ?
— মাঝুহভন বাইজে নিৰ্বাচন কৰিব।
— এইবাৰ কাক ফুকিবলৈ বাইজে নিৰ্বাচন কৰিছে জ্ঞান মাই ?
মদনে মাকলৈ চালে
— নাজানো। কাকনো ?
— হলধৰ ককাইক।

কথাবাৰ কৈছেহে মাত্ৰ সিইতে ম'হৰ শিঙৰ মাত শুনিবলৈ
পালে।

— সেইয়া সেইয়া শিঙা বজালেই— মাইনাই চিঞ্চিৰি চিঞ্চিৰি আলি
বাটলৈ ওলাই গ'ল।

সৰস্বতী একেচাৰে ঠিয় হ'ল আৰু দুৱাৰৰ দাংডাল খুলি
বাহিৰলৈ আহিল। স'চাকৈয়ে শিঙা বজাইছে— তেনেহলে কালিলৈ
আঞ্চলিক ভিত্তি মাছ মৰা হ'ব।

তাই আকে। শিঙাৰ মাত শুনিলে। শিঙাত ফুকদি হলধৰ
ককাই এইফালেই আহিল আৰু সিইতৰ পছলিৰ মুখেদিয়েই হলধৰ
ককাই শিঙা ফুকি-ফুকি শুহি গ'ল।

সৰস্বতী ভিতৰলৈ সোমাই গ'ল। মদন, ধাধৱ, আৰু
মাইনাই কিছুসময় পছলিতে বৈ শিঙাৰ মাত শুনি ধাকিল। লাহে
লাহে নিশা আগবাহিল। সিইত সোনকালে শুবলৈ গ'ল।
কাৰণ সোনকালে উঠিব লাগিব।

ৰাতিপুৱা দোকমোকালিতে সৰস্বতী উঠি হাইব গৰালটোৰ
ওচৰলৈ গ'ল। তাইক দেখি হাইজননীয়ে পাক-পাক-কৈ চিঞ্চিৰিবলৈ
ধৰিলে। কণী পাৰিছে হবলা— সেইকাৰণে চিঞ্চিৰিছে। তাই
দৌৰ মাৰি ভিতৰলৈ গ'ল, আৰু মদনক জগাই দিলে, মদন উঠ,

উঠ হাইজনীয়ে কণী পাৰিছে হবলা— মদন একেচাৰে উঠিল আৰ
সৰালৰিকে তক্ষাখন গুচাই দি ভিতৰখন চাৰলৈ ধৰিলে ।

- মাই আছে, আছে একেচাৰে বগা গোল ধূনীয়া ডাঙৰ ।
- মই চাও, মই চাও মাইনাই কান্দি কান্দি দৌৰি আহিল ।
- হৈ চা এইটোৰ মুখেই লাগিব এতিয়া মদনে কাটি হৈ মাইনাৰ
মুন্দো গবাসনৰ মুখত হেচামাৰি ধৰি শুধিলে — দোথছনে ।
- নাই দেখা আঙ্কাৰ ।
- নেদেখিবিটো । চাও আঢ়াৰ হ । মাকে তাক আঢ়াৰ ই নিজে
আঠি কাটি চাৰলৈ ধৰিলে একো নাই দেখোন তইনো কি দেখিলি
মদন । মই দেখোন একো দেখাই নাই । এইবাৰ মাথাৰ আহিল ।
সি এইবাৰ মূৰটো সুমুৱাই দিলে, হাইজনীয়ে আছো পাক পাক কৈ
চিঙ্গবিলে — মাকে এইবাৰ গবাসন্টো ঘৃত্যাই দি ক'লে — ওৱা,
ওলা হাইজোৰ ওলাই আহিল ।

মাথৱে আকো মূৰটো তললৈ গুজি চকুকিটা গবাসন্টোৰ
ভিতৰলৈ দি চিঙ্গবি দিলে — মাই সঁচা কণী এটা পাৰিছে । মই
কৈছো মহয় তইতে আকো নাই, নাই কৰিছ । মদনে চিঙ্গণি
চিঙ্গবি ক'লে ।

-- মই আনো, মই আনো — মা. নাই উৎপাত লগ লে । মদনে তাক
খেলা মাৰি দি ক'লে — চাও গুচ তই আনিলে ভাঙিবিহে ।

- চাও তইত আটাইকেইটা আঢ়াৰ হ মই আনো ৰহ্. মাকে আঢ়া-
কাটি হাতখন ভিতৰলৈ সুমুৱাই দি কণীটো উলিয়াই আনিলে ।

- মোকদে, মোকদে মাইনাই চিঙ্গৰ বাধৰ লগালে —

— ৰহ্ কাকো নিদিও । কানিলৈ আলহী আহিব । মাকে
কণীটো হাতত লৈ ভিতৰলৈ গ'ল আক চাউলৰ পাচিটোৰ মাজড
সুমুৱাই হৈ বাহিবলৈ ওলাই আহি মদনক চিঙ্গবি ক'লে — যা
এতিয়া ইইতক পানীলৈ খেন্দিহৈ আহাগৈ । মদনে দৌৰি মাৰি মাইকী

হাইজনীক ঠাপ মাৰি ধৰিলে আক টঁ হট্টাত ধৰি ওপৰলৈ দাঙি
ধৰিলে— কি কৰিছ ? কি কৰিছ ? মাকে চিঞ্চিলে ।

— কণী, কণী মাই পেটত বহুত কণী আছে ।

— এবিদে, এবিদে তাই দুখ পাব ।

মদনে হাইজনী এৰি দিলে । হাইজনীয়ে পাখী দুখন
জোকাৰ মাৰি সন্মুখৰ পুথুৰিটোলৈ নামি গ'ল ।

— x —

১৫

বাতিপুৱাই গাঁৱৰ জৌয়াৰী বোঝুৰী সকলো মাছলৈ ওলাল ।
ওচৰৰ বিল সকলোৱে মাছ মাৰিবই । সিইতৰ বায়থ উৎসৱলৈ
প্ৰতি ঘৰলৈকে আলহী আহিব । সিইতে মাছ পুঁজিৰে ভালকৈ
আলহী শুশ্রাৰ্যা কৰিব লাগিব ।

পুকুষসকলে ঢাকজাল, জাকেছৰ জাল, বৰমা জাল, প'লো
ঝৰকা (জুলুকী) আচৰা জাল, স্বামা পাক্ষতা কেখা আদি সজুলি
লৈ তিনি ঢকলৈ ওলাই আহিল । মহিলাসকলেও জাকৈ থালৈ
চেপা ধাহা আদি লৈ ওলাই আহিল । সৰুৰতী কিন্ত মাছ মৰাত

पाकेत । ताह माछ धरिवलै गोबव आक ठुळ समाने मिह्लाइ किचुमान डाङव डाङव लाडू बनाइ मोना एटात भवाले आक ज़ुलुकी एटा लै ओलाल । ताह यावलै ओलोरा देखि मनि आहि ओलालहि । ताह ब्राउज्टोव उपरते सेउजीया मेथेलाथन थाव-गाठि उलियाहि पिञ्जिले आक हातत जाकैर्थनलै यावलै ओलाल । घदने प'ल एटा ल'ले आक कँकालत खालेटो वाढि ल'ले । माथरे डितवर पशा ओलाइ आहि इंहि मारि क'ले— तहित आटाइवोव घाचलै ओलानिषे— शुल नाहि ह'वला ।

— आजि शुललै नायाओं । मनिये इंहि मारि उक्तव दिले ।

— या वाक माछके धरगै । पट्टिव नालागे । आमाव माइक किस्त सहाय करिवि देई । माथरे हांचिले ।

सरव्हतीये राखरलै चाले— माथर ठह शुललै ग'ले छागली-टोक पातखिनि दि घावि आक वातिवे तात तेहो थावि । दुरावत दांडाल लगावलै नापाहरिवि ।

सिहेंत आलवाटलै ओलाल आक पथावर माजेदि विललै पोनाहि दिले । माइनाहि सिहेंत विल दिले खोज ल'ले । सि शुलकी घावलै धरा फटा हाफपेक्टो एटा हातेवे धरि माजे माजे दोविले ।

सिहेंत वाइज्व लगात गै विलथन पालेगै । वाइजे विलथ पारवत ठिय है निजव निजव सजूलि लै जयधान दिले आक विललै नामि प'ल ।

सरव्हतीये विलथनव परा पानीव सौत एटा ऐ योरा धाननि पथावथनलै चाले । पानी ऐ योरा फाले लाडूगोव त्ये किचुमर आतवत चुपि थाकिल । अलप समयव पाचते लाडू विलाक घावलै आहि पुढि, चेलेकगा, दरिकगा, घाच्छोरे लाडू-गोवर उचव उचिलहि । सरव्हती आक मनिये चाले डाङव घाच

এতিম্বাও অহা নাই অনপ পিছতে সবস্বতীয়ে দেখিলে ডাঙৰ মাছ
আহিছে— পানীখিনিত চৌ উঠিছে, তাই ঘপকৈ জুলুকিটো ল'লে
আক সেঁতৰ বিপৰীতে গৈ লাড়ুবোৰ পানী ধকা ঠাইত হেঁচা মাৰি
ধৰিলেহি। সচাবৈয়ে এটা ডাঙৰ মাছ তাইৰ জুলুকিটোৰ ভিতৰত
শুমুৱা যেন পাই জুলুকিটো চাৰিঞ্চালে হেঁচি ধৰি মনিক চিঞ্চৰী
ক'লে— মনি বেগেতে আহ— মনিয়ে লৰালৰিকৈ জাকৈখন লৈ
সবস্বতীৰ শুচৰ পালেগৈ মাইনাইও খালৈটো লৈ মাকৰ শুচৰলৈ
দৌৰ মাৰিলে। মাকে জুলুকিটোৰ চাৰিঞ্চালে ভাৰবে গছকি দি
হাতখন শুমুৱাই পানীখিনি হাতেৰে লৰাই লৰাই মাছ এটা টিপা
মাৰি ধৰি উলিয়াই আনিলে। শ'ল মাছ, ডাঙৰ মাছ। মইনাই
চিঞ্চৰি উঠিল মাকে মদনলৈ চাই চিঞ্চবিলে মদন... বেগেতে আহ,
মদনে নিজৰ প'লটো ধৈ দৌৰি আহি মইনাৰ পৰা খালৈটো শ'লে
আক মাছটো তাত ভৰাই মুখত পিতনি এসোপা হেঁচা মাৰি ভৰাই
দি ক'লে হেঁ। তই এইটো লৈ বামলৈ যাগৈ নহলে মাছটো যাবগৈ।
সি খালৈটো ল'লে আক পানীৰ পৰা দূৰত গৈ পথাৰৰ আলি
ঝটাত বহিল গৈ।

সবস্বতী আকো নতুন লাড়ু দি বিলত জুলুকিটো লৈ
নাখিলগৈ। তাই জানে এইবাৰ মাছ অহা দেৰি হ'ব। তাই
পানীত নামি দেখিলে সিঁহতৰ গাৱৰ পোহেৰীয়ে ঝাতি জাল
পেলাইছে— এখন জাল আনখনৰ বিপৰীতে পেলাই দি নিজৰ ছয়ো-
কাষে পানী চতিয়াই আগবাঢ়ি গৈছে। সবস্বতীয়ে পোহেৰীক সহায়
কৰিবলৈ গৈ নিজৰ ছয়োকাষে পানী চতিয়াই আগবাঢ়িবলৈ ধৰিলে।
সিঁহত গৈ জালখনৰ শুচৰ পালে গৈ আক পোহেৰীয়ে জালখন দাঙি
দেখিলে একেবাৰে বগা হৈ কৰতি মাছ লাগিছে। সিঁহত ছয়োজনীয়ে
জালৰ পৰা মাছ একৰালে আক পোহেৰীৰ খালৈত থলে।
— ত্ৰি পোহে— তই জালমাৰি আক। মই শাড়ু দি আহিছে—

বুজিলি— আকো আহিম :

- মাছ তয়ো নিবি - আক' পোহেৰীয়ে সৰস্বতীলৈ চালে
- নিৰ বাক দে - যয়ো এটা শ'ল মাছ পাইছো ।

সৰস্বতীয়ে বেগাবেগিকৈ আহি দেখিলে মাইনাই কান্দি
আছে - কি হ'ল মইনা কি হ'ল ?

- মাছটো গ'ল : মইনাই উচুপিলে । তাই চিঞ্চৰ মাৰি দিলে—
বোপাই ঐ কেনেকৈ ? মৰা, নেওচা ঘোৱা ইয়াকেহে কৰিলি ।
কেনেকৈ ঘাবলৈ পালে ? সি উচুপি-উচুপি ক'লে - মাছটো থপ-
থপাই থকা দেখি মই সোপাটো আতৰ কৰি দিছিলো । তাৰ পানী
খাবলৈ ঘন বৈছিল হবলা মই খালৈটো পানীত দিয়াৰ লগে লগে
জাপ মাৰি গুচি প'ল ।

—ভাল কৰিলি ! তহিতৰ অতপালি বাঢ়ি গৈছে । ঐ— মদন চাহি-
চোন ই কি কৰিলে ?

মদনে মাকৰ চিঞ্চৰ শুনি দৌৰি আহি তাক একচৰ মাৰি
ক'লে - ঐ কুলক্ষণিয়া মাছটো বথাব নোৱাৰিলি ?

—মই চাইছিলোহে ?

--ঁ চাইছিলি - পানীত দিচিলি কিয় ?

মনিয়ে দৌৰি আহি সুধিলেহি - মাইনাই কিয় কান্দিছ ?
—কিয় কান্দিব আক ! মাছটো এৰি দিলে !

—ইস্ বাম ইমান ডাঙৰ মাছটো আছিল ?

—মাকে একো নামাতি আকো লাচু দিয়া ঠাইথিনি নিবিক্ষণ
কৰিবলৈ ধৰিলে — এইবাৰ মাছ অহা নাই ভয় থালে হবলা ।

তাই বহুত পৰ ব'ল কিস্ত মাছ আক নাহিল । তাই মনিব
হাতৰ পৰা জাকৈখন ল'লে আক বিলৰ কাখে কাখে চবিয়াবলৈ
ধৰিলে - কিস্ত ঢুটা ভেছেলি, দৰিকণাৰ বাহিৰে তাই আক একো
মাছ নাপালে । বেলি পৰিবৰ হ'ল । বিল মৰা শেষ হ'ল । ডাঙৰ

ମାଇନାଇ ମାକର ପିଛେ-ପିଛେ ଦୌରି, ଦୌରି ଯାବଲେ ଥରିଲେ ।
ତାଇ ତାଳେ ଚାଇ ଥଣ୍ଡେରେ କ'ଲେ— ବଳ ସବତହେ ମଜାଟୋ ପାବି ।
ମି ପିଛଲେ ଚାଲେ ଆକ ଥିବ ଯାବ ଖୋଜା ଫଟୀ ହାଫପେନ୍ଟଟୋ ଛୁମୋ-
ହାତେରେ ଓପରଲେ ଟାନି ଧରି ମାକର ପିଛେ ପିଛେ ଦୌର ମାରିଲେ ।
ମାଛ ପୋରାସକଳ ଆଗବାଟିଲ । ପୋହେଶ୍ଵରୀ ଆହି ସରସ୍ତୀର ଓଚବ
ପାଇ ଶୁଧିଲେହି— ନାୟାର ନେବି ? ତାଇ କଟୁପାତ ଏଟା ଚିଙ୍ଗ କରତି
ମାଛ ଏପୋହା ଦି କ'ଲେ— ହୋ ଲ । ଆଜି ପିଛେ ଥେବ ପାଲୋ ଦେ
ସକଳୋରେ ଡଗାଇ ଥାବ ଲାଗିବ ଏତିଝା ବଳ । ସରସ୍ତୀର ବୁକୁଭାଣି ଆହିବ
ଖୋଜା କାଲୋନଟୋ ଜୋବ କବି ଧରି ବାରି କ'ଲେ— ବ'ଳ ।

ମିଠିତେ ବିଲବ ପରା ଗୀରବ ଆଲିଯେଦି ଖୋଜ ଲ'ଲେ ।

୧୬

ଚାଇ ଧାକୋତେହି ଏଟା ମହେ ହାତବ ମୁଠିତେହି ପୋଲୋକା
ମାରିଲେ । ଶାତି ପୋହାରି ପୋହାରି ହେଣ୍ଟେହି ସରସ୍ତୀରେ ସାବ ପାଲେ ।
ଆଜି ମିଠିତ୍ୱ ଗୋରାତ ବାଯଥ ଉଂସର । ତାଇ ଆଲିକଟା ଦେବର
ଜୋଲୋଡାଇଦି ଜୁମି ଚାଲେ । ବାହିବତ ଯେନ କୋଇଲ ପୋହିବିଲାକେ

ଲୁକା-ଭାକୁ ଖେଲିବ ଲାଗିଛେ । ତାଇର ଗାଟୋ କିବା ଏଟା ଅଜାନ ଆନନ୍ଦତ ସମସମାଟ ଗଲ । ତାଇ ଅତୀତଲୈ ମନତ ପରିଲ । ମେହିୟା ଯେନ ବହୁତ ଦିନର ଆଗର କଥା ବହୁତ ଦିନର ପୁରଣା କଥା । ତଥାପିଓ ଆଜି ଯେନ ତାଇର ଆଗତ ନତୁନକେ ସବା ଦିବଲୈ ବିଚାବିଛେ ।

ତାଯୋ ଏଦିନ ଗାଭକ ଆଛିଲ । ତାଯୋ ମୁକୁଳକ ପୌରିତି ଯାଚିଛିଲ । ଏବେହେନ ବାଯଥ ଉଂସରତେ ତାଇ ଗୌତ ଗାଇଛିଲ ନାଚିଛିଲ । ତାଇ ଚାଂଥନତେ ବାଗର ସଲାଲେ । ଦେହଟେ ସେନ ତାଇର ଏକେବାବେ ଅରସ ହେ ପରିଛେ - ଅତୀତର ଶୁଭିତ୍ୟ ହିୟାଥିନ ବାଇ-ଜାଇ କବି କିବା ଏଟା ମୋହେ ଯେନ ତାଇକ ଗ୍ରାସ କବି ପେଲାଇଛେ । ତାଇର ମନତ ପରିଷେ, ମେହି ଯେ ତାଇ ଗାଇଛିଲ — ।

“ମାଇ ଚିପାଂ ଛାନ୍ଦବା
ମାଇ ଖୁବଚାନ ଖୁଦାଂଚା,
ନାଯାଛାଂ ତାକଦଂବା
ନାଯି ମୋନାମୁଖଂ ନକ୍ତା ॥”

(ଏମୁଣ୍ଡି ଖାବଲେ ପେଟଲେ ଭାତ ନାୟା । ତୋଲେ ମନତ ପରିଲେଓ ତୋର ମୋନାମୁଖ ନେଦେଥେ ।)

ଏଇଦରେଇ ତାଯୋ ଏଦିନ ସାତ ବଞ୍ଚ ନତୁନ କାବେଂ ମାଜିବଲୈ ବୁକୁତ ଆଶା ବାନ୍ଧି ବାଯଥ' ଚୋତାଲତ ନାଚି ନାଚି ଆପୋନ ପାହରା ହୈଛିଲ । ତାଇଲେ ଚାଇ ଚାଇ ମୁକୁଳଇ ଗାଇଛିଲ -

“କେଚୁଲୁକା ଆଧାର ଖାଯ
କାବେଂ ସେଥି ଲେଖ
ମୋବେ ମନ ଦହିଛେ
ତୋର ଝକାଳ ସକ ଦେଖି ।”

ମେହି ସମୟତ ତାଲେ ଚାଇ ତାଇ ଆନନ୍ଦତ ଅନ୍ଧାହାରୀ ହୈଛିଲ । ଲାଜ ଆକ ମନର ଆନନ୍ଦତେ ତାଇର ହିୟାଥିନ ଦୂର ଦୂର କୈ କପିହିଲ । ପିଠିକାଳେ କକାଲତ ହାତ ଦୈ ବାହର ଚୁଡାତ ଶଲିତା ଭବାଇ ଜଳାଇ

থোরা শিখাৰ ধিমিক-ধার্মিক পোহতত তাই তালৈ চাই চাই আপোন বিভোৱা হৈছিল।

সি তাই গোৱা গীত শুনি শুনি তাইলৈ চাই হাহিছিল—
সেই হাহিৰ মাজত যেন লুকাই আছিল তাৰ বৃকুৰ সাত সাগৰৰ
অটল তলিত লুকাই থকা প্ৰেমৰ মানিক।

—মাই— মাই মাধৰে মাকক চিৎৰি মাতিলে আৰু চঙখনত উঠি
বহিল।

—তই দেখোন আজি উঠিবলৈ মন কৰি নাই— কিয় গাটো অশ্বগ
নেকি? পাহৰিলি নেকি আভিযে বাযথ' তাতে মোৰো দেখোন
আলহী আহিব।

মাধৰে কথা কৈ কৈ উঠি আহি দুৱাৰৰ দাংড়াল খুলি দিলৈ।
বাহিৰত বলত পোৰুৰ। সি ভিতৰলৈ সোমাই গৈ দেহিলে মাকে
নিঠৰ হৈ চা গনতে পৰি আছে। সি একো নকলে হয়তো মাকৰ
তাৰ বাপেকলৈ ঘনত পৰিচে। এনে এটা বাযথ উৎসৱতে তাৰ
মাক আৰু বাপেকৰ বোলে মিলন হৈছিল। কিন্তু সেইদিন আৰু
নাই, সি পিৰালীৰ মাটিতে আমন-জিমনকৈ বহি ভাৰিলে মামুহৰ
জীৱনটোয়ে কি বিচিৰ। এই আছিল এই নাই। মানৱ জীৱনৰ
মূল কথা হ'ল এইগোৱেই। ক্ষণশূয়ী। এদিন তাৰ মাকৰ জীৱন
নদীৰ দৰে যৌৱনে উচ্ছল আছিল আজি, সেই জীৱনে নদী শুকাই কৈগাই
তৰাং হ'ল। আজি আৰু সেই নদীত যৌৱনৰ প্লাবন নাহে আৰু
সেই নদীত টুলুজীয়া নাও নচলে।

সৰস্বতী উঠি আহি মাধৰক তেনেকৈ বহি থকা দেখি বৰ
হুথ পালে— কিয় তেনেকৈ বহি আছ মাধৰ? যা— হাহিৰ গড়ালটো
খুলি দেগৈ আজিও কণী পাৰিছে ছাগৈ।

মাধৰে একো মামাতিলে আৰু হাহিৰ গড়ালটোৰ ফালে
আঞ্চলাই গৈ তক্ষাখন একৱাই দিলৈ। হাহজনী তৎক্ষণাত পাক-

পাক, কৈ চোতাললৈ ওলাই আহিল আক পাখী হুখন জোকাৰি
চোটেৰে ডেউকাৰ তলখন শুচৰি দিলে।

মাথৰে গড়ালটোৰ ভিতৰলৈ কুমি চাই দেখিলে কণী এটা
পাৰিছে। মাথৰে কণীটো বাৰি এডালৰে লাহে লাহে উলিয়াই
আনিলে। মাকে চোতাল সাৰিবলৈ বাঢ়নিদাল হাতত লৈ ক'লে-
বেগেতে চাউলৰ খৰাহীটোত ধৈ আহ গৈ। মাইনা উঠি দেখিব
লাগিলে হাহাকাৰ লগাব।

মাথৰে কণীটো খৰাহীটোত ধৈ অহাৰ পিছত মাইনা উঠি
গড়ালটোৰ ফালে দৌৰ নাৰিলে— গড়ালৰ ভিতৰত কণী নেদেখি
চোতাল সাৰিথকা মাকৰ আচলত ধৰি খেনখেনালে— মাই কণীটো
কি হ'ল? মোক দে— মোক দে—

মাকে তাৰ হাতখন মেখেলাখনৰ পৰা আতৰাই দিলে— ব'হ দিগদাৰ
নকৰিবি। মই হৈছো ছপৰীয়া তহ্বতকে দিম।

— মাইনাই মাকৰ আচলৰ পৰা হাতখন একৱাই আনি চোতালৰ
মাজতে বহি ল'লে আক কান্দিবলৈ ধৰিলে— তাক কণীটো লাগিবহি।

সৰস্বতীয়ে তালৈ মন নিদিলে। আজি তাহাতৰ বহুত কাম।
ভিতৰৰ কলহত ধকা বাহী পানীখিনিবে তাই ষৰৰ দোখেটালি আক
পিবালীটো মচিলে, আক উদং কলহ দৃটা লৈ নদীলৈ পানী আনিবলৈ
গ'ল। গাঁৱৰ সেমেকা আলিটোৱেনি খোজ কাঢ়ি যাওতে বনৰ
অচিনাকী ফ্ৰে সুৰভিয়ে তাইৰ মনত আকেৰ ভাৱৰ হেন্দোলনী
তুলিলে। সেই সুন্দৰ অতীত আক যে ঘূৰি নাহে। আজি সিইতৰ বায়থ'
উৎসৱটোত ডেকা গাভকবোৰে মনে বিচৰাজনৰ লগত সাত বঙৰ
নতুন কাৰেং সাজে। যদি সঁচাকৈয়ে মনে বিচৰাজনক পাই বেনে-
হলে ভোগ দি ভগৱানক পুজা কৰিব আক নিজৰ প্ৰেমিঙ্কাক হিয়া
উজাৰি দি মনৰ হাবিয়ান পূৰ্ণ কৰিব। সেইহে হয়ঠে বাভা
গাভকৰে নাচি নাচি গায়—

ହାଜାର ନାବା ଆଫେଟ୍

ବାଂଗ୍ରେ ଗାନ୍ଧୀ ଦଙ୍ଚା

ମୁକଦାର କାଇଓ ମାନ ଚାନ୍ଦରେ

ମନି ଶାନ୍ତି ଚାଂଚା ॥

(ହାଜାର ତରାର ପୋହରେଓ ଚଞ୍ଚର ସମାନ ନହଯ

ଭାଲପୋରାଜନକ ନାପାଲେ ମନଟୋ ଶାନ୍ତି ନହଯ)

ସରସ୍ଵତୀ ନଦୀର ଥାଟ ପାଲେଗୈ । ନଦୀର ସାଟିତ ବହି ଓଟ ଆକେଁ
ଏବାର ତାବିଲେ ତାଇର ଜୀବନ ଆକ ଘୋରନର କଥା—

ତାଇ ନଦୀଖରିଲେ ଚାଇ କ'ଲେ— ହେ ନଦୀ ମାତୃ ତୁମିଟୋ ସକଳୋ ଜାନା-
ମେହିୟେ ତୋମାର କଥତେ ବହି ଆମି ଦୁଇନେ କ'ତ ଦିନ କ'ତ ନିଶା
ମନର କଥା ପାତିଛିଲୋ । କ'ତ ଦିନ ତୋମାର ବୁକୁଯେଦି ନାହିଁ ବାଇ
ବାଟ ଗୀତ ଗାଇ ଗାଇ ଆମି ଗୈଛିଲୋ ଆମାର ହିଯାର କଥାବୋର
ତୁମିଟୋ ଶୁଣିଲା— ଦୁଇ ଆକ ବେଦନରେ ଭବା ଆମାର ହିଯାର କଥା
ବୋର ଆଜି ତୋମାର ଦ୍ୱାରା ମୁକୁତ ମୁକୁତ ହୈ ବୈ ଆଛେ— ତୁମି କିଯ ନାମାତା ?
କିଯ କଥା ମୋକୋଯା ? ତୁମି ମହ୍ୟ କବିଦ ପାବା ? ଇମାନ ଧୈର୍ଯ୍ୟ
ତୋମାର ? ହେ ନଦୀ ତୋମାର ବୁକୁତ ମୋର ଉଠିଲ ଘୋରନର ପରଶେ ଏଦିନ
ନତୁନର ସପୋନ ବହିଛିଲ— କ'ତ ଜନର ଘୋରନର ପରଶ ଲଗି ତୋମାର
ଏହି ବହନ ବନ୍ଧ ? ତଥାପି ତୋମାର ନାହିଁ ଅହକବ । ନାହିଁ ଗର୍ବ ନାହିଁ
ଦୁଖ, ନାହିଁ ହେକରାର ଆର୍ତ୍ତନାଦ ! ମହିୟେ ଆଜି ଆର୍ତ୍ତନାଦ କବିଛୋ—
ଭୟବହ ଅଣ୍ଟିତ ସୋରବୀ ଆଜି ମୋର ପ୍ରାଣେ ହାହାକାର କବିଛେ— ହେ
ନଦୀ ହେ ଧୈର୍ଯ୍ୟଶୀଳା ମାତୃ ମୋକ ଶକ୍ତି ଦିଯା । ଧୈର୍ଯ୍ୟ ଦିଯା— ତାଇ
ନଦୀର ବାଲିତେ ଲେପେତା ଥାଇ ବହି ନଦୀଖରକ ମେରା କବିଲେ ଆକ
ନଦୀଲୈ ନାମ ଗୈ ପିତଳର କଳହଟୋତ ପାନୀ ଏକଳହ ଭବାଇ ମୂରତ
ତୁଲି ଲ'ଲେ ଆକ ଏଟା କଳହ କାଷତ ତୁଲିଲୈ ନଦୀର ଗଡ଼ାର ଫାଲେ
ଉଠି ଗ'ଲ ।

ଆଲିଲେ ଉଠି ସରସ୍ଵତୀଯେ ଦେଖିଲେ ମାଧର ଦେଖୋନ ତାଇର ଫାଲେଇ

দৌবি আছিছে সবস্তী থমকি ৰ'ল— আক মাধৱলৈ চালে— মাধৱে
মাকলৈ চাই ক'লে মাই— মাই তই আজি ইঞ্জান দেবি কৰিছ ?
মোৰ বছু দেখেন আহিবৰ হ'লেই। মই সিঁড়ক আনিবলৈ
যাওঁ। সি মাকক কথা কেইটা কৈ নদীৰ ঘাঁটলৈ নাহি গ'ল।
সবস্তীয়ে ভাবিলৈ সচাকেয়ে আজি তাইৰ কিবা এটা হৈছে- দাৰ
কাৰণে তাইৰ মনটো ভাল লগা নাই। তাই প্ৰাৰূপ আলিয়েনি
খৰকৈ খোজ দিলে ।

ঘৰলৈ গৈ ক'ট পানীৰ গাগৰীটো আখলৰ আগত নমাই
ধৈ মদন আক মাইনাক ফ্ৰঞ্চিৰি মাতিলৈ-- মাকৰ মাত শুনি সিঁড়ত
হৃষ্টা দৌৰ মাৰিৰ মাকৰ শুচৰ পালেছি ।

—তহ্বত ক'ত আছিল ? বাতিৰ ভাত আছে ধাই বৈ আজিৰি হ।
তাই কথা কৈ কৈ চৰ'ব পৰা ভাত কেইটা হাতীথোজিয়া বাতি
এটাত উলিয়াই দিসে। একেটা বাতিতে মদন আক মাইনাই
মাটিত লেপেটো বাতি বহি থাবলৈ ধৰিলৈ— মাইনাৰ সৰু আঙুলিৰ
ফাকেনি ভাতৰ বগা আক তেলেতিয়া পানীথিনি ঘনে ঘনে বাতিটোত
সবি পৰিবলৈ ধৰিলৈ ।

ঢাকে জেংখৰি খেইডালমান আনি আখলত জুই কুবা
জলাৰলৈ চেষ্টা কাৰি ক'লে, সোনকালে কৰহ্বত— মাধৱৰ বছুহত
আহিবৰ হলেই। তহ্বতে খাই-বৈ নদীত গা ধুই আহগৈ আক কালি
ধুই খোৱা দেন পিৰঞ্জিৰি নহলে ককায়েৰে লাজ পাৰ। বেগেতে
যাহ্বত ।

মাকৰ কথা শুনি মদন আক মাইনাই খৰখৰ কৰিলৈ।
শেষত ভাতৰ পানীথিনি মদনে থাই মাইনালৈ বাতিটো আগবঢ়াই
দি ক'লে— হৈ। তয়ে পি দে— মাইনাই পিচলহাত দুখনেৰে বাতিটো
ধৰি পানীথিনি থাবলৈ ধৰোতেই খেকেচ কৰি বাতিটো পৰিগঞ্জ আক
ভাতৰ পানীথিনি মাটিত চিটিকি পৰিল ।

মাইনাই চিঞ্জি কান্দিলে - অ' পৰিল । মাই মই খাৰলৈ
নাপালো ।

- অ' নাপাধিটো । তই আক কত খাৰলৈ পাৰি যিহে উৎপাত
হৈছে -

সৰস্বতীয়ে সৰালবৰ্কৈ তাৰ ওচৰলৈ গ'ল আক দুধকামান
পি ক'লে - যা বাহিৰলৈ মোক চুহি চুহি খাৰলৈহে আহিছ । তইতৰ
পৰা শাস্তি হ'বজানো ? মাইনাই কান্দি কান্দি বাহিৰলৈ গ'ল ।
সৰস্বতীয়ে গুথেৰে ভোৰভোৰাই মজিয়াখন অতাৰলৈ ধৰিলে ॥

১৭

মাধৱে গৈ তাৰ বন্ধুত্বজনক 'লৈ আহিলগৈ । শাকে সিঁড়
অহাৰ গব পাই বাহিৰলৈ ওলাই আহিল । মাধৱে মাকক চিনাকী
কৰি দি ক'লে - মাই এইয়া মোহন আক এইয়া কাঙ্গা সিঁড়
দুয়োটাই সৰস্বতীক নমস্কাৰ কৰিলে ।

- তোমালোকৰ কথা মাধৱে সদায় কৈ থাকে থাক তোমালোক
বহা । মই খোৱাৰ জোগাৰ কৰো । মা ভাতকে দে চাহ নালাগে ।

সৰস্বতীয়ে লৰালবি কৰি সিঁড়তক ভাত খাৰলৈ দিলে ।

ভাত থাই উঠাৰ পিছত সিঁড়িত তিনিটা গাঁৱৰ ফালে ফুৰিবলৈ শোলাল। গাঁৱৰ আলিবাটেদি যাওতে এক নিবিড় নিষ্কৃতাই সিঁড়িক আপ্ত কৰি তুলিছিল। গাঁৱৰ ভিতৰ ফালে হাবি আৰু বম-বননিৰে ভৰা। বাঞ্চা ঘাট নাই। পথাৰৰ মাজৰ সক আলিয়েদি গাঁৱৰ বাইজে অহা ঘোৱা কৰে। পানী হ'লে বাঞ্চা নাইকীয়া হয়। মাধৱে ক'লে— বোহন এটোষাই আমাৰ গাঁও। আমাৰ একো লহলেও বাইজে বায়থ' উৎসৱ উচাহৰে পালন কৰে। সেয়ে বাইজৰ আনন্দ।

— হয় মেকি ? কাঞ্চাই শুধিলৈ।

— হযতো ! বায়থ' হ'ল বাভাসকলৰ জাতীয় উৎসৱ। নতুন বছৰৰ আদৰণি জনাবলৈ আৰু কৃষি ভূমিৰ উৰ্বৰা শক্তি বৃক্ষি কৰিবলৈ এই উৎসৱ পালন কৰা হয়। আগতে বহাগত এই উৎসৱ হৈছিল আজি কালি জেনাহৰ পুণিমা বিথিত এই উৎসৱ পাতে।

সিঁড়ি গৈ বায়থ' (চোতাল) পালেগৈ। সঙ্গিয়াৰ লগে লগে ডেকা গাভক আহি চোতালত হাহ থাইছেহি।

মাধৱে ল'বা ঢোৱালীবোৰ দেশুয়াই মোহনক ক'লে— বায়থ' উৎসৱ হ'ল ডেকা গাভকৰ উৎসৱ ন'জিলি। এই উৎসৱত ডেকা গাভকৰে প্ৰাণৰ কথা। কয়, প্ৰাণৰ গাঁত গ্যাট, আৰু প্ৰাণ ঢাল নাচে।
— তই নানাচ হ'বলা— মোহনে হাহ মাৰি শুধলে

— ধেৰ মই ডেকা হোৱা নাট নহয়।

সিঁড়তে হাহিলে। হাহি হাহি মাধৱে ক'লে— আৰু শুনি এই উৎসৱৰ প্ৰধান দেৱতা ৫'ল শিৱ বা বুড়ি হাচং। বায়থ উৎসৱত কেইবাটাত পৰ্ব আছে তাৰ ভিতৰত বায়থ ট্ৰিককঢ় হ'ল উল্লেখ-যোগ্য। ট্ৰিক মানে জপিয়ো আৰু কায় মানে ঘানুই। জপিয়াই জপিয়াই কৰা মৃত্যুগীতৰ উৎসৱকে বায়থ ট্ৰিককায় বুলি কোৱা হয়।

এই উৎসৱত প্ৰথমে বুড়াহাচং প্ৰজা কৰা হয় তাৰ পিছত

वायर्थ किंसा डडोरा काम शेव करि डेका गाडकसकल दोबि
आहि वायर्थ चोतालत ट्रॅककायब वाबे मिलित हय .

सिंहते बै थाकोतेह डेका गाडकविलाक दोबि दोबि
आहि वायर्थ चोतालत मिलित ह'लहि . १५ फुट लौहल वरवीया
विशेष लता एडाल आनि एफाले छोडालीवोबे एफाले ल'वाबाबे
टनाटनि कविले धरिले एहिदबे गीत गाइ गाइ लताडाल टना
टनि कवा देवि मोहनहिते वरकै इंहिले . मोहनहिते वृजिवलै
वाकी नाथाकिल ये सिंहते स्तुलत दुदिनीया खेळ धेमालीर उंसरात
वच टना ह'ल ट्रॅककाय . अर्थां (Law of war)

लाहे लाहे आळाब है आहिल वाहब चुडात शलिता भवाई
तार पोहवते डेका गाडकरे नाचिवलै आवस्तु कविले . गाडक
सकले सक कळालव परा कफान रेखेला पिंकी मेटमेटिया बुकूत
कास्तुँ (मेथनि) राबि ल'ले . काणत पिंकिले नामत्री (थुविया)
दिला खोपात खुचमीकाबी गुजि . हातत वाजूचान आक खुलियूटा
डिडित हानचाहाब पिंकी इतने सिजनब हातत धरि एथन
भरि डाडि आनथन भरि जपियाटे पुनर इथन भरि डाडि आनथन
भरिवे जपियाइ खाम (ढाक) वांची (वाही) लाथब वाही आक
गग्नाब ताले ताले स्वरे स्वरे देहब लहब तुलि नाचिवलै धरिले .

एटा समयत गीत गाइ नाच थाकोतेह लानि टिडि थान-
वान हय आक डेका गाडकविलाक सक सक दलत परिणत हय . एই
स्विधाते किछुमाने वायर्थ' चोतालव पिचकाले किछुमाने आलिवाटित
आक किछुमाने डाऊब गहब आरत गैग मनब गोपन फर्था निजब
आपोनजनब आगत व्यक्त कविले .

गीतब माजेबे आक मनब आनन्द शुद्धिते इजने सिजनक
हाहि ठाटा, इतिकिं कविवलै धरिले .

न्ह्य-गीत चाई चाई मोहनहित आपोन पाहवा ह'ल .

বাতি যে গভীর হৈ আহিল সিঁহতে গমকে নাপালে । মাধৱে মোহন
আক কাঙ্কলৈ চাই ক'লে— ব'ল মোহন ঘৰলৈ যাওঁ । এতিয়া
ইঁহতে নাচিয়েই থাকিব । নাচি মাচি বাতি পূরাই দিব । আমাৰ
ঘায়ে ছাগৈ ভাত বাঞ্জি আমালৈ বাট চাই আছে ।

ব'ল তেমেহ'লে । মোহন, কাঙ্কল, আক মাধৱ বায়ৰ চোতালৰ
পৰা আলিধাট উঠিলহি । তাতো সিঁহতে সক সক দলহৈ নাচি
থকা দেখিলে । মাধৱে হাহি মাৰি মোহমক ক'লে— বুজিছ মোহন
বায়ৰ' উৎসৱৰ গৌতৰ মাজেদি কিছুমানে সাত বড়ৰ নতুন কাৰেং
সাজে আক কিছুমানে মনত অপূৰ্ব আশা বুকুত বাঞ্জি লৈ ঘৰলৈ
আহি বিছনাত বাগৰি ইকাটি সিকাটি কৰি ষপ্প বিভোৰ হয় ।

অ' হয়নেকি ? হঠাতে মাধৱৰ বুকুখন চিৰিং কৰি উঠিল-
বাতি ইহতক ক'ত শুন্বাৰ ? যাৰওটো নোৱাৰিব বাাত হ'ল— ।
সি মনে মনে থকা দেখি কাঙ্কলৈ ক'লো— কি হ'ল মাধৱ ? হঠাতে
মনে মনে থাকিলি দেখোম— নাই একো হোৱা নাই ? তেনেহ'লে
ব'ল সোনকালে আজি আক শোৱা নহৰ— মই কিছ ভাত থাই
আকো ঘাম ।

— হয় ? মাধৱে ঘনতে ভালৈই পালে ।

— হয়তো তহ্তৰ উৎসৱ চাৰলৈ আহিদো যেতিয়া চামেই

— হয় মাধৱ আমি আকো চাৰলৈ আহিম । নোহনে ক'লে ।

— বাক ব'ল ভাতকিটা থাই লৈ যি হয় কৰিব লাগিব ।

সৰস্তীয়ে বাৰীৰ পৰা জিকা কেইটামান চিৰি আনি আগি
দিনাই আনি থোৱা কৰতি মাছৰ জোল বনালে । ভেদি ভাজিলে
আক হাহ কণীৰ পিঠা ভাজি কাহিৰ কাৰতে দি দিঁহত তিনিষ্টাক
আদৰ সাদৰ কৰি থারলৈ দিলে । সিঁহতে বৰ তৃপ্তিৰে ভাতকিটা
থালে আকো উৎসৱ চাৰলৈ শুলাই গ'ল ॥

ଚ'ତ୍ର ଦିନ କୋନକାଳେ ଗୈ ବହାଗ ପାଲେହି ମାଧ୍ୟରେ ଗମକେ
ନାପାଳେ । ସି ପଡ଼ାର କାବଣେ ସ୍ଵର୍ଣ୍ଣ । ନିଶା ଗିରକାଯ ଗୀତ ଶୁଣି
ମି ଓଜାଇ ଆଛିଲ । ମାକେ ଲେମଟୋ ଜଳାଇ ଆନି ଚୋତାଳତେ ଥଲେହି
ଜ'ବାବୋରେ କକାଳତ ବଡ଼ ଟେଙ୍ଗଲୀ ଆକୁ ମୃବତ ସେଉଜୀଯା ପାଗ ମାରି
ମାଧ୍ୟରୁଠିତ ଚୋତାଳତ ନାମର ବୋଲ ଦିଲେ— ଦିଂ ଦିଂ ଚଂ । ଦିଂ ଦିଂ
ଚଂ ଲଗେ ଲଗେ ଜ'ବାବିଲାକେ ଗୀତ ଜୁବିଲେ—

ଗିରକାଯ ବାଖୁ ମାଯ ବାଖୁ
ଚିଙ୍ଗା ବାଖୁ ଚିଙ୍ଗା ବାଖୁ
ଗିରକାଯ ବାଖୁ ଟାକା ବାଖୁ
ଚିଙ୍ଗା ବାଖୁ— ଚିଙ୍ଗା ବାଖୁ
ଯା ଟୋରା ଉତ୍ତନ ବାଖୁ— ଚିଙ୍ଗା ବାଖୁ
ହେଇ ହେଇ ହେଇ ହେଇ—
ଚା ନିଂ ଥାମ ।

(ଆମି ମାଗିବଲୈ ଆହିଛୋ । ଆମାକ ଦାନ ଦକ୍ଷିଣ କରା । ହସ
ଧାନ ଦିଯା, ନହୟ ଟକା ଦି ଆମାକ ବିଦାର ଦିଯା ।)

ଗୌତର ଲଗେ ଲଗେ ଆଂଚିଂ, ଦାଇହି ଇତ୍ୟାଦି ବାଜି ଉଠିଲ ।
ଗଭୀର ନିଶା ମାଧ୍ୟରୁଠିତ ମକ ଗାଁଥନ ଆଂଚି ଆକୁ ଥାମର ବୋଲତ
ବଜନ ଜନାଇ ଗ'ଲ ।

ঝাঁঝুইতে একো নমতা দেখি লৰাইতে আকৈ গালে—
অয় অয় অয় দগোচোং
দপোচোং দগোচোং চা নিৰ থাম
কুচাকায়ে চিচোং চিচোং চিচোং
চিৰ নামকায় বাখচোং— বাখচোং
(হেই হেই হেই— চা নিং থাম ॥

(হে'বা হে'বা শলাটি আহাচোন ! ষ্঵রত লুকাই নাখাকিবা ! আগতে
আমাৰ নাচোন গোৱাই ! তাৰ পিছত আৰি বিচৰা মতে দান
ফক্ষণ ! দি বিদায় দিয়া ।)

এইবাৰ মাধৱৰ মাকে গৌত জুবিলে—
বিচিনিকে গাবৰভাং গিবকায় নামেতো
নাৰং গিবকায় নামেতো !
টোকা পয়ঙ্গা টংছা চিং বাখুনা
মান্দায় চি বাখুনা !

(তোমালোক ক'ব পৰা আহিছা ডেকা ল'বাইত ? কিছিৰ বাবে মাপি
কুবিছা আমাৰ তোমালোকক দিবলৈ ধন টকা পইচা নাই ।
বিচুৱানি বাদাংছে গিবকায় নামেতো
যা টোৱা বাখুদং উত্তন বভোৱা
মান্দায় নেমেন নেমোৱা । ”

(বহাগ বিছিৰ নিমিষ্টেহে আৰি মাপিবলৈ আহিছো ষ্঵রত হি আজে
তাকেই দিৰ পাৰা ।)

মাধৱৰ মাকে ভিতৰলৈ উঠি গ'ল, আৰু চাউল এবাটি দি
সেৱা কৰি গালে—
বাবায়তা ইয়ান গিকায় আপুমা বাখুনা
বাখুয়েতা নাৰোঞ্জা মায় টংছা
হেই হেই হেই— চা নিংথাৰ

ଲବା'ଟେଣ୍ଡେଓ ଏବାଟି ଚାଉଲକେ ଲୈ ଗୃହସ୍ତକ ଆଶୀର୍ବାଦ ଦି ଶୁଣି ଗ'ଲ । ମାଧର, ମଦନ ଆକ ମାକେ ଭିତରଲୈ ସୋମାଟି ଗ'ଲ ।

ମାଧରେ ଲେଖଟୋ ଜ୍ଞାନି ଲୈ ପଡ଼ାବ ଟେବୁଲତ ସହିଲ ସଦିଓ ପଡ଼ାନ୍ତ ମନ ନବହିଲ । ସି ଭାବିଲେ ଗିରକାଯ ନୃତ୍ୟ ହ'ଲ ବାଭାସକଳର ପରମ୍ପରା-ଗତ ଲୋକ ନୃତ୍ୟ । ଏହି ଗିରକାଯ ନୃତ୍ୟ ବର୍ତ୍ତମାନେଓ ପରମ୍ପରାଗତ ଭାବେ ଚଲି ଆହିଛେ । ମାଘ ମାହତ ବାତି ମ'ହ ଥେବା ଗୀତ, ଭାଲୁକ ନଚୋରା ଗୀତ, ବହାଗ ମାହତ ଦେଖୁଣୁଣୁ ନୃତ୍ୟ ତାରୋପବି ବହାଗ ମାହତ ମାଗି ଫୁରା ଯୁକ୍ତସକଳର ନୃତ୍ୟାଇ ହ'ଲ ଗିରକାଯ ନୃତ୍ୟ । ବାଭାସକଳର ଲୋକନୃତ୍ୟତ ଚହକୀ ଜାତି । ବାଭାସକଳ ଲୋକବାଦ୍ୟ, ଲୋକନୃତ୍ୟ ଆକ ଲୋକଗୀତ ଅସମର ଲୋକ ସଂସ୍କତି ଭବାଲବ ମନି ମାନିକ । ଅସମୀୟା ସକଳର ଛଚବି ଗୋରା ପଞ୍ଜିତିବେ ବାଭାସକଳେଓ ଏହି ଗିରକାଯ ନୃତ୍ୟ କବି ପହିଚା ତୋଳେ ଆକ ଗୃହସ୍ତକ ଆଶୀର୍ବାଦ ଦିଯେ । ସେଇ ପହିଚାରେ ବାଇଜବ ଉତ୍ସବମୂଳକ କାମ କରେ ନହଲେ ଭୋଙ୍ଗ ଭାତ ଥାଇ ନତୁନ ବରସତ ଆମନ୍ଦ କରେ ।

କିନ୍ତୁ ପରିତାପର ବିଷୟ ଯେ ବାଭା ଲୋକନୃତ୍ୟ, ଗୀତମାତ, ଲୋପ ପାବଲୈ ଆବଶ୍ୟକ କବିଛେ ଆକ କିଛିମାନ ମବୋ ମବୋ ଅରସ୍ତାତେ ଜୀଯାଇ ଆହେ ।

ମାଧରେ ଏଟା ହୟୁନିୟାହ କାଢିଲେ । ଏହି ପୁରଣା ଲୋକ ସଂସ୍କତିକ ବକ୍ଷଣା-ବେକ୍ଷଣ ଦିବ କୋନେ ? ଆଖିଯେଇ ଦିବ ନାଲାଗିବ ଜାନୋ ?

ଆମାର ଅସମର ସଂସ୍କତିବ ଭେଟିଟୋତ ଯି ଜଡ଼ତା ଆହି ପରିଛେ ସେଇ ଜଡ଼ତା ଆୟତବାବ ନୋରାବିଲେ ଆମାର ସଂସ୍କତି ଜୀଯାଇ ବଖା ଟାନ ହ'ବ । ମହି ବାଭା ହଲେଓ ମହି ଏଜନ ଅସମୀୟା । ମୋର କର୍ମ ହ'ବ କୁବି ଶାତକାବ କ୍ଷର୍ଯ୍ୟମୂଁ ପୁଜିବାଦ ଅଁତବ କବା । ଆମାକ ଲାଗେ ଏତିଯା ଏକ ସଂସ୍କତିବ ବିମର୍ଶ ।

ମାଧରେ ଆକ ପଡ଼ିବ ନୋରାବିଲେ— ସି ଶୁଇ ପରିଲ ।

● ● ● ସମସ୍ତବେବ ଯୋରାବ ଲଗେ ଲଗେ ମାଧରହିତବ ପ୍ରବେଶିକା ।

পৰীক্ষা ওচে চাপি আহিলে। সবস্বতীয়ে যিমান পাৰে মাধৱৰ খোৱা-বোৱাত যত্ন ললে। সুলৰ ভাত কেইটা খোৱোৰ আগতেই সক মানিমুনি আনি পতাখনত খুলি বস উলিয়াই বাতি এটাত বস কল মাধৱক থাবলৈ দি ক'লে হো থা—, পঢ়া মৰত বৰ। মাধৱে মাকৰ কথাবোৰ চিষ্টা কৰে - কিমান যে মৰম কিমান যে যত্ন। কিঞ্চ সি জামো সেই যত্নৰ মূল্য দিব পাৰিব ? আধা বাতিতে মাধৱে উঠি পড়ে— তাৰ লগতে মাকো উঠে। নিশা মাধৱে পঢ়ি থাকিলে মাকে চাকিৰ পোহৰত সৃতা কাটে জাৰৰ দিনত তাই এখন এৰি চাদৰ মাধৱক বৈ দিব।

তাই সৃতা কাটি কাটি ভাবে বাবিষা আহিলেই তাই এইবাৰ খেতিৰ কামত হাজিৰা কৰিবলৈ যাৰ লাগিব, জনিদাৰৰ ধাৰ তাই কেতিয়াহে মৰিব। যদি তাই ধাৰ কৰা কথা মাধৱ আৰু ঘদনে জানে তেনেহলে বৰ দুঃখ পাৰ। সৃতা কাটি থাকোঁই তাইৰ কেতিয়া গোপনিয়ে হেঁচা মাৰি ধৰিলে গমকে নাপালে !

ধকমককৈ সাৰ পাই সবস্বতীয়ে আকো সৃতা কাটিবলৈ ধৰিলে কিমনো তাইৰটো এতিয়া বৈ থকিবৰ সময় নাই, এতিয়া তাইৰ কামৰ সময়।

তাই ঠিয় হ'ল আৰু অধ্যনৰ কাৰ্যলৈ গৈ পানী এগিলাচ ষট্ ষট্ কৈ পি দিলে।

তাইক দেখি বিচনাৰ ওচৰতে বাঙ্কি খোৱা ছাগলৌজনীৰ বেঢালে। সবস্বতী ছাগলৌজনীৰ ওচৰলৈ গ'ল— কানিমুনি পোহৰত তাই দেখিলে ছাগলৌজনীয়ে পাছ টেঁ দুটা মেলি দি বেৰেবলৈ ধৰিলে আৰু ঘনে ঘনে উশাহ লৈছে— সবস্বতীয়ে চিঞ্চিৰি দিলে— ঘদন বেপতে আই ছাগলৌজনী উগিথ এতিয়া। তাই চাকিটো আনি ছাগলৌজনীৰ ওচৰতে খলেহি— মাকে ডিঙিৰ পথাদাল খুলি দিলে। পথাদাল খুলি দিয়াৰ লগে লগে ছাগলৌজনী শুই পৰিজ !

ମାକେ ମଦନଲୈ ଚାଇ କ'ଲେ - ତହିଁତ ଆତରି ଯା ତାଟ ଶାଜ କରିବ ।
ମାଧର ଆକୁ ମଦନ ଆତରି ଗ'ଲ, ଛାଗଲୀଜନୀୟେ ଅଗା-ପିଛାକେ ହୃଟା
ପୋରାଲୀ ଜଗାଲେ ।

ମାକେ ହୁଥିତେ ହାହି ହାହି ଚିଞ୍ଚିବିଲେ ମଦନ ମାଧର ଆତ ହୃଟା
ପୋରାଲୀ ଦିଲେ ।

- ସତାନେ ମାଇକୀ ମାଇ । ମଦନେ ସୁଧିଲେ ।

- ସବୁ ମଇ ଚାବଲୈକେ ପାହବିହୋ ।

ତାଇ ପୋରାଲୀ ହୃଟାର ନେଞ୍ଜଦାଳ ଡାଙ୍ଗି ଚାଇ କ'ଲେ - ଏଟା
ମତା ଆକୁ ଏଟା ମାଇକୀ ।

ଚିଞ୍ଚିବ-ବାଖର ଶୁଣି ମାଇନା ଚାଙ୍ଗର ପବା ନାମି ଆହିଲ ଆକୁ
ପୋରାଲୀ ହୃଟାର ଓଚର ପାଲେଗେ । ମଦନେ ଥେବ କେଇଦାଳମାନ ଆନି
ଛାଗଲୀଜନୀର ଓଚରତେ ଜୁଇ ଏକୁବୀ ଜଳାଇ ଦିଲେ - ମାକେ ହୃଯୋଟା ପୋରାଲୀର
ମୁଖତ ଲାଗି ଥକା ବିଜଳବୋର ଶୁଚାଲେ ଆକୁ ମୁଖର ଭିତରଥିନ ଆଙ୍ଗୁଳି
ସୁମୁରାଇ ଚାଫା କରି ଦିଲେ—

ସେଇଦିନା ଆକୁ ସିହିତର ଶୋରା ନହଲ । ଲାହେ ଲାହେ ପୋହବ
ହେ ଆହିଲ ।

ସରସ୍ଵତୀୟେ ପୋଟେଇବୋର ମଚି କୁଠି ସିହିତକ କ'ଲେ - ତହିଁତେ
ଚାବି ମଇ ନଦୀତ ଗାଟୋ ଧୂଇ ଆହୋଗେ ।

ସରସ୍ଵତୀୟେ ନଦୀତ ଗା ଧୂବଲେ ଗ'ଲ । ମାଇନା ଛାଗଲୀ ପୋରାଲୀ
ହୃଟାର ଓଚରତ ବହି ଥକା ଦେଖି ମଦନେ ଥଙ୍ଗେବେ କ'ଲେ - ବହି ଆହ ଯେ
ବିଲତ ହାହ ଦିଲିଗୈନେ ? ମାଇନାଇ ଇମାନପର ହାହଲେ ପାହବିଛିଲେଇ ସି
ଗଡ଼ାଳଟୋର ଓଚରଲୈ ଦୌର ମାରିଲେ-- ତାତ ହାହେ ନାଇ କଣୀଓ ନାଇ ।
- ମଦନ କକାଇ ହାହେ ନାଇ କଣୀଓ ନାଇ ?

- ମାୟେ ଛାଗେ ବିଲତ ଦି ଧୈ ଆହିଲଗେ । ତୋଲେ ବୈ ଥାକିବନେ ?

ସି ଧେନ୍ଧେନାଇ ବାଟଲୈ ଓଲାଇ ଗ'ଲ ଆକୁ ଆଧାବାଟତେ ମାକକ
ଥରିଲେଗେ - ମାଇ ? କଣୀଟୋ କି କରିଲି ?

माके कलहटो ककालत लै योज काढि आहि धाकोते
तालै मोजोराके कंले—

—क'त कणीटो अचे— आजि हाहें कणी परा नाई !

— इस पाविचे तइ फाकि दिच !

— नाई परा बुलि बैहो नहय— ओचबर परा गलिने ? माके
कलहटो माटित धै तार काले चाले !

माटनाई भयते माकब ओचबर परा आको छागली पोराली
हुट्टार ओचब पालेगे ।

सबस्ती सोनकाले नदीव परा आहिल । माधर आजि
सोनकासे याव वोले, ताक चारे अक्ष शिकोराव कथा— ताई
लवालविकै चाउल केहिटा वहाई दिले ।

इतिपूर्वे चोतालत ब'न पविचे नतुन छागली पोराली
किटाई पृथिवीव मवम पाई चोतालत जपियाई फुविचे । मदने कठाल
पात काटि आनि ताटक थावलै दिचेहि । मदने पड़ाउटैके घबर
कामहे बेचि बवे । सि माधरक पडा क्षति ह'व बुल एको
करिवलै निदिये । माधरे कापोव पिञ्जि आहि माकलै चाले
माई मोर यावर ह'ल— नहले चारे थः करिव मोक अक्ष शिका-
वलैके चार सोनकाले शुलैलै आहिव ।

— एवा सेहिसवलैह आचल शक्कक वोपाई— चाचोन तोक तेऊळोकूर
ल'बाब दवे बेनेकै यऱ्ह लैळै कथावार कै सबस्ती भितवलै
सोमाई ग'ल आक माधरलै काहीथनते भात किटा वाढि दिले
आक ओचबते सिजोरा वणीटो दि ताक मातिले— माधर आह
भात दिछो माधरे काहीथन देखि शुधिले । तइ देखोन कणी नाई
परा बुलि कैचिल ।

— नहय अ' सिहिते जानिव पाविले तइ थावलैके नापावि, नतुन
कणी सिजाई धेहो था । सिजोरा कणी थाले वोले शक्ति हय-

পঢ়িব পাৰে ।

সি মাকলৈ ককণভাবে চালে— মাই অকমান সিইতলৈকো
খ— নহলে মই খাব নোৱাৰো—

—হবদে কণী হ'ল এটা তাৰে আধা খালে কি হ'ব ? সিইতক
বাক কালিলৈ দিম ।

মাখৰে একো নামাতিলে— সি আধা কণী খালে আধা কাহী
খনতে এবি বাহিৰলৈ মুখ ধুবলৈ উঠি গ'ল ।

মাকেও আৰু একো নামাতিলে— সিইত তিমটাৰ ইমান যে
মৰম ! তাকে ভাবি তাইৰ বুকুখন এহাতলৈ ডাট হৈ পৰিল ।

মাখৰে কিতাপকিটা হাতত লৈ মাকলৈ চাই ক'লে— মাই
মই আহিলো ।

সি পজুলি পাৰ হ'ল— মাকে তাঁলৈ চাই চাই ভাবিলে
মাখৰ ভাঙৰ হৈ অহাৰ লগে লগে তাৰ মুখত মুকুন্দৰ মুখখন
জিলিকি উঠিছে । তাৰ মাক মুখ গঢ়গতি সাইলাখ যেন বাপেক ।
সি পঢ়ি— শুনি ভাওৰ মাঝুই হ'ব এয়ে তাইৰ আশা সেই আশা
বুকুত বাকি তাট আগবাটিছে— আৰু আগবাটি গৈ থাকিব ।

◆ ◆ ◆

দিন যোরাব লগে লগে আবাবৰ বৰষুণ আকে পৃষ্ঠী
যোৱাই দিলেহি। থাল, বিল বৰষুণৰ পানীবে উপচি পৰিল।
হুখনৈ পুনৰ ভৰ যৌবনা হ'ল। থাল বিলৰ পাৰে পাৰে ভেঙ্গীয়ে
আনন্দত টোবটোৰালে।

সৰস্বতীৰ এৰি চাদৰখন বৈ হ'ল। তাই জাপি-কুচি মহা-
জনৰ ওচৰলৈ লৈ গ'ল। তাইক দেখিয়েই মহাজনে হাঁহ
মাৰি ক'লে— অ' সৰস্বতী আছিলি— তোৰ তেনেহলে মনত
আছে। এইবাৰ বতৰ ভাল বুজিছ তঁতৰ বোৱাতহে বল পিছে
মাতবোল নাইকীয়া হ'ল দেখোৰ কথাটো কি ?

—মহাজন দেউতা মই এখন এৰিচাদৰ আনিছো আপুনি ষদি কিমি
লয়।

—বৈ যা বৈ শা এৰি চাদৰনো কোনোৰাই নাৰাখিবনে ? তাৰোপৰি
তোৰ হাতৰ।

--দেউতা দামটো সঠিক কৰিলে ভাল হয়। ষই আপোনাৰ পৰা
হুশ টকা নিছিলো !

—অ' হুশ টকা এতিয়াও হুশহৈ আছেনে ! কণী পাৰিলে মহয় ?
চাবি যোহ মই হুশ টকা কামত লগোৱা হলে কিমান লাভ হ'ল
হেতেন। মহাজনে খুউৰ হাঁহিলে— পিছে কাপোৰখনত দাম কিমান ?
— দেউতা এশ পঞ্চাচ টকা। মোৰ হুশ টকাৰ পৰাই কাটিব।

—হেৰ দেৰশ টক। এইখন কাৰ্পাৰত ? কি কথা কৈছ বাক। তোৰ
বুলি মই তিনিকুৰি টক। দিম আৰু তোৰ হিচাবটো শুনি বা তোৰ
মুঠ টক। হৃষি আছিল সু। হ'ল এণ টক। মুঠ ডিনিশ টক।
তাৰ পৰা বাটি টক। কাটিলো, বাকী বিনি তোৰ ধাৰ থাকিল
বুজিলি। হালবাই মাটি বোক। কৰিব পাবিলৈই তোলৈ খবৰ
দিম।

সৰস্বতী সেইফালেই স্বৰগ পৰা মানুহৰ দৰে হ'ল। তাইৰ
চুৰে ধোৱা কোৱা দেখিলে— ভৰিব তলৰ পৰা পৃথিবীখন সুলকি
পৰিব এতিয়া, তাইৰ এনে লাগিল। ইমান ঠগ ইমান প্ৰেক্ষনা নে ?
—মানুহে মানুহক ইমানেই ঠগিব পাৰেনে ? তাই হাতযোৰ কৰি
ক'লে— দেউতা আপুনি এই অভাগীক অকমান দয়। কৰক মোক
অকমান বেহাই দিয়ক মহাজন।

—বেহাই ? মহাজনে হাহিলে--- তইতক বেহাই দি কি লাভ আছে।
আমি উপকাৰ কৰিবিটো, তহেও আকে। আমাকে দেখিব নোৱাৰ।
তইতক মৰম কৰিলে লাভ নাই বুজিলি— য। এতিয়া।

তাই ক্ষোভ আৰু বিশ্ৰামত কপি উঠিল। কিন্তু তাই
মুখেৰে একো ক'ব নোৱাবিলে। গৰীব আৰু ছৰ্ভিক্ষহ যেন তাইৰ
বিচিনা সত্ত্বজনীৰ কঠকক্ষ কৰি পেলাইছে। তাই গোৱৰ লুং-
লুজিয়া বাটিটোৱেন্দি খোজ ললে।

তাই ঘৰ পাই তাতশালখনৰ ওচৰলৈ গ'ল আৰু
শালখনৰ টোলোঠা ডালত ধৰি ছকছকাই কালি পেলালে। তাইৰ
যেন পৰাজয় হ'ল, কি দৰকাৰ আছিল তাই মহাজনৰ পৰা
ধাৰলৈ টক। লৰলৈ ? তাই যেন তাৰ উত্তৰ একো নাপালে তাই
বাভা গাভক। বিধবা হলেও তাইৰ দেহত নাৰীৰ ডেজ আছে।
তাইৰ ডিনিটাকৈ সন্তান আছে। ডেনেহলে তাই কিছি হৃথীয়া !

হঠাতে তাইৰ বুকুখন পাতল লাগিল। শিক্ষা নহলে কি হ'ব ?
তাইৰটো ভাবিব পৰা শক্তি আছে। জন্ম দিব পৰা তাইৰ হাতত
মাতৃত্ব গৌৰৱ আছে— দৃহাতত সেউজী খস্য উৎপাদন কৰিব পৰা
প্রাণ আছে তেনেহলে তাইক লাগে কি ? লাগিব বহুত লাগিব
এই জমিদাৰ মহাজনবোৰক ক্ষংস কৰিবলৈ গণদেৱতাক জাগৰণ
কৰিবলৈ তাই আমোদ অন্ত সৃষ্টি কৰিব পাৰিব লাগিব। বিশ্ব-
বাভাৰ নিচিনাকৈ তাইৰ দৰে সহস্র দৰিদ্ৰ নিপীড়িত নাৰীয়ে গাব
পাৰিব লাগিব-- ছচিয়াৰ জমিদাৰ মহাজন ছচিয়াৰ— এই ফাকি
কৰিতা তাই সকলে সুলত বহুতবাৰ গাইছিল— কিন্তু বহুত দিব
পাহৰি আছিল— এই ফাকি কৰিতা গাৰলৈ আহৰি বা আছিল
ক'ত ? আজি যেন তাইৰ প্রাণৰ স্থূল আগ্নেয়গিৰি হঠাতে উদগীৰণ
হ'ল। তাই বিচলিত নহল, শান্ত হ'ল কাৰণ তাই জানে কোনো
মহান কাষ সাধিবলৈ হ'লে ধৈর্য হ'ব লাগিব তাৰ লাই খুটা।

— ৮ —

ଡାତପାନୀ ଥାଟ ଉଠି ସରକ୍ଷତୀରେ ମାଧରଲୈ ଗାର୍ହୀରର ଗିଲାଚଟୋ
ଆଗେବଢାଇ ଦି ଓଚବତେ ବହିଲ । ମାଧରେ ଗିଲାଚଟୋ ହାତତ ଲୈ ମାକଲୈ
ଚାଲେ— ମାହି ତୋବ କି ହେତେ ? କି ଚିନ୍ତା କବିତ ? ଆଜି କେଇଦିନ
ମାନର ପରା ଯହି ଦେଖିଛୋ । ତଟ ଯେବ କିବା ଚିନ୍ତାକ ବିଶ୍ଵାସ ହୈ ଆଛ ।
ଏଟା ହାନ ହାତି ମାରି ମାକେ କ'ଲେ - ତଟ ସେଇବୋର ଚିନ୍ତା ମକବିବି ।
ମୋର ଏକୋ ହୋରା ନାଟ । ଏମେହେ ମନ୍ତ୍ରୋ ଡାଳ ଲଗା ନାଟ ?
—କିମ୍ବ ଡାଳ ଲଗା ନାଟ ? ମାଧରେ ଝୁଦିଲେ ।

—ବାକ କଚୋନ ଗୋପ ବାକ ମାମୁଛ ହିଚାବେ ବାଟି ଥକାର ଅଧିକାର
ଆଚେନେ ନାଟ ?

—କିମ୍ବ ନାଟ ? ଆଚେ ।

—କେନେକେ ? ଟଙ୍ଗ ଥାଟ, ଲୋକବନ୍ଧାବା ପ୍ରତାବିତ ୧୫ ମଧ୍ୟନେ ?

ମାକେ ଇମାନ ଡାଙ୍କର କଥା କ'ବ ବୁଲି ମାଧରେ ଭବାହି ନାହିଲ—
ମି ଗାର୍ହୀରର ଗିଲାଚଟୋ ହାତତ ଲୈ ଥବ ହ'ଲ :

—ତହି ଏହିବୋର ବୁଜି ନାପାବି— ଆମି ଅସମୀୟା ଜ୍ଞାତିଟୋରେଇ
କେନେଦରେ ଲୋକର ହାତତ ପ୍ରତାବିତ ହ'ବ ଲାଗିଛୋ । ପୃଷ୍ଠିରୀର ସକଲୋରେ
କାବଣେ ଯେନେକେ ଜୋନ, ବେଲି, ବାବୁ, ପାନୀ ନିତାନ୍ତ ପ୍ରୋଜନ ସେଇଦରେ
ଜୀଯାଇ ଥକାର ସ୍ଵାଧୀନତାଧିନିଃ ଆମାର ପ୍ରୋଜନ, କିଞ୍ଚ ଆଜି
ଆମି ଏହି ପ୍ରୋଜନନୀୟତାର ପରା ବଞ୍ଚିତ । ଇମାର କାବଣ ଆମି ନିଜେଇ ।

ମାଧରେ ମାକର କଥାବୋର ମନେ ଘନେ ଶୁଣି ଧାକିଲ । ଏଗବାକୀ

বিজ্ঞ নবীর দরে মাকে কৈ গৈছে ।

— মাধৰ আমি অসমীয়া জাতি আচলতে পৰমুখাপেক্ষী হৈছো । নিজৰ সমাজ ব্যৱহাৰ নিজৰ মাঝুহথিনিব কথা পাহৰি গৈছো— একাঞ্চ-
বোধৰ নীতি বিবেচনা পাহৰি : সকলোৱে যেন নিজ নিজ স্বার্থত
আপোন পাহৰা হৈছো কিন্তু এইদৰে থাকিলেটো নহৰ, সমাজৰ
পৰিবৰ্তন আনিব লাগিব আৰু তাৰ কাৰণে ডেকা শক্তি উদ্বৃক্ত
হ'ব লাগিব ।

সৰস্বতীয়ে নিজৰ বুকুত হাত ধৈ তালৈ চাই ক'লে— এই
জনী তোৰ মাৰ । এইজনী মাৰৰ নিটিনাকৈ অসমৰ সহস্রজনী মাতৃয়ে
আজি দৰিদ্ৰতা আৰু হতাশাত ভূগিছে ।

সৰস্বতীয়ে আবেগ আৰু উদ্ভেজনাত কথাখিনি কৈ কপিছিল ।
চুচুয়েৰি চুপানী বৈ আহিছিল । মাথৰে একো উত্তৰ দিব নোৱাৰিলে
মাৰ ভাবিছিল তাৰ মাকে কৰবাত এনেকুৱা আঘাত পাইছে যি
আঘাটত তাৰ মাকৰ হৃদয় চূৰ্ণবিচূৰ্ণ হৈ গৈছে । হয়তো তাৰ মাকে
আজি বল্লত দিনেই মনত সংশয় যন্ত্ৰণা অস্থিৰতা অতৃপ্তি বিহুলতা
নিজৰ বুকুত বহন কৰি লৈ ফুৰছিল আজি যেন হঠাতে আগ্নেয়গিৰি
উদ্গীৰণ হ'ল ।

‘গাধীৰ গিলাচ খাই সি ডিতবলৈ গৈ পঢ়াত বঢ়িল ঘণ্টি
সি পঢ়াত মন দিব নোৱাৰিসো । মাকে কোৱা কথাখিনিয়ে তাৰ
মনত দকৈ সঁচ বছোলে । মাকৰ অস্তৰৰ বেদনাই যেন তাৰ
অস্তৰত বাবে বাবে খুন্দা মাৰিলে । কিন্তু সি বৰ্তমান পঢ়াৰ বাহিৰে
একো কথাই ভাবিব মোৱাৰে । বাবণ তাৰ চাৰসকলে কৈ আছে
সি বোলে ভাল বিজান্ট কৰিব লাগিব, শুলৰ মান বঢ়াব লাগিব ।
শিক্ষকসকলে সেইহে তাৰ সবলো পঢ়া-শুনাৰে যত্ন লৈছে । তাক
চাৰসকলে কৈছে— সি বোলে ভালদৰে পঢ়ানো কৰিবই লাগিব—
কাৰণ এটা জাতিৰ অস্তিত্ব বক্ষা কৰিবলৈ বা কোনো এটা জাতিৰ

সংস্কৃতি বক্ষা কবিবলৈ বা মুক্ত বলে নিজের ওপার্থিনি বিচারিবলৈ মানুষক জ্ঞান লাগে। বাস্তুর মুখাদুর্ধি হবলৈ, শুভ্রাবক্তা নিয়মামু বক্তিতা, আবেগ, ক্রোধ, ঘৃণা, মৰম চেনেই ইতোদি পরম্পৰ রিবোধী ভাবধারাবোৰ মূল্যবোধেৰে এক মহান ব্যক্তিত গঢ়ি তুলিবলৈ মানুষক শিক্ষাব প্ৰয়োজন। আধাৰনিয়া শিক্ষাবে কোনো সাৰ্থক বৰ্ণৰ গুৰি ধৰাতো সম্ভৱ নহয়। সি কিতাপকিটা সামৰি নিজেৰ চাখনতে দীঘল দি পৰিল।

সি তাৰ চাখনতে ইকাটি সিকাটি কৰিয়ে। আজি বালি সি মাকৰ লগত মুড়ৰে। পত্তা টেবুলৰ চেচতে সি এখন নতুন চাং সাজি লৈছে তাতে সি শুয়ো। বহুত বাতিলৈকে তাৰ টোপনি মাছিল। মাকৰ কথাবিলাকে তাক যেন এক নতুন পথৰ সন্ধান দিলে। ঝট্টাতে বাহিৰত কুকুৰৰ মাত শুনা গ'ল হয়তো হাই নিবলৈ হেপা আছিছে। সি বেবৰ জোলোঁডাঁ দি জুমি চালে। সি উঁঠি দেখি তাৰ বাধতে চাখনত থকা ছাগলৌবটাই সাৰ পালে আৰু মাকৰ গাথীৰ থাবলৈ ধৰিলে।

সি সিইতলৈ চালে আৰু নিজে মিজে হাঁহিলে— মাতচেনেহ একেই, মানুষ আৰু ছাগলীৰ প্ৰভেদ কি ?

সি শুবলৈ চেষ্টা কৰিলে। কালিৰ পৰা গৰমৰ বক্ষ হ'ব। গৰমৰ বক্ষত বিঞ্জানৰ চাৰ, অঙ্কৰ চাৰ, আৰু মহস্ত চাৰে তাক প্ৰতিদিনেই মাতিছে। সি ভাবিছিল মাকক সহায় কৰিব কিন্তু নোৱাৰিব যেন লাগিছে। ক'বৰাত শিয়ালৰ হোৱা দিয়া শুনিলে। সি চকুছটা জোৰকৈ জপাই দি টোপনি যাবলৈ চেষ্টা কৰিলে। লাহে লাহে তাৰ চকুছটা জাপ থাই আছিল।

● ● ● বাতিগুৱা উঠি দেখে মদন আৰু মাইনাই বাহিৰত চিৰে বাখৰ কৰি আমটেঙা খোৱাত লাগিছে সি মদনক সুধিলে মাই কলৈ গ'ল অ' মদন ?

—পথাৰলৈ ।

—পথাৰলৈ কিৱ ?

—তই মাজাম হবলা মহাজনে মাতি পথাইছে— বছত মোৰনি লগাইছে
মাৰেও কৰলৈ গৈছে ।

মাথৰে অস্তৰত দুখ অশুভৰ কৰিলৈ— ইয়তো সি মানা কৰিব
বলিয়েই মাকে তাক মৰকলৈ— তাজিবা কৰি মাটি কৰ, কেইটামান
টকা পাৰ, সেই টকাৰে মাকে তাৰ খোৱাৰ ঘঞ্চ খ'ব । তাৰ চুৰ
কোণ কেইটা ক'ব মোৱাৰাকৈ তিতি খ'ল— সি কোমোদিন কাঞ্জি
পোৱা নাছিল, বাপেক মৰোত্তেও সি কলা নাছিল-- আজি কিন্তু
সি কাঞ্জিছে, তাৰ হিয়াখনে যেন ধাকুবিধাকুবি কাঞ্জিছে ।

সি সৌৰা ঠাৰিঙালেৰে দাত মাজি মাজি চোতালতে কিছু
সময় ব'ল— তাৰ্বপাছত কলইৰ পাণীকৈ মুখখন ধূলে । মদনে
চাগলীক গচৰ পাত আৰ্মি দিলেছি, আজি কালি সৰহকৈ পাত
কাটি দৈ দিয়ে কাঁইণ বৰষুণৰ বড়ৰত সদায় পাত কাটিব নোৱাৰে ।
সি টেবুলৰ কাৰলৈ গৈ পঢ়াত অনটো বজৱাৰলৈ চেষ্টা কৰিলৈ ।
সি পঢ়ি থাকোতেই ঘাক আছি পালেছি— মাথৰে মাকক একো
মুসুধিলৈ ।

মাকে তাৰ শৰলৈ গৈ শুধিলৈ— কিম মই কলৈ গৈছিলো
মুসুধিলি দেখোন !

—মদনে কৈছে । বধাৰাৰ কৈ সি আকো পঢ়াত ঘন দিলৈ । আচলতে
সি পঢ়িহ পৰা নাছিল কিমা এটা যজ্ঞনাই তাৰ অকনমান বুকুখন
হৈচা মাৰি ধৰিলৈ ।

—যহাজনে কালি মাশুহ পঠাইছিল । মাটি হউৰাঘান কই দিব
লাগে, প্ৰতি বিদা মাটিত পাচ টকাকৈ দিব ।

মাথৰে ক'ব খুজিছিল— তই পাচ টকাব কাৰণে খোক ব
ঘৰত কাম কৰিবলৈ গৈছ ? কিন্তু সি কৰ নোৱাৰিলৈ কাৰণ সমাধানৰ

শুভ্র বর্তমান তাৰ হাতত নাই। সি তললৈ মূৰ কৰি ধাকিল
আৰু তাৰ চক্ৰৰ পৰা টপ্ টপ্ কৈ পানী কিতাপত সৰি পৰিল।

মাকে সকলো দুখ নিমিষতে লুকুঝাই হাকি মাৰি ক'লে—
তই কালিছ কিৱ ? মই কিবা নকৰা কাম কৰিবলৈ গৈগোনে ?
বহুতো বোৱনি গৈছে, মযো যেনিবা থাওকতে দুডৰা মাটি কষ্ট হৈ
আহিলো কিমো ক্ষতি হ'ল ? মোৰ কামত একো কষ্ট নহয দে
তই নাভাবিবি। কথাখিনি কৈ সৰস্বতীয়ে তাৰ ওচৰৰ পৰা
আতৰি গ'ল।

২১

★ ★ ★ মাধৱে গমকে ধৰিব নোৱাবিলে সময়বোৰে কোন
কোলে মূৰ পোলোকা দিলে। তাই ধাকোতেই তাৰ Test পৰীক্ষা
শেষ হ'ল। বিজান্টটো একসপ্তাহমানৰ ভিতৰতে দিলে— সি ভাল
নম্বৰেই পাইছে। হলেও সি Test পৰীক্ষা দি বহি পাথাকিল।
আচল ফাইনেল পৰীক্ষাবে। সেইহে সি ধৈৰ্য্য ধৰি আকো পঢ়াত
লাগিল। তাৰ চাৰসকলে কৈছিল যে পৰিশ্ৰম আৰু অধ্যয়নসমূহ গুণ

আয়ত্ত কৰিব পৰিলে সকলো কামতে কৃতকাৰ্য্যতা লাভ কৰিব
পাৰি। সেইহে মাধৱে চাবসকলৰ উপদেশ শিরোধাৰ্য্য কৰি এক
পলো সময় নষ্ট নকৰি পঢ়াত মনোযোগ দিলে।

সবস্বতীয়ে তাৰ যষ্ট লৈয়ে থাকিল। তাই ভাবিলে ডাঙৰ
পৰীক্ষাটোৱ কাৰণে গোসাই ঠাইৰ আগত এখন শৰাই দিব।
তাইনো ঈশ্বৰক কি ক'ব— তগৱানে সকলো জানে? তগৱান
অমৃত্যামী। বাৰান্দাখনত বহি থকা সবস্বতীৰ দুয়োটা চৰু পানীৰে
ওপচি পৰিল - তাই আচলৰ আগেৰে চৰু পানীখনি মচি
দোকানলৈ ওলাই গ'ল।

বাটত যাঁতে সবস্বতীৰ ভাৰ হ'ল - আজি যদি তাইৰ
মাঝুষটো জীয়াই থাকিলহেতেন তেনেহলে হয়তো এই বিপদ সঙ্কল
কষ্টময় জীৱন যত্নোৰ বাবে অস্তৰে হাহাকাৰ কৰিব লগা নহলহেতেন।

নদী পাৰ হওতে হয়তে তাই মনতে গুণগুণালে -

হাতীৰ পিঠিত চৰিয়াৰে মাহুত

হাতীৰ মায়া জান'

অৰে নাৰ্বীৰ মনেৰ কথা

কিবা তোম্ৰা জানবে।

গৌত-ফাকি গাই গাই যেন সবস্বতীয়ে নিজৰ মনৰ অছিৰতাৰ
কথা প্ৰকাশ কৰি নিজে নিজে শান্তি পাইছে। তাই আকো
গুণগুণাই গালে -

ও সোণাৰে সোণা

চন্দন কাঠেৰ খৰি

তাকে দিয়া মুই ভেলা কৰি

ভেলাত চৰি মুই

ধাইথ তোৰ বাড়ী ॥

সবস্বতীয়ে কোমসময়ত দোকান পালেগৈ গমকে নাপালে -

তাই তলাটো খুলিলে আক বেঁপু এখনতে বহি থাকিল। আজি
যেন তাইব বৰ ভাগৰ লাগিছে। একো কৰিবৰ ঘন নাই। কষ্ট
কৰি ক'ব তাই বাক ভাগৰি পৰিষে মেকি? নাই নাই তাই
এতিয়াই ভাগৰি পৰিলে হবনে? মাধৱৰ আচল পৰীক্ষাটো আছে।
চাঞ্চলে চাঞ্চলে সময়বোৰ গৈছেই মাজত আক হৃটা মাহচে আছে।
তাইব গাটো শিয়বি গ'ল-- যেন তাইহে পৰীক্ষা দিব।

—চাহ দিয়া!

গ্রাহকৰ কথাত তাই সম্বিং ঘূৰাই পালে।
—বহক অকমান দেবি হ'ব। জুট জলোয়াই নাই!
—হ'ব দিয়া নালাগে। দেবি হ'ব।

মামুহজন গ'লগৈ। তাই ভেৱি লাগি মামুৎটোলৈ চাই
ৰ'ল— শ্ৰেণি গ্রাহকজনক তাই আজি ফিৰাই পথাব লগা হ'ল—
এইবোৰ ভাৰি থকাৰ কাৰণে। আজিৰ পৰা তাই একো ভৰা
চিন্তা নকৰে কাম কৰি যাব কঢ়ালত যি আছে হ'ব। তাই লৰালবিকৈ
জুইকুৰা জলালে— আক কেটলিটোত পানী তুলি দিলে। ওচৰতে
বজাৰ এখন বহে সেই কাৰণে আজি দোকানত তিৰ বেছি হ'ব।
তাই পাহবিছিলেই। মাধৱৰ পৰীক্ষাৰ কাৰণে তাই যেন সকলো
কথা পাহবি গৈছে।

লাহে লাহে মামুহ ডিব লাগিছে চাহ কৰি ডাঙৰ কেটলি
ঝটাত ধৈ তাই দি আছে। আজি দেওবাৰ স্থুল বঙ্ক। মদন
দোকানলৈ আহিল। সদায় দেওবাৰে মদন দোকানলৈ আহি মাকক
সহায় কৰি দিয়ে।

মাকৰ লগতে সিও আজি হৃপৰৌঘা ঘৰলৈ নগল একেবাৰে
সঞ্চয়া দোকান সামৰিহে হুয়োটা যাবলৈ শলাল।

—মাই ককাইব কাৰণে মাছ হৃটামান লবি নেকি? ১০ টকামানত
সৰহকৈধে পোড়া ঘাৰ। কাটৰ মাছ আনিলে জীয়াইও থব পাৰিম।

—হৈ বাক লৈ যা— ভাল মাছ আ'নবি। বিলাহী দৰতে আছেই
ই'ব। সৰস্বতীয়ে ঘৰতে লাউ, বিলাহী, পালেং চুকা শাক,
সকলো কৰিছে। গতিকে পাচলিৰ অভাৱ নাই। লাগ বুলিলৈই
জলকীয়া, বেঞেনাটো চিতি আনিব পাৰি। তাইৰ নিজৰ মনতে
আনন্দ লাগিল।

—মাছ— মাছ মাছ পালো।

—কি মাছ? চাও!

অদনে শোনাখন রেলি দেখুৱাই দিলৈ ডাঙৰ বৰাজী এটা।
সৰস্বতীয়ে ইাহি মাৰি ক'লৈ— ভালেই হ'ল দে ঘোৱা বছৰৰে পৰা
কোমোৰা এটা আছে— মাছটোৰ লগত শিলিব; এই শিকিটো
লৈ যাচোৱ জালুক কেইটামান আনগৈ। জালুকৰ গোঁফটো কেমোৰা
তৰকাৰীত ঘৰ ভল লাগে। অংশনা দে একেবাবে জিবাণ
আনিব। ককাইৰ পৰীক্ষাত ধৰ্ষণাৰ্থী বনাবলৈ লাগিবহ। তই
টেমা এটাত ভালকৈ ভৰাই হৈ দিবি আক'

আকে তাক আঠাভাটো ১দ অবমান সময় ব'ল। অদনে
জালুক জিৰা অ'নিলে আক ছয়ো ঘৰমূৰা হ'ল।

সিহিত বেংগলা ঘৰ পাইগৈ, হোত্তো সাঙ্কয়া লাগি ভাঙ্গল।
অদনে শোনাখন মজিয়ত ধৰলৈছে পালে অংশনা আ'হ চেচতে
থহিলহিয়েই—

— তোক কি লাগে? অদনে খড়েৰ শুধনে—

—কি আনিছ চাও?

— উঠ পঢ়গৈ ক, থ লেখগৈ।

— অদন তাক মাছটো দেখুৱাই হৈ—

ধাহিৰ পৰা আকে কোৱা কথাবাৰ শুনি মাইমাই আকৈ
চিঙ্গবিলে— সেইয়া মাইয়ে দেখুৱাবলৈ কৈছে!

—হো চা!

মদনে থতেবে বৰালী মাছটো মজিয়াত উলিয়াই দি ভিতৰলৈ
গ'ল ।

মাইনাই মাছটো হাতেবে লিৰিকি-বিদাৰি চাৰলৈ ধৰিলে ।

মদনে চোলাটো খুলি ধৈ আহি দেখিলেহি মাইনাই মাছটোৰ
চকুটো উলিয়াই পেলালে ।

—মাই— চাহি মাইনাই কি কৰিলে ।

—কি কৰিলে ?

—মাছটোৰ চকুটো উলিয়াই পেলালে । কথাশাৰ কৈয়ে মদনে
তাৰ ডিঙ্গি চেপা দি বাহিৰলৈ গতিয়াই দিলে— যা হাত ধোঁগে ।

বাতি সৰস্বতীয়ে বগা কোনোৱাৰ সৈতে তৰকাৰী বাঞ্ছিলে ।
আঞ্জাত মাছ এটুকুবাকৈ দি বাকীখিনি ধৈ দিলে— আৰু দুসাজ ঘাৰ ।

মাইনাইও হেঁপাহেবে ভাত খালে— বছত দিনৰ মূৰত ডাঙুৰ
মাছ । মাধৱে মাকলৈ নোচোৱাকৈ ক'লে— মাই আঞ্জাথন বৰ ভাল
লাগিছে । মাকে তাইৰ বাতিটোৰ পৰা আৰু অকমান আঞ্জা
মাধৱৰ বাতিটোত ঢালি দিলে— হো থা, ভাত লাগিব নেকি ?

—নিদিবি মাই, হ'ব আৰু ।

—মদনে কাহিথন চুচি চেলেকী থাই উঠি গ'ল । সি জানে ভাত
আৰু নাই । সৰস্বতীয়ে আঁচলখন সামৰি-সূতৰি বিছনাত
পৰিলহি । মাইনাক কাষলৈ চপাই আনি বুকুৰ মাজত সুমুড়াই ক'লে—
তই বাক ইমান হৃষি কিৱ হৈছ— ভাল হ, নহলে পঢ়াশুনা
নোৱাৰিবি । সি আদৰ পাই মাকৰ বুকুলৈ সোমাই গ'ল— আৰু
বুকুখন খেপিয়াবলৈ ধৰিলে । তাই অন্তৰখন হাহাকাৰ কৰি উঠিল ।
সি কেচুগাতেই বাপেকে এৰি ধৈ গ'ল । তেতিয়াৰ পৰাই তাই
তাৰ বাপেকে, মাকে ।

সৰস্বতীয়ে তাৰ পিঠিখনত হাত বুলাই শুবলৈ দি গুণগুণাই
নিন্দানী (নিচুকনী গীত) গাৰলৈ ধৰিলে—

आइसरे निम्बालि
 वाइसरे काहे
 आमार माइना विचनाते आहे
 घाटेवनिन्द घाटेवनिन्द
 विचनात परिया काळे
 आमार माइनार चक्र
 आइसे आळे ।

★ ★ ★

ताई आको गाले— माओ माओ
 फेउ काळिछे
 ठुइटा शियालेर माथा
 जोवा लागिछे ।
 एकटा हैचे वामोन ठाकुर
 एकटा हैचे टिया
 टियार वेटी विया हय
 लाल शारीथान दिया
 डृथना विलाई जोगाव देव
 केता झाथात दिया ॥

माइनाई गोठ शुभि शुभि टोपनि गल । ताक क'षविष्वाकै
 हैत्य सरव्हतीये उठि आहि देखे माधरे टेवूळते टोपनि गैचे—
 अदमेण टोपमित लालकाल दिले । ताट माधरलै मदम लापिज
 किछुसव्य चाई थाकि ताक जगाई दि क'ले वाचा उट टेवूळते
 शुलने ?

माधरे थकमकैके सार पाई चक्रुटा मोहारि मावलै चाले
 तहि थिहे निम्बानी गाइछ टोपनि नाहिबने ?
 — अ हस्तेकि ? थाक एडिया शुह थाक रातिपुरा सोनकाले

জগাই দিম।

— ওহো, তই শুই থাকগৈ যা — এই অলপ পঢ়ি লঙ্ঘ এতিয়া
আক টোপনি নথৰে।

মাকে একো নকলে। তাটি লাহে লাহে আহি মাইনাৰ
ওচৰতে বাগৰ দিলে।

— x —

১১

সেইদিনা বিতৰ ফৰকাল আছিল। নদীৰ বুকুত বঙ্গ খিয়াধোৰ
পাখি মেলি-মেলি উৰিছিল। বেলি লহিয়াইছিল। বেলিৰ বক্ষিম
পোহৰখিনি ঘেন আচাৰ থাই ধাইমিৰ ওপৰত পৰিছিলহি। হো
হো কৈ বতাহ বলিছিল। গছবোধৰ ঢালে-পাতে ঘেন আনন্দ আক
বেদমাৰ হেন্দোলমি উঠিছিল সি চাৰিওকালে চাই উপলক্ষি কৰিছিল,
এখন নদী আৰু কাৰৰ বন্ডুমিৰ ওপৰত জনমনাই থকা এটা সুন্দৰ
সত্য আবেলি। শুধু গঢ়া এটাত বহি মাধৱে নদীখনলৈ স্থিৰ
দৃষ্টিৰে চাই আছিল। এই কেইদিম পঢ়ি পঢ়ি তাৰ মূৰটো ঘোলা
হৈ পৰিছে। এতিয়া এনেহে লাগিছে, তাৰ ঘেন মগজত একোদেই
নাই। যিমান পঢ়িলে, সিমান পাহবিলে। এতিয়া থদি মাকক
একো মনত নাই বুলি কৱ — মাক পাগলী হৈ থাৰ, তাক ডাঙৰ

কৰিবলৈ, বৰ মানুষ কৰিবলৈ শাকৰ কিমান যে যত্ন। তাৰ স্থৱিৎস্থৰ্কী
বাঢ়িবলৈ মাকেনো কি নকৰিছে বাৰমি শাকৰ জোল, সঁক মানিয়ুনিৰ
বস, আক যে কিমান বস্ত বিছাৰি বিহাবি আনি ধূৱাইছে, শাক
পাচলি ঘৰতে কৰিছে। আতয়া আকে মাকে ডাঙৰ ডাঙৰ মূৰি
ফুটাই তাক খাবলৈ দিছে। দোকানৰ টনিক মাখালেও সি কিস্ত
ঘৰৱা টনিক ভামকৈ ধাইছে—তাৰ মনতে বেয়া লাগিল কিমান
যে মৰম তালৈ সেইছে হয়তো বয়— নদীৰ সমান ব'ব কোন মাত্ৰ
সমান হ'ব কোন ? সি পানীলৈ মাটিৰ দালগুটি এটা। মাৰি পথালে
পানীধৰ্মিনত ধূপুং কৈ এটা ষেক হ'ল।

- অঁ পঢ়িব লাগে বুলি ইয়াত বহি আছহি ! নে পানীৰ টো
লেখিছ ?

- অঁ মনি আহিলি-- নাই অ' টো লিখা নাই পঢ়ি, পঢ়ি শুধুটো
ৰোলাইৰে পৰিছে সেইকাৰণে শীতল বতাহ লবলৈ আছিছো।
কালীলৈ আমাৰ Admit Card দিবই বুজিলি। মনি— চাচোন
কেনেকৈ তৎক্ষণাত বহুবটো গ'লগৈ।

- তই যে পঢ়াত ব্যস্ত আছিলি সেইছে তই গম নাপালি। আমাৰ
হ'লে বহুটো নায়াই ধূপুৱাই লাগিল।

—ধৈৰ বৰ কথা কৰ। বাক কচোন ডই ইয়ালৈ কিয় আহিলি।

— ময়ো শীতল বতাহ লবলৈ আহিলো। মাথৰে জোৰকৈ হাঁহি দিলো।

- হাঁহিলি যে ?

- অঁ হাঁহিলে স্বাহ্য ভালে থাকিলি— শীতল বতাহ লাগে
বৰ্দি আহ, মোৰ ওচৰতে বহুহি।

- ইস, তোৰ লগত বহি থাকিলে মোৰ হ'বনে ? মোৰ কাম নাই ?

- কিনো ইয়ান কাম ?

— পানী অমা, চোতাল সৰা, ঘৰ সৰা, ঘৰ মোচা, ডাক্তৰকা,
কাপোৰ ধোৱা।

माधरे ताईव हातथन थापमारि धरि क'ले - ह'व, ह'व
एतिहा व'ह ।

- मनि बहिल । माधरे पूर्वले चाइ पठियाले - वेलिटो लाहे लाहे
पश्चिमत वाब वाब खुजिछे ।

- वाक एतिया क' पड़िच्छने नाइ !

- तही वाक समय नाइ असमय नाइ, किय पङ्गर कथा सोध आन
कथा नाइ नेकि ?

- आन कथा ? मोब देखोन पङ्गर बाहिरे आन कथा चिह्न
करिबलै समये नाइ ।

- एवा तही तोब कथाहे चिह्न करिबि आमाब कथा क'त चिह्न
करिबि । तोबटो समयो नाइ ।

- येह एनेकै, किय कैक्ष ?

- वाक माधर मझ यदि इयाब पवा एदीब बुङ्गलै जाप आबि दिउं
तही कि करिबाब ?

- मर्यो जापमारि दिम आक तोक धरि आनिम ।

- किय ?

- किय आक, तोक भरिबलै मिदिओ ।

मनिये घफोन्दपाति क'ले - नानिबि बुङ्गलि, बोक भरिबलै
खिबि पानीब शीतल बुङ्गत मझ सोमाहि परिम किमान तालं लागिब ।

- मनि तही एहिबोब कि कैक्ष ?

- ठिकेहै कैक्षो माधर, वाब कोमो माहि सि एनेकै धर्षाहि ताल ।

- तोब कोमो नाट बुलि कोने क'ले ?

- नहलेनो ककाहि इमान सोमकाले बिया दिव थोजेने ?

- बिया ?

- उ कालि आघोना ककाब लगत कथा पाति आहे - कोनोवा
एटा उलाइছे वोले !

- नाई नाई शह चिन्हा न करिबि । मई तोक केतियाओ दिया
हवलै निदिओ । वाक माये जानिछेने ?

- नाई ।

— वाक वह आजि माइक कम । माये तोक एतियाई बिया हवलै
केतियाओ निसिये ।

माधवे भाईव हांथन तार हातव मुठित लै घबम करि
क'ले— मनि भगरानव इच्छा अमुषाग्रीहे पृथिवीथन चलिहे तेंदुव
काम तेंदु करिव आमि यात्र निमिञ्चते । शह आक वह ये आहो
फोन कार वाक आपेन कचोन ? एই पृथिवीत कोनो काबो
आपोन नहय— अहले आइताबे तोक, पिताई घेक एवि त्रै
यायने ? एतिया घरलै या पठाशुना करि निजव काम धैर्यवे
करौंगे ।

मनि माधवव शुचवस परा गुळि ग'ल । इतिपूर्वे आज्ञाव
है आहिहिल । गडीव त्थग्भुमिव उपरेदि एटि मस्तव छाऱा वियपि
पर्विहिल । माधव वहाव परा उठिल आक लाहे लाहे घरव फाले
थोज ल'ले ।

୫୩

କାଲିର ପରୀ ମାଧ୍ୟରେ ଶ୍ରେଣିକା ପରୀଙ୍କା ଆବସ୍ତ । ଯାକେ ଆଗଦିନାଇ ମାଧ୍ୟରେ ପେଣ୍ଟିଚାର୍ଟ ଜୋର ଧୁଇ ପଥାଳି ଜାପି-କୁଚି ଗାର୍କର ତଳତ ଶୁଭ୍ରାଇ ଦୈଛେ । ତାକେ ତାଇ ମାଧ୍ୟରକ ପିଙ୍କିବଲୈ ଉନିଆଇ ଦିଲେ । ମାଧ୍ୟରେ ଗରମ ଭାତ କେଇଟା ଥାଇ କାପୋର ଜୋର ପିଙ୍କି ପରୀଙ୍କାଲେ ଘାବଲୈ ଓଳାଇ ମାକକ ସେହା କରିଲେ । ଯାକେ ମୁଖେରେ ଏକୋ ମାତିବ ନୋରାବିଲେ ।

ମାଧ୍ୟ ଗୁଲାଗେ । ଯାକେ ନଢ଼ିଲୀ ମୁଖ ପରୀ ମାଧ୍ୟରଲେ ଚାଇ ବ ଲ । ଚକୁର ଆତର ହୋରାର ଲାଗେ ଲାଗେ ସରସତୀ ଲବାଲବିକୈ ଭିତରଲେ ଆହିଲ । ମଦନ ଆକୁ ମାଇନାକ ତାଇ ଥାକି ଥୋରା ଭାତର କାହିଁଥିନ ଦେଖୁରାଇ ଦି କ'ଲେ— ଏହିଯା ତାତ୍ତ୍ଵ ଭାତ, ଥାବି । ହାହ କିଟା ବାଙ୍ଗିବି ଆକୁ ଛାଗଲୀ ଶୋଟାଲି କିଟା ଚରାବି କଲୈକୋ ଘାବଲୈ ମିଦିବି । ମହି ଥାଣ୍ଡ ।

—ମଦନେ ଶୁଭିଲେ, ମାହି ତାତ ଥାଲି ଜାମୋ ?

ମୋର ଭୋକେଇ ନାହିଁ । ଲୋକାନ୍ତେ ଚାହ ଏକାପ ଥାଏଗୈ ଦେ । ତହିତେ କିନ୍ତୁ ଭାଲକେ ଥାକିବି । ସରସତୀରେ ବେଗଟୋ କାଙ୍କତ ଲ'ଲ । ବାଟତ ଗୈ ଥାକୋତେ ତାଇ ଭାବିଲେ ମାଧ୍ୟରେ ପରୀଙ୍କା ଆବସ୍ତ ହ'ଲ ଛାଗେ । ଦୋକାନତ ତାଇର ମନ ମବହିଲ । ବାବଟା ବଜାର ଲାଗେ ଲାଗେ ତାଇର ବୁଝନ ଡିବିଂ କରି ଗ'ଲ । ଏବେଳା ଗଲେଇ । ତାଇ ମାଧ୍ୟରକ ପଇଚା ଦି ପଥାଇଛେ । ଛବେଳା ପରୀଙ୍କା ଯେତିଯା କିବା ଏଟା ଥାବଇ ଲାଗିବ । ତାଇ ମାଧ୍ୟର ଯାବଲୈ ମନଟୋ ଆହିଲ କିନ୍ତୁ ମାଧ୍ୟରେ ମାମା କରିଛେ । ତାଇ ମାଧ୍ୟର

তাই তথ্যানক প্রার্থনা করিলে,— হে ঈশ্বর সর্বশক্তিমান মাধুরক
শক্তি দিয়া।

সময়বোৰ ক্রটগভিবে পাৰ হৈছে। মাধুৱৰ পৰীক্ষাৰ সময়ো
দেৰ হৈ আহিছে। চাৰে চাৰিটা বজ্জ্বাত তাৰ পৰীক্ষা শ্ৰেষ্ঠ হয়।

তাই ভাৰিলে আজি তাই মোনকালে ঘৰলৈ ঘাৰ সি পৈৰে
পোৱাৰ আপত্তে পাৰ জাগিব। আবেলি সময়ত বিক্ৰি হয় যদিও
তাই আৰু দেৰি কৰি নাথাকে। তাই দোকানৰ পইচা খোৱা টেমাটো
খুলিলে আৰু পইচায়িনি হিচাব কৰিলে। পইচা কিটা বেগটোত
ভৰাই জাপখন মাৰিবলৈ ধৰোতেই তাই কল আসিলৈ চৰু গ'ল।
তিনি অসি কল কিনিছিল তাৰে দুই আসি বিক্ৰি গ'ল। বাকী
আসিটোৰ ছটা কলহে আছে। তাই কল এটা মাধুৱলৈ নিবনে
ভাৰিলে। মালভোগ কল। এটা নিলেটো নহব তিনিটা নিব
লাগিব। তিনিটা কল যদি নিয়ে তেনেহলে কলৰ লাভেই নাথাকিব।
ইফালে বাকীকৈ অনা। পইচা দিবলৈকে আছে। তথাপি তাই
মনটো সামৰিব নোৱাৰিলে আসিটোৰ পৰা তিনিটা কল চিঞ্চি বেগ
টোত ভৰাই ঘৰলৈ বুলি খোজ ল'লে।

মাধুৱে তেতিয়াও ঘৰ পোৱাহি নাই। তাই কাপোৰকানি
সলাই মাধুৱলৈ খোৱাৰ জোগাৰ কৰিলে। মদনে ছাগলী তিনিটা
বাঞ্ছিল মাধুৱক দেখি মদনে চিঞ্চি ক'লে— ককাই আহিল মাই,
ককাই আহিল। সৰস্বতী দৌৰি আহি পদ্মী পালেহি— মাধুৱে
মাকলৈ চাই হাহিলে।

সৰস্বতীৰ বুকুখন খন্দেকৰ কাৰণে সাত পৰি গ'ল। বিচ্ছয়
মাধুৱ পৰীক্ষা ভাল হৈছে। ভিতৰলৈ সোমাই যাঙ্গতে মাকে
সুধিলে, লিথিব পাৰিলিনে?

—ও পাৰিলো মাই। কালিলৈ পৰীক্ষা মাই পৰহিলৈ ইংৰাজী
পৰীক্ষা আছে। সি কথা কৈ কৈ মুখছাত ধুই পাকদৰতে পিৰা

এখন পাৰি বহিল । মাকে তাঁল জসপানৰ বাতিটো আগবঢ়াই
দিলে । বাতিটোত কলটো দেখি মাকক সুধিলে, কল পালি ক'ত ?
আনিছো নহয় ? দোকানৰ পৰা আৰিছ ?

—তই একো আনিব নালাগে— এতিয়া থা—

—মদন, মাইনা, পি চিঞ্জবিলে ।

—মালাগে চিঞ্জবিৰ সিইতে থালে ।

এইবাৰ বাৰিষাত আমাৰ বাৰিটো কলগচ দুজোপামান
লংগাৰ লাগিব । মাধৱে একো নামাতি জলপাম খোৱাত লাগিল ;
তাৰ বৰ তোক লাগিছিল ওচৰতে বহি থকা মাকে তাঁলে চাই
ধাকি সুধিলে, একো মামাত দেখোন ?

— পৰীক্ষাৰ কথা চিষ্টা কৰি আছো । ইংৰাজী পৰীক্ষাটোহে আচল ।

— কাল হ'ব 'দে । চিষ্টা নকৰিবি ।

সি থাট বৈ উট অক্যান বাস্তাৰকালে ওসাই গ'ল ।
থাহিৰৰ ঠাণা বতাহ লাগি তাৰ দেহ মম সাত পৰি গ'ল ।

● ● ● দিনযোৱাৰ লগে লগে মাধৱৰ পৰীক্ষাও শেষ হৈ
আহিল । শেষৰ পৰীক্ষাৰ দিনা চাৰসকলে তাক ওচৰলৈ মাতি নি
সুধিলে—

—কিহত কিহত লেটাৰ পাবি ?

— তিনিটা মামাত পাৰ লাগে— .

—কি ? কি ?

সি একো নামাতি তললৈ মূৰ কৰিলৈ ।

— মামাত কিয় ? মহস্তচাৰে তাক ধমকিৰ সুৰত সুধিলৈ—

— বিজ্ঞান, অঙ্ক আৰু সংস্কৃত । ওচৰতে থকা অসমীয়া চাৰ গুণেইৰ-
গণেৰে তাক ধমকি মাৰি সুধিলৈ— কিয় অসমীয়াত ?

সি তলমূৰ কৰিলে আৰু একো মামাতিলে ।

— কিয় মামাত ? অসমীয়াত লেটাৰ পাৰলৈ টাম মহয়দে ? তধীপিঙ

মাথৰে একো নামাতিলে। জীৱনত যে সি প্ৰথম বাৰৰ কাৰ্য্য মুক্ত হ'ল কিবা এটা বেজাৰে তাৰ বুৰুখন যেন খুল্দামাৰি ধৰিলে। —বুজিছ মাধৱ— গণ্গচাৰে আকো গৰ্জন কৰি ক'লে— গৱেষণাৰ বিষয়ত সবলোৱে লেটাৰ পাৰ পাৰে অৱশ্যো পাৰ পৰা বিলাকে, কিন্তু আমি তোক exceptional কৰি বনাব খুজিছিলো। নিজৰ ভাষাৰ ওপৰত দখল নাথাকিলে কি ডাঙৰ মানুহ হবি। মনত বাখিবি ‘দকৈ নাদ থালি ল’লেহে পানীৰ অভাৱ নহয় সেইদৰে দকৈ মন এবাৰ চহাই ল’লে ভাৰ আৰু ভাষা আগোমা-আপুনি আছি থাকে। “গণ্গচাৰে ভাক শৰুলৈ মাতি মূৰত হাত দি ক'লে বাক ঘা— মোৰ কথা কিটা মনত বাখিবি।

মাথৰ ঘৰলৈ উভতি আহিল আৰু নদীখন পাৰ হোৱাৰ আগতেই বালিৰ ওপৰত বহি আকো তাৰ গণ্গচাৰে কোৱা কথা কেইটা মনত পেলাবলৈ চেষ্টা কৰিলে। চাৰে তাৰ মনটো চহাই লবলৈ কৈছে কিন্তু কেনেকৈ? সি সেই প্ৰশ্নৰ উত্তৰ বিছাৰি একে-ধিৰে বোৱতী নদীখনৰ বুৰুলৈ ঢাই থাকিল। সেইদৰে কিমান সময় অতিবাহিত হ'ল সি গমেট নাপালে যেতিয়া সি গম পালে তেতিয়া বেলিটো পশ্চিমৰ বুৰুত ধলি পৰিছে। সি লাহে লাহে যেন সূজটো বিছাৰি পালে— মন চহাবৰ হ'লে দেশৰ আৰু সমাজৰ প্ৰকৃত অৱস্থা, বাইজৰ ঝুক্ত অৱস্থা, দেশৰ অৰ্থনৈতিক আৰু বাজনৈতিক অৱস্থা সবলো কথা পুংখাপুংখামুক্তমে অধ্যয়ন কৰিব পাৰিব লাগিব। অতীতৰ বিষয়ে জানিবলৈ আমি বুঞ্জী অধ্যয়ন কৰিব লাগিব। এশ বছৰৰ আগতেও যে আমাৰ দেশ স্বাধীন আছিল সেইকথা জানিলে হিয়াখন আনন্দত নথৰা হয়। সি বহাৰ পৰা ঠিয় হ'ল আৰু এটি মধুৰ গধুলি লগ্নত ঘৰলৈ বুলি খোজ দিলো। অতিয়া আৰু বৰ্ধা নাই, ধূমুহা আৰু মেঘৰ গৰ্জনী নাই! তাৰ মনটো ফৰকাল লাগিল। তাৰ ভাৰ হ'ল সি হেন এটা তেজাল বেলিৰ পোহৰলৈহে অপেক্ষা কৰিছে।

ପରୀକ୍ଷା ଦି ଉଠି ମାଧ୍ୟବ ଏକୋ କାମ ନୋହୋରାବି ଦିବେ ହ'ଲା ।
ପଡ଼ାତ ସି ଇମାନ ସ୍ଵର୍ଗ ହେ ଆଛିଲ ଯେ ମେଘବୋର କେମି ପାବ ହୈଛିଲ
ଗ୍ରହକେ ପୋରା ନାହିଁଲ ଏକିଯା ମେଇ ସ୍ଵର୍ଗତା ନୋହୋରାତ ତାବ ଆମନି
ଲାଗିଛେ । ସି ଆମନ ଜିମନକେ ବାହିବର ବାବାଙ୍ଗାଥନତେ ବହି ଆଛିଲ
ମେଇସମୟରେ ଅଣି ଆହି ପାଲେହି ।

- କିମ୍ ଆମନ-ଜିମନକେ ବହି ଆହି ଦେଖୋନ । କାମ ମାଇକୀଯା
ହଲ ଇବଳା ।

- ନାହି ଅ' ପରୀକ୍ଷା ହେ ଗ'ଲ ଅହୟ କିବା ଉଠିଂ ଉଠିଂ ଲାଗିଛେ ।

—ତାବ ମାନେ ତୋକ ସଦାୟ ପରୀକ୍ଷା ଲାଗେ ! କିମ୍ ବବମାକ ସହାୟ
କରିବ ନୋରାବି ?

—ଏହି ଦୋକାନତ ସହିମ ବୁଲି କୈଛିଲୋ ଆଯେ ମିଳିଯେ । ମହି ବୋଲେ
ଦୋକାନତ ସହିଲେ ମାହିବ କାମ ନୋହୋରା ହ'ବ ।

ପରିଯେ ହାତିଲେ କଥାଟୋ ପିଛେ ଠିକେକେ ।

- ଏହି ଏଟୋ କଥାହେ ଚିନ୍ତା କରିଛୋ !

—କି କଥା ?

—ମାନେ ଦେଶବ ଚିନ୍ତା !

—କେନେକୁରା ଦେଶବ ଚିନ୍ତା ।

—ଦେଶବ ଚିନ୍ତା ବାବେ ଧର୍ତ୍ତାନ ଅର୍ଥମେ ଗାର୍ଡନବ କାବଧି ଭାବିରେ
ଲାଗିବ, ଗାର୍ଡନବ କାବଧି କାମ କରିବ ଲାଗିବ ।

— তৈ আই ইয়াবোৰ বুগামেঠো ধাকোতে তই আকেৰী গৌৱৰ কথা
ভাৰিব লাগেনে ?

— তাতে কি হ'ল ? মই ভৰা কথাবোৰ হ'ল— সকলোৱে
লগেলগে মিলি গাঁওখনৰ উপতি কথা ।

— কথাটো ঠিকেই ভাৰিছ মাথৰ । দেখা নাইনে গৌৱৰ অৱস্থা ?
ঝাঙ্গাঘাট নাই, খোৱা পানীৰ ব্যৱস্থা নাই । হাস্পতাল নাই ।
নদীত দলং নাই, গুচৰত প্ৰাইমেৰী শুল নাই । মূলাৰ দোকান
নাই আৰু যে কিমান নাই, মুঠতে গুইখন নাইৰাজ্য ।

মাথৰে হাঁহি হাঁহি ক'লে— বাঃ তই দেখোন মোতকৈ
বেছিহে থৰৰ ধাখিছ । সেইকাৰণেই মই বিষ্ণু কৰিম তই তাৰ
গুৰি ধৰিব লাগিব ।

— তাৰ মানে তই বন্দুক লবি ?

— মাথৰে জোৰেৰে হাঁহি দি ক'লে— নাই নাই মই বন্দুক ললঙ !

— ঝটো, বন্দুক নলবি মাথৰ । হিংসাৰে জানো জাতিক জগাৰ পাৰিবি ?

— তেনেহসে কিহেৰে পাৰি মনি ?

— কিয় প্ৰেৰে, ঘৰমেৰে ।

কথামাৰ কৈ তাই মাথৱলৈ চালৈ ।

— তই বৰ মূলৰ কথা কলি অ' মনি । তই মোৰ কোনোৱা
জনমৰ আপোন আছিলি !

— স'চানে ?

— তু স'চাটো । নহলে ইমান মনৰ মিল হয়নে ?

— কিৱ ? এই জনমত মই তোৰ একো নহও নেকি ?

— কিয় নহবি ? এই জনমত তই মোৰ ভনী নহয় আনো ?

মনিৰে এইবাৰ সজল চকুহালোৰে তালৈ চালৈ ।

— কিয় চাইছ মই কিবা মিছা কথা কৈছো নেকি ? বাক শুন—
আমাৰ সমাজখনত বছতো অঞ্চ বিশ্বাস আৰ্হে তাৰ প্ৰথমতে সংশোধন

কৰিব লাগিব ।

— তই জানো পাৰিবি ।

— কিয় নোৱাৰিয় ! মাঝতে নোৱাৰা কাম কিবা আছে নেকি ? আমাৰ গাঁৱৰ সবল সহজ মাঝুহখিনিক বুজাৰ পাৰিব লাগিব আৰু তেওঁলোকৰ চিষ্টাধাৰাৰ এক আঘূল পৰিবৰ্তন আনিব পৰিব লাগিব । বিপ্লব আন একো নহয় মনি, এটা মাথোন জাগৰণ, জন জাগৰণ, আমাৰ কথাৰে আমাৰ কামেৰে জনতাৰ চেতনাক উকুল কৰিব পাৰিব লাগিব আৰু তেতিয়াই হ'ব জনসাধাৰণৰ ভৌতন যাত্রাৰ আঘূল পৰিবৰ্তন ।

— মাধৱ তই দেখিছো কোনোৰা ফালেহে যাব খুজিছ— তই এতিয়া ভালদৰে পঢ়, ডাওৰ মাঝুহ হ'ব লাগিব । বৰমায়ে তোৰ কাৰণে ইমান কষ্ট কৰিছে । তই যদি ইমানতে পঢ় বাদ দিয় তেনেহলে কি হ'ব ?

— ধেৰে বেঙী মই এতিয়াই বিপ্লব কৰিব খোজা নাই নহয় । প্ৰথমতে পঢ়া-শুনা কৰি ল'ম । গগৈ চাৰে কৈছে— মনটো চহাই লবলৈ—

মনিয়ে ধেক-ধেকাই হাহি মাৰি ক'লে—

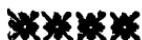
— তেনেহলে হাল বাই দে ।

-- অঁ তই ঠিকেই কৈছ মন পথাৰত হাল মেলিব লাগিব । খুউৱ পঢ়িব লাগিব । মাঝুহে যিমানে পত্তে সিমানে শিকে । মনি তৎক্ষণাত গঢ়ীন হৈ পৰিল । তাই যেন এতিয়াহে কথাধাৰৰ তাৎপৰ্য বুজি পালে । তাই তললৈ মূৰ কৰি কিবা এটা ভাবিলে তাৰ পিছত ক'লে— যাও দে ককাও পথাৰৰ পৰা আহিবৰ হৈছে ।

— বাক যা আকো আহিবি দেই ।

মনি গ'লগৈ । মাধৱে তাই যোৱাৰ ফালে চাই ভাবিলে— তাৰ মনৰ গভীৰতাত এই মাঝ যেন এটা বাসনা জাগিছে । সেই

ଦାସନା ଅତି ପରିଚ୍ଛ ଆକ ଦିବ୍ୟ ଆଲୋକେବେ ଆଲୋକିତ ଏକ
ମହାନ ଅଶୁଭର ॥

୨୫

ପରୀକ୍ଷା ଦି ଉଠାବ ପିଚତ ମାଥରେ ନାମଦଃବ ମାତ୍ରିତ ଲ'ବା-
ବିଲାକେ ଲଗଳାଗି ଏଟା ପୁଣିଦିବ ସାଜିଲେ । ସବେ ସବେ ବାହ ତୁଲିଲେ ।
ପଥାବବ ମୋଗାକ ଗଛ କାଟି ଥୁଟା ଦିଲେ ଆକ ପ୍ରତି ସବେ ଏଦୋନ କୈ
ଥାନ ତୁଲି ବୈଛିଲେ ଆକ ମେହ ପହିଚାବେ ଥେବ କିଲିଲେ । ଗୋରବ ବୃଦ୍ଧାଙ୍କଳେ
ଲଗଳାଗି ପୁଣିଦିବଟୋତ୍ତ ଛାଲ ଛୁଖନ ଚାଇ ଦିଲେ । ଏଦିନ ସକଳୋ ବିଲି
ପୁଣିଦିବ ଲୋରାବ ଅତୁଳନ ପାତିଲେ । ବାଇଜବ ଉଦ୍‌ସାହ ଇ'ଲ । ସକଳୋ
ଆହି ପୁଣିଦିବ କାଷତ ଗୋଟ ଥାଲେହି । ଧାରା ଲ'ବା ହୋରାଲୀବିଲାକେ
ନାଚିଲେ, ଗାଲେ । ବୃଦ୍ଧାଙ୍କଳ ଦେଖ, ଧୋଲ ଧଜାଲେ । ଇମାମ ଦିନ ନିଆତେ
ଥକା ଗାଉଥରତ ଯେବ ନତୁନ ପ୍ରାଣର ସକାବ ହ'ଲ । ବାର୍ତ୍ତବ କାକତ
ତ୍ରିଥର ଅନାବ ଦାଖିଛ ମାଥରେ ଇଲିବାମ ପିଲନକ ଦିଲେ - ତେଣୁ ଆନିବ
ଆକ ସନ୍ଧିଯା ଲାଇତ୍ରେବୀତ ବୃଦ୍ଧାଙ୍କଳକ ପଢ଼ି ଶୁନାବ । ମେହ କଥାତ

সকলোৱে ভাল পালে। কাকতখনৰ থৰছ গাঞ্জুড়াই দিবলৈ গাত
ল'লে। পুথিৰটো বনোৱাৰ পাছত মাধৱে এদিন বাইজক ক'লে
গাঁৱৰ আলিটো ধান্ধিব লাগে। চৰকাৰে কৰি দিব বুলি আমি
বাট চাৰ নালাগে। মাধৱে গাঞ্জুড়ালৈ চাই ক'লে - নহয়নে গাঞ্জ
বুড়া দেউতা ?

- কিয় নহয় ? কিয় নহয় ? বাইজ একগোট হ'লে কিবা কাম
নোহোৱাকৈ থাকিব পাৰেনে ? কথাতে কয় বোলে - বাটজে নথ
জোকাৰিলে নদী বয়। পিছে কোন দিন। বাইজ শোব লাগিব
তাৰ এটা ব্যৱস্থা কৰিব লাগে।

- হয় দেউতা - মাছলৈ ঘোৱাৰ সঙ্কেট দিয়াৰ নিচিনাকৈ এদিন
সঙ্কেট দিব লাগিব। সেইবধা মতেই এদিন মিহিবামে গাঁৱৰ
বাইজক আলিবক্ষা কামত যাবৰ কাৰণে পূৱাৰ পৰা নামৰ্ঘৰত
গোট খাৰলৈ সঙ্কেট দিলে সকলোৱে নামৰ্ঘৰতে সিন্ধান্ত গ্ৰহণ কৰিলে
যে আলিবক্ষা কামত যোগ দিব লাগিব। যি নায়াৰ ধন ভৱিব লাগিব।

পিছদিন। সকলো পুৱাতে আলিবক্ষা কামত যোগ দিবলৈ
পাচি আৰু কোৰলৈ লাইভ্ৰেৰীৰ চোতালত ঠিয় হ'লগৈ।

প্ৰথমে মাধৱে মূৰত পাচলৈ নদীমাৰ পৰা মাটি কাটি আনি
আলিত দিলেহি - লগে লগে বুড়ামেঠা সকলোৱে লগলাগি মাটি
কটাত লাগি গ'ল - পঁচটা দিনৰ ভিতৰতে গাঁৱৰ আলি নতুনকৈ
বক্ষা হ'ল। বৰষুণত খহি নায়াৰৰ কাৰণে ল'ৰাৰিলাকে পথাৰত
পৰা ঘাঃ কাটি আনি আলিটোৰ হয়োকাষে দিলেহি। বাস্তা সুন্দৰ
হ'ল - ওখ হ'ল, নদীৰ ঘাটলৈকে আলিটো সুন্দৰকৈ বক্ষোৱা হ'ল।

সাতদিনৰ পাছত আকে লাইভ্ৰেৰীত বাইজ গোট খালে -
এইবাৰ মাধৱে সকলোকে বুজালে যে এখন প্ৰাইমেৰী স্কুল খুলিব
লাগে - সক সক উঠি অহা ল'ৰা-ছোৱালীবিলাকু গাঁৱতে পঢ়োৱাৰ
ব্যৱস্থা কৰিব লাগে - নহলে উঠি অহা ল'ৰা-ছোৱালীবোৰ নষ্টহৈ

गैছे । किञ्चि सेइथिनिये एटा समस्या ह'ल— माटि आक घर ।
माथरे क'ले— आमि सकलोरे महाजनब घरलै यांत्र तेऊंब यथेष्ट
माटि आছे शुल्टोव काबणे आमाक अकमान माटि दियुक— कधा
मडेही काम । एदिन सकलो वाइज गै महाजनब घर पालेगै । महाजनमे
माधवब कधा शुनिछिल किञ्चि देथो पोरा नाछिल । वाइजक देखि महाजन
उलाही आहि हातजोव कर्बि क'ले— वाइज वा किय आहिल ?
— माथर आगवाढि ग'ल— आमि आपोनाक एटा अमुवोध कर्बि-
घैले आहिछो—

— तूमि— तूमि सरष्टीब ल'वा नोहोरा जानो ।

— हर ।

— भाल घर भाल कधा । येहि तोमार कधा शुनिछो ! पिहे
कोराचोम कि कधा—

— आमाक शुल अथव काबणे अलप घाटि लागे ; आपोनाब वास्ताब
काषत थका अकमान माटि दिलेही ह'व ।

-- गाऊँबुढाही क'ले— हय महाजन. सक ल'वा-चोरालीविलाके पटिब
पारिव ।

— घर भाल कधा घर भाल कधा । मोर घाटित शुल ह'व— ल'वा
चोरालीरे पटिब— । येहि किय घाटि निर्दम घटिटे आपोना
लोकबे घामुह माथरे विलयबे क'ले तेमेहमे आमि कालिलैके
तात जेउधा दिव आक शुल निर्शाण करिव ।

— घाक ह'व । घटिलो इमारथम वाइजक विश्व करिव पाबोने ?

— सकलो घरास्त्रबि ग'ल । पिछदिमाबि पर्वा शुल सज्जब काव
पूर्णदरे ठिलिल । क शेणीटो अथवे आवस्त ह'व । गाठबे चोराली
माटूबनी ह'व ।

— आधव थरांत नथका ह'ल, दिले निशाइ गोरांत घुरिवलै ल'ले,
वाइजब माजत सोमाही अरस्ताब बूज ल'ले अजर अनाटम्बर बूज

ল'লে কৃষি কর্মৰ বুজ ল'লে । সেইখন গাঁৱৰ ঘৰে ঘৰে মাধৱৰ
নাম উচ্চাৰণ কৰা হ'ল । গোৱত বুজামেঠা সকলোও মাধৱকৰে সকলো
কথা সোধা হ'ল । মাধৱে সকলোকে বুজালে এখন গাঁও গচ দিবলৈ
সময় লাগিব কিন্তু বাইজ যদি একমুঠ হয় সেইকাম সহজে
সিঙ্গি হ'ব ।

দিন ঘোৱাৰ লগে লগে শূলখন সজা হৈ গ'ল পিছ আকো
সমস্যাই দেখা দিলে বড় নাই, চক নাই, বেজিটোৰ বহী নাই, বহা
ডেঙ্গ-বেঞ্জ নাই, তেনেহলে কি হ'ব । নাই— নাই তাৰ বিবা এটা
ব্যৰঞ্চা কৰিবই লাগিব ।

এদিন সি শুণেশ্বৰ চাৰৰ ঘৰলৈ গ'ল । গঁগৈ চাৰ ওলাই আহি
সুধিলেহি অ', মাধৱ আহিলি, বহ— বহ । পিছে বিজাণ্ট ওলাবৰ
হ'ল নহয় ।

—হয় চাৰ । সি তললৈ মুখ কৰিলে—

— কি হ'ল তোৰ । গোটেই ল'বাটো ক'লা পৰিছ ক্ষীণাইছ—
কিবা অসুবিধা হৈছে ?

— নহয় চাৰ একো অসুবিধা হোৱা নাই । আন এটা পৰামৰ্শৰ
কাৰণেহে আহিলো ।

— বাক বাক ভালৈই কৰিলি : হে'ব। শুনিছানে এইফালে আহাচোন ।

গঁগৈৰ পৰিবাৰ আহি ওচৰতে ঠিৰ হ'লহি—

— সেই মই যে কৈ থাকো মাধৱ— এইটো ল'বাই । চাহ একাপ
ভালকৈ আনি দিয়া লগ্নত জলপাব ও কি আছে আনিবা ।

গঁগৈৰ পৰিবাৰ মালতী গঁগৈ মাধৱলৈ চাই ভিতৰলৈ গ'ল—
কি যে মৰম লগা ল'বা । সিঁতক হে ল'বা এটা ভগৱানে নিদিলে
দিলোও দিলে পাজনী হোৱালী !

মালতী ঘোৱাৰ পিছত গঁগেচাৰে মাধৱক সুধিলে— কচোন
অতিয়া তোক কি পৰামৰ্শ লাগে ।

মাধৰে পৰীক্ষা শেষ কৰাৰ দিনৰ পৰা কি কৰিলে সকলো কথা
গগণে চাৰিৰ আগত বিষয়ি ক'লে— চাৰে প্ৰাণ খুলি হাঁহি মাৰি ক'লে—
মাধৰ মই বৰ ভাল পাইছো । সুখী হৈছো, তোৰ মিচিনা আৰু
দহটা ল'বা হ'লে দেশখন এমে হৈ নাথাকিলহৈজেন । বাক এতিয়া
তোক কি লাগে, বোড়, চক, কিতাপ, ইত্যাদি নহয়নে ? কালিলৈ
তক আহিবিচোন আৰি Social welfare অফিচলৈ ঘাম । ডেঙ্গু-
লোকে এই বিষয়ত সহায় কৰিব । তাৰোপৰি Adult education
বেও প্ৰাণবয়স্ক শিক্ষাৰ ক্ষেত্ৰত সহায় কৰে । এইবোৰ plan
programme সকলোতে আছে বৃজিলি । আদি মাঝুহৰোৰহে বেয়া
কাৰণে শেইবোৰৰ সুবিধা লব নাজামো— ।

মালতী গগণেয়ে চাহ জলপান আনিলে ।

— ঐ হে'ষা, মাৰিবলৰ লাক দেখোন অধনি মোক মিদিলা স্মূৰাই
ধৈছিলা হ'বলা—

— নথলে হ'বমে— । এতিয়াই দৰকাৰ হ'ল নহয় ।

— বৃজিলা মাৰু, ল'বাৰ প্ৰতি এওৰ চেনেছটো বেছি । আমাৰ
ল'বা সন্তান মাট : ছোৱালীঘৰেই পাঁচজনী । মাধৰে এইবাৰ চকু
তুলি গগণে চাৰলৈ চালে । এইসময়ত গগণেচাৰক তাৰ মিভাস্ত আপোন
যেম লাগিল । জাৰি বুকুৰ বেদনা পি দেন তৎক্ষণাত উপলক্ষি কৰিব
পাৰিলে । পি দুপকৈ কৈ পেলালে মই জানো আপোনালোকৰ
ল'বা নহয় ? শচৰতে থকা মালতীয়ে হাঁহি মাৰি ক'লে— কিমু
নহয় কিয় নহয়— তোমাৰ মিচিনা ল'বা এটা পালে মই যে কিমান
সুখী হ'ব ? চাৰে তোমাৰ কথা সদায় কৈ থাকে । তোমালোকৰ
বিজ্ঞান শুলাবৰ হ'ল নহয়মে ? তোমাৰটো ভাল বিজ্ঞান হবহই ।
মাধৰে তললৈ শুব কৰিলে, অলপ বৈ সি ক'লে মই এতিয়া যাও
চাৰ, কালিলৈ আহিয় ।

— ৰ'বাচোন ঘোৱাইনে ? তোমাৰ ভনৌবিজ্ঞনীক লগ পাই নোমোৱা

जानो ? बद्धाकैये मालतीये चिञ्जविवले धरिले - बेबती, सेउती,
बेथा, बीना, भट्टी आहिचोन - एইसा कोन आहिहे चाहि !

लगे लगे पांचजनी होरासी आहि माथरव ओचवत हातिर
ह'लहि - एইसा तँडवे ककायेव माथर . माथर वाता . बुजिल .
आटाइकैइजनीरे माथरक नमस्कार करिले .

माथरे एको कथा पातिव नोराविले काबण सि जीवनेर
प्रथमवारव वावे ऐने एथन डवा घरले आहि कधा पतार
स्वरोग पाहिहे .

सि घावले खिऱ ह'ल आक मालतीले चाहि क'ले - आहि !
आहिलो !

मालती गले अभिभृत है परिल तेऊं आगवाढि ग्रै
माथरक साराच दरि कपाळत चूमा एटा थाइ क'ले - योरा बोपाई
आको आहिवा, सदाय आहिवा निजव घव बुली भाविवा . सि योराव
पिने चाहि थाकि मालतीये देखिले माथरव गात जबाबीर्ण एटा
कामिज, पुरणा एटा लंपेट भरित एजोव हाराइ छेणेल .

मालतीव बुक्खन विवाइ ग'ल . किस्त मुखेरे एको फूटाइ
क'व नोराविले . वहत पव वाहिवत बै थाकि तेऊं अमूळव करिले,
ताहिव चक्र छटा देखोन पानीवे उपटि परिहे .

● ● ● ପାଇଁ ଚାର ମାଧ୍ୟକ ସକଳୋ ଶୁଦ୍ଧିତା କରି ଦିଲେ । କିଛିମାନ ଶୁଦ୍ଧିତା ଅଫିଚ ବିଳାକତ ଆହେ ପତିକେ ମାଧ୍ୟର ବଞ୍ଚିବୋର ଆହରଣ କରୋତେ ଏକୋ ଅନୁଦିତା ନହିଁଲ । ମାଜ ଫୁଲଥର କରିବେ ଲ'ବା ଛୋରାଲୀ ବହିବଲେ ଡେଙ୍ଗ ବେଳେ ଯୋଗାର ନହିଁଲ ।

ମାଧ୍ୟ ଆକ ଗାଁର ବାଇକେ ଠିବାଂ କରିଲେ ବେ ଅର୍ଥମେ ଲ'ବା ଛୋରାଲୀବିଳାକେ ଥରର ପରା ଏକୋଥିନ ଧାର୍ଯ୍ୟ ଆଦିବ । ଭାତେ ବହି ପଡ଼ିବ । ଗାଁରରେ ଅନିମାଇ ମେଟ୍ରିକ ପାଛ କରି ଥରତେ ଆହିଲ ପତିକେ ତାଇକ ଲ'ବା ଛୋରାଲୀବିଳାକ ପଢାବଲେ ଦାଯିତ୍ବ ଦିଲ୍ଲା ହିଁଲ । ଅର୍ଥମେ ପ୍ରତି ଲ'ବା-ଛୋରାଲୀର ପରା ଛୁଟି ଟିକାକୈ ଅବିହଦା ଲୋରା ହିଁଲ । ଏମାହର ଭିତରତେ ଫୁଲ ଆବଶ୍ୟକ ହେ ଗଲ । ମାଧ୍ୟର ସକ ଭାରେକ ମାଇରାଙ୍ଗ ମେଇଥିନ ଫୁଲଲେ ଥାବଲେ ଲଲେ ।

ସରସତୀରେ ଏହିବୋର ଦେଉଥି ଏକୋକେ ଭାବିଦ ନୋରାବା ହିଁଲ । ମାଧ୍ୟରେ ସେ ଏହିବୋର କରିବ ପାରିବ ତାଇର ଚିନ୍ତାର ବାହିର ଆହିଲ— ଏଦିବିତେ ଭାରେ ତାକ ଏହି ବୌଜମୟ ଦିଲିଲ— କିଞ୍ଚ ସି ଥାର୍ଦି ପଢାଣୁନା ବାଦ ଦି ଏହିବୋରତେ ଲାଗି ଥାକେ ଡେନେହଲେ ତାଇର ମପୋର ଧୂଲିଦ୍ୱାରା ନହବନେ ? ବାତି ଭାତ ଖାଓନ୍ତେ ସରସତୀରେ କଥାବୋଷ ଭାବି ଭାବିଥେଇ ସରସତୀରେ ଭାତ କେଇଟା ତିମଟାଲୈକେ ସଜାଇସ ଆକ ଭାତ ଦି ମାଧ୍ୟର ଶୁଦ୍ଧିଲେ— ତହିତର ବିଜାଣ୍ଟ କେତ୍ତିଆ ଗୁଲାବ ?

— शं माई शुनिछो, एस्ट्रोहर्मानीव भित्तर्वते गौरांव ।

— आजि कालिटो तोव खुल नाही तेनेहले सदाय तই कॅले यारी ?

— महि लाइब्रेरीले यांत माई— दृष्टिनेत, थकी लाइब्रेरीले, तात यधेष्ठ किताप आहे । चारसंकाळे योक खुडूर पट्टिवलै दिले । तारोपरि गारंव काढ आहेहि ।

— पट्टिच भाल कविच किञ्च—

— किञ्च कि माई ? तइ भाविच याई गारंव एटिबोव संगठनव कामते लागि पट्टिवलै पिठी दिलो । माई— तइटो एदिम योक शिकाईचिली— जौयमटो जौयाई धाकिवलै आमाक अधिकाव लागे ।

— शं लागिव ।

— तार्व कारणे लागिव प्रचुर झान आक वास्तव अटिंतो डॅडि चिन्हा नकरिबि माहे । सकलो ह'व । गारंव एही अवऱ्हा द्विनो सहो केनेकै ।

— भाल कविच गारात काम कविच गाउथनेहि इ'ल तोव आचल मातृ । आफे आक क'ले— आमुळे पट्टि शुनि प्रथमे निजव गाउथनं चाव लागे किञ्च आमाव ल'बा-चोरालीविलाके पट्टि शुनि गाउथमलै पाहवे । डार्ड आमुह है पट्टि शुनि चहवलै दोव मार्वे । निजव गाउथ आलि पृथ्वीत धवठावम पाजे, सेहेवम कांपोवत लागे बुलि सिंहत गारलै नाहे— तसे तेनेकुरा यहवि बोपाहि ।

— नहत माई डॅडि चिन्हा नकरिबि । सिहितव डात थोरा शेव हैचिल— माधरे युर्थात धुइ माकलै चाई क'ले माट— मरि एटा कथा क'व खुजिछो—

— क

— क'ले किंजामि डॅडि बेया पारी :

— मापाओ कचोन वाक ।

— মই মেট্রিকটো পাচ কৰিব পাৰিলে তই আৰু দোকানত শহিব নালাগে । মই কিবা এটা চাকৰি বা টিউচন দুটা মাৰ মোটাই ল'ম আৰু private কৰি পঢ়ি ধাকিম ।

— কি কলি ? মাকে চিঞ্জিৰি দিলে । মাকৰ চিঞ্জবত মদন আৰু মাইনা চাঙৰ পৰা নামি আহি মাথৰৰ ওচৰ পালেহি । মাকে আকেৰো ফোপাই ফোপাই ক'লে—তই, তই মোক স্বৃত বাধিৰ খুজিছ ? তই টিউচন কৰিবি, চাকৰি কৰিবি মোক তই পুহিৰি তাকে কৰিবলৈ মই ইমানথিনি কষ্ট কৰিছো, মাকে হকহকাই ক'লিলে আৰু পিৰাথনৰ পৰা মাটিত লেপেতা কাঢ়ি লৈ মাটিত ভূকুমাৰি ক'লে— তই তেনে কথা কিয় কলি ? মই জৌড়াই আছো, মোৰ একো কষ্ট হোৱা নাই । বাপেৰ নাই কাৰণে আজি তই মোৰ পুহিৰ খুজিছ । তই মোৰ কৰ্মসূল জৌনটোক অপমান কৰিবলৈ সাহস ক'ত পালি । জাননে দোকানখন মোৰ সাহস । মোৰ জৌন মোৰ সৰ্বস্ব তই জাননে নাজান । এজনী অসমীয়া মহিলাই সকলো কৰিব পাৰে । মাথৰে মাকক সারট মাৰি ধৰি ক'লে— শান্ত হ মাই, শান্ত হ, মই তোৰ কামৰ জৌনটোক অপমান কৰিব থোঞ্জা নাই । কোনো দিন এই বিষয়ে তোক নকঙ্গ । তোৰ যে ইমান কষ্ট হৈছে মই সহো কেনেকৈ ? সেইহে কৈছো ।

— তই সহিব পাৰিব লাগিব । তোৰ যন অজৰ দৰে কঠিন হ'ব লাগিব । তেহে তই আগুনৰাব পাৰিবি ।

মাথৰে মাকক এৰি দিলে । সি মদনইতলৈ চাই ক'লে— তইত শুই থাকগৈ । সিইত দুটা শুবলৈ গ'ল । মাকে সুদা মজিয়া খনত কিছুসময় বহি থাকি মাইনাক লৈ বিছনালৈ উঠি গ'ল আৰু মাইনাক বুকুত সারটি ধৰি উচুপি উঠিল ।

মাথৰেও শুয় নোৱাৰ্বলে— সি শাহিৰলৈ শুসাট আহি আকাশলৈ চালে, তৰাবোৰ যেন জকমকাই পোহৰবধ খেলা পাতিছে ।

ইটোৰ অগত সিটো লগ লাগিছে আৰু নিমিষতে নাইকীয়া হৈছে ।
সপূর্ণমতোৱ দিক্ষীৰেখাৰ জ্যোতিৰে পৃথিবীখন হেন ঢোৱাই পেলাইছে ।
বিশাৰ গভীৰতাত সমগ্ৰ জগতখনে পূৰ্ণতা লাভ কৰাৰ সময়ত তাৰ
বাক মাঝৰে সকলো ধন্দনাৰ পৰা মুক্তি লাভ কৰিবল ? সি
লিঙ্গকে নিজে প্ৰশ্ন কৰিলে ।

◆ ◆ ◆

ই

পুৰিভড়ালত মাধৰহইতে সাধুকোৱাৰ প্ৰতিযোগীতা পৰ্যাপ্তিহৈ ।
গাঁৱৰ সকলো ল'বা-ছোৱালী পুৰণি সাধু ক'ব লাগিব । তাৰ বাবে
পুৰুষৰ পাব । কথাবোৰ সাতদিনৰ আগতে গাঁৱত শুনাই দিয়া
হ'ল । মিনিৰ দিনত ল'বা-ছোৱালী বৃত্তাবেষ্টাসকল আহি পুৰিভড়ালৰ
চোতালত গোট ধালেহি । শাখৰে গাঁওবুড়াৰ ওচৰলৈ গৈ ক'লে—
দেউতা আপুমি শ্ৰথমে হৃষাৰ কঙ্ক । গাঁওবুড়াই ঠিক হ'ল—
আৰু আৰষ্ট কৰিলে— বাইজ আজ আমাৰ পৰম সৌভাগ্যযৈ
ইয়াত এনেসবে গোট ধাৰলৈ পাইছো । আজি আমাৰ পুৰিভড়ালটো
হোৱাৰ কাৰণে গাঁৱলৈ নতুন প্ৰেৰণা আহিছে বাইজ । আমাৰ বাক্তা

জাতিৰ বল পৰাক্ৰম আছে, সৌৰ্য-বীৰ্য্য আছে। আমাৰ জন-
 মানসত এখন জৰকত জিলিকা অংসন আছে। আমাৰ মাজত
 কাহিনী অন্যম্য জনশ্রুতি সাটুকথাৰ মেটেমৰা ভড়ল আছে। সেই
 সংস্কৃতিয়া দুলবীয়া সংস্কৃতিৰ অলঙ্কাৰসমূহ আৰি কালৰ পত্তি
 উচি ঘণ্টলৈ দিৰ লোৱাৰো। আমাৰ জাতিৰ অটোন ইতিহাস
 আছে সেই ইতিহাস আমাৰ উচি অহ ল'বা-ছোৱালীয়ে ডেকা-
 গাভৰ্সকলে জানৰ লাপিক আৰু এটা কালজয়ী বাভা-জাতি পুনৰ
 সঞ্চীত কৰিবলৈ সংস্কৃতিক জাগৰণ আনিব লাপিব। অতিটো
 পিছপৰা জাতিয়ে এনে আশান্ধুৰীয়া প্ৰচেষ্টা ল'জেহে অসমীয়া জাতিৰ
 সংস্কৃতিৰ ভড়ল পুনৰ উন্নিয়াল হ'ব। তাৰ কাৰণে আৰি বেলেগ
 আন্দোলন যা হিংসাৰ আগ্ৰহ ল'ব নালাগে— সকলোৱে হয় ! হয়
 কৰিলে— আৰু মাঝুহৰ মাজত এটা গুণগুণি উঠিল ! বাইজ্ঞ মাজৰ
 পৰা এজনে ঠিৰ হৈ ক'লে— দদান বজাৰ কাহিনীটোৱেই আমি
 ভালকৈ নাজানো গতিকে সেইটোহে প্ৰথমে আমাৰ ক'ব লাগে।
 গাঁওবুঢ়াই দদান বজাৰ কাহিনীটো কোনে পাৰে কথলৈ অনুবোধ
 কৰিলে— কিন্তু কোনেও কৰলৈ আগনীবাটিল— অৱশ্যেত মনিয়ে
 ঠিয় হৈ ক'লে দেউতা মই কম— ঊ বৰ ভাল— কৰ লাগে কৰ
 লাগে। সকলোৱে হাত চাপিৰ বজালৈ। মনিয়ে বিহাৰ আঁচলখন
 গাত মেৰিয়াই ললে আৰু কৰলৈ আৰস্তু কৰিলে— অতি পৰি-
 তাপৰ বিষয় যে আজিৰ ল'বা-ছোৱালীয়ে আমাৰ দদান বৌৰৰ
 কাহিনীয়ে নাজানে। কঠিত আছিল যে বৰ্তমান তেজপুৰৰ নাম এসময়ত
 শোনিতপুৰ আছিল। সেই বাজ্যত বান নামে এজন বজাই বাজ্যত
 কৰিছিল। বান বজাৰে সেমাপতি আছিল দদানবীৰ। দদানবীৰৰ
 পিতৃ আছিল হাহা (কালপুক) আৰু হহ (চাচ) আছিঙ মাক।
 বান বজাৰ মত্তুৰ পাছত দদান বজা হয়। বজা হৈয়ে তেওঁ
 সকলুৰা বাজ্যবোৰৰ লগত যুক্ত লিপি হৰলগীয়া হোৱাত তেওঁৰ

আধিক অরহা বেয়াব কাললৈ থায় অংক শুচৰ বাজ্জলৈ কিছুমান
মামুহ লগত লৈ সাহার্য বিছাবি থায়। কিন্তু ভুটায়া বজাই তেওঁক
সাহার্য আৰু আশ্চৰ নিদিগ্রাত তেওঁ অক্ষপুত্ৰ উপত্যকাবে আহি
বৰগেটাৰ শুচৰ পাই আৰু বাষবৰ পাহাৰত আশ্চৰ লয়। তেওঁ
লগত নিজৰ পৰিবাৰ টোবাৰাণী। ডৰীয়েক আৰু ডৰীয়েক জীয়েক
জোনা আৰু জোনাৰ গিৰিয়েক সেনাপতি আৰক্ষেত্ৰীও আছিল।
বাষবৰ পাহাৰত কিছুবছৰ ধকাৰ পিছত তেওঁলোক চাউলকোচা
নদীৰ পাৰেদি আঠি পঞ্চবড়দি পাৰহৈ হাটিলা বিলৰ পাৰত বিছু
দিন জিৰণী লৱ আৰু শেষত ফলভঙ্গ। নদীৰ পাৰেদি ওমাই গৈ
লক্ষ্মুৰ শুচৰ ভাবু পাহাৰত ছায়ী বাজধানী পার্তি শুচৰ পাজৰৰ
অকলসমূহ নিজ দখললৈ আনি তাতে তেওঁ বাজ্জ স্থাপন কৰে।

বাষ্ণুবামৈৰ পাৰত টিক্কিঙ্গাত দদানে স্থায়ী দূৰ্গ নিৰ্মাণ
কৰে। কিন্তু “তাতো তেওঁ শুচৰ সক বাজাবোৰৰ পৰা শাস্তি
নাপালৈ সেইকাৰণে তেওঁ দাবমাং পাহাৰলৈ উন্দৰত আহি আকেী
স্থায়ী বাজ্জ স্থাপন কৰি এক শক্তিশালী সৈন্যবাহিনী গঠন কৰে
আৰু সেই সৈন্যবাহিনীৰ সেনাপতি আছিল মারক্ষেত্ৰী।

কিন্তু যিথৰ সময়ত দদানৰ অৱহা ভাললৈ আহিছিল
সেইথিনি সময়তে কমতাপুৰৰ বজা আৰিমন্তৰ চকু দদান বজাৰ
শুপৰত পৰে আৰু এদিন নিৰঞ্জনাৰে ঘূৰি ফুৰোতে আৰিমন্তৰ বজাৰ
সৈতে ভেটা ভেটি হয়— দদানে নিম্লগছ এজোপ। উভালি লৈ বণ
কৰিছিল যদিও শেষত আৰিমন্তৰ বজাই তেওঁক অন্যায়ভাবে
হত্তা কৰে। মুঠতে দদান আছিল বাভাজাতিৰ বীৰপুৰৰ, যি বীৰ
পুৰুষ আজিও অমুৰ হৈ আহে। বনিয়ে কথা কৈ কৈ উন্দেজিত
হৈ পৰিছিল আৰু বাইজ্জলৈ চাই কৈছিস— আমি বাভাজাতি, আমি
অন্যায় সহ্য মকৰো। আমি এতিয়া দদানৰ স্থৃতি সুৱাৰি জয়খনি
দিও আহক— অয় দদান বজাৰ জয়— সকলোৱে একেমুখে জয়খনি
দিলৈ— অয় দদান বজাৰ জয়।

● ● ● ଦୁଃଖ ମନ୍ଦୋଲୀର ପୋଷ୍ଟୀର ଏଟି ଶାଥା ହେଲ ବାଭା-
ଜନଜାତି ମକଳ । କୁର୍ମ ପୁରୁଷବମତେ ବାଭାସକଳ ହେଲ ଚନ୍ଦ୍ରବଂଶୀୟ ଅଜିଯ
ବର୍ଗର ଜାତି । ଏହି ବାଭାସକଳେଇ ଭାବତ ତଥା ଅସମର ଜାତିପୂଜାର
ଏକ ଅବିଚ୍ଛେଦ୍ୟ ଅଙ୍ଗ । ବୃତ୍ତବ୍ରତ, ଭାବା, ସାହିତ୍ୟ ସମାଜ ଇତିହାସ କଳା
ସଂକ୍ଷତିତ ବାଭାସକଳ ଚହକି ଜନଗୋଷ୍ଠୀ ।

ବାଭାସକଳ ଆଚିନ ଆସମର ଭୂମିପୁଞ୍ଜ । ତେଉଁଲୋକର
ଆଚାର ନୌତି, ନିଜା ନିଜା ଫୈଦର ନାମାକରଣ, ପରିଚର, ଉପାଧି, ଲୋକ
କଥା, କିଂବଦନ୍ତି, ଶୋକଗୌତ ଆଦି ବିଚାର କରିଲେ ଦେଖା ଧାଯ ସେ
ଅସମର ଏଇ ଭୂମିପୁଞ୍ଜକଳେଇ ସେ ଅସମତ ପ୍ରଭାବ ହିନ୍ଦାବ କବି ଆଛିଲ
ତାତ ସଲେହ ନାହିଁ । କିନ୍ତୁ ଆଜି ମେଟ କଳା-ସଂକ୍ଷତିତ ଚହକି ଜାତି
ଏଟାଇ ଜୀରନ ନିର୍ମାହବ କାରଣେ ଆଚଳତ ଜୀରଟେ ସାହିଲେ ସୁବିବ
ଲଗା ହୈଛେ ।

ଆଦିତେ ବାଭାସକଳର କୋମୋ ଶାଥା ଶୃଷ୍ଟି ହୋଇବା ନାହିଁ । କିନ୍ତୁ
ପୋନ ପ୍ରଥମବାବର କାରଣେ ଗାବେ ପାହାବର ଆଠିଯାବାରୀତ ସାମ୍ବିକଭାବେ
ଅନୁଷ୍ଠିତ ହୋଇବା ଥୋକ୍ତି ପୂଜାର ପଥା ବିଭିନ୍ନ ଧର୍ମ ଅନୁସାରେ ବାଭା-
ସକଳର ମାଜତ ଶାଥାର ଶୃଷ୍ଟି ହୁଏ । ତେଉଁଲୋକେ ପୂଜାର କାମବୋବ କବୋତେ
ଦାୟିତ୍ବବୋବ ଭଗାଇ ଲୈର୍ଛିଲ ଯାତେ ପୂଜାର କାମବୋବ ଶୃଷ୍ଟାବନ୍ଧ ହୁଏ ।
ବାଭା ଜନଗୋଷ୍ଠୀର ଖେଳବୋବ ୧'ଲ— ୧) ବଂଦାଲୀ, ୨) ମାୟତବୀ,
୩) ଦାହବୀ, ୪) ପାତି, ୫) ହାମା, ୬) ମଦାହୀ, ୭) ଟୋଟୋଲା,

৮) বিতলীয়া, ৯) কোচ ! বং মানে শিল, দান মানে কঢ়িয়াই অন্ন
বিসকলে ঘোকটি পূজ্ঞাত ধাপনা পাতিবলৈ আক মানুহ বহিবলৈ
পাহাৰৰ পৰা শিল কঢ়িয়াই আনিছিল সেই দলটোৱে নাম পালে
বংদানী। সেইদৰেই বিসকলে ভোজনৰ দায়িত্ব লৈছিল সেইসকলে
নাম পালে মাঝতৰী। মায় মানে ভাত আক উৰী মানে যোগান
ধৰা। অৰ্থাৎ ভাতৰ যোগান ধৰা। বিসকলে পূজ্ঞাস্তুলী বা
বক্ষনথলীলৈ অহ চৰাটি তিৰিকতি খেনিবলৈ দায়িত্ব দিয়া হ'ল সেই
সকলে নাম পালে দাঙ্গী। দাঙ্গীৰ অর্থ হ'ল বাহৰ দীঘলীয়া
দাৰ, ধীৰ দাৰ। চৰাই খেনে আক মাৰীৰ ফলমূল চিঞ্জি
আনিব পাৰে। বিসকলে পূজা বা ভোজন কাৰণে ইঁহ, ছাগলী
গাহৰি আদিৰ যোগাম থৰে তেওঁলোকে নাম পালে টোটলা আক
বিসকলে এই গাহৰি, ছাগলী, ইঁহ মাৰি কাটিবৰ্তুটি বক্ষাৰ বাবে
সাজু কৰি দিৱে সেইসকলক নাম দিয়া হ'ল হানা। মদৰ যোগান
ধৰা সকলৰ নাম দিয়া হ'ল মদাহি। বিসকলে এই পূজ্ঞাত মাচ
গান কৰি আমোদ অমোদৰ ব্যৱস্থা কৰিলে, সেইসকলৰ নাম দিলে
বিতলীয়া। এইদৰেই বাভা অনগোষ্ঠীৰ মাজত কৰ্ষ অনুভায়ী খেনথ
ব্যৱহাৰ হ'ল।

দক্ষিণ গোৱালপাৰাৰ বিস্তীৰ্ণ অঞ্চল বাভা সম্প্ৰদায়ৰ লোকেৰে
পৰিপূৰ্ণ হৈ আছে থদিও এই অক্ষয়ত বিশেষকৈ বংদনী আক পাতি
বাভাই সৰ্বাধিক বুলি ক'ব পাৰি।

বাভা সমাজৰ সমাজিক দিশবোৰ অধায়ম কৰিলে মানুন
সমাজৰ পৰিবৰ্তনৰ কিছুমাম দিল স্পষ্টভাৱে দেখিবলৈ পোৱা যায়।

তেওঁলোকৰ কেইবৰমান লগ লাগি একোটা চুবুৰী হয় আক
কেইবাটাও চুবুৰী লগ লাগি একোটা মণ্ডল গঠন কৰা হয়। এই মণ্ডলৰ
মূল মানুহজনেই হ'ল “মণ্ডল”। মণ্ডলক কোনো ধৰণৰ দৰমহা
দিয়া নহয় কিন্তু কাথিয়াল অৰ্থাৎ পিয়নজৰক বছৰৰ মূৰত জৰুৰী

দিয়া হয়। মণ্ডলে প্রতি চুবুৰী মাজত বাঞ্ছাঘাট দলং আদি
বনাই বা মেৰামতি কৰে।

মণ্ডলৰ পিছৰ শ্বেটোক জামাদ বোলা হয়। কেইবাটাও
মণ্ডল লগলগাই একোটা জামাদ গঠন কৰা হয়। মণ্ডলে কৰিব
নোৱাৰা কাম বা বিবাদৰ নিষ্পত্তি কৰিব নোৱাৰিলে, সেইবোৰ দায়িত্ব
জামাদে লয় আৰু সমাজৰ শাস্তি শৃঙ্খলা ঐক্য বক্ষাৰ বাবে কোনো
বারষ্ঠা গ্ৰহণ কৰে। এইদৰেই আঞ্চলিক ভিত্তিত গঠিত হয়
আঞ্চলিক বাভা সমাজ। বাভাসকলৰ সৰ্বোচ্চ সংগঠন হ'ল সঞ্চিলন।
কেইবাটাও জামাদ লগলাঙ্গ একোটা সঞ্চিলন গঠন হয়।

এইদৰেই সমাজ গঠন কৰি বাভাসকলে দক্ষিণ গোৱালপাৰাত
তেওঁলোকৰ আদৰ্শ বক্ষা কৰি আছিছে। ভাবত বিভোৰ হৈ দূৰত
বহি থকা মাধৱৰ গুচৰলৈ গৈ মনিয়ে ক'লে— মাধৱ ইয়াত যে বহি
ভাবত তয়ঘন হৈ আছ মোৰ কথাবোৰ মুশুনিলি হ'বলা ? মই কোৱা
কথাবোৰ ভাল হৈছেনে বাক ।

—হৈছে মনি। তই ধূনীয়াকৈ কৰ পাৰিছ। সচাকৈয়ে বাভা-
জনজাতিৰ প্রাচীন ইতিহাস বিচাৰিবলৈ হ'লে আধ্যান, বাহিনী
সমূহৰে আশ্রয় লব লাগিব। মই কৰ থোঁজো মনি বাভাসকল
গাবো বা কচাৰীৰ ঠাল নহয় - নিজস্ব ঐতিহ্য, কৃষি, বৈশিষ্ট্য,
বিষ্ণাস, আধ্যান, উপাখ্যানেৰে পৰিপুষ্ট বাভাসকল এটা পৃথক জাতি।
—বাভাসকল বাক ক'ত ক'ত বেছিকৈ বসতি কৰি আছে ?

—উত্তৰ পূৰ্ব ভাৰতত যেনে - বাংলাদেশ, নেপাল, চুটানকে ধৰি
সকলোতে বাভাসকল সিচৰিত হৈ আছে। অসমৰ কামৰূপ, গোৱাল
পাৰা, দৰং, গাৰোপাহাৰ— এইকেইখন জিলাতেই বাভাসকলো
ঘাইকৈ বসতি কৰে। মাইটোৰী বাভাসকল বিশেষকৈ মেঘালয়,
গাৰোপাহাৰ জিলাৰ ভৈয়াম অঞ্চল, টিক্কিকিলা ফুলবাৰী বেছমৰা
আদি অঞ্চলত বাস কৰা দেখা যায়। গোৱালপাৰা জিলাৰ উত্তৰ

অংশ দুখনৈবে পৰা লক্ষ্মীমপুরলৈকে এটা বৃহৎ অংশত বাংদানী বাড়ী
সকল বাস কৰা দেখা যায়। পাতিৰাভাসকল গোৱালগাৰ জিলাৰ
পৰা আৰম্ভ কৰি কামৰূপ, নৰ্ণূপ, শিৱসাগৰ, লক্ষ্মীমপুৰ, কাছাৰ
আদি জিলাবোৰত বসবাস কৰি আছে। তাৰোপবি ত্রঙ্গপুত্ৰৰ
উজ্জ্বল পাৰত নলবাৰী, বৰপেটা, দৰং, শোনিতপুৰ, আৰু লক্ষ্মীমপুৰ
জিলাত বৃহৎ সংখ্যক টোটলা, হানা, চোড়া, মদাহী, খেলৰ
বাড়াসকলে বসবাস কৰি থকা দেখা যায়।

—হয়নে মাধৰ, আমি সঁচাকৈয়ে চহকী জাতি। কিন্তু এটা জাতিৰ
মান মৰ্য্যদা বাখিৰলৈ হ'লে আমি হাতে কামে লাগিব লাগিব।
এতিয়া দৰলৈ ব'ল বছত বেলি হ'ল। আজি কিন্তু বৰ ভাল
লাগিল। যি হওক আমি কিবা এটা কৰিব পাৰিবো।
—কিম্ব কৰিব নোৱাৰিম মনি? মাৰু লাগে নিৰ্ণ্ণা আৰু একাগ্ৰতা :

মাধৱইতৰ গ্ৰেশিকা পৰীক্ষাৰ বিজাণ্ট ওলাল মাধৱে শ্ৰদ্ধপূৰ্ব
বিভাগত পাছ কৰিছে। তিনিটাত লেটাৰ আৰু অসমীয়াত ষ্টাৰ
মাৰ্ক পাইছে।

গোৱৰ মাঘুহে মাধৱৰ খবৰ গুনি আনন্দত মতলীয়া হ'ল,
আৰু সৰস্বতীক অভিনন্দন জনাইলৈ আহিল। কাৰণ সৰস্বতীৰ
বাবেহে মাধৱে টোনান ভাল বিজাণ্ট কৰিব পাৰিলৈ। সন্তানৰ মাতৃ হৈজে
শক্তিৰ আধাৰ। সেই শক্তি নিন্দিষ্ট গতি ধাৰাত নিয়ন্ত্ৰিত কৰিব
পাৰিলৈ তাৰ ফল নিশ্চয় ভাল হ'ব। সৰস্বতীয়ে কিন্তু একো ভাবিব
নোৱাৰিলৈ। খবৰটো পাই ভিতৰলৈ সোমাই গ'ল আৰু বাৰীৰ
পিছফালে থকা তুলাৰখনত ধৰি কালিলৈ। ছয়োৰাৰে চুপানী
সৰস্বতীকৈ বৈ আহিল। সৰস্বতীয়েও ভৱা নাছিল মাধৱে ইমান ভালকৈ
পাছ কৰিব বুলি— তাইটো তাক একোৱেই সুবিধা দিব পৰা নাছিল।
আজি যদি তাৰ বাপেক জীয়াই থাকিলহেতেন তেনেহলে কিমান
আনন্দ কৰিলহেতেন। আচলৰ আগেৰে চুপানী খচি সৰস্বতীয়ে
আকাশলৈ চালে— হে মোৰ স্বামী, মোৰ পৰম দেৱতা— তুমি যদি
আকাশত আছা তেনেহলে তেমাৰ পুত্ৰক আশীৰ্বাদ দিয়। আৰু যদি
পৃথিবীতে আছা তেনেহলে তাক আগুৱাই যোৱা পথ প্ৰশংস্ত কৰিব।

তাই আনন্দ আৰু বেদনাত শ্ৰিয়মান হ'ল আৰু বাহিৰলৈ
ওলাই আহিল।

তাইব বুকুখন খালি খালি লাগিল আৰু সেই উদং বুকু
পুৰাবলৈ তাই মদন আৰু মাইনাক দুয়োহাতেৰে সারটি ধৰিলে ।
তাইব চুৰু আগত জিলিকি উঠিল পুৱৰ উমুক্ত আকাশত এক
নতুন জ্যোতি । সূৰ্য দেৱতাই ঘেন ধীৰে-ধীৰে তাইব কালে নামি
আহিছে । তাই মাধৱলৈ বাট চালে - ।

মাধৱে খবৰ পাই স্কুললৈ গৈছে । স্কুলত হাহাকাৰ লাগিছে
সকলোৰে মুখত হাঁহি । গণেশৰ মাষ্টৰ মুখথগুলত এক তৃপ্তিৰ
গৌৰৱ । তেওঁ মাধৱক ওচৰলৈ মাতি নি ক'লে - কিয় তই দেখোন
অসমীয়া বেয়া হৈছে বুলি কৈছিলি ?

-হয় চাৰ ! মই অসমীয়া প্ৰশ্ন কাকতৰ উদ্বৰ লেখি নিজেই সন্তুষ্ট
হ'ব পৰা নাহিলো ।

-তাৰ মানে তোৰ নিজৰ ওপৰত বিশ্বাস নাই । তই জাননে যিটো
ছাত্ৰই যিটো বিষয় বেয়া হ'ব বুলি ভাৱে তাতেহে ভাল নম্বৰ
পায় । কিয় বাক কচোন ?

-নাজানো চাৰ ?

-ও বুজিছ মাধৱ ভাল ল'বাবিলাকে টান প্ৰশ্ন এটা পাঠটোৰ
পৰা কষ্ট কৰি চালি জাৰি চাই পৰীক্ষাত নিজে লেখিবলৈ চেষ্টা
কৰে । পৰীক্ষকে সেই কথা বুজি পায়, সেই কাৰণে নম্বৰ দিয়ে
বুজিছ । তই ভাল বিজাল্ট কৰিছ, আমি খুঁতিৰ ভাল পাইছো । আমাৰ
ঘৰলৈ যা - বাইদেউৰ তোলৈ বাট চাই আছে ।

-হয় চাৰ !

সি মালতীহঁতৰ ঘৰলৈ গ'ল আৰু মালতীক ভৰিত ধৰি
সেৱা কৰিলে ।

--আমি যে কিমান আনলি পাইছো মাধৱ । তুমি ঘেন আৰু
উন্নতি কৰা । এয়ে আমাৰ আশা । সেউতীয়ে মাধৱলৈ মিঠাই
আৰু চাৰ আনিলে, মাধৱে সেউতীলৈ চাই ক'লে - তোমালোকৰ ?

माके क'ले या— तहीतेओ थाहि । तोमार विजाट शुनियोहै देउताके एसोपा मिठाइ पठाइ दिछे । माधरे एको नक'ले— लवास्त्रैकै चाहथाइ माधरे क'ले,— आहि झइ याओ, घरत माये छापे मोलै बै आছे ।

— बाक योरा ।

माळक्तौय भितव्वर परा मिठाइ बोपोला एटा तार हातत दि क'ले— एইटो लोरा घरत मारार हातत दिवा— क'वा यहि दिछे खुलि । — भाल याक !

माधर घर पालेहि । ढुरार मुखत माकक देखि माधरे सारटि खरिले आक ढुयो गालत ढुटा चुमा थाहि मिठाइ बोपोलाटो हातत दि क'ले— एইया गगे ढारव घरव परा दिछे । मिठाइ— मिठाइ ? माके बोपोलाटो हातत लै इंहिले । यदन आक माईना दोरि आहिल ।

सरस्ती भितव्वत गै मिठाइ बोपोलाटो खुलि यदन आक माईनाक दिले— माधरको दिले । तरें था माई ! माधरे क'ले— ढारहीतव घरथन वर भाल । मोक एकेवारे निजव ल'वार दरवे मवम करे ।

— महं लोकव कथाइ बेलेग । महं लोक सदाय नज्ज आक आदर्शवान हय वाचा । तडे ककाहीतव घरलै या— ककाहीतेओ किमान भाल पाव । सि मनिहीतव घरलै ग'ल ।

— सि योरा देखि मनिये हाहि मारि क'ले— अ' परीक्षाव थरव दिवलै आहिल ।

— तोव शुचरलै अहा नाहि दे, महि ककाव शुचरलैहे आहिहो ।

ताहि मुख शुफोम्दाहि पेलाले, ताहिये किमान भाल पाहिछे विजाट्टो पाहि, ताहिव समान शुभी छागे कोनोरेहि होरा नाहि । कका आहे ने माई ।

— आছे । वह । ककाक माति आनो, बाबौत आছे ।

माधव टूलथन्ते बहिल मनिये बाबौलै ककायेकक मातिन्हैलै
ग'ल । अकमान समयब पाछते मनिर ककाक आहि तार शुचरड
बहिलहि ।

तोव थबरटो पाइছो ! आमि भाल पाइছो । पिछे कथा एटा —
— कि कथा कका ?

— पाछटो कविलियेइ एतिरा मारक अलप सकाळ दे ।

— मयो ताकेइ भाबचो ।

— झं भायेब छटाओ आছे, गतिके दोकानथन्ते वहि यदि बारसाय
किवा एटा कव तेबेहले भाल ह'व ।

माधवे एको नामातिले । बेबर सिफाले मनिये कथाबोव
शुनि आहिल — ताहि खुते अस्त्रिव है परिचिल । ककाइनो एही-
बोव कि कैचे ? इमान भालकै पाछ कवि आको नपटिबने ?
ताहि थाकिर नोराबि ओलाइ आहि क'ले — ककाइनो मेहिबोव कि
कैचे — माधवे पटिबहि । इमान भालकै पाछ कविचे ।

— महि आनो बुजा नाहि पटिब लागेने नालागे — किस्त टकाहे
आचल वस्तु । शुलत पटि मेट्रिक पाछ कवा आक कलेज एथनत
पड़ा वहूत बेलेग बूजिलि — माहूहे अरस्ता चाहिहे ब्यरस्ता कविव लागे ।

माधवे क'ले — महि याण्ड कका । एकेचाबे माधव ठिय ह'ल
आक नदीव फाले खोज दिले । नदीव पाबत वहि सि येन बुकु
ताडि भाडि कान्दिव, एने लागिल । बुकुथन तार विषाइ ग'ल ।
सिहिंतव अरस्ता बेया कावणेहि आजि तार पडाशुना कवा सकलो
पथ येन बन्ह है परिचे । ककाइटो ठिकेइ कैचे टकाटो वहूत
लागिव — सि दूरलै चाइ पठियाले, तार प्रश्नव उत्तव येन कतो
पाबलै नाहि । पाछ कवि आजि येन तार एटा नतुन समस्याहे शृष्टि
ह'ल । विजाप्ट नोलोरा दिन केहिटाइ तार कावणे भालेहि आहिल ।

ନେତୁନ ଉଦୟମେରେ କାମ କରିଛିଲ, ଏତିଆ ଯେନ ସକଳୋ ଉଦୟମ ଶେଷ ହୈ
ଗଲ । ସି ବହି ଥାକୋତେଇ ବେଳି କାନି-ମୂଳି ହଲ ।

—ମାଧର ?

—ଅ ମନି କିଯ ଆହିଲ ? କକାଇ ଜାନିଲେ ଥିଂ ନକରିବିଲେ ?

—କିଯ ଥିଂ କରିବ ? ତହି ଆଜି ବର ବେଯା ପାଲି ମହ୍ୟ । ବେଯା
ନାପାବି ଦେଇ କବା ତେମେକୁହାଇ ।

—କିଯ ବେଯା ପାମ — କକାଇ ଠିକେଇ କୈଛେ ଅରହା ଚାଇ ବ୍ୟରହା କରିବ
ଲାଗେ ।

—ମେଇ ବୁଲି ନପଢ଼ିବି ନେକି ?

—ଜାମୋ ମୋର ଭାଗ୍ୟତ ବା କି ଆହେ ?

—କି ଥାକିବ ଆକ ପଡ଼ାଣୁନା କବି ଡାଙ୍କର ମାନୁହ ହୋରା ।

—ମାଧରେ ନଦୀଖନଲୈ ଚାଇ ଉଦ୍‌ବ୍ୟାପ ହାହି ଏଟା ମାରିଲେ—

ମନ୍ୟେ ତାବ ବାହ୍ତ ଧରି ଜୋକାବି ଦି କ'ଲେ ମଇ କିବା ଯିଛା
କଥା କୈଛୋ ନେକି, ତହି ଯେ ତେମେକେ ହାହିଲ ।

ମାଧରେ ମନିର ହାତ ଦୁର୍ଥନତ ଧରି ତାଇଲେ ଫିରି ଚାଇ କ'ଲେ—
ତହି ମିଳା କଥା କୋରା ନାହି ମାନେ ମିଳା କଥାକେ କୈଛ !

—ଅ ଚାଓ ହାତ ଦୁର୍ଥନ ଏବି ଦେ — ତହି ବିପର କବା ମାନୁହ ସମାଜ
ସଂକାର କବା ମାନୁହ ହ'ବ ଖୁଜିଛ ଯେତିଆ କକାବ କଥାତେଇ ତହି ଗା
ମନ ପେଲାଇ ଦିଲିଲେ ? ମନଟେ ଦାଠକବ । ମନେଇ ସକଳୋ ମାଧର— ।
ଚିନ୍ତା ନକରିବି ଭଗରାନେ ସକଳୋ ଠିକ କବି ଦିବ ମାଧରେ ତାଇବ ହାତ-
ଥନ ଏବି ଦି ତାଇବ ମୁଖଲୈ ଚାଇ ହାହି ମାବି କ'ଲେ — ବେଙ୍ଗେ ଭଗରାନେ
କି ଠିକ କବି ଦିବ ?

— ଓ ଭଗରାନେହେ ସକଳୋ । ତହି ଭଗରାନବ ଉପରତ ବିଶ୍ୱାସ ବାଥଚୋନ ।

— ମନି ତହି ମୋକ ଉଂସାହ ଦିଛ, ପ୍ରେବଣ ଦିଛ, ମନତ ଶଙ୍କି ଦିଛ—
ମେଇ କାବଣେ ମଇ ତୋକ କି ବୁଲି କ'ମ ?

— ନାଲାଗେ ମୋକ ଏକୋ ବୁଲି କ'ବ ନାଲାଗେ ।

মনিয়ে ইঁহিমাৰি ক'লে - আৰু হ'ব এতিয়া ব'ল, সক্ষিয়া হ'ল
নদীৰ কাৰত বহি ধাকিব নালাগে । মনিয়ে মাধৱৰ হাতখনত ধৰি -
টানি উঠাই দিলে । সি ঠিয় হ'ল আৰু ঘৰলৈ বুলি আগবাঢ়িয়া ।
— মাধৱ চাচোন কেনেকৈ আকাশৰ তলেদি চৰাইবোৰ কি সুন্দৰকৈকে
উৰি গৈছে ? আকাশৰ বতাহ আৰু মুকলি বায়ুৰ সমিবণে সিংহওৰ
প্ৰাণত নতুন আশাৰ সঞ্চাৰ কৰিছে নহয়নে মাধৱ ?

- কৰিছে মনি কৰিছে । নতুন আশাৰ সঞ্চাৰ কৰিছে আমিও প্ৰতিটো
মামুহৰ মনত নতুনৰ সঞ্চাৰ কৰিব লাগিব, সেইয়া সন্ধাস নহয়
সেইয়া বিপ্ৰৰ নহয় মাত্ৰ নিজৰ জাতিৰ প্ৰাণক জাগৱণ কৰিব পৰা
উন্মুক্তিৰ শক্তি মাত্ৰ । আমিও এই প্ৰাণৱন্ত শক্তি গোটাই আনিবলৈ
কেতিয়াবা ধূমুহাৰ পথী হ'ব লাগিব । আমাৰ চকুত জলিব লাগিব
নতুন সৃষ্টিৰ দীৰ্ঘি বেখা ।

সি কথাবোৰ আবেগেৰে ক'লে আৰু গাঁৱৰ নতুন আলিয়েদি
ঘৰৰ কালে খোজ ল'লে ।

নিশা সৰস্বতীয়ে পাতিত পৰি ভাবিছে পুতেকৰ নাম ভজি
কৰাৰ কথা । যোৱাকালি ডনবঙ্গ স্কুলৰ হেডমাষ্ট্ৰে মাতি নি—
তাইক মাধৱৰ নাম লগোৱাৰ কথা সুধিছিল— আৰু সহায় কৰাৰ
কথাও কৈছিল । তাই সেইদিনা একো কোৱা নাছিল । তাই
লোকৰ সহায় ল'বনে নল'ব তাকে চিন্তা কৰি বিচলিত হৈছিল ।
তাই ভাবিছিল নাম লগোৱাৰ টকা 'কেইটা তায়ে জোগাৰ কৰিব,
পিছত যি হয় হ'ব । তাইৰ যেন মনত নতুন ভাৰ এটাৰ সংঘাৰ
হ'ল । মনটো পুলকিত হ'ল, আৰু বৰ নিচিষ্ট ভাৱে টোপনি গ'ল ।
পুৱতি নিশা সাৰ পাই তাই বিছনাতে থৰ লাগিল । তাই যোৱা
নিশা সপোন এটা দেখিলে — মাধৱৰ বাপেক আহি যেন তাইৰ
কাৰত থিয় হৈ মৰমৰে মাতিলে-- সৰস্বতী মোৰ সৰস্বতী উঠ ।
সৰস্বতীয়ে সঁচাকৈয়ে দেখিছিল— তাইৰ প্ৰাণৰ প্ৰিয়জন ওচৰতে বৈ

আছিল। তাইক তাইব প্রিয়তমে কৈছিল— সবস্বতৌ মাধৱৰ পরীক্ষা
ফল জানিব পাৰি মই বৰ সুখী হৈছো। ইয়াতকৈ আনন্দ আৰু
মোক নালাগে সোগজনী কিন্তু তই ঘেৰ বেছি চিন্তা কৰিছ! তই
চিন্তা নকৰিব। সকলো ভগৱানৰ শপৰত পেশাই দে, আজিৰ
পৰা তই ভাবিব লাগিব মাধৱ অকলে তোৰ ল'বা নহয়। সি
বাইজৰ ল'বা। হঠাতে সবস্বতৌৰ প্ৰাণৰ প্ৰিয়জন অন্ত'ধান হ'ল—
আৰু সবস্বতৌয়ে চকু ঘেলি দেখিলে বাহিৰত পোহৰৰ বেঙণি। তাই
লাহে লাহে ঠিয় হ'ল আৰু এখোজ দুখোজ কৰি মাধৱ শুই থকা
চাংখনৰ কাষলৈ গৈ ঠিয় হ'ল আৰু প্ৰাণভৰি মাধৱৰ মুখলৈ ঢালে
সাইলাখ সেই মুখ, সেই নাক, সেই চকু, তাইব প্ৰাণৰ প্ৰিয় স্বামীৰ
নিচিনা। তাক সাবটি লৈ মৰম কৰিবলৈ তাইব বৰ মন গ'ল। কিন্তু
তাই ধৈৰ্য ধৰিলে— আজিৰ পৰা তাই মনতে ঠিৰ কৰিলে মাধৱ
তাইব ল'বা নহয়— বাইজৰ ল'বা। তাই মাত্ৰ জৰুৰে দিছে।
তাই ঘেন জন্ম দিয়া বেদনাতে গৌৰবান্বিত। হঠাতে তাই ছাগলী
কিটাৰ বেবনি শুনিবলৈ পালে।

তাই ছাগলী পোৱালী দুটাৰ ওচৰলৈ গ ল। হাতেৰে দুয়োটা
পোৱালীক মৰম কৰিলে। আজি তাই সিঁহতক বেচিব। বুকুখন
ধৰফৰাই উঠিল। তিনিকুৰি পাচ টকা দুটাৰ দাম। তাৰে তাই মাধৱৰ
নাম লগোৱাৰ বারষ্ঠা কৰিব পিছৰ কথা পিছত। অলপ পৰৱ
পিছতে মিহিবাম আহিবই। মিহিবাম ছাগলীৰ দালাল। চহৰত
পিয়ন কৰে আৰু গাঁৱৰ পৰা ছাগলী কম দামত কিনি বজাৰত বেছি
দামত বেচেগৈ।

সঁচাকৈয়ে ভাসদৰে পোহৰ হোৱাৰ লগে লগে মিহিবাম আহিল।
গাঠিৰ পৰা কপ তিনিকুৰি উলিয়াই দি পোৱালী কিটা বচিত ধৰি
টানিবলৈ ধৰিলে, ছাগলী পোৱালি কিটাক এইদৰে মিহিবামে টানিবলৈ
ধৰা দেখি মাইনাই চিঞ্চৰিবলৈ ধৰিলে, নিনিবি নিনিবি— আমাৰ

ছাগলী নিনিবি ।

— অ মাধৱ ককাই বেগেতে আহ আমাৰ ছাগলী নিলে । কিন্তু
মদন আৰু মাধৱে তাৰ চিঞ্চৰ মুণ্ডনিলে--- কলঙ্গত গা ধূবলৈ যোৱা
মাধৱে ভবা মাছিল যে মাকে ছাগলী পোৱালী হৃষ্টা বেছিব ।

মিহিৰামে টানি টানি পোৱালী হৃষ্টা পদ্মলী পাৰ কৰিলে—
ছাগলীজনীয়ে বেবালে আৰু মাইনাই কান্দি কান্দি কলঙ্গলৈ দৌৰ
মাৰিলে মাধৱক খৰৰ দিবলৈ ।

মাধৱ, মদন আৰু মাইনা দৌৰি আহি দেখিলেহি মিহিৰামে
ইতিপুৰৈ ছাগলী লৈ গৈছে--- মাধৱে দৌৰি গৈ মিহিৰামক কাকুতি
কৰি ক'লে— নিনিবা মিহিৰাম— ।

— কিয় নিনিম 'অ' মগদ তিনিঙুৰি টকা মাৰক দি আহিছো যা—

মাধৱে—আৰু বুজবলৈ বাকী মাধাকিল— মাইনাই ছাগলী
হৃষ্টাক সাহচি ধৰি কান্দিলে— মদনে থঁ আৰু ফুত্তও তাঁলৈ চাই
থাকিল মিহিৰামে মাইনাক টেলা মাৰি দু ক'লে— কলৈ আহি
আছ ঘৰলৈ যা, নহলে এইডাল দেখিছ, — বেটডাল দেখুয়াই দি মিহি
ৰামে আকো ছাগলী হৃষ্টাক টানি টানি লৈ গ'ল মাইনাই কান্দি
কান্দি সিইতৰ পিছে পিছে গৈ থাকিল । 'মিহিৰামে ছাগলী পোৱালী
হৃষ্টাক নদীখন পাৰ কৰালে তাৰ পিছত মদন মাধৱ আৰু মাইনাৰ
চকুৰ আতৰ হ'ল । মাইনাই দৌৰি আহি মাকক সারটি ধৰি ফেকুৰি
ফেকুৰি কান্দিলে— মাধৱে নিজৰ বিছনাথনত বহি থৰ হ'ল, মদনে
পিচফালৰ পিৰালীত বহি প্রতিজ্ঞা কৰিলে সি আৰু নপত্ৰে কাম কৰিব,
কাম কৰি পইচা উশার্জন কাৰিব । আজি সিইতৰ টকা নাই-
কৌয়া কাৰণেই এই অৱস্থা । সি সেই ফুকলীয়া অৱস্থাতে বুজি
উঠিল যে সংসাৰত টকাই হে আচল কথা বাকীবোৰ বিছা কথা ।
মাকে মাইনাক সারটি ওঠ হৃষ্টা কামুৰি ধৰি কিবা এটা দাকণ
বেদনা সহ্য কৰিবলৈ কেঁচী কৰিলে— তাইৰ বুকুখন বিষালে চকুহৃষ্টা

বঙ্গা পৰিল আৰু এট দুখন কঁপি উঁচি !

— তাই লাহে লহে বলে— তইতে নাকান্দিবি, ছাগলীজনী আছে নহয় তাই আকো পোৱালী দিব। মাইনাই মাকৰ দ্যুকথনত মুখ গুজি দি ক'লে— নালাগে আৰু আমাক ছাগলী পোৱালী। তই আকো মিহিবামক বেচিবি— সি নি বজাৰত বেচিব তাৰ পিছত সিইতক বাটি পেলাব। মাইনাই এইবাৰ জোৰকৈ চিঞ্চিলে— চিঞ্চিৰ শুন মাধৱ খলাই আহিল। সি যেন আজি মাইনাৰ গুচৰত বৰ অপৰাধী !

— মাই তই ছাগলী পোৱালী দুটা বেচিব নালাগিছিল—। মই নপঢ়ো !

— তই নপঢ় ? বিয় ? দিয় নপঢ়িবি ?

মাধৱে মনে মনে ধাবিল—। সি জানে মাকৰ লগত তর্ক কৰি লাভ নাই। সেটখিনি সময়তে মহাজন সিইতৰ ঘৰলৈ আহিল। সৰস্বতীয়ে আথে-বেথে বহিবলৈ দিলে। মহাজনে ক'লে কি হৈছে তইতে বৰ কলা-কটা লগাইচ দেখোন।

মাকে তললৈ মূৰ কৰি ক'লে— হোৱাত একো হোৱা নাই ছাগলী পোৱালী দুটা বেচিলো তাতে মাইনাই কান্দিছে।

— ওঁ কথা সেইটো। মাধৱৰ পঢ়াৰ কাৰণে হবলা বেচিলি একো কথা নাই, একো কথা নাই— মাধৱ পঢ়িশুনি ডাঙৰ মাহুহ হ'লে দুটাৰ ঠাইত চাৰিটা ছাগলী হ'ব। নাকান্দিবি বোপাইইড— ককায়েৰৰ পঢ়াৰ থৰছ এতিয়া বাঢ়িব নহয়—। পিছে সৰস্বতী, তোমাৰ লগত মোৰ বৰ জৰুৰী কথা এটা আছে— মাধৱ হ'ল বাইজৰ ল'ৰা সি অসমীয়া জাতিৰ মান উজ্জ্বল— বুজিলা ! পিছে পঢ়াৰ থৰছো কম নহব। গতিকে মই ভাবিছো তোমাৰ সকল'ৰাটো মোকেই দিয়া সি দুই এখন কামবন কৰিব, গুৰু-গাই কিটোও অলপ চাব, পঢ়িবও— মাহে যি লাগে মই দিম !

সবস্বতৌয়ে একে। মাতিব নোরাবিলে— তাইব ভৱিব তলব
 পৰা যেন পৃথিবীখন স্থলকি পৰিল— মাধৱে বাইব খুটাটোত ধৰি
 কপিবলৈ ধৰিলে— সি কি উন্নব দিব একো ঠিবং কবিব নোরাবিলে।
 মহাজনে আকো ক'লে— তইতে মোক তুল শুবজিবি— সবস্বতৌব
 স'বাক মই চাকৰ কবিবলৈ নিমনে কেতিয়াও নিমো।— মোৰ নিজৰ
 স'বাব বিচিনাকৈয়ে বাখিম। মাধৱ, তই পঢ়ি শুনি শুলাই আছি
 সিইতক কিবা এটা গতি লগাবিহি বুজিলি, মই এতিয়া যাওঁ দোৰ
 নকৰো, যি ভাল দেখ কবিবি। জানিবি, মই গোৱৰ মহাজন মোৰ
 কথাৰ মূল্য আছে— এনেয়ে তইতৰ তালৈ অহা নাই, ভাবিছো
 কিবো এটা সহায় কৰো। মহাজন— আপুনি কি বুলি ভাবিছে
 মই দুখীয়া হলো বুলি মোৰ ল'বাক চাকৰ কবিবলৈ দিমনে !
 মাধৱে খঙ্গেৰে ক'লে— আপুনি যাঞ্চক আমাৰ কাৰণে আপুনি চিষ্ঠা
 কবিব নালাগে। মহাজন গ'লগৈ। মাধৱে আক এথন্তকো ঘৰত
 থাকিব নোৱাৰি, চোকাটো পিঙ্কি ওলাই গ'ল। মাকে মাইনাক
 বুকুত সারটি ধৰি উচুপি উঠিল। মোৰ কলিঙ্গাটো কাকে। নিৰ্দশ
 মোৰ সোণটো তই মোৰ বুকুতে থাকিব লাগিব। তাই মাইনাক
 জোৰেৰে বুকুত সাদটি ধৰিলে। তইতক মই শোকৰ ঘৰত বক্ষোৱা
 থাকিবলৈ কেতিয়াও নিদিও— কেতিয়াও নিদিও। মদনে মাকলৈ
 চাই ক'লে— চাচোন মাই,— মই কিমান ডাঙৰ হৈছো। আমাৰ
 যে তিনিবিহা মাটি মহাজনৰ হাতত বন্ধৰত আছে, মোকলাৰ পাৰিলে
 মই তাত খেতি কৰিম আক বহুত কাম কৰিম, তাৰে ককাইব পঢ়া
 থৰছ যোগাৰ কৰিম। দোকানখন ডাঙৰ কৰিম, মই নপাড়লৈও
 হ'ব— তয়ে ময়ে কাম কৰিম— ককাই আক মাইনাই পঢ়িব।

সবস্বতৌয়ে মদনক সারটি ধৰি গালে মুখে চুমা খাই ক'লে
 অ— অ— তয়ে ময়ে কাম কৰিম। মাইনা আক মাধৱে পঢ়িব।
 তাইব চকু ছটাইদি তপ্তপ্তকৈ চকুপানী ওলাইছিল আক দয়োখন

গাল পানীবে তিতি তেপতেপিয়া হৈ পৰিছিল। মাইনাই সক
আঙুলি কিটাবে মাকৰ গালখন ঘটি দি কৈছিল— মাই নাকাল্দিৰি
ময়ো অপচো, ময়ো কাম কৰিষ। তই নাকাল্দিৰি মাই নাকাল্দিৰি।
মাইনাই কৈ কৈ ইচুপি উঠিল আৰু মাকৰ বুকুৰ মাজত সোম্যাই
পৰিল।

* * *

৩০

শুণেছৰ গাঁথয়ে থবৰ বাগজখন পঢ়ি ধাকোতেই মালতী গৈ
শুচবতৈ ব'লগৈ।

— বোলো শুনিছৈনে ?

— কৈ ধাকা মই শুনি আছো, কাগজখনত চকু ধৈ মাঞ্চৰে ক'লো—
— খেঁহো অমেকৈ নহয়— কাগজখন ধউকচোন সদায় কাগজ পঢ়ি
পড়িনো কি দিশ-অক্ষণখন উক্কাৰ কৰিষ পাৰিছে— ঘৰতে বৰগোমাটো
হৈ ধাকিলে হ'য়নে ?

— তোমাবো বধ কথা হৈছে বুজিলা— বাক কোৱাচোন কি কথা ?

— মানে ?

— কি মানে মানে কৰি আছো— নোকোৱা কিয় ?

- সেই মাধ্যম কথা ! তাক পঁচোরাৰ থৰচটো !
- ও সেইটো কথা ! ময়ো ভাবিছো বুজিছা ! ভাবিলোও দেখোম
একে। তৰণী নোপোৱা হৈছো। যিকেইটো মাহৰ মূৰত পইচা পাঞ্জ
তোমাকে দিও তুমি যদি অতাৰ পাৰা মোৰনো কি ? পিছে সদায়
জানো। তাৰ থৰছ যোগাৰ কৰিব পৰা যাব ?
- সিটো Scholar-hip ও পাৰ
- ওঁ পাৰ। কিবা এটা কৰিব লাগিব বাক ব'বাচোন চিন্তা কৰে।
- চিন্তা কৰিবলৈ কিটো আছে। তাক মাতি পথিৱাওক আৰু
নাম লগোৱাৰ ব্যৱস্থা কৰক।
- সিটো আহিবই লাগিছিল, কিয়বা অহা নাই।
- আপুনি তাক চকিদাৰ এটা পথিযাই মাতি পথিযাব নোৱাৰে
আনো ?
- পাৰো— কিয়নো নোৱাৰো। পিছে বুজিলা— এটা ল'বাৰ
পঢ়াৰ থৰছ ? বছত চিন্তা কৰিব লগা কথা তাতে দুটী বছৰ বম
নহয়— সদায়নো শুকান বালি কিমান তিয়াবা।
- কিয় ? আমাৰ যদি ল'বা এটা হ'লহেতেন ?

গুণেশৰ গগণ্যে মনখুলি হাহি মাৰি ক'লে— এবা, এবা
তুমি সীচা কথা এটাকে কৈছা বোনো। ভাবিলোহেতেন ল'বা তেতিয়া
তাক ডাক্তৰ কৰিম, ইঞ্জিনিয়াৰ কৰিম আৰু ক'ত কি ? তেতিয়া ?
পইচা ক'ব পৰা ওসালহেতেন নহয়জানো ? তোমাৰ মনটোয়ে
ইমান বহুল মই আজিহে গম পাইছো—

— ও নাপাবতো। আমাক কিবা তিৰোতা বুলি লেখত লয়নে ?
মই যদি টাকি-টুকি ঘৰখন অচলালোহেতেন পাঁচজনী ছোৱালীৰ সৈতে
বনবাসী হ'ব লাগিলহেতেন। পিছে কি জানে— কঠগৱানে দিয়া
বস্তু সকলো আছে— “নাঞ্জ জানো ? কিবা ডুবি যাব” তাক মই
জ্যু নিদিলো কি হ'ল— পঢ়াই শুনাই এটা ল'বাক মানুহ বনাব

ନୋରାବିମନେ ? ମହି ଆଗତକେ ସବର ଥିବା କମାଇ ଦିମ । ହୋରାଲୀ
ଇତକେ ମହି ବୁଜାର ପାରିମ । ମହି ମାଧ୍ୟରର ମାକକ ଲଗ ଥିବି କମ—
—କି କ'ବା କି କ'ବା ମାଲତୀ--
—କମ — ତୁମି ଜନ୍ମଦାତୀ ମାତୃ ସନ୍ଦାୟ ହୈ ଥାକିବା ମୋକ ପଡ଼ୋନ୍ତା ଶୁନୋରାହ
ଦାଯିତ୍ବ କିଛୁ ଦିଯା । ମାକେ କିବା ବେଳା ପାବନେ ? ମହି ତେଣ୍କ କ'ତ
ଲଗ ପାର ।

— ଅଳପ ଦୂର ଗଲେଟ ତୁମି ଡନବଙ୍କ ଶୁଣ ପାବା ତାର ସମ୍ମଖ୍ୟତ ଚାହିବ ଦୋକାନ
ଥିବ ତୁମି ତାତେଇ ହେତୁକ ଲଗ ପାବା । ଚାହିବ ଦୋକାନଥିବେଇ
ମାଧ୍ୟରର ମାକବ ।

— ମାଧ୍ୟରର ମାକେ ଚାହିବ ଦୋକାନ ଦିଯେ ।

— ଓ ଚାହିବ ଦୋକାନ ଦିଯେଇ ଲ'ବାକ ପଢାଲେ—

ଶୁଣେଥିର ଗଟିଗ୍ଯେ— ମାଧ୍ୟରର ସବର ସକଳୋ ଘଟନା ବିମ୍ବି କ'ଲେ
ମାଲତୀଯେ ଶୁଭବତେ ଠିଯ ତୈ ଧାକି କଥାବୋର ଶୁନିଲେ ଆକ ଭିତ୍ତିଲୈ
ଗୈ ବିଚନାତ ପରି ଚକୁହାଲ ମୁଦି ଭାବିଲେ ସଂସାରଥିଲ ଏନ୍ଦ୍ରବୁଝାଇଲେ ।
ତାଇବ ଭାବି ଆଚରିତ ଲାଗିଲ, ମୋଗର ମାଲିକ କ'ତ ଥାକେ କୋନେତ
ଗମ ନାପାଯ ।

‘ତାଇ ତେବେଳେ ପ୍ରକୃତ ମାତୃ ହ'ବ ପରା ନାଇ । ମାତୃ ଶୁଣ
ତାଇବ ଗାତ ଥକା ହ'ଲେ ହୋରାଲୀବିଜନୀ ପଢାଶୁଣାତ ଭାଲ ହ'ଲହେତେନ ।
ଏବା ତାଇବ ସେବ ଚରିତ୍ରତ କିବା ଏଟା ନାଇ ସକଳୋ ଶୁଣେବେହେ ମାତୃ
ଶୁଣନ୍ତି ହ'ବ ପାବେ ।

ତାଇ ବିଚନାର ପରା ଏକେଚାବେ ଉଠିଲ ଆକ କାପୋଥ ଏକୋବ
ପିଙ୍କି ଗଟେକ କ'ଲେ— ହେବି ଶୁନିଛେନେ ? ମହି ଏତିଯାଇ ମାଧ୍ୟରର
ମାକକ ଲଗ ଥିବିଲୈ ଯାଏ । ମାଲତୀ ଗଟେ ପିଙ୍କି ଉବି ଶୁଲାଜ ଆକ
ବାହୁତ ଉଠି ଡନବଙ୍କ ଶୁଲର ଶୁଭତ ନାହିଲାହି । ପକା ଆଲିଟୋତ ନାହି
ମାଲତୀଯେ ଚାରିଓଫାଲେ ଚାରଲେ ଥିବିଲେ । ଚାହିବ ଦୋକାନଥିଲ କ'ତ ।
ଡନବଙ୍କ ଶୁଲର ଅକମାନ ଦୂର ତାଇ ଅହାବ ବାଉହାତେ ନଦୀର ଫାଲେ

সক এখন দোকান দেখি তাই সেইফালে থোজ ল'লে । লগে লগে
তেওঁর সক হোরালীজীও ।

সবস্বতৌরে সিইতক দেখি আধে বেথে বহিবলে দি খিঠা
হাহি মাবি সুধিলে— চাহ দিয় ।

— হয়, চাহ দিয়ক আক বিস্কুট দিয়ক —

মালতীৰ কথা শুনি জীয়েকে মালতীৰ মুখলৈ চালে ।
মালতীয়ে জীয়েকৰ চকুলৈ চাই ধাৰে ঠিয়াৰে ক'লে— মনে মনে
থাক । তাই মনে মনে থাকিল ।

অকমান সময়ৰ ভিতৰতে সবস্বতৌয়ে গিজাচত ছুগিলাচ চাহ
আক প্লেট দুখনকৈ বিস্কুট আনি তেওঁলোকৰ আগত দিলেহি ।

মালতীয়ে সবস্বতৌৰ মুখলৈ ধৰ হৈ চালে— শাস্ত, প্ৰশস্ত
এখন মুখ অত ঘেন লাগি আছে অবৃত নিশাৰ স্বপ্ন । সেইখিনি
সময়ত দোকানত রান্তুহ নাছিল । মালতীয়ে চাহৰ কাপত মুখ দি
সুধিলে— এইখিনি সময়ত রান্তুহ কম হয় নেকি ?

— এতিয়া এথাৰটা বাজিল মহয়— স্কুল, কলেজ, অফিচ, কাছাৰী
বহিল— আকো ডেবটামান বজাৰ পৰাহে গ্ৰাহকৰ ভীৰ হ'ব ।

— আপোনাৰ ল'বা হোৱালী ?

— তিনিটা ল'বা ।

— কিৱ দোকানত থাকিব পৰা হোৱা নাই নেকি ?

— হৈছে । কিঞ্চ সিইতে পাঠিছে । মইনো কি কৰিম দিনটো, সেই
কাৰণে সিইতক পটিবলৈ দি মই কামত লাগিছো ।

— স'চাকৈৱে আপুনি আদৰ্শ মাতৃ !

— এবেকৈ নকৰ মই লাজ পাও ।

— কিয় নকৰ আপুনিয়েইটো মাধৱৰ নিটিনা ল'বা এটা জন্ম দি
সাহস কৰি পঢ়াইছে ?

— সবস্বতৌৱে মালতীৰ মুখলৈ চাই ক'লে— মোক প্ৰসংশা নকৰিব ।

ଶ୍ରୀମଦ୍ଭଗବତ କବିଙ୍କଳେ ମୋର ଦରିଜିତାଇ ଉପଶ୍ରୂତ କବିବ । ମାଲତୀ କିଛୁ ସମ୍ମା
ଘନେ ମନେ ଥାକିଲ — ।

— ତାମୋଳ ଦିଲନେ ? ସରସ୍ଵତୀଯେ ସୁଧିଲେ—

— ଦିଯକ । କଥାବାବ କୈ ମାଲତୀଯେ ସରସ୍ଵତୀର ହାତ ଏଥନତ ଧରି
କ'ଲେ— ମୋର ଆପୁନି ଚିନି ପାଇଛେନେ ? ମହି ଗାଗେର ପଞ୍ଚି—
ମାଲତୀ ଗାଗେ ।

ସରସ୍ଵତୀ ଆଚରିତ ହ'ଲ— ଆକ ଥବ ହେ ମାଲତୀର ମୁଖଲେ ଚାଇ
ମମକ୍ଷାର କବି କ'ଲେ— ଟେସ୍ କ୍ଷମା କବିବ ଏହି ଆପୋନାକ ଚିନି
ପୋରା ନାହିଁଲୋ । ମାଧରେ ଆପୋନାଲୋକର ସରବ କଥା ସଦୟ କଥ ।
ଆପୁନି ବୋଲେ ତାକ ଖୁଟ୍ଟର ଘରମ କରେ ।

— ଏବା— ମେଇକାରଣେ ଏହି ଆପୋନାର ଓଚବଲେ ଆହିଛୋ ।

— କିଯ ?

— ଆପୁନି ଜଞ୍ଚ ଦିଯା ସନ୍ତାନବ ଏହି ଦାୟିତ୍ବଲମ ବୁଲି ଭାବିଛୋ ।

— ଦାୟିତ ? ସରସ୍ଵତୀର ମୁଖଥିନ ବଡା ପରି ଶ'ଳ ।

— ଆପୁନି ବେଳା ପାଇଛେ । ଆପୁନି ମୋର ଭନୀ । ଆପୋନାରେ ସନ୍ତାନ
ଏଟାକ ଏହି ପଡ଼ୋରାଟୋ ଏକୋ ବେଳା କଥା ନହୟ ?

— ମୋର ସନ୍ତାନ ନହୟ ବାଇଦେଉ ଆପୋନାଲୋକରେ ସନ୍ତାନ । ବାଇଜର
ସନ୍ତାନ— ଅମ୍ବବିଧା ହ'ଲେ ଗ୍ରେଜନ ହ'ଲେ ନିଶ୍ଚଯ ଆପୋନାର କାଥ
ଚାପିମ । ଆପୁନିଙ୍କ ଆଜିର ପରା ମୋର ବାଇଦେଉ ହ'ଲ ।

ମାଲତୀ ବହାର ପରା ଉଠି ଆହିଲ ଆକ ସରସ୍ଵତୀକ ସାରଟ
ଧାରି ଧରିଲେ । ସରସ୍ଵତୀ ସବଲୈ ଆହି ନିଶା ବିଛନାତ ଶୁଇ ଶୁଇ
ଭାବିଲେ— ତାହି ମାଧ୍ୟର କମେଜତ ନାମ ଲଗୋରାର କ୍ଷେତ୍ରର କାବୋ ପରା
ସହାୟ ନଲୟ, ଇହାନ ଦିନ କଷି କବି ତାକ ପଡ଼ାଲେ ତେତିଯାଟୋ କୋନେଓ
ତାହିର ଥରବ ଲୋରା ନାହିଁଲ ଏତିଯା କିଯ ଆହିଛେ । ନାହି ନାହି ତାହି
କେତିଯାଓ କାବୋ ପରା ସହାୟ ନଲୟ । ପିଛତ ଯି ହୟ ହ'ବ । ଦୋକାମର
ଖୁଟାତ ସାଚି ଧୋରା ଦୁଃ ଟକା ଆକ ଛାଗଳୀ ବେଚା ହଣ ଟକାରେ

তাৰ নাম লগোড়া পইচা হৈ যাব । কালিলৈ নাম লগাব
পাৰিব । তাই কাটিহৈ শুলে, আক মনটো ভাল, ভাল
লাগিল । তাই যেন বিবাটি এখন যুক্তহৈ জিকিছে এনে ভাব
হ'ল । বছত চেষ্টা বৰিণ তাইৰ বিষ্ট টোপনি নাহিল— বিষমাত্
ইফাল সিফাল কৰি থাকোতেই ৰাতিপুৱাল ।

দোকমোকালিতে তাই মাধৱৰ বিছনাৰ কাষলৈ গৈ দেখিলে
মাধৱে তাইতকৈও আগতেই সাৰপাই বিছনাতে আছে । সৰস্বতীয়ে তাৰ
কাষতে বহিল । মাধৱে মাকলৈ চাই ক'লে— তই হ'বনা উঠিলিয়েই
টোপনি অহাই নাছিল নেকি ?

— ওঁ কালি তহস্তৰ গণে চাৰৰ বাইদেউ আহিছিল ।

— কলৈ ?

— দোকানলৈ ।

— দোকানলৈ ! অ দোকানলৈ আহি তোৰ কথা কৈছে ।

— কি কৈছে মাই ? সি গহীন হৈ সুধিলে !

— তোৰ বিজ্ঞাপ্টোৰ কথা, তোক পঢ়োৱাৰ কথা ।

— মোক পঢ়োৱাৰ কথা ।

— ওঁ তোক পঢ়োৱাৰ কথা ?

— সৰস্বতীয়ে ক'লে— ইমান কষ্ট কৰি তোক তুলিলো, এভিয়া
তোক পঢ়োৱাৰ মামুহ দেৰ খলাইছে ।

মাধৱে হাঁহি মাৰি ক'লে— 'সেইয়া তোবেই গৌৰৱ । সেই
বুলি মাই মই কাৰো ওচৰত বিক্ৰি নাযাও, মই নিজৰ ভৱিব ওপৰত
ঠিয় হৈ পঢ়িবলৈ চেষ্টা কৰিম ।

— সঁচা ?

— ওঁ, সঁচা মাই । মই কিবা এটা কৰিব ।

মাধৱে ওঠছটা কামুৰি ধৰি কিবা এটা চিন্তা কৰিলৈ—
— তই কিবা এটা কৰিবি ? কি কৰিবি ? নালাগে তই একো

কবিব - তই পঢ় ! পঢ়ি-শুনি ডাঙৰ মাঝুহ হবি সেইয়া মোৰ আশা ।
— অ তই কৈছিলি নহয় মাই— তইতক জীয়াই ধকাৰ অধিকাৰ
লাগে ।

ঘাকে একেৱ নামাতিলে । ইতিমধ্যে পোহৰ হৈ আহিছিল ।
তাই বিছনাৰ পৰা উঠি বাহিৰত ঢিয় হৈ ওপৰলৈ চাই দেখিলে
আকাশখনত কোনো মেৰ নাই— সুন্দৰ নীলা আকাশ ।

— x —

৩১

মাথৰে দুখনৈ কলেজত নাম লগাই আহি আকক সার্ট
মাবি থৰি ক'লে--- মাই, তোৰ পইচাৰেই মোৰ নাম লগোৱা হৈ
গ'ল ।

ঘাকে তাৰ স্বৰত হাত ফুৰাই দি ক'লে— তোৰ মঙ্গল
হওক বোপাই, — কথাসাৰ কওঠে সবস্বতীৰ দুষোধাৰৈ চকুপানীৰ বৈ
গ'ল । চান্দৰৰ আগটোৰে চকুপানীথিমি ঘঢ়ি তাই ভিতৰলৈ গ'ল
আৰু তাক থাবলৈ ভাত উলিয়াই দিলৈগৈ । ভাত থাই থাকোভে
মাথৰে মার্কলৈ চাই ক'লে— মাই, মই— বোলে আৰু চিন্তা কৰিব

নালাগে, কালিলৈ গঁগেচাৰে মাতিহে। সকলো বহী কিতাপৰ
ব্যৱস্থা কৰি দিব।

- ওঁ ! সবস্বতোয়ে কিছুপৰ মনে মনে ধাকি ক'লে— যাবি। দেহি,
তেওঁলোকৰ ল'বা সন্তান নাই কাৰণেই হয়তো তোলৈ ইমান মৰম।

মাথৰে মাকলৈ চাই ভাবিলে— আই শব্দটো কিমান মহান,
আইৰ কোনো জাত পাত নাই, বং বৰণ নাই সকলো হৃদয়ৰ বং
যেন একেই। মাতৃ আৰু নদী— নদী আৰু মাতৃ একেই— কোনো
কপ নাই, কোনো অভিমান নাই, এক নিৰবধি গতিত যেন
ধাৰমাম এই নদী।

সেইখনি সময়তে মদনে আহি মাকক ক'লেহি— মাই, মই
যে কৈছিলো ককাইক কচোন।

—কি কথা মাই ? মাথৰে সুধিলে।

—সি কৈছে, সি বোলে কাম কৰিব ?

—কাম কৰিব ? কি কাম ?

— অনো তাক সোধ !

—মদন ! গহীন হৈ মাথৰে মাতিলে। ধাকী হাফপেটো পিছি
মদন ভাৰ ওচৰত ঠিয় হ'ল।

—কি কাম কৰিবি ?

—ৰাত্তাৰ কাম।

—কিৱ ? পঢ়া শুনা নাই ?

—মই পঢ়িম ককাই। কামো কৰিম। সি মনে মনে ধাকি মাথৰৰ
ওচৰত ঠিয় হ'ল। মাথৰে তাৰ চুলৈ চালে— সি চুজোৰ তুলি
মদনলৈ চালে। মাথৰে যেন আজিহে মদনক ভালকৈ দেখিলে
মাথৰতকৈ হৃবছৰ সক হলেও সি যেন সাধৰতকৈ হইপুষ্ট হৈছে।
হাত ভৰি ইশ্পাতৰ দৰে চকচকিয়া— সুগঢ়ি মুখমণ্ডল, চুলিবোৰ
ভাঠ আৰু ঘন। এনে এটা ভাইক লৈ মাথৰে গৌৰৱ কৰিব

পাবে ইমান বয়সতে যে সি কক্ষায়েকলৈ চিষ্ঠা কবিছে— তাৰ
অনটো কিবা লাগি গ'ল— এক বুজাৰ নোৱাৰা বেদনাই তাৰ
বুকুথনত হাঁইকাৰৰ শৃষ্টি কৰিলে। সি অদনক সাধাটি ধৰি ক'লে—
নালাগে মদন তই কাম কৰিব। তই পঢ়িব লাগিব পঢ়া-গুনা
কৰিব নোৱাৰিলে সমাজত স্বীকৃতি পাৰ নোৱাৰি মদন।

—ককাই। সমাজত অকল পঢ়া-গুনাই স্বীকৃতি দিবলে— আমাৰ
মানুহৰখা কৰ্ম্মযুৰী নহলে আভিটো দেখোন যাব। বাস্তাৰ কাম
কৰি বিদেশীৱে ধনবোৰ লুটি নিছে— আমি সকলোৱে একমুঠ হৈ
বাস্তাৰ কাম কৰি ধনথিনি নলওঁ কিয়? সকলো কামতে অনুহেলা,
লাজ আৰু কষ্ট স্বীকাৰ নকৰাৰ কাৰণে আজি আমাৰ এই অৱস্থা,
আমাৰ পেটৰ ভাত, গাৰ কাপোৰ লোকে কাঢ়ি নিছে— ফলত আৰি
মঙ্গল হৈছো;

—মাথৰে সক ল'ধাটোৰ মুখত ইমানবোৰ কথা শুনিব বুলি ভবাই
নাছিল— মদনলৈ বাৰুৱে চানে— এইয়া মদন যেন আগৰ সক
ভাই মদন নহয় এক খদেশ প্ৰেমী। মদনে যেন চকুত অগ্ৰিবান লৈ
সমাজৰ পৰিবৰ্তন কৰি জনপ্ৰগত কৰ্ম্মযুৰী কৰি তুলিবলৈ আগবঢ়া
এক নতুন পুৰুষ।

মাথৰে একো নামাভিলো— সি যেন হঠাতে শুনিবলৈ পালে
জনসমূহৰ গৰ্জন। মাটিব কেচা বসেৰে পৰিপুষ্ট তাৰ ভায়েকৰ অন
যেন ভৱিষ্যতৰ প্ৰতিক্ৰিয়াৰ পৰিপূৰ্ণ।

● ● মাথৰে কলেজলৈ ঘোৱা আৰম্ভ কৰিলে। এদিন সি হাতড়
দহীথন লৈ বাহিৰলৈ গোলাই আহোতে হামিদ চাবে তাক গুচৰলৈ
ধাতিলো। হামিদ চাৰ সিঁতৰ ইংৰাজীৰ অকেছাৰ। নতুনকৈ
আহিছে। ঘৰ এটা ভাড়া কৰি পৰিয়ালৰ সৈতে আছে।

—চাৰ! মাথৰ চাৰৰ গুচৰত ব'লগৈ।

—মাথৰ তোমালোকৰ ফালে ভাল মাথীৰ পাইনে।

— পাই চাৰ । খুঁড়িৰ ভাল গাথীৰ পায় । আমাৰ কালে নেপালীৰ
খুঁটি আছে ।

— নেপালীবিলাকে পানী দিয়ে বুজিছা । আমাৰ অসমীয়া মাহুহৰ
গাথীৰ মোপোৱানে ? বাইদেউৰাৰ কাৰণে লাগে, তেওঁৰ অশুখ,
বৰ তুৰ্বল— ডাঙুৰে গাথীৰ খাবলৈ দিছে ।

— ভাল চাৰ মই বাক খবৰ ল'ম ।

— ঈ ল'বা আৰু কালিলৈ স্কুলৰ পৰা যাওঁতে আমাৰ ঘৰত
সোমাই খৰৱটো দি যাবা ।

— ভাল চাৰ ।

মাক দোকানতে আছিল । সি পোনে পোনে গৈ মাকক
হামিদ চাৰৰ কথাখিনি ক'লেইগৈ । সবস্বতীয়ে তালৈ চাই ক'লে—
কিয় মনিহিতৰ দেখোন গাথীৰ আছে সিংহতেই দিব পাৰিব— ককা
দেউতাৰক কবিচোন পিছে পইচা লাগিব হ'বলা ।

— দিব মাই পইচা দিব কিন্তু খাটি গাথীৰ লাগে— বাইদেউৰ
বোলে বৰ অশুখ ।

— গাথীৰ পালেনো তই নিবি কেনেকৈ ?

— হ'ব আৰু কিবা এটা ব্যৱস্থা । চাৰে কিবা বাচন দিব ছাগৈ ।

— এতিয়া তই ঘৰলৈকে যাগৈ-- মই সক্ষিয়াহে যাম ।

— মদন স্কুললৈ গ'লনে ?

— নাই । সি বোলে বাঞ্চাৰ কাম কৰিব । গাঁৱৰ পৰাও ১৫ টা
ল'বা গোটাই বাঞ্চাৰ শিলঞ্চি দিয়াৰ কামত লাগিছে । কৰক দে,
সি ভাল পাইছে যেতিয়া জোৰকৈ পঢ়াৰ টেবুলত বহুলাই থলে
হ'ব জানো ?

মাথৰে হয়নিয়াহ কাড়িলে— আৰু হাতত বহীখন লৈ ঘৰলৈ
গ'লগৈ । ঘৰলৈ গৈও তাৰ শাস্তি নালাগিল— মদনে কাম কৰিবৰ
কাৰণে মানসিক অস্ততি গোটাই লৈছে তাৰ কাৰণে যেন সি অকমানো

মহ্য কৰিব পৰা নাই । অৱশ্যে মদনে সমাজৰ পৰিবৰ্তন আনিবলৈ ওলাইছে, স্বারলঘী হবলৈ চেষ্টা কৰিছে । সেইটো অৱশ্যে ভাল লক্ষণ । সি ভাবিলৈ— নিৰ্মম বাস্তৱৰ সমুথীন হবলৈ সি চেষ্টা কৰিছে কিন্তু সেইয়া কৰিবলৈ তাক ধৈৰ্য্য আৰু মনোবল লাগিব ।

সকিয়া সি মনিইতৰ দ্বাৰা কালে খলাই গ'ল । আজি কেইবাদিনো মনিক সি ভালদৰে লগ পাবই পৰা নাই । মনিয়ে তাক পচূলী মুখত দেখি দৌৰ মাৰি তাৰ শৰ্চৰলৈ আহিল— আৰু তাৰ হাতখনত ধৰি মুখলৈ ঢালে— বাহু কলেজ কৰি একেবাৰে ধূনীয়া হৈ পৰিচ !

—হয়নেকি ? মাথাৰে ইঁহিলৈ ।

—হয়টো ! আহু আহু বহহি । ককা আহিব এতিষ্ঠা । বাক কচোম তোৰ কলেজৰ কথা । দিঘাম ল'ব', বিঘাম ছোৱালী ।

—বছত । মাথাৰ থোৰতে ক'লৈ ।

—ছোৱালীবোৰ ছাগৈ বৰ ধূনীয়া নহয়নে ?

—ঁজ তোতকৈ ধূনীয়া !

—অ' সেইকাৰণে হ'বলা আজি তুদিনে দেখা দেখি নাই ।

—ধেং পাগলী— সেই বুলি এই ছোৱালী চাই ফ্ৰিচে মেকি !

—তেনেহ'লে ধূনীয়া বুলি কিয় কণি ?

—ভই সুধিলি কাৰণে ? জাম মনি— আজিলৈকে ঘট কোমে ছোৱালীৰ মুখলৈকে চোৱা নাই । মাত্ৰ—

—মাত্ৰ কি ?

—মাত্ৰ তোৰ মুখলৈকে চাইছে । গ্ৰথন শোক শিষ্ট কেৰল মুখ । যেন পুণিমাৰ জোন ।

—ধ, ধ তোৰ কষিতা । বহচান এই তোলৈ কিয় এটো আমো ।

মনি ভিতৰলৈ গ'ল আৰু অকমান সময়ৰ পিছতে পিতলৰ গিলাচ এটাত এগিলাচ গাথীৰ আনি তাৰ হাতত দি ক'লেহি—

- হৈ খ।

- কি ?

- গাথীৰ । আজি কালি আমাৰ গকৱে গাথীৰ দিয়ে নহয় ।

- হয়নেকি ? কিমান দিয়ে অ' ?

- তই সিটোৰমান দিয়ে !

- কি কৰ ইমান গাথীৰ ?

- ইটোৱে সিটোৱে নিয়ে— ককাই খায়— আৰু কি কৰিবি ?

- গাথীৰ মই নিম ।

- তই নিবি ?

মনিয়ে খুউৰ জোৰেৰে হাহি মাৰি ভালৈ চালে... তই ?
তই নিবি মানে— মানে গাথীৰৰ বেপাৰ কৰিবি নে খাবি ?

মাথৰে গুহীন হৈ ক'লে— গাথীৰৰ বেপাৰ কৰিব— কিয়
বেয়া হ'ব নেকি ?

- নহয় নহয় কিয় বেয়া হ'ব ? তই গোৱাল হবি আৰু মই
গোৱালনী হ'ম । তাই আকো খিতখিতাই হাহিলে— হাহি হাহি
ক'লে আমাৰ জেঠাই তেনেহলে যশোদা হ'ব ।

—চুপ ! মাধৱৰ খং উঠি গ'ল— সি উদং গিলাচটো মাটিত ধৈ
মনিলৈ চালে ।

মনিয়ে মেইফালেই তলকা মাৰি ওচৰৰ বাঁহৰ খুটাটোত ধৰি
ধাকিল ।

- জান মনি যাৰ ধাৰৰ কাৰণে ভাতৰ চিষ্টা কৰিব লাগে, যাৰ
কিতাপ বহী কিনিবলৈ লোকৰ ওচৰত হাত পাতিব লাগে, যাৰ পেন্ট
চার্টৰ বিলৈ দেখি লোকৰ পুতো ওপজে সেই মানুহে গাথীৰ বেচিলে
কি হয় ? মোৰ পঢ়াৰ খৰহৰ কাৰণে মোৰ ভায়ে যদি বাস্তাত
শিলঞ্চি দিয়া কাম কৰিব পাৰে । মই গাথীৰ বেছিলে কি হয় ।
তাতোকৈ ডাঙৰ ব্যৱসায়ত হাত দিবলৈ আমাৰ সমৰ্থ ক'ত ?

মনিয়ে সেই একে ঠাইতে বৈ ধাকিল। তাইব চকুব পরা
টপ্ টপ্ কৈ পানী নিগবি আহি মাটিত পৰিজহি।

— বুজিছ মনি, আমি অগতিৰ পথত আশুৱাইছো বুলি যিমানেই
চিঞ্চৰ বাথৰ নকবো লাগে অৰ্থনৈতিক দিশত আমি যদি হাত
আগবঢ়াই নিদিও তেনেছলে আমাৰ খঃস অনিবার্য। আজি চাৰিও
ফালে আমাৰ অৰ্থ উপাৰ্জনৰ পথ বিদেশীৰ ঘাৰা কৰ্ক হৈ পৰিষে—
তাৰ বাবে দাইী কোন? আমি মনি আমি। যদি সৰ্বভাৰতীয়ৰ
গইনা লৈ আন প্ৰদেশৰ মানুহ আহি আমাৰ মুখৰ মাত, পেটৰ
ভাত কাঢ়ি লবলৈ ওলাই তেড়িয়া আমি নিজৰ অস্তিত্ব লেহেকৱামনে?—
অসমীয়া হিচাবে যদি আমি বাচি ধাকিব খোজো তেনেছলে আমি
অসমৰ বৰ্তমান পৰিষ্কৃতি ভালদৰে উপলক্ষি কৰিব পাৰিব লাগিব।

মাধৱে কথা কৈ কৈ মনিৰ শুচৰলৈ উঠি গ'ল আৰু বাঁহৰ
খুটাত খামোছ মাৰি ধৰি ধকা হাতখন একৱাই দি ক'লে— মনি
কালিছ কিয়? সাহসী বাতা গাতকৰ চকুব পানীয়ে শোভা নাপায়।
বুজিছ মনি আমি সমাজৰ পৰিবৰ্তন আনিব নোৱাৰিলে আমি
নিঃশেষ হৈ যাম বুজিলি।

‘মনিয়ে একো ক’ব নোৱাৰিলে তাইব ভাৰা হেৰাই গ’ল—
মাধৱৰ হাতৰ স্পৰ্শই তাইব মন আস্বা যেন বহুত শুচৰলৈ লৈ গ’ল।
— মনি! পূলী মুখত মনিয়ে ককাদেউতাকৰ মাত শুনি ওলাই
গ’ল— ককা মাধৱ আহিছে।

— অঁ হয়নেকি তেনেছলে বহিবলৈ দে?

অলপ সময়ৰ পাচত মনিৰ ককাদেউতাক আহি মাধৱৰ
কাষত বহি থবৰ বাতবি ল’লে। মাধৱে ক’লে— ককা মোৰ
এজন চাৰে অলপ ভাল গাথীৰ বিছাৰিষে— দিবিনে? পইচা দিব।
— দিম, কিন্তু নিব কোনে?

— মই নিম ককা।

—তই নিবি ?

-- ও কলেজলৈ যাওতে লৈ যাব কি দিগন্দাৰ হ'ব ।

—ভাল কথা তেনেহলে কালিলৈ কিবা এটা বাচন আনিবি ।

হই লিটাৰমান ওলায় তই এক লিটাৰেই নিব পাৰিবি ।

— মই তেনেহলে এতিয়া যাও ককা ।

— বাক বা কিবা খালিবে নাই ? খালো ককা— গাথীৰ খালো !

মাধৱ গ'লগৈ— মনিয়ে ছুঁড়াৰ মুখৰ পৰা তালৈ চাই
ধাকিল— তাই দেৰা পালৈ সিহতৰ গোৱৰ আলিটোৱেদি যেন
এই মাত্ৰ এজন দেশপ্ৰেমিক পাৰবৈছে গৈছে ।

পিছদিনা হামিদজাৰে দি পথোৱা জগটোত গাথীৰ এক
লিটাৰ ভৰাই মাধৱ কলেজলৈ বুলি বাওৰা হ'ল । মনিয়ে
বুৰুত কিভাপ— কিটা হেচা মাৰি ষৰি দৌৰ বাৰি আহি মাধৱৰ
ওচৰ পাই ক'লেহি— মাধৱ ! চাঞ্চ জগটো মোক দে মই নিব
পাৰিম নহয় ।

মাধৱে হাহিলৈ আৰু গাথীৰৰ জগটো মনিলৈ আপবঢ়াই দি
ক'লে— ল, মোৰ কেনেবাকৈ কষ্টহ'ব বুলি তোৰ ষে কিমান চিষ্টা !

মনিয়ে হাহি মাৰি তললৈ মুখ কৰিলৈ— মইনো তোক
আৰু কি সহায় কৰিম !

—সহায় ! কি সহায় কৰিবি- তই যে মোৰ প্ৰেৰণা মনি । তই
নহলে যেন মই একো কামেই কৰিব নোৱাৰিম ।

— কিৱ মইতো তোক একো নিব পৰা নাই !

— মাই, কিন্তু তই যেন মোৰ মমৰ চাৰিওফালৈ ঘেৰি আছু । সিহত
গৈ নদীৰ বালিত ভৰি লিলে ।

নদীৰ পানী শুকাইছে সিইতে আকো খোজকাটি পাৰ হ'ব
পাৰিছে । মনিয়ে মাধৱলৈ চাই ক'লে— সোৰোৰ বড়া খিয়া চাচোন,
খেজিবলৈ যন নাযায়নে ? মনিয়ে হাহিলৈ আকো ক'লে— আমি যে

কেচা খেজুবীবোৰ থাইছিলো !

— ওঁ তোৰ ভৱিত যে হল সোমাইছিল ।

— অঁ তেনেহলে তোৰ মনত আছে মই আকো ভাবিছিলো, ইমাৰ বোৰ কৃত্তৰাবস্থৰ কিতাপ পঢ়ি পঢ়ি তই ছাগৈ ল'বালি কালৰ কথা পাহৰিয়ে গলি ।

মাধৱে একো নামাতিলে, সি জানে শৈশৱৰ বঙ্গীন দিনবোৰ কোনোকালে পাহৰিব পৰা নাষায় ।

সিহিতে সাহে পানীৰ মাজেদি পাৰ হৈ বাস্তাত উঠিল আৰু বাছলৈ বাট চালে, বাছ আহিল মনিয়ে মাধৱলৈ গাথীৰৰ জগটো আগবঢ়াই দিলো । তথনে কলেজলৈ যথেষ্ট দূৰ হয় যদিও মাধৱে পৰাপৰত খোজ কঢ়িয়েই আহে । দেৰি হ'লে অৱশ্যে গাড়ীতে আহে । বাছৰ ড্রাইভাৰ কলাটুৰে তাৰ ভাৰা নলয় । গাড়ী চলিস, মনিয়ে নিজৰ সুললৈ গ'লগৈ ।

মাধৱে গাড়ীখনৰ খিৰিকি কালৰ চিট এটাতে বহিল আৰু গাথীৰৰ জগটো ভৱিব কাষতে ধৈ হাতেৰে হেচা মাৰি খৰি খিৰিকিৰে মুখখন বাহিৰলৈ উলঘাই দিলে । পূৰৰ বেলিয়ে বঙ্গীল বহণ সানি ইতিপূৰ্বে কেওদিশ বিস্তাৰিত কৰিছে । তাৰ মনত ভাৰ হ'ল এয়ে উন্নৰ পূৰ্ব ভাৰত । এক সমৃদ্ধিশালী ভূমি খণ । আজি এই ঐশ্বর্যশালী ভূমিখণ্ডৰ বৈশিষ্ট্যপূৰ্ণ সংস্কৃতিৰ সন্তা বিপৰ্যয়ৰ সম্মুখীন হৈছে । সেইহে হয়তো এই সংস্কৃতি বক্ষাৰ ক্ষেত্ৰত সকলো ফলৰ পৰা সুৰক্ষাৰ ধৰনি উঠিছে । অসমীয়া সমাজ, সংস্কৃতি থলুৱা সমাজৰ লগত একত্ৰিত হৈ সমস্যৰ সংস্কৃতি বচনা কৰিব লাগিব । এই সংস্কৃতিৰ জৌৱনী শক্তিৰ পৰিচয় আহে । থলুৱা মাটিৰ বসেৰে জীগ দি তাক অভিনৱ বৈশিষ্ট্য প্ৰদান কৰাৰ ক্ষমতা আহে । অসমৰ জন সংস্কৃতি হ'ল জন সমাজৰ বহু উপাদানৰ সংমিশ্ৰণৰ ফল ।

এই জনসংকুতির বৃক্ত আছে জনসাধাৰণৰ চিন্তাধাৰা ভাষা, মাত্ৰ কথা, বীতি-নীতি, সাজ পাৰ, লোক বথা, ধৰ্মীয় আৰু সামাজিক অনুস্থান। এই হিচাবে বাভাসকলৰ সংকুতি কম নহয়। দিক্ষে আজি সেই বাভা সংকুতি শুণপ্রায় অৱস্থা হৈছে। ইয়াৰ কাৰণ সিইতৰ অঞ্চলৰ বাট পথ আৰু পৰিবহনৰ সুবিধা নাই সেইহে হয়তো বহল পৃথিবীখনত আচলতে সিইতে উল্লতি কৰিব পৰা নাই। জন-সংকুতি উল্লতি কৰিবৰ কাৰণে জনসংশোগ স্থাপন কৰিব লাগিব আৰু তাৰ কাৰণে লাগিব পৰিবহনৰ সুচল ব্যৱস্থা।

বাছ আহি তিনি আলিত ৰ'শহি। সি বাছৰ পৰা নামিয়েই পোনে পোনে হামিৰ চাৰৰ তালৈ গৈ গাখীৰ দিলে। এইদৰেই হৃদিনমান গাখীৰ দিয়াৰ দিছিনা হামিদ চাৰে তাক সুধিলে—

মাধৱ ! এটা কথা আৰু গাখীৰ দিব পাৰিবনে ? আমাৰ লগৰ বহুতেই ল'ম বুলি কৈছে। তোমাৰ গাখীৰ বৰ ভাল পাইছে। তোমাৰ একো অসুবিধা নহয়, আমাৰ কলেজৰ চকিদাবৰ ঘৰত দিলেই যি প্ৰতোকৰ ঘৰে ঘৰে দি আহিব। তুমি প্ৰতিমাহৰ দৰমহা হোৱাৰ লগে লগে টকাখিনি লৈ যাব পাৰিব।

—বাক তুমি গাখীৰৰ লিটাৰ কিমান কৈ অৱা বুলি কৈছিলা।
—আঠ টকা চাৰ !

—ওঁ আমি সহলোৱে ঠিবাং কৰিবো তোমাক আমি দহটকাকৈ দিয় বুজিলা।

—হয় চাৰ !

—তুমি আকো বেয়া নাপাৰা। কষ্ট কৰিলেই বড় লাভ কৰিব পাৰি। আটাইতকৈ ডাঙৰ কথা কি জামা বাঞ্ছৰৰ সৈতে মুখ-মুৰি হ'ব পাৰিলেই তুমি বৰ্তমান পৃথিবীখনত তিষ্ঠি ধাকিব পাৰিব।
—মই চেষ্টা কৰি চাম চাৰ। মাইক সুধিৰ লাগিব, এতিয়া যাওঁ চাৰ।
—যোৱা তুমি ভাবিচিষ্টি কালিলে আহি মোক কৰাবি।

মাথৰে বহীখন আৰু কিতাপটো লৈ কলেজলৈ গ'ল আৰু
বাহিৰে বাহিৰে হাত মুখখন কলত ধূই লৈ ঝাচত বহিল। ঝাচ
বহাৰ লগে লগে তাৰ নেপালী বঙ্গু কাঙ্কাই চিঙ্গৰি চিঙ্গৰি ক'লে-
ঞ্জ মাথৰ তই বোলে আমাৰ ভাত মাৰিৰ খুজিছ !

মাথৰে একো নামাতিলে ! পুনৰ সি ইতিকিং কৰি ক'লে-
ছাত্ৰবঙ্গুসকল আজি কালি মাথৰে গাথীৰৰ বেপাৰ কৰে— ঝাচটোৰ
ল'বাবিলাকে গৰ্জনি পাৰি হাঁহিলে, তাণে এজনে ক'লে-
এইবাৰ গাগীৰৰে ঘোচ ! নপত্ৰিলেও প্ৰথম হ'ব ।

মাথৰে তথাপিৰ একো নমতা দেখি কাঙ্কা ভাৰ উচৰলৈ
গৈগ ডিঙ্গিত ধৰি লৈ ক'লে— আৰে দোষ নামাত কিয় ? কিবা
এটা ক ।

—কি কম ? তইতে দেখোন কৈয়েই আছ, সিইতে আকো হাঁহিলে-
এইবাৰ থঙ্গেৰ মাথৰে ক'লে— মই কাকো ঘোচ দিয়া নাই কাৰো
ভাত মৰা নাই— মই নি.জ নিজৰ থৰছ উলিয়াবলৈ চেষ্টা কৰিছো ।
মোৰ অৱস্থা যদি তইতে আনিলিহেতেন তেনেহলে এইবোৰ কথা
নকলিহেতেন । ভাৰোপৰি ক জান আমি যদি এলাহ কাটি কৰি
কামত লাগো তেনেহলে তইতৰ ক্ষতি হ'ব ! সেইকাৰণে তইতে
আমাক এলেছৱা হৰলৈ উদগণি দিছ । আমাক কাম কৰা দেখি
হাঁহিছ । এই হাঁহিলৈ যদি ভয় কৰো তেনেহলে আমি নিঃশেষ
হৈ ঘাম । এইবাৰ মাথৰে মিষ্টি হ'ল আৰু ঝাচৰ আন
ল'বাবিলাকক উদ্দেশ্য কৰি ক'লে— হে, মোৰ বঙ্গুসকল আমাৰ অতী-
ততে বহুত আছিল কিন্তু যি আছিল তাক যদি আমি সোপ পাবলৈ
দিও তেনেহলে সেইটো আমাৰ কাৰণে লাজৰ কথা নহবনে ।
আতিক জৌয়াই বথাৰ দাস্তি আমাৰ নহয়নে । মৃতপ্রাৰ জননীৰ
অৱস্থা তোমালোকে দেখা নাইনে ? আম পত্ৰি শুনি ডাঙৰ মানুহ
হ'লে নহব যদিহে আমি বাইজৰ হুথ-হুগতিৰ প্ৰতিকাৰ নকৰো ।

मई आजि गाढीबर ब्यासाय किबा बुलि तोमालोके हाहिछा—
किंतु तोमालोके करिछा कि ? काम करात किबा लाज आहे
आनो ? तोमालोके जानाने जातीय जीरन अमविकाशशील
कराब इयो एक स्वर . वই तार विनूतहे थोज दिछो ।

झाच्टो निमात ह'ल— बेळेग झाच्या ल'बाबिलाक आहि
यिविकि आक दवऱ्याब मुख्यत बै माधवर यथा शुनि तवध मानिले ।

चार आहि झाच कवि शुहिप'ल— सेइदिन ! माधव बाहि-
वैले ओलाई नग'ल . तार एने लागिल सियेन आजि एटा
नठून पथर ठराब मुकलि कविले । तार विश्वास सेइ ठराबेदि
एदिन शासकद्व जनगणे मुकलि वताह लव पारिव ।

* * *

३२

इफाले मदने दुर्खलेव घाजेबे थोरा Grand Trunk
Road कामत पूर्वासमे लागि गैছे । अकल सिये नहय सिहितव
गारव तार समनीया तार्तकै डाङ्ड आदहीयालोक, गाभक छोडाली
यिबिलाक घ्रत वहि शुट थाके— मदने सफलोके उलियाई
आमि बास्ताब कामत लगाईছे । आनव हातव परा पाटी, कोदाळ,
बास्ता चाफाकवा आठ काढि लव पारिषे ! मदम हैछे सिहितव पारव

শ্রমিকসকলৰ “লিডাৰ” তাৰ কথা মতেই সকলো কৰিৰ জাগিব। সি ঠিকাদাৰক চকু দিছে— কিয়নো বাস্তাটো সিইতৰ নিষ্পত্তি। ইয়াত ভাল বালি, চিমেন্ট পৰিব লাপিব— ইয়াৰ পৰা যাতে ঠিকাদাৰে চানকাঢ়ি থাঞ্চতে সিইতৰ বাস্তাটো বেয়া নহয় তাৰ বাবে সতৰ্ক দৃষ্টি বাখিৰলৈ সকলোকে সি নিৰ্দেশ দিছে। বাস্তাত কাম কৰি আবেলি ভাগৰু তৈ ঘূৰি অহা মানুহখিনিৰ অন্তৰত এক আশা জাগ্ৰিত হৈছে সিইতে পাৰিব— সকলো পাৰিব। হাতত দিনটোৰ হাজিৰাৰে সিইতে আনন্দমনে বজাৰ কৰি আনিছে—। গোটেই গাঁও খনতেই যেন কিবা এটা জাগৰণ হৈছে।

মাথৰে পড়া পুঁথিৰচোট এতিয়া বেডিণ বাবে। এখন বাতৰি কাকতৰ ঠাইত এতিয়া দুখন বাতৰি কাকত হৈছে। মনিৱে বিনা পইচাই ল'বা ছেৱালীৰিলাকক পঢ়াইছে। বাতিপুৰা এষটামান পঢ়াই তাই শুললৈ যাৰ পাৰে।

সাজ্জয়া মদনে আনি মাকৰ হাতত টকা ১০০ দি ক'লে মাই এইয়া ল মোৰ অধৰ উপাৰ্জন। মাকে টকা কেইটা হাত পাতি লৈ মদনলৈ চালে— তৎক্ষণাত মদন ঘেন বহুত ডাঙৰ কৰ্ম্মঠ হৈ পৰিল। মদনে মাকলৈ চাই হাহি মাৰি মুধিলে— কি চাইছ? আজিহে নতুনকৈ দেখিছ নেকি?

— ওঁ। মাকে ঝাইলে। আক টকাখিনি সোৰ্হাতৰ মুঠিত লৈ ভেৱা লাগি বৈ ধাকিল।

— বাক চাই ধাকিব বালাগে এতিয়া খাৰলৈ কিবা আছে যদি মোক দে— মই খাই গাঁৱলৈ যাওঁ। সকলো মানুহ পুঁথিৰত গোট থাইছে আক এটা কামৰ সন্ধান পাইছো আমাৰ বাইজে কৰিব লাগে। নহলে আন মানুহ আহি সেইকাম লৈ যাৰ।

কথা শুনি শুনিয়েই মাক ভিতৰলৈ গ'ল— আক দিনৰ ভাতকে তাক উলিয়াই দি ক'লে— সোনকালে আহিবি, তই নাহিলে

ক'কার্যেরে ভাত নাখাৰ !

—তাক থাবলৈ দিবি। সি হ'ল পঢ়াওৰা কৰা মাঝুহ নিয়মমতে
থাব লাগিব। এটা কথা নহয় মাই— এই টকা কিটা তোৰ
কামত লগা !

—কি কাম ?

—তোৰ যি ইচ্ছা !

মাকে হাঁহিলে— তাইব যেন অহুৰথম টাৰি গ'ল— বাক
হ'ব দেচোন কিবা এটা কৰিব লাগিব।

মদনে ভাত কেইটা থাই গ'লগৈ। সবস্বতীয়ে চাকিটো
জলালে আৰু লেমটো চাফা কৰি জলাই মাধৱৰ টেবুলত থলে।
আজি মাধৱ কলেজৰ পৰা অহাই মাই। তাই আকো আচলত
বাকি খোৱা টকা শ উলিয়ালে আৰু মুখৰ ওচৰলৈ মি চুমা এটা
থাই ডাঙৰ কাঠৰ বাকচটোত ভৰাই থলে।

—হওক তেওঁ লক্ষ্মী আছিছে। এদিনৰ কাবণে হলেও ছিতি হ'ব
লাগে— ইতিপূৰ্বে মদন গৈ সুলৰ প্ৰাঞ্চণ পালেগৈ। সি ক'লে—
আমি আৰু এটা কাম পাব লাগে— ইয়াব পৰা তিনি কিলোমিটাৰ
দূৰত এটা মধ্যাউৰি বাঞ্ছিব লাগে। চৰকাৰৰ পৰা ১০ হেজাৰ
টকা আহিব বুলি শুনিছো— যদি কামটো আমি কৰো তেনেহলে
১০ হেজাৰ টকা আমাৰ গাঁৱতে 'ব'ব। প্ৰতিঘৰৰ এজনকৈ হলেও
যাব লাগিব। এইদৰেই আমি আমাৰ বুকুত থকা শক্তি সমস্ত প্ৰকাশ
কৰিব লাগিব। আমাৰ মাজত থকা জাতীয় শৰ্কুৰ অখণ্ড প্ৰদৰ্শন
জলাব পাৰিব লাগিব।

গাঁওযুড়াই ঠিৰ হৈ হাহি মাৰি ক'লে— হদমে বৰ ভাল
কথা কৈছে, আমি সকলোৱে কামলৈ আগবাঢ়ি যাব লাগে। নিজে
অৰ্গ উপাৰ্জন কৰিব লাগে। আমি সকলো বাইজে সমৰ্থন কৰিছো।
আমি সকলোৱে কৰ্মট হ'ব লাগিব আৰু এটা কথা বাইজ আজি

মুগা পাত কপাহী বয়নৰ কেঁচা সামগী কমি আহিছে— মুগা
খেতি উৎপাদন দিলে দিনে পৰি আহিছে— বহুত ক্ষেত্ৰত এই
বিষয়ে আমাৰ গাঁৱৰ জৌয়াৰী বোৱাৰীইত— সজাগ হ'ব লাগে।
আজি তৃথনৈত নপূৰুষৰ উপ্রেৰ ঘটিছে। আমি আশা কৰো—
মহিলাসকলে এটা শিপিনী সংঘ প্ৰতিষ্ঠা কৰক।

মনিয়ে ঠিক হৈ ক'লে-- আজিয়েই আমি প্ৰতিজ্ঞাৰক
হৈছো— আমি এটা শিপিনী সংঘ খুলিম, আমাৰ সকলো জৌয়াৰী
বোৱাৰীয়ে তাত অংশ গ্ৰহণ কৰিবিবনে ! তাত উপস্থিতি ধৰা সকলোৱে
চিঞ্চৰি উঠিল— কৰিম কৰিম। আমাৰ আৰু প্ৰচেষ্টাবে সমূহীয়া
সহযোগত অৰ্মুদ্ধানটি জন্ম দিব পাৰিলে সি ভৱিষ্যতে এক ইতিহাসত
পৰিণত নহবনে ?

—হ'ব হ'ব গাঁওবুড়াই হাহি হাত চাপৰি দিলে। গাঁৱৰ
চম্পা, মাধৱী, যমুনা, আৰু বামেখৰী মনিৰ শৰুলৈ আহি ক'লে—
মনি আমি আজিৰ পৰাই শিপিনী সংঘৰ কামত লাগি যাও দে !

—ওঁ ভাল কথা। ঘৰে ঘৰে তাঁতশাল আছেই তাক আমি সক্ৰিয়
কৰি তুলিব লাগিব। সমবায় ভিস্তি যদি আমি এটা শিপিনী
সংঘ খুলিব পাৰো আমি চৰকাৰৰ পৰা সুগ্ৰাম পাব এই বিষয়ে
মাধৱৰ লগত আলোচনা কৰিব লাগিব। তহিতো আহিবি।

—ওঁ কালিলৈ আমি সকলোৱে মাধৱক লগ ধৰি আলোচনা কৰিম,
এতিয়া আনি যাও। সকলো ঘৰাবৰি গ'লগৈ। মনিয়ে সকলোৱে
পৰা বিদায় লৈ গাঁৱৰ আলিয়েনি আহি ধাকোতে ণুগ ণুগ কৈ
গাই আহিলে— “মৰমী দেশত মোৰ—

আদৰ্শৰ সেন্দুৰী আলিত
প্ৰতিভাৰ সোণপানী
যাবা চতিয়াই ॥”

—একেবাৰে দেখোন বিভোৰ হৃত আহিছ ? কি হ'ল ?

- তোৰ ভায়েৰে হৃধনেখন একেবাৰে সোণলৈ কৰিব যেন পাইছো ।
- হয় নেকি ! মাধৱে হাহি হাহি তাইৰ লগত খোজকাটি আহি
থাকোতে শুধিলে — কচোন মদনে কি কৰিলে ?
- এইবাৰ বোলে বছত টকাৰ কাম আহিব । মথাউৰি বন্ধাকাম ।
গোটেইটো কাম যদি আমাৰ বাইজে কৰে তেনেহলে টকাৰেৰ
বোলে আমাৰ গাঁৱতে বৈ যাব ।
- হয় নেকি ! বৰ ভাল কথা তেনেহলে ।
- আৰু এটা ভাল কথা আছে ?
- কি মনি ?
- আমি এটা শিপিনী সংঘ খুলিম ।
- বাঃ তেনেহলে আৰু ভাল । অসম এইবাৰ প্ৰগতিৰ পথত ।
- ইস্ত তই যে বৰ ঠাট্টা কৰ — যাহ্ তোক আৰু কথা নক'ও ।
- মনি — মাধৱে গহীন হৈ খোজকাটি যাওঁতে বাটৰ শুকান
পাত এটা ভৱিবে আতৰাই দি ক'লে — মনি ? তইত হৈছ এখন
গাঁৱৰ স্বপ্ন !
- অ গাঁৱৰ হে স্বপ্ন ?
- তোৰ স্বপ্নটো নহয় ।
- হয় হয়, কিয় নহয়... গাঁৱৰ মানেই মোৰ গাঁওখনক সজাই পৰাই
তোলাটোৱেই এটা মোৰ স্বপ্ন । মোৰ স্বপ্নক তই ফলৱতী কৰিবি
মনি ?
- মনি বৈ গ'ল আৰু মাধৱৰ সজল চুকু জুৰিলৈ চাই ক'লে
আগ দি হলেও তোৰ স্বপ্ন ফলৱতী কৰিম মাধৱ । মনিয়ে উচুপি
উঠিল ।

মাধৱে তাইৰ হাতখনত খামোচ মাৰি ধৰি ক'লে — বাকু
আহ্ । পাগলী অলপতে কাল কিয় ? কান্দিলে কিন্ত বণ জিকিব
নোৱাৰিবি দেই । এইবাৰ হাহি দে— ভাই হাহি দিলে । মাধৱেও

ଦୁଷ୍ଟୋଟାଇ ହାହି ହାହି ନଦୀର ପାରର ନିବିଡ଼ ନୀରର ଆଲିଯେଦି ଖୋଜ
କାଢ଼ି ଯାଉଣେ ମନ୍ତ୍ରେ କ'ଲେ— ଆବେଳି ଦେଖୋନ ହଲେଇ ।
— ଏ ଆବେଳି ହ'ବ, ଗଧୁଳୀ ହ'ବ ଆକୋ ବାତିପୁରାବ । ଅଭାତିଯେ
ନତୁମର ଗୀତ ଜୁବିବ ।
— ଓ ତମେ ମୟେ ଶୁଣିମ ।
— ପାଗଲୀ ! ମାଧ୍ୟରେ ହାହିଲେ ।

୩୩

‘ସମୟବୋବ ଥରଗତିରେ ଯାବଲୈ ଧରିଲେ । କେନେକୈନେ । ସମୟବୋବ
ପାର ହ'ଲ— ସରସ୍ତୀଯେ ଗମକେ ଧରିବ ନୋରାବିଲେ । ମାଧ୍ୟର ଛଟା
ବହୁ ପାର ହଣ୍ଡ ହଣ୍ଡ ହ'ଲାହି । ସଦନେ ଆଜି କାଲି ବେଛ କାମ କରା
ହେହେ । ମାଧ୍ୟରେ ଗାଥୀରର ବେପାର ବଢାଇଛେ । ମାଧ୍ୟରେ ଲଗତ ଆକ ଛଟା
ଲ'ବା ଲୈ ଚହରତ ଗାଥୀର ଦିଯେ । ଗାଥୀର ଦିଯାବ ଲଗେ ଲଗେ ସି
ବହୁତ ଭାଲ ଭାଲ ମାନୁହର ଲଗତ ଚିନାକି ହେହେ । ପରୀକ୍ଷାତ ମାଧ୍ୟର ବ
ବିଜାନ୍ତ ଭାଲେଇ ହେହେ । ତାବ ଚାବମକଲେ ମନ୍ଦୟୋଗ ଦି ପର୍ଦ୍ଦିବିଲେ
କୈହେ ସାତେ final ପରୀକ୍ଷାତ ସି ପ୍ରସମ ହ'ବ ପାରେ ।

ମାଧ୍ୟରେ ଗାଥୀରର ବ୍ୟାସାୟ ଏବି ନିଦିଯେ । ତାବ ଲଗର
କେଇଟାମାନ ଗାରର ଲ'ବାଇ ଗାରର ପରା ସକଳୋ ଗାଥୀର ଆଜି

କୁଳି ତୁଳି ଆମେ ହୀ ଆକ୍ରମ୍ଭୀ ଗାଥୀର ତୁଳି ଟାଙ୍କଲେ
ଲୈ ଯାଏ । ଗାଥୀର ବେପାର କବି ତୁଳି ବହିତ ଅଭିଭିତ୍ତି
ହେତେ ଆନବିଲିକ ଗୋରାଲେ ଗାଥୀରିତ ପାନୀ ମିଳାଯ,
ତାବପରା ଯେ ଶିଶୁ କି ଡ୍ୟାନକ କ୍ଷତି ହୁଏ ସେଇକଥା ଚାନ୍ଦି
ଗୋରାଲବିଲାକେ ଭାବିବ ନୋରାବେ କାବଣ ସିଇଟିକ ପିଇଚା ଲାଗେ ।
ଗାଥୀର ଖାଇ ଉଠି ଅହ ଲ'ବା-ଛୋରାଲାବିଲାକର୍ବ ମଗଜୁବ ଉପର
ସାଧନ କବାତ ଯେ ବାଧା ପ୍ରାପ୍ତ ହେବେ ସେଇକଥା ମାଥରେ ଘର୍ମେ ଘର୍ମେ
ଉପଲକି କରେ । ତଥାପି ତାବ ଉପାଯ ନାହିଁ ତାବ ନିଚିନାକେ
ଗାଥୀର ବେପାର କବିବଲେ ଆମ ଲାଜା ହୀହେ ଲାଜ କରେ । ଛମାହମାନର
ଭିତରତେ ମାଥରର ଗାଥୀର କଥା ଚାବିଗୁଫାଲେ ବାଟୁ ହଲ । ଡନସନ୍
ଶ୍ଵଲର ଫାଦାବେଓ ହୋଟେଲର କାବଣେ ଗାଥୀର ବିଚାରିଛେ । ଏଦିନ ଫାଦାବେ
ଗୈ ସରସତୀକ କ'ଲେ— ତୋମାର ଲ'ବାଟୋରେ ବୋଲେ ଗାଥୀର ବ୍ୟରସାଯ
କରେ ?

— ହୁ ଫାଦାବ ! ମି ନାମାନେ । ପଡ଼ା-ଶୁନାବ ମାଜତେଇ ମି ଏଇବୋର
କବିଛେ ।

— ବର ଭାଲ କଥା । କାମ କବି ପଢ଼ିବ ପାବିଛେ ଯେତିଆ ମି ବର
ତୁଳିର ଶ୍ଵଲାହି ହିବ ଏମେହେଣ୍ ଧାନ୍ତେଜାତି ହର୍ଷି ପାରିଅମ୍ବି ହିନ୍ତୁ ଜାନେ ?
ଏଟା ହାଜାଇ ଯଦି ପରିଅମ୍ବ କହି ଜାନ୍ତ ଆହରଣ କବିଯ ପାବେ ସେଇ
ଜାମ—ଘୟିକରଣ—ନିଚିମା ବୁଝିଲା ସରସତୀ ପାରିବକ ପାରିଲେ ଶ୍ରୀକ କିର୍ତ୍ତା
ମୋକ ହୋଟେଲର କାବଣେ ୧୦୦ ଲିଟାର ଗାଥୀର ଲାଗେ । ମିଳି କଲେଜିଲେ
ଯାହାକେ ମେକ ଲାଖ ପାଇଁ ଧାରିବଲେ ଫକାବାଚି କବରତୀର ଦୁଇ
ଶଳାପିଲେ ଆକ୍ରମ ସନ୍ଧିଆର ଦର୍ଶକ ସର୍ବଲୈ ଗୈ ହାତସକ କଥାଟେ କ'ଲେ ଦେ
ମଦମ ପ୍ରତରତେ ଆହିଲ ।

— ହ'ବ ମାହି । ହିମାର ଗାଥୀର କକାହିଁ କେନେକେ ତୁଲିର ମି ପାଟିବ
ଲାଗେ । ଥିଲେ ହେମିଟେଲର ଗାଥୀର ଧାରିବାରେ ଦିନ ମାତ୍ର ମୁହି ଫାଦିବିକ କବି
ଅହା ସୌମ୍ପଦ୍ମାଦିବ ପରା ଦରମ ଧୂଲି ।

মাধুবে, অপুক একো প্রাক্তিকে প্রতিপত্র পূর্বা মুর হুলি
মদনলৈ চালে মুক্ত ক মদন ত মনে প্রথ ডাঙু, খুমিদাঠ রেই
আছিছে। বস্তুত কৈ বেছি বাটিছে, মাধুবে মনতে হাঁহিলে, আকৃ
কিত্বপত মন দিলেৰ। চ অসনীয়া ভাষাৰ মুগ্ধবৃত্ত নতুন মেলি-দ্বি
স্থ যেন চাউনি নোডুপুৰা ইহজে র চারে গুৰু কৈছে র অসমীয়া আত্মীয়া
উম্ভি কবিবলৈ হ'লো, অসমীয়া হায়া সুন্দৰ্য কৃত প্রাক্তিব লামিয়া

শুধুবুজ্জাই প্রাক্তিক প্রাক্তিক পার্শ্বে। সি
শুভ্রিয়া প্রচার বৃক্ষে তার এক কথাই মনত ঝুন্দৰুতে পৰি আকৃ
বলেজৰ নাম বাখিব বাগিব। তাৰ মনতে হাঁহি উঠিল সিকুলু
প্রাক্তিক প্রাক্তিক প্রাক্তিক প্রাক্তিক নহব।
অৱৰ এত্তিয়া একমাত্ৰ অনুম শুবগা হ'লো, প্রাক্তিক কুকুৰামতা কুকু
কুৰু আকৃ লক্ষ্যত উপৰোক্ত হোৱা। বাহুল্যে তাৰ শিক্ষাগুৰু
সকলে মনতে কষ্ট পাৰে। তাৰ প্রাক্তিক কাৰণে বৰ্তমান কুৰু গুৰুৰু
ও হ'লো কুৰু
ব্যৱস্থায়ত মদনেও হৃত উজ্জান দিছে— পৰাদুয়ে গাথীৰৰ ব্যৱস্থা
চ হ'লো কুৰু
চলি আছে, মদনে গাথীৰ দি যায়। মাধুবে এমাহৰ পিছত গাথীৰ

পইচা তুলি আনে। গাঁৱৰ গক জগিলেই মানুহ আহি মাথৰ ওচৰ পাইছি। কোনো কোনোৱে গাথীৰ বেছি আৰু গক লৈছে। তই এবছৰৰ ভিতৰতে মাধৱহিতৰ গাঁওখনে উল্লতি কৰিছে। মনিৰ শিপিনী সংঘই এক নতুন কপ লৈছে। গাঁৱৰ ল'বাবোৰ লগ-লাগি প্রায় পঞ্চাহ ফুট দীঘল এখন চালি দি দিছে। তাতে তাত-শালবোৰ আনি বছৱাই লৈছে। মাথৰে অক্ষপুত্ৰ ভেলি সমবায় সমিতিৰ লগত যোগাযোগ কৰি শিপিনীবিলাকক সৃতা দিয়াৰ ব্যৱস্থা কৰি দিছে। কাপোৰ বৈ সমবায় ভিস্তি বেছিব পাৰিব। দুখীয়া মহিলাসকল বহি ধাকিবৰ সময় নাই। মদনেও পূৰ্বাদমে কামত লাগিছে। তাৰ উৎসাহ আৰু উদ্বীপনা দেখি গাঁৱৰ ডেকা ল'বাবোৰ কামত লাগি গৈছে। মুঠতে গাঁৱৰ উল্লতি হ'ব লাগে। গাঁওৰ উল্লতিয়ে সমাজৰ উল্লতি। সমাজৰ উল্লতিয়েই এখন দেশক প্ৰগতিৰ পথত লৈ ঘাৰ পাৰে।

মাথৰে কলেজৰ পৰা আহি গাথীৰৰ পইচাখিনি মাকৰ হাতত দি ক'লে— মাই তই মদনক দিবি সি গাঁৱৰ মানুহখিনিক দি আহিব। মই আৰু নাযাও। মাকে হাত পাতি টকাখিনিলৈ ক'লে— বাক মদন আহক দিম বাক ?

মাকে ভাবিলে গাঁৱলৈ গ'লে সময় খতি হ'ব বুলি ভাবি ছাগৈ মদনকে দিবলৈ দিছে। এৰা সময়ৰ টিকনিদাল থৰি বাখিৰ নোৱাৰিলৈ কেনেকৈ হ'ব।

তাই মাথৰ ওচৰৰ পৰা উঠি গ'ল আৰু তালৈ চাহ একাপ আৰু কণী এটা সিজাই আনি ধাৰলৈ দিলেছি। আজি কালি সৰস্বতীৰ হাঁহ পাঁচজনী হ'ল, আৰু ছাগলীজনীও গাভিনী হৈছে আকো জগিব। পৰীক্ষাৰ সময়তে জগিলে ভাল হয়। শাক-পাচলিও যথেষ্ট হৈছে। বেড়েনা, জলকীয়া, নেঝু, লাউ, কোমোৰা এইবোৰ কিনিব নালাপে। তাইক দেখি গাঁৱৰ প্ৰতিজনী তিৰোতা মানুৰে

ସବର ବାବୀତ ଖେତି କରିବଲେ ଲୈଛେ । ଆଗତେও ମାନୁହେ ଖେତି କରିଯେଇ ଥାଇଛିଲ, କିନ୍ତୁ ମାଜତେ ବିଦେଶୀୟେ ବେପାରତ ହାତ ଦିଆଯାଇ ଅସମୀୟା ମାନୁହେ ଜଳକୀୟା ପୁଲିଟୋଓ ଗୋଜ ମାରିବ ନୋବୋରା ହ'ଲ । ଏତିଯା ଯେନିବା ଆକୌ କାମତ ଲାଗିଛେ ।

ତାଇର ମନଟୋ ଭାଲ ଲାଗି ଗ'ଲ । କଷ କରିଲେ— ଫଳ ନିଶ୍ଚଯ ଆଛେ ।

ସରସ୍ଵତୀୟେ କ୍ଷଣେକ ବୈ ଥାକି ମାଧରର ଓଚବର ପରା ଝାତର ଆହିଲ ।

୩୫

ଇତିପୂର୍ବେ ମଦନ ଗୋଟିଲେ ଓଲାଇ ଗୈଛିଲ ମାକେ ଡିତବତ ଭାତ ଧାଙ୍କିଛିଲ । ଜୁହାଳତ ଥରିକିମାଳ ଆଗବଡ଼ାଇ ଦି ପିଧାଥନତେ ବହି ତାଇ ଭାବିଛିଲ ମହାଜନର କଥା, ଏବିଚାଦବଥନର କଥା । ହୃଷ ଟକା ଧାରବ କଥା । ସେଇ ଧାରବ କଥା ମାଧ୍ୟମେ ନାଜାନେ ଗତିକେ ନଞ୍ଜନାକୈଯେ ଧାରଟୋ ମାରିଥ ଲାଗିବ । ଆଜି ବାଲି ଦୋକାନଲୈ ଲ'ବା କେଇଟାଇ ଘାବଲୈକେ ନିଦିଯା ହୈଛେ ମାକବ ବଷ ହ'ବ କିନ୍ତୁ ତାଇହେ ବୁଜିଛେ ।

କାଲିଲେ ତାଇ ମହାଜନର ତାଲୈ ଯାବ । ସାର୍ଜନୀଆ ଧନଥିନିବେ ଧାରଟୋ ମାରିବ । ନହଲେ ମଦମେ କି ବବେ ଠିକ ମାହି । ତାଇସ ଭାତ କିଟା ହ'ଲ । ଭାତର ଚକଟୋ ନମାଟ ଲି ତାଇ ଢାକୋମଥନ ଖୂଲି ଦିଲେ— ମାଇନା ଚିଲେଟ ଆକ ମାଟି ପେକିଲଦାଳ କଠଥନତେ ପେଳାଇ

ଧୈ ମାକର ପିଠିତ ସବି ଠେନ୍ଠେନାହିଁ କ'ଲେହି— ମାଇ ଭୋକ ଲାଗିଛେ ।
ମାକେ ତାକ ପିଠିର ପରା ଟାନି ଆନି କୋଳାତ ସୁମୁଦ୍ରାହି କ'ଲେ—
ବବି ଭାତ କେଇଟା ଚେଟୀ ହଞ୍ଜକ । ତାହି ମାଇନାବ ଗାୟେ ମୂରେ ହାତ
ଫୁରାହି ଦି ପିରା ଏଥନ ପାବି ଦି ବହରାଳେ ଆକ ଭାତ କେଇଟାମାନ
କାହି ଏଥନତ ଦି ତେଲ ଆକ ଅକମାନ ନିମଖ ଦି ସାନି ଦିଲେ ।
ମାଇନାବ ଅକମାନ ହାତଥିନେବେ ଭାତଥିନି ସାନିବଲେ ଚେଟୀ କବି
ମାକଲେ ଚାଇ ଶୁଧିଲେ— ମାଇ କକାଇବ ଭାତ ?

—ତାହି ଥାଚୋନ କକାଯେବେ ପିଛତ ଥାବ ।

— ସମନୋ ନାଇ ଦେଖୋ ବାତିପୁରାହି ଗ'ଲ ଏତିଆଲେକେ ଥବରେ ନାଇ ।

ପିଛଦିନା ବାତିପୁରାହି ତାଟି ଗୈ ଗୈ ମହାଜନବ ହରାବମୁଖ
ପାଲେଗେ । ଅଲପପର ମହାଜନବ ସବର ଫାଲେ ଚାଇ ତାଇ ଜଗନ୍ନାଥନ
ଖୁଲି ସୋମାହି ଗ'ଲ । ତାଇକ ଦେଖି ମହାଜନେ ମାତ ଲଗାଲେ - ଅ'
ମେଇଆ ସବସ୍ତ୍ତୀ ନହେନ ?

— ହୟ ମହାଜନ !

— ଆହ୍ ଆହ୍ ବୈ ଆଛ କିଯ ?

ସବସ୍ତ୍ତୀ ସୋମାହି ଗ'ଲ । କ'ଚୋନ କିଯ ଆହିଲି ?

— ମହି ଆହିଲୋ ଏବିଚାଦବଥନ ନିବିଜେ ?

— ଏବିଚାଦବ ? କାବ ଏବିଚାଦବ ?

— କିଯ ମହାଜନ ମହି ଯେ ବକ୍କକତ ଧୈ ଗୈଛିଲୋ ଏତିଆ ଟକା ଆନିଛୋ
ମୋକ ଚାଦବଥନ ଦିୟକ !

ମହାଜନେ ଖୁଉର ଜୋବେବେ ଝାହିଲେ— ସବସ୍ତ୍ତୀ ଡୋ ଏଜନୀ
ମାନୁହ ଇମାନ ଦିଲୈଲେ ଏବିଚାଦବ ଥାକେନେ ? ତାଇ ଟକା ଯେ ନିଲି ତାବ
ପରା ତୋବ ଦେଖା ସାକ୍ଷାତେହ ନାଇକିଆ ହ'ଲ । ଯା ଯା ତୋବ ଏବି-
ଚାଦବ ଆକ ଏତିଆ ନାଇ । ମହାଜନେ ତାଇଲେ ଚାଇ କ'ଲେ— ତହିଁ
ହେଲା ସବ ଧନୀ ହଲି— ଲ'ବାଟୋ ନିଦିଲିଯେଇ ଏତିଆ ଆକୋ ଏବି-
ଚାଦବ ନିବଲେଓ ଆହିଲି ।

- महाजन मोर माटि ठूटकोवा !

- सेइया क'त आছे केतियावाहे देखोन मोर नामत लेखि दिलि । दलिलत देखोन तोव चही आছे ।

- दलिलत मह वक्षक दिछिलो बुलिहे चही कविछिलो ?

- अँ अँ एतिया एको नजवाहे हलि । टका निवर समश्वत काउ-वाउ कविवि ताव पिछत ह'ले खबर लाहे या एतिया माटि आक चादबर कथालै आक नाहिबि तोव ल'वाहिते गाऊ संगठन कवि जगत जिनिव खुजिछे नहय । तयो या, तयो सिंडव लगते ओलाहे या । जगत जिनैगे महाउन डितरलै सोमाहे ग'ल— सरस्वतीयेवारन्नाथनते बै थाबिल । तावमाने महाजने टका धारलै दियाव विनिमयत ताहीव माटि अऱ्घाव कविले ? एइदबे ठथीया झेणीव ओपरत शोषण किमान दिन चलिव ? एই शोषण निक्षेषण वक्ष नकविले जातिटो वाचिवने ? आजि मदन आहिले ताहे सकलो कथा वर । ताहे घरलै उडतिल ।

कथावोव चिस्ता कवि कवि ताहीव मगजूटो घोला है ग'ल । तेतिया सक्किया लागिछिल । ताहे कलहटो वाहिरलै उलियाहे निमुख-हात धुई ल'ले आक अलप शान्त है वहिल । ताहे जाने सकलो काम कविवलै मनटो छिव कविव लागिव । मनटो छिव नहले कोनो काम सवाधा कविव नोरावि । ताहे चिस्ता कविले मदन आहिले कथाटो क'वने नकर ? क'वहे लागिव ।

ताहे भावि चिस्ति थाकोतेहे मदने आहि मात दिले— माहे ! सरस्वती ठवारथनव मूर्खलै ओलाहे ग'ल ।

- मदने मोनाटो माकव हातत तुलि दिले !

- कि आनिलि ?

- माछ । ककाहीव परीक्षा चलि आছे नहय माहे सेहिकावळ

আনিলো কালিলৈকে থবি । পিছে ককাই আহিসনে নাই ?

- নাই । আজি ছবেলাই পৰীক্ষা আছে ।

- আভিব দে । তই চিঞ্চা নকৰিবি । এতিয়া ভাতৰ যোগাৰ কৰ ।

মদনে হাত ভৰি ধূই তিতৰত বহিল । মাকে তাক চাহ
এগিলাচ কৰি আনি দিলেহি !

- তই আজি দোকানলৈ নগলি নেকি ?

- গৈছিলো সোনকালে আহিলো ।

- কিয় সোনকাসে আহিলি ? গাটো বেয়া নেকি ?

- নহয় । এটা কামৰ কাৰণে সোনকালে আহিলো ।

- কি কাম ? মদনে মাকৰ মুখত মুখ ধৈ সুধিলে ।

-- কাম মানে !

- ওঁ কচোন ?

- মদন ? দেউতাৰ চুকুৱাৰ দিন ধৰি মই কেনেকৈ তইতক ডাঙৰ
কৰিলো সেইটো তইতে বুজিব পাৰিছই তাকে কৰিবলৈ যাওতে মই
মাটি ছুদৰা বন্ধকত দিছিলো । সেইয়াও তই জান, তাৰোপৰি
পোনাকণৰ পঢ়াৰ খবছ জোগাবলৈ মই মহাজনৰ ওচৰত এৰিচাদৰ
খখন বন্ধকত ধৈছিলো । তই দিয়া টকা কিটাবে মই আজি
মোকোলাবলৈ গৈছিলো— সৰস্বতীয়ে উচুপি উঠিল । তাৰ পিছত ?
মদনে উৎকংঠৰে সুধিলো ।

- মহাজনে নিদিলে, তিবঙ্গাৰ কৰি পথাই দিলে ।

- হৈ, তাৰ ইমান সাহ । কালিলৈ মই তাৰ পৰা মাটি আৰু
এৰিচাদৰ মোকোলাই আনিব পাৰোনে নোৱাৰো চা :

- কাজিয়া নকৰিবি বোপাই সিঁড়ত হৈছে হাত দীঘল মানুহ ষি
ইচ্ছা তাকে কৰিব পাৰে ।

- হৈ! হাত দীঘল মানুহ ? এইবোৰ দেশৰ শক্র । ইইতে ছুখীয়াৰ
হাড় চেপি-চেপি বস পিলে— এই ধনী মানি মহাজনবোৰে আমাৰ

নিচিবা গৰীবক মামুহ বুলি ভাবেনে ? আমাৰ মানুহকে সি'হিতে
গিৰমিট খুঁটুৱাই, তই চিন্তা নকৰিবি । সকলো ঠিক হৈ যাৰ
এতিয়া যা ভাত বাক্ষণিক, আৰু শুন তই ককাইক এইবোৰ কথা
নকৰি— তাৰ পঢ়াশুনা কৰা মগজটো এইবোৰ কথাই গওৰোলৰ
সৃষ্টি কৰিব ।

মাকে তাৰ মুখলৈ চালে— ইমান সক ল'বা অণ্ঠ ইমান
জ্ঞান । সৰস্বতৌঁয়ে নিজকে ভাগ্যবৃত্তি বুলি ভাবিলে । তাইৰ মলটো
ফৰকাল লাগিল । তাই বাক্ষনিশাললৈ প'ল— আৰু ভাত বক্ষাত
মন দিলে ।

৩৬

নিশা মদন গুলে যদিও তাৰ টোপনি নাহিল । মাকই
চৰকুৰ পানী দেখি তাৰ অন্তৰখনে হাঁহাকাৰ কৰি উঠিল সি ক'লে
ধিয়েই নহঙ্ক জাগিলে সি মাকক কান্দিবলৈ নিদিয়ে । তাৰ
আয়ে কম্বা মানে তাৰ জননী জন্মভূমিয়ে কান্দা । সিটো নিষ্ঠয়
জানে তাৰ জন্মভূমি আজি নিৰ্ধাতিত কিন্তু সি যে বিকপায় সি
অকলে তাৰ জন্মভূমিক শোষণযুক্ত কৰিব পাৰিব জানো, তাৰ জন্মভূমিক

धारण करिबलै एचाम स्वार्थपरबलोके ढारिओकाले बेह प्राति लैहे—
 ग्रंथालै प्रभुमाद्येनामाञ्जग्नुत्तिर्प्रयत्नेत्तर्जुन च शुद्धिष्ठिति कर्मांकुर्वन् त्वं भवति
 माहितेऽस्मृत्यु अस्मृत्यु मामुहृष्टिनिर्मै चाहृ चाहृ चोपनिर्मै गेहे । सि
 अस्मृत्यु चिन्मत्तिले, शुद्धिष्ठिति चैवकेवैहि ग्रंथां त्वं दूरतः शियाले
 मामुहृष्टिनिर्मै च विनिर्मै जुविले—सि ग्रम
 पाले ताव ओचते सिथन चाउत शुह थका माक आकृ शीइबाब
 ग्राम्पनिर्मैहिहेन त्रिभूमिले सि श्वीर्हाजन्मर्मै ओचबलै क्षार्त एवि-
 विज्ञामनच अपनिवलै कालिलै अर्क्षिलै श्वार्ह यदि निदियै तेनेहैलै
 ग्राम्पनिर्मैहेन चाहलेकालै वा लैलै यार्द्यामाञ्जग्नुत्तिर्प्रयत्नेत्तरजुन
 आनिहे एविव तार्को-
 परि याब यिमान माटि बन्धकत आছे सकलो माटि सि घोकेलाब
 वाहिबव परा आहि असमत ब्यरसायीसकले ब्यरसाय करिछे णात
 क्षति नाइ किस्त सेईबुलि असमीया मामुहृष्टि सबलताब शुयोग लै
 शोषण ? एड्या हवलै आक सिहिते निदियै । गोटेहि निशा
 मदनव टोपनि नग'ल । वातिश्वृक्षोनिकाले उठि सि पोनेहै नदीलै
 ग'ल । नदीत गा धुइ आहि सि शाकक क'ले मा—मोक चाह
 दे, मइ याऊं मोब काम एटा आছे ।

माके लबालबिकै मदनक चाह एकाप आक विस्तुट एटा
 दि क'ले— कलै यारनो !

—काम आছे :

मदने एके उशाहते चाहिखनि गिलि गोरव फाले गुटि
 ग'ल । सि पोनचातेहै गै महाजनव चोताल पालेगै । तेतियाओ
 मुहाजन शुद्धिष्ठिति लौहिए विश्विकै अक्षिष्ठिकर्पिणी वाटोक मदने
 शुद्धिष्ठिति शुद्धिष्ठिति अतिललै गमते ? शुद्ध कैण्डि मदमा ज्ञाहित्तमि
 मुदमव थंड्यानि रामानका जावाटोनि जेहमी ज्ञविक्षिष्ठित्तवर्णेहम्मी
 मुहाजनक चर्कव दिलेकैक चर्कव ज्ञविक्षिष्ठित्तवर्णेहम्मी
 विश्विकै अक्षिष्ठिति शुद्धिष्ठिति वज्जाया व ज्ञीकिवलै व ज्ञाहित्तेहै द्विहित्तिलै

ইঁহিলে “আক বিজ্ঞার পৰা উঠি আছিল। বাহিৰে দুৱাৰেন্তি
কুমুদী প্ৰচৰত কলজীত কুচ্যান্ত চন্দ্ৰাঙ্গ আৰু চৰাঙ্গীতি
কুমুদী বাৰণাত ভৰি দিউভৈ মদনে গুৰু ছাপি আৰু ক'লে— আমুল
চৰণৰ মধ্যে গুৰু চন্দ্ৰ মৌৰু নিষ্ঠাপুৰণীত চৰণৰ মধ্যে আমুল
প্ৰাৰ্থনাৰখন দিয়ক ? মহাজন চৰখাটি উটিল— তইত প্ৰিচাদৰখন
মুকুমুকু— মুকু— চৰাঙ্গ চৰাঙ্গ কুষ্টি প্ৰিচাদৰখন
— অ আমাৰ এবিচাৰ ! মুয়ে আজি প্ৰচৰত মুকুতত্ত্বি
চন্দ্ৰাঙ্গ মৌৰু— মুকু চৰাঙ্গ চৰাঙ্গ মুকুতত্ত্বি
টকা দৃশ নিছিল। এইয়া আপোনাৰ টকা লওক আক প্ৰিচাদৰখন
এতিয়াই ঘুৰাই দিয়ক।

— মহাজনে কিংকৰ্ত্তাৰ বিমোৰ হৈ, টকা দৃশ হাত পাতি
নোলোৱাকৈ কলো— এইয়া টকা নহ'ব— তই আক টকা দিলেও
জৰুৰত নহ'ব— মুকুত ক'ল চৰাঙ্গ ক্যান
— কি যুক্তি দিবাজি কুষ্টি চাতুৰ চৰাঙ্গ মুকু কুষ্টি কুষ্টি
মহাজন ভাবিছ সদায় তোৰ
দিনেটি চলি থাকিব। নহ'ব মহাজন নহ'ব, এদিন এই দুখীয়া গৰীব
সকলোৰে দিন আহিব, সিদিনা তহতৰ নিচিনা সূতখোৱা শোক
বিলাকৰ এই অত্যাচাৰ শেষ হ'ব। তই গাউখন কি কবিলি
জাননে ? টকা দি সহায় কৰিছিলি সঁচা, কিন্তু তাৰ বিনিময়ত
দুখীয়া বিধবাৰ, দুখীয়া কৃষকৰ মাটি নিজৰ নামত শেখি লৈ সিহতক
একেবাৰে শেষ কৰি দিলি। বাটৰ ভিকছ কৰিলি। নহ'ব মহাজন
নহ'ব। আজি তই মোৰ অথমে এবিচাদৰখন দে, তাৰ পিছত তই
এদৰা এদৰাকৈ সকলো মাটি এবিমীব লাগিব।

— তই বৰ কথা কৈছ মদন। তোক মই এতিয়াই পুলিচৰ গটাই
দিব পাৰো জনা নাই।

— জানিছো। বৰলোকে যেতিয়া গত্যন্তৰ নাপায় তেতিয়াই পুলিচৰ নাম
বৈয়াড় আক প্ৰাণাক বঙ্গৰাবৈকল্পিক নামত! ধৰি পুলিচ চন্দ্ৰবীজাকে
কলো। আহাজনে বাপুলোয়াৰ শৰণ টকা ক'লে আমাৰ নিচিনা সূক্ষক ধৰি
কিমি ক'লে বিৰ প্ৰিচাদৰখন ? চিমুইটো চৰে, ডকাইত, সুগন্ধ-
কাষীক চিমু দাপল্লাম ধৰিমে চিকুৰীক'লে— মহাজন দিবনে ?
মেঘৰেই যোৰ মোৰ গীাম। এই মুকু চৰাঙ্গ মুকু— এক চৰাঙ্গ।

মদনৰ গৰ্জন শুনি মহাজনৰ ঘৰৰ ওচৰ সকলো মামুহ
ওলাই আহিল । মহাজনৰ বৈণীয়েকে মহাজনক ভিতৰলৈ টানিলৈ
গ'ল । অলপ পিছতে এবিচাদৰখন আনি মদনৰ হাতত দি চাদৰৰ
আচলেৰে মুখখন ধাকি তলালৈ মুখ কৰিলে । মদনে এবিচাদৰখন
হাতত লৈ মহাজনৰ বৈণীয়েকলৈ চাই ক'লে— আপুনি মহাজনক
বৃজাৰ । এই অন্যায় যাতে বক্ষ কৰে ।

মদনে হাতত এবিচাদৰখন লৈ আহি বাহিৰত বৈ ধৰা
মাকৰ হাতত শুজি দি ক'লে— হোৰ এবিচাদৰ !

মাকে আচৰিত হৈ তালৈ চালে— ঈ তোৰ এবিচাদৰ,
কফাইক যেন এইবোৰ কখা নকৰ তাৰ পৰীক্ষা চলি আছে ।

— ৪ —

৩৭

মদনে বাঞ্চাৰ হাজিৰা কাম কৰে । বাঞ্চাৰ কামৰ পৰা
আজিৰ পালেই ল'বাবিলাক একমুঠে লগ লাগি গাঁথৰ উন্নয়নৰ কামত
লাগে । ইতিমধ্যে সিইতে প্রাইমেৰী স্কুলখনো উন্নত কৰিছে আৰু
এখন ফলমূলৰ যাগিছা পাতিবৰ কাৰণে মনতে ভাৰিছে— কিঙ
গাতিব ক'ত ? একেলোঠাবিয়ে ৫/৬ বিদ্যা মাটি লাগিব । সেইদিনা

ৰাতি মদনে সকলো জ'বাৰ নদীৰ পাৰত গোটাই লৈ আলোচনা কৰিলে বাগিছাখন ক'ত পতা হ'ব। গৱৰৰ লহোদৰে একেচাতে উঠিল আৰু খণ্ডেৰ ক'লে— কিয় মহাজনৰ মাটিত। সি আমাৰ চাৰি বিধা মাটি দেউতাৰ পৰা নিজৰ নামত লিখাই লৈছিল, আইব যেতিয়া অস্থুখ হৈছিল ঔষধ খুৱাবলৈ পইচা নাছিল, ডাঙ্ক-থানালৈ নিবলৈ কোনো গাড়ীৰ ব্যক্তি নথকাত দেউতাৰ বোলে আইক দাংডোলাকৈ আনি নারত তুলিছিল, কিন্তু দুধনৈ পাৰ কৰিব নোৱাবিলৈ। বমি কৰি কৰি নারতে আয়ে শ্ৰেষ্ঠ নিষ্ঠাস তোগ কৰিলে, পিতায়ে বহুতৰাৰ মাটি মোকোলাবলৈ গৈছিল, আৰু তেওঁ মহাজনক টকা দি বোলে কৈছিল— মহাজন মোৰ এটা জ'বা তাৰ ভৱিষ্যতৰ কাৰণে আপুনি এবাৰ চিষ্টা কথক। তেতিয়া বোলে মহাজনে কৈছিল ? গৰীবৰ আৰো উৱিষ্যত ? দেউতাক তাছিল্য বৰি গেটৰ বাহিৰ কৰি খেদি দিচ্ছিল। লহোদৰে মাটিৰ পৰা ঠিয় হৈ ক'লে— এনে শোষণৰ প্ৰতিবাদ আমি কৰিব লাগিব আৰু মদন মই প্ৰতিজ্ঞা কৰিছো এই মাটিতেই আমি বাগিছা পাতিম।

প্ৰভাতে ক'লে— মদন মোৰ আয়ে বোলে তিনিকুৰি টকা আনিছিল তাৰ বিনিময়ত মহাজনে গুৰু আৰু পোৱালীটো মাঝুহ লগাই লৈ গৈছিল। মদনে ঠিয় হৈ ক'লে— হ'ব হ'ব আৰু নালাগে মই সকলো বুজিছো, আজি এখন সক গাঁয়তেই নহয় গোটেই অসমতেই এই শোষণ চলিছে। এই মহাজনৰ বাপেকৰ বাপেক বোলে বুঠিছৰ দিনতে গোৱালপাবাত বাণিজ্য কৰিবলৈ আহি আমাৰ এই সক গাঁওখনতে বৈ গৈছিল। তেতিয়াৰ পৰাই বাম বিলাস মহাজন হ'ল তাৰ পিছত তাৰ পুতেক, এতিয়া হ'ল ইৰি বিলাস মহাজন। সময়ৰ সৌন্দৰ্য হৰি নামটো বিলোগ পাই ধাকিল মাত্ৰ মহাজন নামটো।

মহাজন— মহাজন, মহাজন। ধূৰ্ত মহাজন হৃতিয়াৰ— লহোদৰে

क'ले— आमि जोब करि ल'म। सेहिया आमाब माटि। खूबि हैहे आमाब सकलोबे जीवनब आधाब। आमि सकलोरे एই घेतिकेइ आश्रय करि जनसंस्कृति शक्तिशाली करि तुलिब लागिब। — तही टिक कैছ लझोदब एই जन समाजत खेति पथावकलैये बहतो लोकिक संस्कृति गढ़ि उठिछे। आचाब बिचाब परम्पराही गढ़ लैছे। जनसाधाबणब धर्मीय आचरणत आक त्रियाकाण्ड अनेक धरणब लोकिक संस्कृतिये प्राथाना बिस्ताब करि आहिछे। गतिके आमि सकलोरे यदि एकगोट इंते तेनेहले एटा त्वरत एই लोकिक संस्कृतिब जवियाते समष्यव भेटि बचना करिब पारिम। मदने दृढ़ व्यवबे क'ले— तेनेहले आजि आमि जातीय दृष्टि डंगिबे बाईजब माजत थका दन्द विरोध, विवाद संकीर्ता दूर करि सकलोरु घनत आआविश्वास शू-प्रतिष्ठित करिबलै दृढ़ संकल्प ग्रहण करोइक। मदनब कथात सकलोरे हय्यात्व दिले।

— सेहिथिनि समयाते गाँवब गांडवुता आहि मात दिलेहि तहीत्व सकलो कथा महि डाळ पाटिछौ, सन्तोष पाटिछौ। किंतु एटा कथा सकलोरे घनत वाखिब लागिब आमि ह'ब लागिब बाईजब ओचरत विनयी आक नस्त। समाज सेवा करिबलै योवाब आगते सकलोरेहि गाई कुटिया भारे शुक्र ह'ब नालागिब। शार्दूल त्याग करिब लागिब लोभ सामरिब लागिब, सकलो नावी जातिके मातृ बुलि भाविब लागिब। गण जागरण वा' गण संगठन करिबलै याऊते तहीत्व वारहावत कोनेओ क्षुग्र ह'ब नालागिब। घनत वाखिब लागिब ये गठनमूलक काम करिबलै याऊते शृङ्खला, धैर्य, सहनशील, बहु-सहिष्णुता, वाञ्छवज्ञान, बुद्धि लागिब। आक एटा कथा बक्षमसकल बन्दूक वारुदेरे कोनो समस्या समाधान नहय। गतिके कर्म्महि हल आमाब धर्म, आआविश्वास जमावलै इटोरेहि आचल पथ। एইथिनि करिबलै याऊते आमाब कृष्ण ह'ब। सेहि कष्टत आहे एक निकपम आनन्द।

ମାଧ୍ୟର ପରୀକ୍ଷା ଶେଷ ହ'ଲ । ତାର ପରୀକ୍ଷା ଦି ଥିବା ସମୟରେ ଶାଂଖନନ୍ତ ବହୁତ କିବା କିବି ହୈ ଗଲ । ମଦନହିଁତେ ଲଗ ଲାଗି ମହା-ଅନର ପରା ମାଟି ଲୈ ଫଳମୂଳର ବାଗାନ ବନୋରା କାମ ଆବସ୍ତା କରିଛେ । ମହାଜନେ ବୋଲେ ପ୍ରଥମରେ ଦିବ ଖୋଜା ନାହିଁଲ ପିଛତ ଲ'ବାହିତ୍ୱ କଥାତ ଦିବଲୈ ବାଧ୍ୟ ହ'ଲ ତଥାପିଓ ବିନ୍ଦୁ ମହାଜନ ବର ମୁଖୀ ନହୟ ଶୁଭିଦ୍ଧା ପାଲେଇ ଯେନ ସକଳୋ କ୍ଷତିପୂରଣ ଆଦାୟ କରି ଲ'ବ ।

ନଦୀର ଓଥ ଗୁଡ଼ା ଏଟାତ ବହି ବହି ମନିର ପରା ମାଧ୍ୟରେ କଥାବୋର ଶୁଣିଲେ । ମାଧ୍ୟରେ କଥାବୋର ଶୁଣି ଭାଲ ଲାଗିଲେଓ ସକଳୋ କଥାର ପିଛକାଳେ ଯେନ କିବା ଏଟା ବିପଦର ଗୋକ୍ତ ସି ପାଲେ ।

ତେତିଯା ବେଳି ଅଞ୍ଚଳର ଫାଲେ ଗତି କରିଛେ । ମନିଯେ ମାଧ୍ୟରଲୈ ଚାଇ କ'ଲେ — ମାଧ୍ୟର ତଇ କିମ୍ବ ଅନ୍ୟ ମନଙ୍କ ହୈଛ !

— ଅନ୍ୟ ମନଙ୍କ ନହୟ, ଚିନ୍ତା କରିଛୋ । ବର୍ତ୍ତମାନ ଦେଶର ଅଙ୍ଗ୍ରେଷ୍ଟା ଭାଲ ନହୟ । ଆମି ଅଲପ ସାରଧାନେ ଥିବା ଭାଲ ।

— ମାନେ ?

— ମାନେ ଆକ କି ! ଏଇ ମହାଜନହିଁତେଇ ଆମାର ଶକ୍ତ ହୈ ବିପଦ ଚାଟି ଆନିବ ପାରେ । ମଦନେ କବା କାମବୋର ସକଳୋଯେ ଭାଲ ପାଇଛେ ବୁଲି ନାଭାବିବି ମନି । ସହତର କ୍ଷତିଓ ହୈଛେ, ଗତିକେ ସିରିତେ ପ୍ରତିଶୋଧ ଲ'ବ ପାରେ ।

— ଥ ଥ ମାଧ୍ୟର ତଇ ଏନେଯେ ଏହିବୋର ଭାବିଛ ଆମିନୋ କ'ଣ କରି-

বলৈ গৈচো । মদমইতেও মো ক'ত মানুহ মাৰি ধন সোণ এসোপা।
লুটি আনিবলৈ গৈছে, গাঞ্চখন উন্নতি কৰিবলৈহে লাগিছে । জান
মাধৱ— গীতাটো শ্রৌকৃষ্ণই অর্জুনক কৈচিল যে ন্যায়ৰ পক্ষে সদায়
মাত মাতিব লাগে । যুদ্ধ কৰিব লাগে— সেই যুদ্ধত মৰিলে স্বর্গ-
গামী হয় । মাধৱে ইঁহিলে—

- কিয় ইঁহিলি মাধৱ, কিয় ইঁহিলি ?
- তোৰ কথাত সোণজৰ্মী তোৰ কথাত । তই যে গাঞ্চখনক ইমান
ভাল পাৰ !
- গাঞ্চখনকটো ভাল পাৰই লাগিব আৰু কাক ভাল পাওঁ জান ?
- কাক ?
- তোক মাধৱ তোক ? মনিয়ে কথাবাৰ কৈ চকুম্ব আচলেৰে ঢাকি
কানিবলৈ খুৰিলে ।

মাধৱে মনিৰ হাতখনত ধৰি ক'লে— মই বুজো মনি মই
বুজো । তই মোক ভাল নোপোৱাহ'লে জানো মই ইমান আগুৱাৰ
পাৰিলোহৈতেন । মই পঢ়াশুনাত আগুৱাৰ গুৰিত আছ তই ।
মাধৱে মনিৰ চুলিত হাত স্মুৱাই দিলে । কোনো দিন নোপোৱা
এটা উদ্দেজনাই মনি আৰু মাধৱক সমানে কঁপাই তুলিলে ।

- মাধৱ !
- ও
- তই প্ৰথম হৈ পাছ কৰিবিটো ?
- কৰিবিটো লাগেই, ভগৱানৰ ইচ্ছা লাগিব ।
- তই প্ৰথম হ'বই লাগিব । তাৰ পিছত তই B. A পঢ়োতে
অসমীয়াত অনাৰ্জলৈ পঢ়িব লাগিব ।
- পঢ়িম সোণজৰ্মী তয়ো কিন্ত পঢ়ি ধাৰিব লাগিব । এতিয়া তই
সক হৈ থকা নাই সকলো কথা তই বুজি উঠিছ গতিকে ককা-
দেউতাই ক'লে বুলিয়েই তই সকলো কথা মানি লবিনে ?

—মানি মনও মাধৱ। মই তোলৈ বাট চাম— সদায়ে বাট চাই
আকিম। এদিন তই মোৰ হৈ ওচৰলৈ আহিবি নহয় জানো ?
---থেঁ পাগজী। তোৰ নহৈ মই কাৰ হৈ যাম ? বাক উঠ মই
গাথীৰৰ পইচা দিবলৈ ঘাৰ লাগো। বল আক্ষাৰ হৈ আহিছে।

সিঁহত গৰাটোৰ পৰা উঠিল। দূৰত সূর্য অস্ত গ'ল।
হৃথনৈৰ পানীয়ে কজলা বৰণ ধৰিলৈ। সিঁহতে গোৱৰ আলিয়েদি
লাইত্ৰেবীৰ কালে খোজ ললে। এজিয়া তই কি কৰিবি বহুত
সময় পাবি নহয়।

—ভাবিছো বাভাসকলৰ গীত-ৰাত কৃষি সংস্কৃতি উজ্জ্বাৰ কামত
লাগো নেকি ?

—বৰ ভাল হ'ব মাধৱ। আমাৰ গীত-মাতবোৰ বৰ্ণমানে হৈৰান
ঘাৰৰ উপকৰণ হৈছে।

—ঞ মনি, আমিয়ে সেই গীত-মাত উজ্জাৰ কৰিব লাগিব। সিঁহত
গৈ লাইত্ৰেবী পালেগৈ, অনিয়ে মাধৱলৈ চাই ক'লৈ তই থা।
মই শিপিনী সংঘলৈ যাওঁ। মান শিপিনী সংঘলৈ গুছি গ'ল। মাধৱে
নিৰৱ, নিষ্ঠক আলিয়েদি আগবাটিন। শান্ত নিৰিবিলি সজ্জিয়া।
সময়থিনি মাধৱ বৰ আপোন যেন লাগিন। আজি তাৰ
মনলৈ ভাৰ হ'ল তাৰ জীৱনত আজ যেন সি এক নতুনৰ সন্তোষ
পাইছে ইমান দিন সি কিন্ত এনে এটা আপোন মুহূৰ্ত পাব বুলি
ভৰা নাছিল। সি ভাবিলে প্ৰেম আৰু ভালপোতা মানুহক লাগেনে
নালাগে। লাগে, প্ৰেম আৰু ভালপোতা নহলে মানুহ জীয়াই
নাথাকে। তাৰ যেন আজিহে উপলক্ষি হৈছে— ম.ন তাৰ প্ৰেয়সী
তাৰ অনুপ্ৰেণা তাৰ অনুভৱ তাৰ সৰ্বস্ব।

মদনৰ কথা আৰু কামৰ ওপৰত মহাজনৰ খং শীৰ্ষবিন্দু
পালেগৈ । মহাজনৰ মতে যিকোনো প্ৰকাৰে মদনক কিবা এটা
কৰিবই লাগিব । তাৰ উচ্চতনি পায়েই গাঁৱৰ বাকী ল'ব'বোৰৰ
উদভগ্নালি বাঢ়ি গৈছে— গুঠ চেপিলে গাথীৰ গুলাই, সিঁহতৰ মুখত
বৰ বৰ কথা ৰ এৰিচাদৰখন অনাৰ পিছৰ পৰা মহাজন খড়ে বিষে
থাকিব নোৱাৰা হৈছে । বহুত মাটি ইতিপূৰ্বে মহাজনৰ হাতৰ
পৰা ল'বাইতে একৱাই আনিছে । জোৰ কৰি তেওঁ মাটিত ফল-
মূলৰ বাগিছা, শিপিনী সংঘ, স্তুলখন নিৰ্মাণ কৰিছে । ইমান আৰু
সহ্য কৰিব নোৱাৰি যিকোনো প্ৰকাৰে মদনক ঠাণ্ডা কৰিব
পাৰিলেই সকলো ঠাণ্ডা হৈ যাব । বহুল বাৰন্দাখনত পাইচাৰি
কৰি কৰি নহাজনে চিন্তাক্লিষ্টভাৱে ঘূৰি ফুৰিবলৈ ধৰিলে । মহাজনৰ
অৱস্থা দেখি গুচ্ছতে জেউৰা জোড়ালী থকা চেনীৰামে স্থানে—
দেউতাৰ আজি কিবা কথাত খং উঠিল হ'বলা ?

— চেনীৰাম ! তয়ে কচোৱ বাক মই জানো গাঁওখনক সহায় কৰা
নাছিলো । লাগ বুলিলে টকাটো, শিকিটো কৃপ এশ ময়ে নিদিলোহৈতেন
যদি তহিতৰ গাঁওখন ব'লহৈতেন নে ?

— ঠিক কৈছে দেউতা অকল আপুনিয়েইনে ? আপোনাৰ দেউতাকেও
গাঁওখনক বম সহায় কৰিছিলনে । নহলে গাঁওখনেই নৰলহৈতেন । বন্ধুকত
ললেওটো আপুনি বাখিছে, সেইবোৰ আমাৰ গাঁৱৰ বাইজে পাহিবলে ।

দেউতা আজিৰ মুগটোৱেই ই'ল উপকাৰীক অজগৱে খোৱা যুগ ।
চিষ্টা নকৰিব সকলো ঠিক হৈ যাব ।

— নহয় চেনীৰাম এনেৱে ঠিক হৈ নাথায় ঠিক কৰিব লাগিব ।
— ঠিক কৰিব লাগিব ? চেনীৰামে হাতৰ জেওৰাডাল জোড়ালিবলৈ
এবি মহাজনলৈ চালে ।

— অঁ চেনীৰাম তইহে পাৰিবি !

— কেমেকৈ দেউতা ?

— টকণ দিয়, টকং । টকা পালে তোৰ কথা আৰু কোনে
নামানিব ?

— নহয় দেউতা, সেই মথা ল'বা ধাঘৰ আগতেল খোৱা, সিঁতক
মই টকা ঘাচিব লাগিলে মোকে কাটিব ।

— ধ হে'ৰ চেনীৰাম, টকাৰ লোভ কাৰ নাই ? এনে লোক পৃথিবীজ
আছেনে ? যি মিছা কাকি নিদিয়ে, টকাৰ লোভ নকৰে ? হেৰে
তই জাননে নাজান মুৰ্খিষ্টিবেও এসময়ত মিছা কথা কৈছিল ।
অশ্বথমা হত কিন্তু ইতি গজ । মহাজনে কথায়াৰ কৈ খেকধেকাই হাহি
মাৰি, মূগটোত বাহি তালৈ চালে — চাওঁ ধ্পাত এচিলিম লগাই
আনগৈ যা — তেহে কথাত পাগ উঠিব । চেনীৰাম তৎক্ষণাত ধ্বনি
লগাই মহাজনৰ শুচৰতে আধে-বেধে বহিলহি । টকাৰ নামটোৱে
তাৰ ম্ৰটো ইতিপূৰ্বে অচল্লাই কৰিছিল । মহাজনে শুঠৰ চেণ্ট
নলিচাডাল লগাই ছপিবলৈ ধৰিলে, আৰু শুবলুবিটোত লগে লগে
ভোৰ ভোৰ কৰি কিবা শক এটাই মহাজনৰ মনটো গোলাপী কৰি
পেলালে । চেনীৰাম আৰু অকমান শুচৰ চাপি গৈ ক'লে —
মহাজন দেউতা ! মই এটা চেষ্টা কৰি চাব পাৰো । আপুনি
ঠিকেই কৈছে ইমান বাঢ়িবলৈ দিব নোৱাৰি ।

— ওঁ । মহাজনে গহীন কৈ হাহি মাৰি নলিচাডাল মুখৰ পৰা
উলিয়াই চেনীৰামলৈ চালে ।

—তই তেনেহলে পারিবি ।

—পারিম দেউতা পারিম । গচ্ছপুলিবোৰ উঠিছেহে কাটি তহিলং
কৰিবলৈ কিমানপৰ লাগে । আক মহিলা সংগঠনৰ সমবায়
অমুস্থানটো !

— অমুস্থানটো কি কৰিবি ।

— কিয় দেউতা জুই লগাই দিম !

— শ্রীরিষ্ণু শ্রীরিষ্ণু— এনে কাম নকৰিবি ।

— পাপ হ'ব বুজিলি । গচ্ছ পুলিয়ে কি জগৰ লগাইছে— আক
তাতশাল কিথনে কি কৰিছেনো ? কৰিছে মদনেহে । সির্হিতকহে
শেষ কৰিব লাগে, নহ'লে আকো গচ পুলি কৰ আকো সমবায়ৰ
কাৰণে ঘৰ বনাব ।

— তেনেহলে দেউতা ?

— ভাবিব লাগিব ! ভাবিব লাগিব ! চিঞ্চা কৰিব লাগিব, মদনৰ,
বিঃক্ষে পার্টি তৈয়াৰ কৰিব লাগিব, কিন্তু বৰ গোপনে, চেনীৰাম
বৰ গোপনে ।

— হয় দেউতা বৰ গোপনে ।

— অথমতে তই তাক বেয়াপোৱা, মানে মদনক বেয়া পোৱা ল'বা
এটা বিচাৰ ।

— আছে নহয় দেউতা আছে । আৰামৰ চুবুৰীৰ পানীৰাম, তাক
বোলে মদনে কামলৈ নোয়োৱাৰ কাৰণে বৰ খং কৰিছে । সিৱ
মদনৰ নিচিনাই খামিদাঠ কিন্তু বৰ এলাহ । ঘৰতে বহি বহি
খাৰলৈ লাগে গতিকে দেউতা তাক মই বলে পারিম ।

— বাক তই আজিয়েই তাক একো নকৰি । অলপ দিন তাৰ
মতি গতি চাই লও— তাৰ পিছত বুজিলি ।

— বুজিলো দেউতা ।

— কি বুজিলি ?

— लाहे लाहे । सकलो काम लाहे लाहे करिब लागे ।

महाजने हाहि मारि क'ले— वाक या काम करगै याओते आयेवक कै चाउल आक कि लागे लै याबि ।

महाजने चेनौवामक ओचबर पर्वा पाठियाइ दि आलिंटटौले ओलाइ गल, देखिले मानुहबोर थर खेदाकै याब लागिछे । महाजने एजनक सुधिले कलैनो धापलि मेलिछा ?

— अं नाजाने हवला आजि आमार गारत मदनहिते मिटिं पाहिचे । आमि ढालैके याणे । बहुत बाईज आहिचे महाजन । बहुत बाईज आहिचे ।

महाजने भाविले एष्ट॑ स्मर्योगते मितिङ्गले योराइ भाल, चुकते थाकि बुकुते कामोर मारिबलै यिमान सुविधा आनफाले सिमान सुविधा नाहि । महाजने थर-धरैकै आहि चोला चूबीया पिञ्जिले मिटिङ्गले ओलाइ ग'ल । महाजने मिटिंवर थलि पाहि देखिले गारव सकलो मानुह आहिचे आक आन आन गारव पर्वाण मानुह आहिचे । गारत एनेधरणव मिटिं आगते होरा नाहि । मदने सकलो ठिक थाक करि व्यस्त है परिहे, तार याजते महाजनक देथि मदने तेथेतक नाति आनि बाईजव लगते बहिबलै दिले । मदने मनते भाविले मायुहव अशुद्ध मन शुद्ध हवलै किछुमान आहिला नागे । आजि यदि छात्रनेतासकलर भाषण शुनि महाजनव ठेक गंशी भितवत थका मनटो किजानिवा वहल पर्थवलै ओलाइ आहिव थोजेइ । इतिपूर्वे छात्रनेता एजने बक्त्र.उं दिवलै आवस्त करिहेइ । छात्रनेताजन बहिल, तार पिछत यिजने कर्हलै उठिल महाजने चिनि पाले मेहिटोरेइ सरस्वतीव ल'वा माधव-यिटोलवाक पड़ावलै सरस्वतीये एरिचादर दक्षकृत दिहिल— यिथन एरिचादरवर पर्वा सि एदिन अथवानित ४हिल । महाजनव थं उठिलैও उठि याब नोराबिले माधरेनो कि कथा कय शुनिबलै मन ग'ल ।

মাধৱে আবস্থা করিলে— বৃহস্পতি মঙ্গোলীয়া গোষ্ঠীর অস্তভুক্ত
আমি বাভা জনজাতি। যদিও পশ্চিম গবেষক সকলে ঐতিহাসিক-
বাজনৈতিক দিশত বাভা সকলক স্বীকৃতি দিছে তথাপিও ভাষা সাহিত্য
কলা-সংস্কৃতির দিশত প্রচারের অভাবের আমি পিছ পরি আছো।
আমাৰ নিজা ভাষা আছে, সাহিত্য আছে, অকল অসমতে নহয়
মেঘালয়, পশ্চিমবঙ্গ, নেপাল, ভুটান আৰু বাংলাদেশৰ কিছু
অঞ্চলত বাভা ভাষাৰ প্ৰচলন আছে। কিন্তু আজি আমি এই
ভাষাটোক আচল কৃপ দিব পৰা নাই। ব্যাকবণ্ড দিশটো যদি
আমি লক্ষ্য কৰিলোহেতেন তেনেহলে ভাষাটো চহকী কৰিব পাৰিলো
হেতেন। আজি বাভাসকলৰ অৰ্থনৈতিক অৱস্থা শোচনীয়। আৰ্থিক
অঙ্গোহৈ বাভাসকলক প্ৰগতিৰ পথৰ পৰা আতৰাই বাঁখছে।
আজি বাভাসকলৰ মাজত উদ্যোগপতি ব্যৱসায়ী আৰু বৃক্ষজীৱিৰ
অভাৱ। যি বাভাজাতি এসময়ত অসমৰ ভূমিপুত্ৰ আছিল আজি
সেই সকল ভূমিহীন কৃষক। ইয়াৰ কাৰণ হ'ল কৰ্মবিমুখিতা।
আমি এলেছৱা হলো টকা পালেই আমি নিজৰ খেতিমাটিকনো
উদ্যোগপতিক বেছি দিও ফলত আমি নিজে দেউলীয়া হৈছো।
আমি নিজে আমাৰ কৰ্মভূমি তৈয়াৰ কৰিবলৈ চেষ্টা কৰিব লাগিব।

সভা ভঙ্গাৰ পাছত মাধৱ লাহে লাহে ঘৰলৈ আছিল।
মহাজনো ঘৰলৈ গ'ল। ঘৰ পাই মহাজনে গাৰ চাদৰখন বাৰা-
ল্লাত থকা দাঙ্দাললৈ দলি ম'বি দি আৰামি চকিৰ্ণত বহি
চেনীৰামক মাতিলো— অ' চেনীৰাম এইফালে আহ।

—চেনীৰাম লৌৰি গৈ মহাজনৰ গুচৰ পালেগৈ, কৰ পৰা আছিল
দেউতা একেবাৰে আমি জামি ?

—কিয় কৰই নোৱাৰ মদনহিতে একেবাৰে ডাঙৰ মিটিং পাতিছে
নহয় !

—হয় হবলা ! কালি ৰাতি ল'ৰাবিলাকে মানুহ মাতি ফুৰিছিল।

—তই দেখোন নগলি ।

—এই দেউতা যই সেইবোৰ কি বুজো আপুনিয়েই মোৰ সকলো ।

—হো ! আজি মদনে চৰকাৰকেৱা গালি পাৰিছে । দেশৰ কাৰণে
বোলে চৰকাৰে একেৱা কৰা নাই ।

—দেউতা চৰকাৰক লগাই দিলেই দেখোন লেঠা ঘৰে ।

—হব হব চেনীৰাম মোক অপমান কৰি ক'ত সাৰিব । তাক মই
বঙাষৰৰ ভাত খুঁড়াইছে এৰিম ।

—হয় দেউতা মই আছো নহয় আপুনি চিন্তা নকৰিব ।

—বাক যা, ধপাত এচিলিম আনঁগৈ ।

চেনীৰাম ধপাত আনিবলৈ গ'ল— মহাজনে চকিৰ্ণনত হাউলি
দি চকুছাল শুনি দিলৈ ।

৪০

বাতিপুৱাই মদন কামলৈ ওলাই গ'ল । আজি কালি মদনৰ
ৰবলৈ সহয় নাই । গাঁৱত কাম, পথাৰত কাম, বাস্তাত কাম,
মধুউৰিত কাম, কামেই কাম । সি উলাহতে গাই গ'ল— জনবায়
অ'— চাঙৰা অ'— প্রাঞ্জলোটা ! আকায় বাঢ়ওৰণি, চিডি কিৰিয়ানি
নেমেন কাফায় বিবিটা !! চিডি বাদাং প্রাঞ্জলোটা,
চোঙি বাদাং প্রাঞ্জলোটা দগো দগো মাঘান বিবা,
বানে খাৰে তা-টং, দিংম দাকায়ান বিবাচোং,
চিডি কাননি চি তোৱা !! তা-কিবি, তা-কিবি,

চিং নাৰঙ মাজৰি, চাৰান চাৰান বেঞ্চেটা দদাৰ
বজা চিখুচা, তৰাৰাণী চিখুচা, চিং কিৰিলান লাগিছা !!

(হৃষিৰ পৰা আমাক বিড়িয়াই মাঝতে, যুজৰ আহৰণ
কৰিছে । বজা দদান বাণীতৰা মৰিলেও সিইতৰ আস্থাই আমাক
সাহস যোগাব । ভয় নকৰিবা আমাৰ দেশ আমাৰ গাঁও আমি
বাখিম । আহা আমি সকলোৱে যুজৰ আহৰণত সঁহাবি জনাও) ।
সি গীতটো চিঞ্চিৰি গাই যাঁওতেই তাৰ লগত কামলৈ অহা ল'বা-
ৰোৰ লগ লাগিল আৰু গীত গাই গাই নদীৰ পাৰ পালেগৈ ।
নদীৰ পানী বাব হৈছে, খোজ কাঢ়ি সিইত পাৰ হ'ল ।
পাৰ পাই শস্ত্ৰবামে লগাই দিলে— আহ ঔ আহ ওলাই আহ—
আজি সময় আহিছে, আজি শস্ত্ৰ বাজিছে ॥
—সিইতে গীত গাই গাই নতুন কামৰ থলি পালেগৈ । তিনিমাইল
বাট কেনেকৈ আহিল সিইতে ক'নই নোৱাবিলে ।

মদনে পাৰ চোলাটো খুলি কলে— বুজিছ বন্ধুইত কাম
কৰিবলৈ উদ্যম লাগে । চেষ্টা নকৰিলে কোনেও তোমালোকৰ আগত
কাম আগবঢ়াই নিদিয়েছি । সি হাততে কোৰ আৰু বেলচাপাত লৈ
বাকী ল'বাবিলাকলৈ চালে আমাৰ আৰু বহুত কাম আছে
বন্ধুইত । সেইকাৰ আমি বুম্হাৰ দৰে কৰি যাব লাগিব । সেয়ে
চ'ব আমাৰ বিপুৰ :

শস্ত্ৰবামে চিঞ্চিৰিলে— ত্ৰি মদন আমাৰ বজা হোৱাৰ আশা
নাই । আমাৰ চাঞ্চায়মাৰীয়ে তৌখাৰ দৰে দৃঢ়তাৰে দদানৰ বুৰঞ্জী
বিলাই জাতীয় বীৰৰ কাৰণে অপেক্ষা কৰি আছে । তেওঁৰ প্ৰেৰণাই
আজি আমাক আগবঢ়াই লৈ যাব ।

“গাঁৱৰ ল'বা গাঁৱে গাঁৱে বন্তী জলাই যাঁও আমি, গাঁৱৰ
ল'বা”— ৰাতা ল'বাবিলাকে গীত গাই গাই আলিৰ কামত লাগি
গ'ল । মদনৰ মন গা ফৰকাল লাগিল । সভা হোৱা দিনৰে পৰা

গাঁওথনত এক নতুন সজাগতা আছিছে : সকলোরে নতুন প্রাণ, নতুন উৎসাহ, নতুন উদ্দিপনাবে কাম করিছে । তাব মনতো ভবি গঁল । হাতত বেলচাথন লৈ সি ভাবত ঘঢ় হ'ল । ফাণুন মাহব বতাহ জাকে তালৈ যেন কঢ়িয়াই আনিলে চতিয়না ফুলৰ মৃত্যু সুরাস । তাব মৰমৰ গাঁওথনৰ কাৰণে সি সবলো কৰিব । সি একো নিবিছাবে, সি মাত্ৰ বিচাৰে গাঁওথনৰ উন্নতি, নিজৰ আতিৰ উন্নতি, দেশৰ উন্নতি । সংহীয়া প্রচেটোৰে সি সেই কামত আনুৱাই যাব । সেইথনেই তাব গাঁও, যিথন আজিও অহেমিত আজিও তাত ডাক্তৰখানা নাই, স্কুল নাই । কিন্তু শীতৰ সেমেকা পথাৰত সৰিয়ছ তলিৰ হালধীয়া বং আছে : সুৱাসৰ অপূৰ্ব সমাহাৰ আছে । গাঁৱৰ জাৰণী দৰাত কেতেকীৰ বং মনোমোহা সুৱাস আছে । কুলি, মইমা বুলবুলি, ভাটৌ তিৱঁৰ বৰষীয় কলকলনি আছে । বনৰীয়া ফুলৰ বুকুত ভোমোৰাখ গুঞ্জণ আছে — সিইতৰ প্রাণৰ ছন্দনৈৰ বুকুত সিইতৰ কাৰণে সাচতৌয়া গোপন মেহ আছে, আৰু এইথন গাঁওতে চকুপানী টুক-টুকি সিইতক ডাঙৰ কৰা তাব মাক আছে । সি যেন আজি তাব মাজে দয়েই অজস্র অসহায় মাত্ৰক দেখিবলৈ পাইছে ।

প্ৰকৃতৰ কোমল এই সঁচতিয়া অনুপ্ৰেৰণাৰে সি জীৱনটো উপলক্ষি কৰিব নোৱাৰিবনে ? নোৱাৰিবনে অসহায় মাত্ৰ দুখ মোচন কৰিব ? সি পাৰিবই লাগিব । যদনে উপৰলৈ চালে, সূৰ্যাৰ অথগু প্ৰতাপে তাৰ দৃষ্টিত যেন এক নতুন শক্তিৰ প্ৰদান কৰিছে তাৰ এনে জাগিল ।

★ ★ ★

সময়বেংব খবগতিবে আগবাটিল । পৰীক্ষা দিয়াৰ পিছতে
গাথীৰ ব্যৱসায় মাধৰে চন্দলিব পৰা হ'ল । মদনৰ আজি কালি
কাম বাঢ়ি গ'ল । সময় নোহোও হ'ল । তাৰ আআৰ গভীৰ নিৰ্মল-
তাত জাপি উঠিল জাতিক উদ্বৃক কৰা আটাইতকৈ উচ্চতৰ কামনা ।
নিজৰ ওপৰ্যা মাটিত ঠিয়ই মাটিবেই বস চুহি ওপৰৰ আকাশৰ
নিৰ্মল বায়ুৰ স্পৰ্শৰে সি নিজেই বিশৰণ দৰ্শন কৰিবলৈ চেষ্টা
কৰিলে । সি চিন্তা কৰিলে অসমীয়া কৃষ্ণ-স্কৃতি অসমীয়াৰ মনৰ
মাজেদিয়েই প্ৰাতিফলিত হ'ব লাগিব । মদনে চিন্তা কৰি কৰি
আগফালৰ চোতালখনতে অহা যোৱা কৰিলে । মাইনাও আজি
কালি ডাঙৰ হৈছে । সি আজি কালি নিজেই হাত পুখুৰীত হৈ
আহিব পাৰে, ছাগলীলৈ গছৰ পাত আনিব পাৰে । মাকে মদনলৈ
চাই ক'লে — আজি হবলা কামলৈ নায়াৰ ?

— যাৰ লাগিব । কাম প্ৰায় শেষ হৈ আহিছে আন এটা কামৰ
কাৰণেহে আজি টাউনলৈ যাম বুলি ভাবিছো । শুনিছো সেইটো
কাম বোলে আমাক মিদিয়ে ।

— কিয় ?

— টকা লাগে ।

— টকা ?

— টকা সেই কাৰণে আজি মই টাউনলৈ যাম ।

- তই অফিচিয়েল গৈ কাজিয়া কবিবি মেকি ?
—দৰকাৰ হ'লে কবিৰ লাগিব। ইমান দিন মুখেৰে নমতা কাৰণেই
আমাৰ আজি এই অৱস্থা। নিজৰ ন্যায়া প্ৰাপ্যৰ কাৰণে মাত
মাতিব পাৰিব লাগিব মাই।

সৰস্বতীয় তাৰ মুখলৈ চালে। এখন নিভৌক মুখ। এক
বলিষ্ঠ দেহা অংশৰে তাইৰ সমুখত যেন বৈ আছে জাতিক উদ্ধাৰ
কৰাৰ এক নতুন প্ৰস্তুতি। তাৰ কথাবোৰ থৰ হৈ শুনি সৰস্বতী
সোমাই গ'ল আৰু তাৰ কাৰণে খোৱাৰ ঘোগাৰ কৰিলে কাৰণ
সি ওলাই গ'লে আৰু দিনটোলৈ নাহে। মদনে মাকক চিৰে
মাৰি ক'লে— চাও মাই মোৰ গামোচাখন দে যই নদীত গা ধূই
আহো। মাকে লৰা-লৰিকৈ তাক ডিতৰৰ পৰা গামোচাখন আনি
দিলেহি। সি গামোচাখন হাওত ল'লে আৰু নদীৰ ফালে আগ-
বাঢ়িল। সি বাটে বাটে গাই গ'ল।

সি গৈ নদীৰ কাৰ পালেগৈ। ফাণুন মাহ। উষ্টাল
বতাহৰ সমীৰণ বুকুত লৈ আজিৰ ছুধনৈ যেন শীণাঙ্গী হৈ পৰিছে।
নদীৰ বহল বুকুত ফাণুনৰ মলয়া, দূৰৰ প্ৰ আকাশত বেলিৰ
উজ্জল পোহৰত বন বিৰিখত চৰাইৰ কোমল মাত। সি মনতে
ভাবিলে, “আই মেলিদে তোৰ বং সনা ছথনি হাত। সেই হাতৰ
পৰশেৰে যই আগবাটো ছৰশিৰ জয়াল বাট ॥”

সি আপোন মনেৰে গা ধূলে। ছধনৈৰ পানীৰ শীতল পৰ-
শেৰে তাৰ দেহ মন শীতল কৰি তুলিলে। সি পাৰলৈ উঠিল
আৰু তিতা গামোচাখন সলাই ল'লে। সি নতুন বেলিটোলৈ চাই
ভাবিলে আজি সি নতুন কামটো পাবই লাগিব। সিইতৰ নিচিনা
ছথীয়া গবীবসকলে যদি কাৰ নাপায় পাব কোনে ? যদি
নিদিয়ে তেনেহলে সিইতৰ জাতি খংস কৰাৰ বিৰোধী ষড়যন্ত্ৰক সিইতে
সমূহীয়াভাৱে খংস কৰিব লাগিব। তাৰ গাতো হঠাতে গৰম উঠি

গ'ল । সি ভাবিলে অসমীয়া জাতিব মাজত যদি সক বৰ সকলো
জাতিব মাজব এক্য আৰু সমষ্টয় পঢ়ি মুঠে, তেনেহলে অসমীয়াই
নিজৰ প্ৰাপ্যব পৰা বপ্তুল হ'ব । সি কোনফালেনি আহি ঘৰ
পালেহি বুজিবই নোৱাৰিলে । সি অহা গম পায়েই মাকে তাক
মজিয়াতে গৰম ভাতকিটা সজাটি দিলে— ধোৱা ওলাই থকা ভাত
কিটাৰ কাৰতে আলুটো পিটিকি লৈ আঙুলিবে ভাতকিটা বহলাই
লৈ মদনে তললৈ মুখ কৰি ভাত খাবলৈ আৰম্ভ কৰিলে । নাকে
ওচৰতে বহি তালৈ চাই ক'লে— দোকানখনৰ মুখচটো চাৰ লগীয়া
হৈছে নহ'লে আকো পানী পৰিব । ভাত এগৰাহ মুখলৈ নি মদনে
ক'লে— তই চিন্তা নকৰিবি সেইটো এবেলাৰ কাম । পিছে ককাইৰ
বিজাঞ্চ ওলাব বোসে ?

— উঁ কালিঙ্গে বা পৰহিলৈ ওলাব ।

— তাৰ পিছত, সি কি চিন্তা কৰিছে ?

— তই নোসোধ কিয় ?

— মই কিয় সুধিব লাগিছে ? তই ভাক কৰি পঢ়াৰ চিন্তা কথক ।
গাথীৰব ব্যৱসায় মই চন্দালিম । একে উশাহতে ভাতকিটা নাকে
মুখে গুজি সি ঠিয় হ'ল, আৰু মাকক ক'লে—

— মই অহা দেৰি হ'ব পাৰে, তই আকো চিন্তা নকৰিবি । মই
কাৰো লগত কাজিয়া নকৰো দে ।

কথাকিটা কৈয়েই মদন ওলাই গ'ল । সি যোৱাৰ ফালে
মাকে চাই থাকি ভাবিলে— নাৰী শক্তি জাগৰণ হ'ব লাগিব ।
এবা মদনে ঠিকেই কৈছে অন্যায়ৰ বিকক্ষে আজি নাৰী জাতিয়ে
মাত মাতিব লাগিব

মাধৱ ভিতৰৰ পৰা ওলাই আহি মাকক হাহি মাৰি সুধিলে
মদনে কি কৈ গ'ল অ' মাই !

— অন্যায়ৰ বিকক্ষে নাৰী শক্তি জাগৰণ হ'ব লাগিব !

মাধৰে মাকলৈ চাই ক'লে - তুমি দেখিছো এক মুক্তি
সেনানীৰ জন্ম দিলা ।

মাকে ভো লাগি তাৰ মুখলৈ চালে - অ' মাই মুক্তি
সেনানী । অসমে সকলো দিশতে যাতে আগবাঢ়ি থাৰ নোৱাৰে
তাৰ বাবে অসম বিৰোধী চক্ৰৰ ঘড়ণ্যহুই এক বৃহৎ আচন্তাৰ
কৰিবলৈ লৈতে । অসমীয়া জাতিক চিৰদিনৰ কাৰণে ধৰ্মসৈৱ
যোৱাৰ যি পৰিবলনা কৰিছে, সেই পৰিবলনা সম্মে বিনাশ কৰিবলৈ
তোমাৰ পুত্ৰ অদনৰ দৰে আৰু সহশ্র পুত্ৰ শুল্কাৰ লাগিব ।

- হয় ? মাকে উছন চকু অৰু ধূখত হাঁহিব বিৰিঙ্গণৰে মাধৰক
মুধিলে

- হয় মাই হয় । আমাৰ পৰম গুৰু বিশ্ববাভাই কি সেৰি বৈ
গৈছে জন -

“অহৰহ জলে হৃদয়ত দুখৰ অগণি
পুৰে দৃঢ়ীৰ পেটৰ লধোনত ভোকৰে পোৰণি
ছিড়ি ছিড়ি শত যুগৰ শিকলি বাক্ষনি
ৰণ দৃন্দৃষ্টি বজাই যা-- যা আগুৱাই আগুৱা ॥”

সৰৰ্বতীৰ দুচক্ষুত পানীৰে উপচি পৰিল । মাধৰে মাকলৈ
চাই ক'লে - মাই তোমাৰ দুচকুৰ পানীতেই এই মুক্তিৰ শতদল
ফুলিব লাগিব ।

মাকে হঠাতে কিদ্বা এটা বুজি পালে আৰু ওচৰতে বৈ
থকা মাইনাক সারাটি ধৰি উচুপি উঠিল ।

ମାଧରେ ନଦୀଟିଲେ ଗୈ ଦେଖିଲେ ନଦୀର ଗଡ଼ାତ ମନି ଅକଳେ ଆମନ୍-
ଜିମନକେ ବହି ଆଛେ । ତାଇ ହୟତୋ ସି ଅହାକେ ବାଟ ଚାଇ ଆଛିଲ ।

— ମନି ?

— ମନିଯେ ମାଧରକ ଦେଖି ମୁଖସନ ଘୁର୍ବାଇ ଦିଲେ ।

-- କି ହ'ଲ ମୁନି ମନ ମାରି ବହି ଆଛ ଦେଖୋନ । ମନି ଅ' ମନି,
କି ହ'ଲ ତୋର ? ନକର କିଯ ?

— ମନିଯେ କାନ୍ଦି କାନ୍ଦି କଲେ, କକାଟ କୈଛେ କୋନୋବୀ ବୋଲେ ମାନୁହ
ଏଟାଇ ମୋକ ଥୁର୍ଜିବଲେ ଆଛିଛେ ।

— କୋନ ମାନୁହ ମନି ?

— ଦାମବାବ ବୋଲେ ।

— କି କବେ ?

— ନାଜାନୋ ।

— କି ନାମ ?

— ନାଜାନୋ ।

— ତାଇ ସବି ଏକୋ ନାଜାନଇ ତେବେହଲେ ଥୁର୍ଜିବଲେ ଆହୋତେହେ ସାଧିନେ !
ତାଇ କିବା ଚିରିଆଥାନାବ ହରିଣୀ ନେକି ?

— ତାଇ ଠିକେଇ କୈଛ ମାଧର ଆମି ଚିରିଆଥାମାରହେ ଜଞ୍ଜ, ଆମାବ ମିଜା
ଏକୋ ଶତାମତ ନାହି ।

— ଧେ, ବେଡି ବର୍ତ୍ତମାମ ସୁଗତ ଏଇଟୋ ହ'ବ ମୋରାବେ । ତାତେ ତାହେ

এজনী শিক্ষিতা হোৱালী ।

—ককাই কৈছে—ককা মৰিলে মোৰ কি অহংকাৰ হ'ব ?
—ঁ সেইটো কখনো ! আমি আছো নহয় । মা আছে, মদন, মাইনা
আছে আৰু কিছু ভয়, যইটো আছোৱেই সি মহমতে মনিব
কাষলৈ চাপি গ'ল আৰু তাইৰ চুলি কিদালত হাত কূবাই দিলে ।
তাই তাৰ কোলাতে মূৰটো ধৈ উচুপি উঠিল ।

মাথৰে কি কৰিব কি নকৰিব একোঁ ঠিবাং কৰিব নোৱাৰি
নদীৰ পানীলৈ ধৰ হৈ চাই ধাকিল । খন্তেক পিছতে সি মনিব
মূৰটো ডাঙি ধৰি ক'লে—ভৱ নকৰিবি তোৰ মনৰ বাঞ্ছা হৃথনৈৰে
পূৰ্ণ কৰিব । এতিয়া তই ইাহি দেচোন ! সি মনিব টুটুবিটোত
ধৰি ইাহি মাৰি সুধিলে । হৃথনৈ আমাৰ আই নহয়জানো ? মনিয়ে
এইবাৰ ইাহি দিলে । মাথৰে উপলক্ষি কৰিলে বিজনে কালি কালি
ইাহিব পাৰে তেওঁৰ জীৱনলৈ সততে পূৰ্ণতা আছে ।

মাথৰে মনিলৈ চাই ক'লে—তই এইবোৰ বাদ দেচোন
পিচত মই বাক ককাক কম । পিছে মোৰ যে বিজান্ট ওলাৰ
তই গম পাইছনে নাই ?

—কেতিয়া ওলাৰ মাথৰ ?

—আজি কালিৰ ভিতৰতে ওলাৰ । মোৰ হলে মদটো ভাল লগা
নাই, ভাল বিজান্ট কৰিব নোৱাৰিলে কি হ'ব বাক মনি ?

—কিম্ব ভাল বিজান্ট কৰিব নোৱাৰিবি তই আকো প্ৰথম হৰি ।

—ধৈ পাগলি হায়াৰ চেকেতাবি পৰীক্ষাত প্ৰথম হোৱা খেমালি
পাইছ ?

—ইস্ত তই ক'লেই হ'বলে আমি কিমা নাজানো মেকি ? তাতে
বৰষাৱে আৰু মদনে তোৰ কাৰণে কিমান বে কৰিছে ?

—হয় দে, মদনে যে এইবোৰ কি কৰিছে মই হলে একোঁ বুজা নাই ?

—বুজা নাই ? কিম্ব বুজা নাই—গাঁৱত কৰো বুলিলৈ বহুত কাল

আচে । সি তাকেহে কৰিছে— কাম কৰো বুলিলে নিজেই উলিয়াই
লব পাৰি বুজিলি মাধৱ ? সি গাঞ্চনৰ সকলো নিবৰুণা ল'বাকে
কেনেকৈ কামলৈ অমুঞ্চাণিত কৰিছে দেখিছ নে নাই ?

—দেখিছো মনি দেখিছো— সেইহে মোৰ মনটো ভাল লগা নাই—
—কিয় ?

— মহাজনৰ তাৰ ওপৰত চকু পৰিছে !

—কিয় ?

— কিয় তই 'নাজান ? মহাজনে ইমান দিন থাই থকা মাটিবোৰ
এৰি দিব লগা হৈছে ।

— ওঁ দিব লাগিবটো ?

— ওঁ তাতেই মহাজনৰ মদনৰ ওপৰত বোলে বৰ থঃ ।

— তই কেনেকৈ জানিলি,

— গাঁৱৰে ধনীৰামে কৈছে । গতিকে তই তাক সাবধানে থাকিবলৈ
দিবি । দেখা নাই জানো চাৰিওফালে সেনাই বিয়পি পৰিছে । সিইতক
আমাৰ মানুহে বাঁট দেখুৱাই লৈ কুৰিছে আৰু কোনো কোনো ঠাইৰ
বোলে মানুহকো দেখুৱাই ধৰাই দিছে ।

— থ, থ তোৰ আৰু কথা— আমাৰ মদন কিবা সন্ত্বাসবাদীনে
থৰিব যে ?

মাধৱে ইঁহিলৈ । সি ভাবিলৈ মনিৰ আগত কথা কৈ আৰু
লাভ নাই । সি মনিলৈ চাই ক'লে— জান মনি, আজি অসমত
জাতীয় চেতনাৰে সকলো অগোষ্ঠীৰ মাজত ঐক্য সংহতি বক্ষা
কৰাৰ সময় আহিছে । অসমীয়া সমাজখন নানা 'জাতি উপজাতিৰ
সংমিশ্রণত গঢ়ি উঠা বৰ্ণাঙ্গ্য সংস্কৃতিবে পৰিপূৰ্ণ যদিও বৰ্তমান
বাইজে বহু সংঘাটৰ সম্মুখীন হ'ব লগা হৈছে । এই সংস্কৃতৰ পৰা উদ্ধাৰ
পোৱাৰ উপায় কি মাধৱ ?

মাধৱে ইঁহি মাৰি ক'লে— 'উপায় এটাই শান্তিৰ বাতাবৰণ
স্থাপ কৰিব লাগিব । উশুভৰ্তন যুবমানসিকতাই কোনো সমস্যাৰ

সমাধান কৰিব মোৱাৰে । খণ্ডিকে যুৱকসবলক খছিৰ আৰু
শৃঙ্খলিত জৈনধাৰা প্ৰণালী অচূশীলন কৰিবলৈ দৰত পিতৃ-বাচ্ছৱে,
ওচৰ চুবৰীয়াই, তাৰ পিছত শিঙ্কক, বজ্ঞবাক্ষৰ, সকলোৱে চেষ্টা
কৰিব লাগিব । নিবমুৱাৰ ক্ষেত্ৰত চৰকাৰৰ দিক্ষিত গধুৰ, এখন চৰকাৰে
চাৰ লাগে কোনো ক্ষেত্ৰতে যাতে উঠি অহা যুৱকচাম নিবমুৱা হৈ
নাযায় । চৰকাৰে বাজ্যত নানা শিল্প উদ্যোগ হ্বাপন কৰি নিবমুৱা
সমস্যা সমাধান কৰিব পাৰে । বিস্ত এইথিনিতে আৰাম প্ৰত্যেকেই
একোজন সৎ অসমীয়া ১৫ জাতীয় চেতনা জগাই তুলিব পাৰিব
লাগিব । তয়ে কচোন বাক বিভিন্ন সম্প্ৰদায়ৰ বাসভূমি অসম বেনে
ধূনীয়া কেনে আৰুৰ্ধণীয় । বিশাল ধাননি পথাৰ, কেঁচা ধানৰ মন-
বাইজাই কৰা গোৱা, সৰিয়হৰ হৃদয় তৰাই ঘোৱা মনোমোহণ
হালধীয়া সুভাস, উদং চৰ-চাগৰিৰ নওঠা ঘোৱন, পিতানৰ পথা
ভাবি অহা নানা নাম নজনা পথীৰ বলবদ ! লুইতৰ বহল বুকু
এইবোৰ জানো ধৰ্ম হৰলৈ দিব পাৰি মনি, যদি অসমেই নাথাকে
আমি কাৰ লগত থাকিম ? বাৰ লগত কৃষ্ণ সংস্কৃতি কৰিম ।
সেইহে সেইবোৰ প্ৰতি, প্ৰতিজন ২৪কি শ্ৰীকাৰান, নিৰ্ণ্যবান হ'ব
লাগিব । আমাৰ আম্য জীৱন হ'ল সমৃজ্জুল প্ৰেৰণা । আমাৰ
জ্ঞানিটোলৈকে চাচোন কম নতা-গীত আছেনে ? এই জ্ঞানিটোৰ
সুস্কৃতি কোনোৰা দিনা লপ্ত হৈ ঘাৰ জানো ।

—নাযায় মাধৱ নাযায় । কিন্ত তই বাক আমাৰ গীতবোৰ জাননে
নাজান ।

—অ' তই ভাৰিছ মই নাজানো যাক শুন—

গছ কাটং ধূং ধাঃ
মাকুৰী নদীৰ পুৰত,
চকুত লগা ধাক দিম
ধূপধৰীয়া হাটত ॥

मनिरे माधव गीत शुनि हाहित बापबि परिल । माधरे
हाहिले । हाहि हाहि माधरे क'ले तहि भाविहिलि महि एको
बाजानो । ब'ल एकिया द्वर्ले यांत ।

-- x --

४३

सेइदिना संकिया पृथिभडालत ब्रेडिओ लगाले । गारब
ल'बा बृडा सकलो आहि बातबि शुनिवैले बहिल । गाऊँबृडा आहि
क'लेहि माधवहैतव आजि विजाळ्ट ओलाव पाबे भालमध्ये काण पाति
शुनिविहैत ।

सेचाकै माधवहैतव विजाळ्ट ब्रेडिओत घोषणा करिले ।
माधवहैत नाम तिनि नस्वरते शुनि सकलो चिञ्चिंबि उठिल— माधरे
पाह करिहे— पाह करिहे । गाऊँबृडाहि तलका मारि अलप पर
चिष्ठा करि क'ले— डेनेहले माधरे तृतीय श्वान अधिकाव करिले ।
गाऊँबृडा एकेबाबे ठिऱ्ह इ'ल आक ओलाहि गै श्विक चिञ्चिंबि चिञ्चिंबि
क'ले— ई शुनि बेगेते आह, आमाव माधरे तृतीय श्वान पाहि
पाह करिहे ।

—हज्जने गाऊँबृडा कका ।

— नहवैले आक किटो आছे, इमान घचते थाकि वेडिओ शनि-
वैले नाहिले किया ?

— एवा कका घोबेह ठर्डाग्य । वल ऐतिहा सिंहत घवत थवरटो
दिउगै ।

सकलो दले वले माधरहित घव पालेगे । माधर घवते
आहिल । माके दोकानव परा आहि हात मुख खुइचिलहि । घवैले
मामुहबोव अहा देथी सरस्ती आचवित. ह'ल ।

मनिये चिञ्चिक क'ले— माधरे पाह कविहे वरमा । एके-
वाबे असमव भितवते तृतीय छान । माधर भितवव परा उलाहे
आहि आचवित ह'ल, गांडवृता कका ?

— एवा तोव थवरटो वातवित क'ले— असमव भितवते तृतीय
छान अधिकाव कविह बोपाहि ! आमाव ठाईथन उज्जल कविले ।
माधरे आगवाटी आहि गांडवृताव भवित धवि सेऱा कविले ।

— मह आर्णीर्काद दिछो बोपाहि आक उप्रति हउक । सकलो
उगरानवे इच्छा । तेऊं सरस्तीलै चाहि क'ले— सरस्ती, एसमयत
मये ल'बाटो पळावैले हाक दिच्छिलो । तार काबणे वेऱा नापावा ।

— नापांड । किय वेऱा पाम ? आपुनि आमव असहाटो चाहिहे
कैचिल ।

माधरक वेविले सकलोवे आनन्द कविले । माधरे क'ले
— वाक कालिले कागजत उलाव नहय !

— कागजत आको किय नोलाव । आमि निजे शुनिछो । आमाक
किस खुडाव जागिव ? ल'बाबिलाके क'ले ।

— ह'य वाक । कालिले कागजथन चाहि लंड ।

सकलो घवाघवि पळैगे । सरस्तीले उगरानव फटोथनत
हातजोव कवि प्रार्थना कविले, ताहि व इथावे चकुपानी बै. ग'ल ।

माधरे भितवैले सोमाहि आहि माकक तेले असहात देवि

ଆଚବିତ ହ'ଲ ମାଇ ତାଇ କାନ୍ଦିଛ ?

- ନାଇ ନାଇ ମହି କନ୍ଦା ନାଇ । ଆନନ୍ଦ ବାଚା ଆନନ୍ଦ । ଭାବିବ ନୋହାବା ଆନନ୍ଦ ।

ମାଥରେ ମାକକ ସାରଟି ଥବି ଶିଯୋ ହଙ୍କହଙ୍କାଇ କାନ୍ଦି ପେଳାଲେ । ସିଇତକ ଦେଖି ମନିଯୋ ଚକୁପାନୀ ଓଲାଳ । ଝଁଚାକୈଯେ କଷ୍ଟ କରିଲେ ସବୁ ପାଯ । ତାଇ ଲାହେକେ କ'ଲେ— ବବମା ମହି ଯାଉ ।

—ଚାନ୍ଦରବ ଆଚଲେବେ ଚକୁପାନୀ ବଚି ସରସ୍ତ୍ତୀଯେ କ'ଲେ— ବହୁ କଲୈ ଯାଏ । କିବା ଏଟା ଥାଇ ଯା ।

ସରସ୍ତ୍ତୀଯେ ଗାଥୀର ଅକମାନକେ ହୃଦାଗ କବି ଏଭାଗ ମାଧ୍ୟରକ ଆକ ଏଭାଗ ମନିକ ଲିଲେ ଆକ ଲଗତେ ଦୋକାନର ପରା ଅନା ହୁଟା ବିକୁଟ ଲିଲେ । ସିଇତେ ଥାଇ ଥାକୋଡ଼େଇ ଉଥାଟୋ ଥାଇ ମଦନ ଆହି ସୋମାଲହି— ଆଇ କକାଯେ ବୋଲେ ବବ ଭାଲକେ ପାହ କରିଛେ— ଏଇଯା ଚା ମହି ମିଠାଇ ଆନିଛୋ ।

କଥା କୈ କୈ ମଦନେ ଜେଲେପୀର ଟୋପୋଲାଟୋ ଉଲିଯାଇ ମାକବ ହାତତ ଦିଲେ ।

ମାଥରେ ତାଲେ ଚାଇ କ'ଲେ— ଇମାନ ଛଲଶୁଲ କରିଛ କେଲେ— କାଲିଲେ କାଗଜତ ଓଲାବଲେ ଦେଚୋନ ।

ମନିଯେ ମାଧ୍ୟର କଥାର ମୂରତେ କ'ଲେ— ମଦନ କଥାଟୋ ଏକେ- ବାବେ ସାଁଠା । ଗାଣ୍ଡୁଟା କକାଇ ନିଜେ ଶୁଣିଛେ ।

—ଡେନେହଲେ ଆକୋ କିମ୍ବ ମିଛା ହ'ବ । ଥାକ ମିଠାଇ ଥା- କାଲିର କଥା କାଲିଲେ ହ'ବ । ମଦନେ ହାହି ହାହି ଭିଜବଲୈ ଶୁଚି ଗ'ଲ ।

ବବ ଡାଙ୍କର ମାନୁଷ ଏଟାଇ ଯେନ କଥାକିଟା କୈ ଗ'ଲ ମାଧ୍ୟର ଏବେ ଲାଗିଲ ।

● ● ● ବାତିଟୋ ମାଧ୍ୟର ନେଥାଯ ହୁପୁରାଇ ଲାଗିଲ । ସମୟ- ବୋବ ସେବ ନାଥାୟ ହେ ନାଥାୟ ।

ଅରଶେଷତ ପୃଥିବୀ ପୋହର ହ'ଲ । ମାଥରେ ହାତମୁଖ ଧୁଇ କାଗଜ

চাবলৈ চহলৈ বুলি ধাপলি মাৰিলৈ ।

● ● ● কথাটো সচই মাথৰে তৃতীয় ছান অধিকাৰ কৰিছে । খবৰটো গুলোৱাৰ লগে লগে গোটেই চহৰখন আনন্দমুখৰ হৈ পৰিল । শিক্ষকসকলৰ আনন্দত ঠাই নোহোৱা 'ই'ল । 'সকলোৱে গোৰুৰ অনুভৱ কৰিলৈ । সি চাৰসকলৰ ওচৰলৈ গৈ সকলোকে প্ৰণাম কৰিলৈ । চাৰসকলৈ তাক শোণ উৰি আশীৰ্বাদ দিলৈ ।

মাথৰে কলেজৰ পৰা বাহিৰে বাহিৰে গগৈচাৰৰ ঘৰলৈ গ'ল । মালতীয়ে তাক দৰিখয়েই দৌৰ মাৰি আহি সাঁৱাটি ধৰিলৈ আমি সকলোৱে খুউৰ আনন্দ পাইছো । তোমাৰ যে চাৰৰ কি ফুৰ্ণি, হঙ্ক সৈথৰে দয়া কৰিলৈ । এই সদায় সৈথৰৰ ওচৰত প্ৰাৰ্থনা কৰিছো ধাতে তোমাৰ ভাল হয । সৈথৰে যেন কৃপা 'কৰে' । কথা কিটা কৈ মালতীয়ে ভিতৰলৈ চাই চিঞ্জিৰি মাডিলৈ ঐ বঞ্চমা অঁইষ্টত, ককায়েৰ আহিছে । লগে লগে আটাইবেইজনী আহি মা বৎচৰ্বত ঠিয় ই'লহি । মাথৰে তেওঁলোকৰ মুখলৈ চাই সুধিলৈ— পিছে পঢ়া-শুনা কৰিছামে নাই ?

—ভাল কথা সুবিদা বোপাই, ক'ত পঢ়া-শুনা কৰিছে টি, তি, চিৰিয়েল চাঁওড়েই গৈছে । ইইটো মাডিষ্ট নোংৱাৰো সুখটোই ধৰে ; ইফালে তোমাৰ চাৰে কয় — এই বোলে তোৱানীকিঙ্গনী নষ্ট কৰিলো । ইফালে তেখেতে ঘৰমতে পৰি যাই ।

মাথৰে তললৈ মুখ কৰি হাঁহি মাৰি ক'লৈ— হ'ব হ'ব সকলো ঠিক হৈ যাব । এনেতে বঞ্চমাই মাথৰক চাত দিলৈছি । চাহ ধাই উমি মাথৰে ক'লে এই গতিয়া যাউঁছে আই । ঘৰত মায়ে ছাগৈ বাটচাই আছে ।

—ধাক ঘোৱা । ভগৱানে তোমাৰ মঙ্গল কৰক ।

সি ঘৰলৈ বুলি ঝনাই আহিল । ধাটত আহাঁতে সি ভাৰি প'ল— মনিব ছাগৈ কিমান আনন্দ ! সেই 'আনন্দ ছাগৈ তাই

ଅକାଶ କବିବ ପାରିବ ?

ସି ଗୈ ବନୀର ପାର ପାଲେଗେ, ସି ତୁଳଙ୍ଗ ବାଉଥିନତ ଉଠି
ଦୂରଲୈ ଚାଇ ପଟିଆଲେ, କୁବ ଆଗତ ଭାବି ଉଠିଲ ତାର ମନିଜନୀ ।
ମନି ସେବ ଆଗତକେ ଡାଙ୍କବ ହେବେ, ଓଖ ହୈଛେ, ଶକତ, ପୁର୍ବ
ଏଜନୀ ସେବ ଦୃତମା ବାଭା ଗାଭକ । ସି ମନତେ ଭାବିଲେ ମନି ତୁମି
ପୁଣ୍ୟପ୍ରଭା, ତୋମାର ମଧୁର ଉପଶିଥିଯେ ମୋର ସମସ୍ତମତ୍ତା ଏକ ମଧୁର
ଉତ୍ତାଳ ଭବନଲୈ ଆଲୋଡ଼ିତ କରେ ମନି । ସହିତୋ ନାଜାନୋ ପ୍ରତିଟୋ
ମୁହଁର୍ତ୍ତ ତୁମି ମୋଲେ କି ଆଗବଡ଼ାଇ ଦିଛା ? ବହୁତପର ସେଇଦରେ ଧ୍ୟାନ-
ମୟ ହେ ଥାକୋଡ଼େଇ ସି ମୁଖ ପରା ଅହା ବହବତ୍ତ ଗୀତର ଶ୍ଵର ଶୁଣି-
ବଲେ ପାଲେ । ତାର ମନଟୋ କବକାଳ ଲାଗିଲ - ମେରେ ମେଦେ ଚୁମାଚୁମି
କବା ଆକାଶତ ସେବ ତାର ମନତ ହାଜାବ ସ୍ଵପ୍ନାଇ ଦୋଳା ମିଳେ । ସି
ଭାବିଲେ ବାହୁଦକଳର ଏହି ବହବତ୍ତ ଲୋକଗୌଡ଼ବୋରେଇ ପ୍ରକୃତିର ନନ୍ଦ
ଘୋରନବ ଉତ୍ସେଷ ।

ତାର ବାଉଗୈ ପାରତ ଲାଗିଲ ଗୈ । ବ'ଠାପାତ ବାଉଥିନତେ ଧୈ
ପାରଲେ ଉଠିଲ ଆକ ଶୁଣଣାଇ ଦ୍ଵରଲେ ଖୋଜ କ'ଲେ -

ମୋର ପଦ୍ମଲିତ

ଅତି ସୋନକାଳେ କୁଲିବ ଥବିକାହାଇ,
ଚାମ ଏକେଲଗେ - ତଥାଲିବ ଧେଳା
ହାହି ଧକା ଲୋନବାହାଇ ।

ସି ଦୟ ପାଲେଗେ । ମାକେ ତାକ ଦେଖି ଆଗବାଢ଼ି ଆହିଲ ।
ମାହି, ଯଇ ମେଠାକୈରେ ଭାଲଦରେ ପାହ କବିହୋ ଏହିଯା କାଗଜତ ଓଲାଳ ।
ମାକେ ତାର ମୁଖଲୈ ଚାଇ ଗଭୀର ତୃପ୍ତିରେ ହାହି ମିଳେ । ବହୁ ଦିନର
ମୂରତ ସେବ ଆଜି ସିଇତର ଦ୍ଵରଲେ ଆନନ୍ଦ ଆହିଛେ । ସି ମାକକ
ଶାଦାତି ଧରି କ'ଲେ - ମାହି ତହି ସଦାର ହାହିବିଚୋନ । ସବସତୀରେ
ମାଦରକ ଏବି ଦି, ଚାଦରର ଆଚଲେବେ ହତ୍ତୁର ପାନୀଧିମି ମଟି କ'ଲେ-
ହାହିଯ ବାଚା, ଆଜିର ପରା ଯହି ଆକ ନାକାଲୋ । ସବସତୀ ଭିତରଲେ

সোমাই গ'ল । হাহি আক কান্দোনৰ মধুৰ সমৰঞ্চ সিঁজৰ
অকমানি ঘৰটো যেৱ ছলিবলৈ ধৰিলে— ধীৰে ধীৰে ।

আজি মদনে পৰম আনন্দতে গৌত গালে । তাৰ ঘনটোত
আজি বৰ আনন্দ জাগিছে সি যেৱ প্ৰাণভৰি গাৰ, মাটিৰ, উলা-
হতে চাৰিওকালে শুধি ফুৰিব এনে জাগিছে । যি হঙ্ক তাৰ কৰ্মৰ
সাৰ্থক হৈছে, সি কাৰ কৰাৰ কাৰণেই মাধৰে আজি ভালদৰে
পঢ়ি পাছ কৰিব পাৰিছে । সি দোকানৰ মুখচত উঠি খেবৰোৰ
ঠিক কৰি মুঢ়চটো বাৰিবলৈ ধৰিলে । মাইনাই তলৰ পৰা তালৈ
থেৰ দলিয়াই দিলে । এই দোকানখনেই হ'ল সিঁজৰ জীয়াই
ধকাৰ প্ৰাণকেজ । মাকৰ হৃদয়ৰ ধন— বাপেকৰ মৰমৰ শৃতি ।
মদনৰ ঘনটো হঠাতে দমি গ'ল— আজি যদি সিঁজৰ বাপেক
ধাকিল হেডেন ? কিন্তু আজি সিঁজৰ মাকেই পিতৃ আক মাহূ
ছৱোকন । মাকৰ বুকুৰ মাজতেই সিঁজে সিঁজৰ হেকতা পিচুক
বিহাৰি পাইছে । মাকেনো সিঁজৰ কাৰণে কিমান কি নকবিলে
কিমান যে কষ্ট কৰি বুকুৰ মাজত শুমুৰাই লৈ ডাঙৰ দৌৰল
কৰিলে— হঠাতে মদনৰ কান্দোন ওলাই আহিল । সি খেৰৰ মৃঢ়িটো
লৈ দূৰলৈ চালে— দীৰা গভীৰ আকাশ, সেই গভীৰ আকাশৰ

दरे ताब राक्षब गर्भीब प्रेमेवे भवा हियाथन ।

सि चुबियाब आगटोबे चकुहटी इचि लि आको मुधचटौंबे
कामत लागिल — सि आजि माज्र कामकेहे जाने, काम आक काम,
कामेहे ताब जीर्णब लक्ष्य । सि ताब मातृब बिचिबाकैये ताब
जम्बुमिक भाल पाय । सि फेन देशब काबणेहे जम्ब ह'ब देशब
काबणेहे मळ्य ह'ब । ताब मनटो भाल लागि ग'ल । मळ्यटो
एदिन ह'बहि किस्त देशब काबणे यदि सि भविब पाबे तेनेह'ले
सेहिया ताब कोमोदा जम्बब पूण्यब फल ह'ब ।

सि मुधचब काम कवि ग'ल यदिओ मनटोत हाजाब प्रश्नहि
आहि जम्बुब दि धरिलेहि । एहि सक दोकानधनेबेहि घाके
कम काम कवा नाहि ?

आजि- मामुहब जीर्णवाबात अर्थनीतिब प्रभाब स्वीकाब
कविबहि लागिव । एयाले असमब बाइजब आर्थिक असमता आन
फाले धनी ब्यरसायीसबलब इत्तत प्राचुब धब गोट खोराब फलक्त
समाजत शोषणब लग्नत बहु अन्याय, व्यतिचाब, दुर्गतिये खोपनि
पुतिछेहि । किस्त आवि यदि मामुहब प्रगतिब इत्तिहासलै चाहि
पठियाउ तेष्ठे देखिबलै पाम युगे युगे समाजब एटा त्वब परा
आन एटा त्वबलै गति कवा माज्रब समयथिबित हताशा आक
विश्वालता समाजब जीर्णलै आहिछे । किस्त एहि अद्व्याब माजते
एचाम मामुहे बहु त्याग स्वीकाब कवि मत्तुन संज्ञताब कप बचना
कविबलै चेष्टा कवि आहिछे आक एहि चेष्टाब माजतेहि मानुहे
प्रगति साधम कविछे ।

सि उलाहिते तमालबे दिया गाठिटोत आक एवाब माथनेबे
टिङ्गनियाहि दि गाले—

साज मुक्ति सेवा साज
वाज वाज मुक्ति दुन्दुति आजि वाज ॥

— गौत गाई थाकोडेह माधव आहि मात दिलेहि— मदन !

— अ' कक्षाइ ? किंव आहिलि कचोन ?

— तोव अमूर्विधा ह'ब पाबे बुलि ?

मदने हाहिले— मोव अमूर्विधा एको होवा नाहि ।
मदने आको मुख्च चोरात लागिल ।

— मदन !

— मदने खेबकोठा हातड लै तालै चाले ।

— अकमान नामि आहिचोन ?

— किय ?

— कथा एटा आहे ।

मदने ल'बालरिकै तलैलै नामि आहिल ।

— कि कथा ?

— मই भाविहो गार्हीबव व्यासायटो ल'बाबिलाकव हातत ऐवि दि
मই कागजव व्यासाय करो ।

— माने ?

— आवे खबव कागज बिलाम । खबव कागजव एजेंट एटा यदि
लव पाबो तेनेह'ले आमाब गाँवे भूळें कागज बिलाव पाबिम ।
अर्थां खबव कागजथन घर्याते पाले सकलोरे पट्टिब- गाऱत तेनेकै
खबव कागज बिलोरा शाहुह नाहि आमि यदि सेहि कामटो करो
तेनेहले गाऱव बाईज्ञानिये घर्याते कागज पाव ।

— कधाटो वेया नहय । किंतु तই यदि एहिटो कामत लाग,
पट्टिब केतिया ?

— नाहि पट्टिब पाबिम । प्रथम दृमाहमान मइ चलाइ आमाब गाऱव,
दाम्भाब आक आन गाऱव ढूटाकै ल'बा आनि कागज बिलोराब
कामत लगाइ दिम, तेतिया मोव काम कमि याव— ल'बाहितेओ
पहिचा पाव, गाऱव बाईज्ञेओ कागज पाव झेण्युतः । वर्तमानव खबवबोव

আনিব শুধিৰ । বাজনৈতিক সচেতনতা এটা আনিব লাগিব ।
বাজনৈতিক সচেতনতা নাই কাৰণেই আজি অসমৰ এই অৱস্থা ।

মদনে তালৈ চালে— ঠিক আছে তই যদি ভাৰিছ মই কি
কম । পিছে নাম লগোৱাৰ টক। কিমান লাগিব !

—মই কিমান লাগিব সঠিকৈক নাজানো । চাৰক শুধিৰ লাগিব ।

—মই তেমেহলে যাওঁ ।

—বাক থা । মাধৰ গ'লঁগৈ ।

মদনে মাধৰ ঘোৱাৰ ফালে চাই ভাৰিছে মোৰ কৰায়ে
পঢ়ি শুনি গাঁৱৰ নাম উজ্জ্বল । তাতকৈ আক কি আনন্দৰ কথা
আছে । সি আকোঁ হাহিলে আক মুখচত খেৰ কোচা দি কামিদাল
তমাল এদালেৰে বাঞ্ছিবলৈ যত্ন কৰি গালে—

পানী পৰে চিপুৰ চাপৰ

মহে ডাহে থায়

ভাত কাপোৰৰ দুখতে

জাঙ্গয় যাবা চায় ।

ভাত কাপোৰৰ দুখেই চহা জীৱনৰ ডাঙৰ দুখ সেইৰে মনৰ
আবেগত মদনে গুণগুলৈ—

বাংবাং অ' শুলিটাঃ অ'

মাক চিলিকি অ' উৰে

ছোট খানা অ' লাখৰ খানা অ'

বগা চোলা অ' খোজে ।

প্রাণৰ শুৰুমি শুৰুৰে গীতটি শেৰ কৰি মদনে মুখচত দিয়া
তমালৰ গাঁষ্ঠিটো দাখনেৰে টঙ্গমিৱাই দিলে ।

＊＊＊

● ● ● याति सरस्वतीये माधव आक यदनक कथाटो
क'ले— कालिले वोले मनिक चावले मानुह आहिव ।

माधवे कथाधार शुनि सरग परवा मानुहव दबे ह'ल- यदने
घपहकै क'ले— ककाव आक काम नाहे ? होऱालीक विया दिवलै
एकेवाबे उठि परि लागिछे पिजे ताईव कि मत ?

— ताई एकेवाबे वियाव नामके चूऱ्याने ताई वोले देशव कावणे
अस्य हैहे देशव कावणे मविव । विया ताई नहस्य ।

— तेनेहले कालिले यदि मानुह आहे— कि ह'व ?

यदने कथाटो चिन्ता कवि माकक आको क'ले— नहय
माहे आमि किवा एटा कविव लागिव । आजि कालि एनेकै थवि
वाकि होऱाली विया दियाव दिन उकलिल । ताई यदि देशव काम
कविव खुऱ्यिछे कवक !

माके यदनलै चाले— यदन,— सकलो कथा सहजते लव
नोऱावि— ताई ह'ल गाभक होऱाली । ककाबो बुऱ्या है आहिछे
गतिके ताईव भाऊ गति एटा लगाई दै यावले इच्छा कविछे ।

यदने क'ले— कथाटो हंते हर— किण्ठ ताईव यदि सेहि
ल'वाटोव लगत विया हवलै इच्छा नाहे तेनेह'ले संसारधन
आलो सूखव ह'व ? मिहाते अशास्त्रिहे ह'व । सेहिकावणे महि
तँडक कैच्छा किवा एटा सोनकाले कव । तहे यदि कोनो

কোনো বকমে মান্তি নহয় তেনেহ'লে বাতিপুরাতে দৰা ঘৰত খবৰটো
দিব লাগিব। মাকে গহীনভাবে কথাকিটা ক'লে। মদন এহাৰ
পৰা উঠিল— আৰু হৃদ্বারখন খুলি বাহিৰলৈ ওলাই গ'ল। মাধৱে
একো মাতিব নোৱাৰিলে। সি মনে মনে বিচুসময় বহি থাকি
উপলক্ষি কৰিলে— তাৰ হৃদয়ৰ কোনোবাথিনি যেন কাঁপ উঠিহে-
হঠাতে ভূমিষ্ঠলন হ'ব আৰু হৃদয়ৰ গাৰ শৃঙ্খলৈ থহি পৰিব। সি
বহা ঠাইৰ পৰা উঠি নিজৰ বিছনাখনৰ কাষলৈ গ'ল। এলেজনো
পঢ়া শুনা আৰম্ভ হোৱাই নাই। অসমীয়া বিভাগত মেজৰ লৈ
সি ভালেই কৰিলেনে বেয়াই কৰিলে একো ভাৱিৰ পৰা নাই।
যদি সঁচাকৈয়ে মনিৰ বিহা হৈ যায় তেনেহলে সি মুঠেই পত্ৰিব
নোৱাৰিব। মনিয়েও জানে তাই যে তাৰ প্ৰেৰণা।

— মাই ? মহি— মদনৰ ভাতত মাধৱ একে জাপে রিছনাখনৰ পৰা
উঠি আহিল।

মাকেও আসনৰ পৰা আহি মদনৰ মুখলৈ চালে— জান
মাই, মই মনিহতৰ ঘণ্টা গৈ বুজিয়ো কিন্তু ককাইটো মুবুজে। তাইক
বিহা দিবহি— কিন্তু র্ণনও কম ন'য তাই বিধা নহয়— মৰি যাৰ
তথাপি নহয়। গাঞ্জুড়া দেউত্যন্ত আহিল— তেখেতে ককাক বুজালে
মন নহলে টান আজুৰি কিয় দিব লাগিছে অবশেষত কক। মঞ্জুৰ
হ'ল বিস্ত কি কলে জান ?

— কি ক'লে ? সবস্বটোয়ে অছিৰ হৈ সুধিলে।
— কি ক'ব আৰু কক। মৰিলে বোলে আমি দায়িত্ব লব লাগিব।
— অ সেইটো কথা, তইতৰ লগতে আৰু এজনী হোৱালী মেমিবা
বেছি হ'ব। হ'ব দে। সবস্বটোয়ে হাহিলে পিছে খবৰ দিবলৈ
কোন যাৰ।

— ঘয়ে যাৰ লাগিব। বাতিপুরাতে গৈ এথৰত দি আহিম'গৈ।
তাইক কৈ আহিছো দেশৰ কামত তই কিন্তু ভালুকৈ লাগিব মাগিব।

মাকে ভাত উলিয়াটি দিলে । মাথারে ভাতখিনি সানি সানি
মদনলৈ নোচোরাকৈয়ে সুধিলে— তই যে অরিক দেশৰ কামত লগাব
খুজিছ— তাইনো কি দেশৰ কাৰ কৰিব ? পাৰিব জানো ?

- বিয় নোৱাৰিব ? তাই পাৰিব । তাইৰ প্রতিবাদী কৰ্ষ্ণৰে প্ৰতি
গবাকী নাৰীক জগাব পঢ়িব লাগিব । মদনৰ কথাত মাথৰ মনে
মনে থাকিল যদিও হৃদযৰ এক অচুপম ভাৱমাবে আলোড়িত হ'ল ।
সি আৰু একো কথা বক'লে— মনে যনে ভাত খাই মুখ ধূবলৈ
ব্যহিৰলৈ উঠি ঘ'ল ।

— ✸ —

৪৬

দিনবোৰ আগবাটি যাবলৈ ধৰিলে । মনিয়ে পূৰ্ণ উদ্যোগেৰে
নাৰী শঙ্খি জাগবণৰ কামত লাগিল আৰু মাথারে পঢ়া-শুন্ত ষ্যাঙ্ক
হৈ পৰিল । মনিৰ একমাত্ৰ উদ্দেশ্য হ'ল গাঁৱৰ উল্লতি, দেশৰ
উল্লতি । সেই উল্লতি কৰিবলৈ হ'লে যে তাই কিছুমান কাৰ কৰিব
লাগিব সেই কথা তাই দুজি ল'লে— প্ৰথমে তাটি হাতত ল'লে
বয়ন শিল্পৰ উল্লতি । সিঁটতৰ সমবায়থনৰ উল্লতি কৰিবলৈ তাই
দেহকেহে চেষ্টা কৰিলে— গাঁৱে গাঁৱে শিপিনীসকলৰ গুচৰলৈ গৈ

উৎসাহিত কৰিলে – হাতৰ কামৰ নিপুণ শিল্পকাৰ্যাবে যাঞ্চিক মুগৰ
শিল্পকাৰ্য্যৰ সমত কেৰ মাৰিব পাৰিব লাগিব। মেচিনত তৈয়াৰ
কৰা চিঙ্গ, টেবলিন, কাপোৰলৈ অপেক্ষা কৰি থাকিলে আমাৰ
হৃষ্টাৰ শিঙ্গ খংস হৈ যাব, খংস হৈ যাব আমাৰ হাতৰ আঙুলিবে
সপোন বচলা কৰা পৰিকল্পনা। তাই ঘৰে ঘৰে বাভাসকলৰ সোণত
হুৱগা চ'ৰা ক্যফান ছাকায় (বাভাপাতনি) কাস্বং (বুকুৰ মেঠনি)
সতাৰি (সক চানৰ) বাভাসকলৈ পিঙ্কা গামোহা, মূৰ বকা পাঞ্জি
আদি শালত বৰলৈ উৎসাহিত কৰিলে। তাই শিল্পনীসকলক হাতে
বোৱা বন্ধু তৈয়াৰ কৰিবলৈ উৎসাহিত দিলে। কিন্তু হৃষীয়া শিল্পনীসকলৰ
অৱস্থা দেখি তাই হৃথ পালে। সূতাৰ অভাৱত শিল্পনীসকলৰ আজি
কৰণ অৱস্থা হৈছে। ইয়াৰ পৰা পৰিত্রাণ পাৰব উপাৰ কি ?
তাই ভাৰিবু নোৱাৰা হ'ল – তাই ঘনতে ঠিকং কৰি ভাবিলে
সকলো কথাৰ সমাধান তাইক ঘদনেহে দিব পাৰিব। তাই গাঁৱৰ
সমস্যাৰ কথা তাক কৰই লাগিব। ঘদনেহে তাইৰ জীৱনটোক
নতুন প্ৰস্তুতিবে প্ৰস্তুত কৰিবলৈ উৎসাহ দিছিল। ঘদন
নোহোৱা হ'লে তাইৰ আজি বিৱা হৈ গ'লহৈতেন। তাই বাহনি
শালত কিছুসময় বহি থাকি ঘদনহীতৰ ঘৰৰ ফালে ওলাই আহিল
তেক্ষিয়া বেলি পৰি আহিছিল। ঘদন নাই। মাথৰ ঘৰতে আছিল।
মনিক দেখি মাথৰে হাঁহি মাৰি ক'লে – আজিবো কেনেকৈ সময়
ওলাল মনি, আজি কালিটো তোৰ সময়েই নাই ?

– এই মাথৰ গাঁৱে গাঁৱে সুবিহো আৰু তাত কি দেখা পাইছো জান ?
হৃথ, অভাৱ অৱাটনত, অৰ্জুবিত গাঁৱৰ বাভা মহিলাসকলক।
মই ভাবিছিলো বাভাসকলৰ আপুকগীয়া কাপোৰ বৰলৈ সূতাৰ বং ক'ত
পাৰ ? আমাৰ শান্তহে আজি কালি এৰি মুগা পাত পলু পুহিৰলৈ
এৰিলে। গহৰ পাত আৰু গহৰ গুড়িবে বং দিবলৈ এৰিলে।

ମନିୟେ କଥାବୋବ କଣ୍ଠରେ ମାତଟୋ ଧୋକା-ଧୁକି ହୈ ପରିଲ ।
ମାଧ୍ୟବ ଦାକ ଓଚରତେ ଆଛିଲ— ତେଣୁ ମନିର ମୁଖଲୈ ଚାଇ ବେଖା
ଉପଜିଲ— ସିଟୋ କାମ ତେଙ୍ଗୋକେ ଇମାନ ଦିନ କରିବ ଲାଗିଛିଲ ଆଜି
ମନିହିତର ନିଚିନ୍ମା ହୋରାଲୀଯେ ଭାବିବ ଲଗା ହେଛେ । ସରସ୍ଵତୀଯେ ଅଳପ
ସମୟ ଡଳକା । ମାରି ଧାକି କ'ଲେ— ମନି ଚିନ୍ତା ନକରିବ, ମହି ତୋର
ଲଗତ ଶୁଳାମ— ଏତିଯାଓ ବହୁତ ଗାଁନ୍ତ ଏବି, ମୃଗା, ପାତ ପଲୁ ପୋହା
ମାନୁହର ଅଭାବ ତୋରା ନାହିଁ । କାଲିଲେ ମହି ଦୋକାନଲୈ ନାଥାଂ ତୋର
ଲଗତ ଶୁଳାମ— ଦରକାବ ହ'ଲେ ଆମାର ନିଚେଇ କାଷତେ ଧକା ବଡ଼ୋ,
କାର୍ବି, ଗାବୋ ସକଳୋବେ ଓଚରଲୈ ଯାଏ । ତେଙ୍ଗୋକବୋ ସାଙ୍ଗ-ପୋଛାକର
ନୟନାହିଁ ମାନୁହକ କମ ଆକର୍ଷଣ କରିବନେ ? ନହୟ ଜାନୋ ?

— ହୟ ନେକି ବସମା ? ମନିୟେ ଉଂସାହେବେ କୈ ଉଠିଲ ।

— ଝାଟୋ । କାର କରିବଲେ ମାନୁହର ଇଚ୍ଛାହେ ଲାଗେ, ଆମାର ଦେଶର
ସର୍ବାଙ୍ଗୀନ ଉତ୍ସତି କରିବଲୈ ନାବୀ ପୁକସ ସମ ନେ ଖଳାଟ ଆହକଚୋନ କିବା
କାମ ବୋହୋରାକୈ ଧାକିବ ପାବେନେ ଚାଂ । ଗାନ୍ଧୀଜୀଯେଓ ଏସମୟ
ଭାବିଛିଲ ନାବୀ-ଜାତିକ ଜଗାବ ନୋରାବିନେ ଦେଶର ଉତ୍ସତି ଅସଞ୍ଚର ।
ମାକବ ମୁଖତ ଗାନ୍ଧୀଜୀର କଥା ଶୁଣି ମାଥରେ କ'ଲେ—

— ଜାନ ମାହି ସିଚୀନଦେଶତ ଏସମୟତ ନାବୀ ଜାତୀୟେ ଅତି ନିର୍ଯ୍ୟାତିତ
ହେ ଜୀବନ ଯାପନ କରିବ ଲଗା ହୈଛିଲ ଆଜି ମେହି ନାବୀମକଳର ଉଂସାଇ
ଉଦ୍ୟାମର ଭୂମିକାଟ ବିଶ୍ଵର ସକଳୋକେ ଚମକ ଥୁରାଇଛେ । ବୁଜିଛ ମାହି,
ଏଥନ ଦେଶତ ଯେତିଆ ସଂକଟ ଆହି ପବେ, ତେତିରା ନାବୀମକଳ ଶୁଳାଇ
ଆହି ସଂକଟ ମୋଚନର କାମତ ଯୋଗ ଦିବ ଲାଗେ ବୁଲି ଗାନ୍ଧୀଜୀଯେ
କୈ ଗୈଛେ ।

ମନିୟେ ଘପହକୈ ଉତ୍ସବ ଦିଲେ— ଏତିଯାଟୋ ଆମାର ଦେଶଟେ
ହୁଦିନ ଆହିଛେ— ଅନ୍ତିମ ବିପନ୍ନ ହବଲୈ ଧରିଛେ । ଏହି ସଂକଟ କାଳତ
ସଦି ଆମି ନିଜେ ନିଜର କୃଷି ସଂଜ୍ଞତି ଶିଳ୍ପ-ବାଣିଜ୍ୟ ନିଜର ହାତଟେ
ଆନିବ ନୋରାବୋ ଅସମ ବାଚି ଧାକିବନେ ?

- অসম আৰু বাচি আছেনে আই ? অসম গ'ল— শেষ হ'ল ।
সৰস্বতীৱেৰ কথাষাৰ কৈ ভিতৰলৈ উঠি গ'ল ।

মাধৱে মনিলৈ চালে— তাৰ মনিক এগৰাকী বীৰঙগা যেন
লাগিল ।

- কি চাই আছ মাধৱ ?

—তোক ?

— কিয় ?

— তোক মূলাৰ নিচিনা লাগিছে । পতিবৈৰীৰ প্রতিশোধ লবলৈ
গৈ শক্ৰৰ লগত যুদ্ধ কৰি প্ৰাণ বিসৰ্জন দিয়া বীৰঙগা মূলা গাড়ক ।

— আজিও চিতোৰৰ বাণী আৰু তেওঁৰ দ্বীসেনানীৰালাকৰ বীৰভৰ
কাহিনী শুনিলে শৰীৰ বোমাখণ্টি হয় মনি । আজি মোৰ গাবলৈ
মন যায়— উঠাহে ফুলৰা উঠাহে চতলা—

উঠা গিৰিবালা স্বকপ ধৰি

পূৰ্ণ হ'ল আজি শতক বছৰ

আৰু ক'ত কাল থাকিবা পৰি ॥

সৰস্বতীয়ে ভজা পিঠা গুৰিৰে সজাই অনা জলপানৰ বাতি
হৃষ্টা সিইতৰ আগত দি ক'লে— খা আজি মোৰ মনটো বৰ ফৰকাল
লাগিছে, ঘৰখন পবিত্ৰ যেন লাগিছে ।

— কিয় মাই ?

— তইতে যে দেশৰ উৎতিৰ কথা পাতিছ সেইকাৰণে । আমাৰোতো
মন যায় আইৰ গৰ্বিত বুকুত ফুল চন্দন দিবলৈ । সেইকণ সুবিধা
যদি নিজেই কৰি লব পাৰো তেনেহ'লে স্বদেশৰ নিৰ্ভীক মুখ
নিশ্চয় দেখা পাম ।

— মনিয়ে জলপানৰ বাতিটো শেষ কৰি মাধৱলৈ চাই ক'লে— মই
যাওঁ মাধৱ ! বৰমা, তেনেহলে কালিলৈ তই ওলাৰি— মই যাওঁ ।
তাই মাধৱলৈ এৰাৰ চালে আৰু গুছি গ'ল । তাই ওলাই যাওঁতে

ভাবিলে মইতা দেশৰ কাৰণেই এই মৰণ পণ কৰিছো আৰু দেশৰ
কাৰণেই জীয়াই আছো । তাইব খোজবোৰ গহীন হ'ল মনটো
কঠিন হ'ল, গভীৰতৰ পৰা গভীৰতালৈ দেশপ্ৰেমৰে আৱৰি থকা
কঠিন পৰ্বতমালালৈ চাই তাই আগবঢ়িল ।

৪৭

পিছদিনোৱা বাতিপুৱাই মনি আৰু সৰস্বতীয়ে গাবে গ'ল ।
তেওঁলোকে আৰু মহিলা লগত ল'লে । সৰস্বতীয়ে আজিহে ৰেন
উপলক্ষি কৰিলে – গৱাত কৰ্মী মহিলাৰ অভাৱ নাই, মাত্ৰ লাগে
নেতৃত্ব । তেওঁলোকে শিপিনীসকল বিছাৰি উলিয়ালে আৰু কাৰ্বি,
গাবো, থাছি সকলো মহিলা লগ-লাগি মহিলাৰ অনুস্থান গঢ়ি
তুলিবলৈ দৃঃ সংবেদ ললে । যি অতীতত বাভা গাঁও আৰু বাভা
সশ্মিলনৰোৰত কোনো মহিলাৰ অনুস্থান নাছিল তাত মনিৰ সহযোগত
মহিলা অনুস্থানৰোৰ গঢ়ি উঠিল । মহিলা সন্ধি, মহিলা শাৰ্থা
সন্ধি ঠারে ঠারে গঠন কৰি মহিলাসকলৰ মাজত ঐক্যতা স্থাপন
কৰিবলৈ মনিয়ে চেষ্টা কৰিলে মনিৰ একাগ্ৰতা দেখি বছতো পুৰুষে
আহি মনিক উৎসাহিত কৰিলোহ । মদনে জাতীয় কৃষি সংস্কৃতি,
চৰ্যাগীত, লোক কথা, সাধু, ফকৰা ঘোজনা আদি সংগ্ৰহ কৰি
উঠি অহা শ্ৰিক্ষিত ডেকাচামক কৃষি সংস্কৃতি জীয়াই বাখিৰলৈ

উৎসাহিত করিলে ।

মদনে মনির কামবোৰ ভাল পালে সি মনিক বুদ্ধি দিলে—
মনি তইত ছোৱালীবিলাক লগ লাগি পইচা অলপ তোল !
প্ৰথমতে মহাজনৰ ওচৰলৈকে যাইত । নিদিয়ে মানে নেৰিবি ।
তইতে চিষ্টা নকৰিবি । আমাৰ ফলমূলৰ বাগিছাখনৰ পৰা যি
ধন উঠিব তইতৰ কামত আমি থৰছ কৰিব বুলি সিদ্ধান্ত লৈছো ।
—ঁ মদন তাৰোপৰি আমাৰ সমবায়খনৰ পৰাও কিছু কাপোৰ
বেছিব পৰা হ'ব তাৰেই কিছু স্তুতা আৰু বোৱনীৰ ব্যৱস্থা কৰিব
পৰা যাব ।

—সঁচাকৈয়ে মনি আজি কালি বস্তুৰ ইমান দাম বুদ্ধি হৈছে যে
সাধাৰণ মানুহে চলিব পৰা অৱস্থা নাই কিন্তু কিছুমান বস্তু
বিকিনাকৈয়ে চলিব পাৰি ?

—কিৱ নোৱাৰি । আগতেটো মানুহে নিমখকনৰ বাহিৰে একোৱেই
নিকিনিছিল, কিন্তু আজি কালি মানুহবোৰ খোদ হ'ল । সহজতে
দোকানত বস্তুবোৰ পোৱা হ'ল । বং-চঙ্গীয়া বস্তুৱে আমাৰ মানুহ
বিলাকৰ মন মৃহি পেলালে ।

—এৰা মনি এৰা, এতিয়াও কিন্তু সময় আছে, কাম কৰো বুলিলে
কেতে পৰ ?

—মদন ! আমি তেনেহলে আজিয়েই মহাজনৰ ঘৰলৈ যাওঁ ।

—ওঁ যা । মাইক কিন্তু নিনিবি । মাইক দেখিলেই মহাজনৰ খঙে
মূৰৰ চুলিব আগ পাবগৈ । তইতক দেখিলে কিজানি মন কোমলেই !

—কিয় বা !

—ঁ তইত হলি ডেকা ছোৱালী ?

—ঁ তই ঠিকেই কৈছ, বৰমাক আমি নিনিও আমি ছোৱালী
বিলাক লগ হৈ শাম এতিয়াই ।

—বাক যা তেনেহ'লে মই ঘৰলৈ যাওঁ ভাত থাই আকে বাঞ্চাৰ

কামলৈ যাব লাগিব ।

মদন গ'লগৈ । মনিয়ে গাঁরলৈ গৈ তাইব লগৰ ছোৱালী
বোৰক লগডলৈ মহাজনৰ ঘৰলৈ গ'ল । পদ্মলী মুখত ছোৱালী
এজাক দেখি মহাজনে হাহি মাৰি আগবাটি আহিল — ছোৱালীইতক
বা কি লাগে ?

মনিৰ লগৰ কপছীয়ে সাউত কৰে মাত লগালে — আপোনাক
চাৰলৈ আহিলো বহুত দিন দেখা নাই ।

— তইতৰ যে কথা ! মহাজনে বৰকৈ হাহিলে ।

কথাৰ চলতে ছোৱালীইত সোমাই আহি ভিতৰ পালেহি ।
বৰঘৰৰ বাৰাল্লাতে বৈ মনিয়ে ক'লে — আমাক চান্দা লাগে ।

— চান্দা আকো কিহৰ ?

— আমি প্ৰদৰ্শনী এখন পাতিব খুজিছো আমাৰ নিজা হাতে বোৱা
কাপোৰৰ । সেইকাৰণে পইচা লাগে ।

কপছীয়ে মাত লগালে — আমাক এহেজাৰ টকা দিব লাগিব ।

— এহেজাৰ ? মহাজনে চিঙ্গৰি উঠিল ।

— হয় মহাজন ডাঙৰীয়া — এহেজাৰ ! অহপ বেছি হলেও এক
পইচাও কম নহ'ব ।

— মই কিবা টকাৰ গছ কই ধৈছো নেকি ?

— আমিটো গছ ৰোৱা বুলি কেৱা নাই ! আমাক মুঠতে টকা
লাগে ।

কপছীৰ কথাত মহাজনে চিঙ্গৰি উঠিল টকা বুলিলেই
টকা নাপাই বুজিলি, তইত এতিয়াই যা এহেজাৰ দূৰবে কথা এক
পইচাও নিদিও ।

— শীচাকৈয়ে নে ?

— শীচাকৈয়ে । মহাজনে মনিক বঙাচকু দেখুৱালৈ ।

মনিয়ে খঙেৰে ক'লে — বঙাচকু নেদেখুৱাব, ষদি মিলিয়ে

ভালেবে ক'লেই হ'ল ?

—কিয় বড়চু নেদেখুৱাম ! আমি কষ্ট কৰি পাই পাইকৈ টকা
গোটাম আৰু তহতে তাকে লৈ খৰছ কৰিবি । ইস্ ইমান সহজ ।

—নহয় মহাজন ডাঙৰীয়া আপোনালোকৰ নিচিনা ধনী মাঞ্ছে
আমাৰ সক অমুছুনবোৰলৈ যদি হাত আগনবঢ়াই তেনেহ'লে বাক
কোনে বঢ়াব ! আপোনাৰ টকা আছে কাৰণেহে কৈছো ।

—ঘা-ঘা-বৰ বৰ কথা ক'ব নালাগে মোৰ টকা পইচা বৰবাদ
কৰিবলৈ নাই ।

মনিহঁত উপায় নাপায় গুঠি আহিল । মনিহঁত পদ্মৌমুখৰ
পৰা ওলাই যোৱা দেখি মহাজনে মনে মনে ক'লে — এইবেৰ
সকলো মদনৰ কাম -- মাটিবাৰি নি এতিয়া আকো ধনত লাগিছে ।
ইয়াক শেৰ লকবিলৈ মোৰ শাস্তি নাই ।

—কি হ'ল দেউতা ? এই ছোৱালৌমথা কিয় আহিছিল —

বনমালীয়ে উপৰাই মাত লগালে ।

—ইহঁতক টকা লাগে, টকা ! লোকৰ পইচাৰে বিছ পাতিবলৈ
আহিছে । শোহ ।

—এহ দেউতা ঈশ্বৰ — থং নাথাৰ, ছোৱালী কিজনী আহিছিল কিবা
দিলেই হ'লহৈতেন ।

—কিবা এটা নহয় বনমালী ! একেবাৰে এহেজাৰ টকা ?

—হৰি হৰি একেকোবেই এহেজাৰ । গুৰুবৰ্তীয়া বনমালীয়ে মনতে
কথাষাৰ ক'লে — তাৰ পিছত মনে মনে ধাকি ক'লে — দেউতা
আপুনি শুনিছেন কিবা বোলে বজৰং নামিছে !

— অ চৰকাৰে সেনাবাহিনী নমাইছে — ল'বা-ছোৱালীৰ উক্তালী বাঢ়ি
গৈছে । সেনাবাহিনী ননমালে কিবা বক্ষা আছেন ? সেনাইছে
ইহঁতক টিক কৰিব পাৰিব । নহলে আমাৰ নিচিনা ব্যৱসায়ী ঠাইতে
মৰিব লাগিব ।

— শুনিছো বোলে লঙ্ঘীপথাবৰ পিনে আমাৰ ল'বাৰ লগত ষুড়
লাগিছে। আপুনি হবলা ক'বই মোৱাৰে।

— কিয় মোৱাৰে ? পাৰো। তই এতিয়া কাম ক'বণ্গৈ যা। বনমালী
যাবলৈ ওলাই ক'লে— কি কৰিব দেউতা আজিৰ যুগটোৱেই হ'ল
ডেকা তেজৰ ষুগ।

— অঁ অঁ ডেকা তেজৰ ষুগ, তই ইমান দিননো কি কৰিছিলি ?

— কি কৰিব দেউতা, আপোনাৰ শুচৰত গোলামী কৰোতেই দেহা
পৰি আছিল— পৰিবাৰ গ'ল, ল'বা গ'ল, বোৱাৰী গ'ল— এতিয়া
মাৰ্ত্ৰ এই কেলেছৱাটো আছো, সকলোকে খাই বৈ শেষ কৰিলো
অভাৱে অনাটনে সকলোকে শেষ কৰিলে। হে প্ৰভু ঈশ্বৰ ! তুমিনো
ক'ত আছা। বনমালী গ'লগৈ।

— বনমালী ! মহাজনে আকো চিঞ্চিৰি চিঞ্চিৰি মাতিলে— বনমালী
দৌৰ মাৰি আহি মহাজনৰ শুচৰ পালেহি।

— কি দেউতা ?

— সেইফে মোৰ মাটি ডোখৰত কিবা ফলমূলৰ বাগান ধনাইছিল—
কি হৈছেগৈ ?

— উস্ দেউতা নকৰ আৰু, কিনো মালভোগ কল চাৰ— নেমুটেড়া,
জলকীয়া, কমলা টেড়া কিনো ধূনৌয়াকৈ হৈছে, একেবাৰে বেপাৰীৰ
ভিৰ লাগিছে। কিন্তু বেপাৰীক দিয়া নাই। মদনইতে নিজেই বজাৰত
বেছিছে— বজ্জত টকা পাইছে বোলে দেউতা !

— হঁ। আৰু সমবায়খন যে পাতিছিল ?

— তাতো কাপোৰ ওলাইছে, বেছিছে ঘোলে।

— তেমেহলে সিঁহতৰ উঞ্জতি হৈছে !

— কিয়নো নহব দেউতা, বাইজে নথ জোকাৰিলে নদীও নবই জানো ?

বনমালীঝে হাহিলে। মহাজনৰ থঁ উঠিল। যি মহাজনে
সকলোৰে ওপৰত আছিল, আঙুলি জোকাৰিলেই গেবাৰী থাতিবলৈ

দৌবি আহিছিল সেইখা মাঝুৰে ল'বা-ছোলালীয়ে আজি আকো
আম্বোলন কৰে— বিপ্র কৰে ? মহাজনে থঙ্গতে বনমালীক
চিঞ্চি চিঞ্চি মাতিলে— বনমালী এইফালে আহ !

* * *

৪৮

এদিন মাধৱে গৈ দেখিলে— মনিহতৰ শিপিনী সজ্জ সম্পূর্ণকৈ
পঢ়ি উঠিছে । ভাঙ্গালত বাভাসকলৰ গ্ৰিহ্যপূৰ্ণ সাজ-পাৰ
কাহাং, কমলেদ, বিফান, আদি নানা কাপোৰ বজেৰে চুক্ত লগাকৈ
শিপিনীসকলে হাতৰ পৰশ দি বৰলৈ ধৰিছে । মাধৱে ওচৰ চাপি
যোৱাত মনিয়ে তালৈ চাই ক'লে— তই হবলা কাম চাবলৈ আহিলি ?
—ঝি মনি শুনিলো তইতে বোলে, তাঙ্গালত সপোন বচিছ ।
—ঝি বচিছো । চাহোন আমাৰ কাপোৰৰ বং, ধূনীয়া চানেকী,
আমি বাৰু তামিলনাড়ু, এলাহাবাদ, উৰিষাব, কাপোৰৰ চানেকী
পিচ পেলাব নোৱাৰিমনে ?

—কিৱ নোৱাৰিবি ? পৰিশ্ৰমৰ ফল অতি চমকণ্ডল মনি ।

সি চাৰিওফালে শুৰি পকি চাই বৰ ভাল পালে । এই
বোৰেই হৈছে দেশক ভালপোৱাৰ নিৰ্দৰ্শন ।

মনিয়ে আগবাঢ়ি গৈ ক'লে— মাধৱ আমি এখন প্ৰদৰ্শনী

পাতিব শুঁজিছো নহয় ।

- অঁ জানো ?

- পাৰিম নে ? তইতৰ কলেজত আম ক প্ৰদৰ্শনী পাতিবলৈ দিবনে ?
— কিয় নিদিব ? মই বাক অমুমতি আনি দিম— মাৰ্জ কেতিয়া
পাত তাৰিখটো দিবি ? মই এতিয়া যাও দে— সি গ'লগৈ ।
তাই তাউশালত বহি থৰছৈ আলিবাটলৈ চাই ধাকিল । তাই
তেনেকৈ থকা দেখি লগৰ কেইজনীয়ে হাঁহি মাৰি গালে—

বুৰিঙ্গা ভিউত্ ভিউত্
বাজাং তাঁতৰ শালত
তোবে কথা ভাৰি ভাৰি
দেহা শুকাল ব'দত ।

নহয় অ' চেনৌমাইয়ে হাঁহি হাঁহি তাইলৈ চালে—
বহো তাঁতৰ শালত
চকু আলি বাটত
মাঁকো সবি সবি পৰে ।

- ধেৎ ! মনিয়ে সিইতলৈ চাই থড়েবে ক'লে— নোজোকাৰি দেই ।
মই কিঞ্চ বেয়া … … ।

- বাক বাক বেয়া পাব নামাগে আমি সকলো বুজি পাও—
গন্জি দাগায় শুইয়ং
টোৱা নাড়ো ছুংতাকি
নাৰায়ি কাথা মনেক্ষি'দং
মন বাংয়া ছেক্ কি ।

তইটো প্ৰিয়জনৰ কাৰণেই ফুলবাচিছ নহয়নে মনি ? চেনৌমাইৰ
কথাত এইবাৰ মনিয়ে একো নামাতি তললৈ মূৰ কৰি হাঁহিলে ।
তাইৰ অৱস্থা দেখি সকলোৱে গিৰ্জনি পাৰি হাঁহি দিলে ।

- x -

● ● ● ଟଙ୍କାଲେ ମହାଜନେ ଏକ ପଇଚାଓ ନିଦିଓ ବୁଲି କୋରା ଶୁଣି ମଦନ ଗଜି ଉଠିଲ, କିଯ ନିଦିବ ଦିବଇ ଲାଗିବ । ତହିଁତ ଛୋରାଳୀବୋର ଓଳା ମହାଜନବ ସବ ସେବାଓ କରିବ ଲାଗିବ ।

ସବସ୍ତୁତୀୟେ ଦୌର ଆହି ମଦନକ ବାଧା ଦି କ'ଲେ— କି ଦସକାବ ମହାଜନବ ସବ ସେବାଓ କରିବଲୈ, ସି ପଇଚା ନିଦିଯେ ମାଲାଗେ । ତାବ ସବ ସେବାଓ କରି ଶକ୍ତ ବଡ଼ାଟ ନଲବି ମଦନ ।

—ନହୟ ମାଇ ଏହିଦବେ ଇହିତକ ଏସେକୀ ନିଦିଲେ ନହୟ । ସି ଆମାକ କୋନୋଟୋ କାମ ଟଞ୍ଚାମତେ କରି ଦିଛେ ସିଟୋ ଆମାବେ ମାନୁହ ହୈ ଆମାକେ ଶୋଷଣ କରିଛେ ।

—ନାଇ ନାଇ ମଦନ ତେମେକାମ କରିବଲୈ ନିଦିବି । ଆମାବ ହାତକ ଏତିଆଓ ପଇଚା ଓଲୋରାବ ପଥ ଆହେ, ଗତିକେ ଜେଦବାଦ କରି ଲାଭ ନାଇ । ମହାଜନ କମ ମାନୁହ ନହୟ । ସି କିବା ଡାଙ୍କର ଅପକାବ କରିବ ।

ସବସ୍ତୁତୀୟେ ମନିହିତିଲୈ ଚାଇ ଚିଞ୍ଚି ଚିଞ୍ଚି କ'ଲେ— ନାୟାବି ମନି ତହଁତ ନାୟାବି ।

ମନିଯେ ମନେ ମନେ ଧାକିଲେଓ ଆନ ଛୋରାଳୀବିଲାକେ ନାମାନିଲେ । ଆମି ଯାମେଇ, ଆମାକ ଟକା ଦିବଇ ଲାଗିବ । ଏକ ପଇଚାଓ ନିଦିଓ ବୁଲି ସି ଆମାକ କିଯ ଅପମାନ କରିବ ?

ସବସ୍ତୁତୀର କଥା କୋମେଓ ଝୁଣୁନିଲେ ସିହିତ ଗୈ ମହାଜନବ ସବ ସେବାଓ କରିଲେ । ଗାଁରବ ଗାଞ୍ଜୁଡ଼ାଇ କଥାଟୋ ଭାଲ ନାପାଲେ ତେଣୁ ଗୈ

মহাজনক বুজালে - মহাজন আপোনাৰ বহুত সম্পত্তি আছে, গতিকে গঁৱৰ উল্লতিৰ কামত অলপ পইচা দান দিলে একো নহয়। ছোৱালীবোঁটো আদোনাৰে ?

মহাজনে গাঁওবৃত্তাৰ কথামতে ভিতৰলৈ গ'ল আৰু পঁচশ টকা আনি লোৱালীইত্ব হাতত দিলেহি। গাঁওবৃত্তাই ছোৱালীইত্বকো বুজালে - তোমালোকে যি পাইছা তাকে লোৱা নহলে বৰ অশাস্তি হ'ব। গাঁওবৃত্তাৰ কথা ছোৱালীবিলাকে মানিলে আৰু পঁচশ টকা লৈ গুছি আছিল।

ম'নয়ে মাধৰই বৰ ঘৰলৈ গ'ল। বৰমাক লগ ধৰি ক'লে—
বৰমা, বৰমা মহাজনে আমাক পঁচশ টকা দিলে।

সৰস্বতীয়ে কিয় জানো কথাটো ভাল নাপালে। সৰস্বতীয়ে
নমতা দেখি মনিয়ে ওচৰতে বহি গাটো ছেুকি দি ক'লে— কিয়
নামাত বৰমা ?

- তহীতে মোৰ কথা মুশ্শনিলি, কি দৰকাৰ আছিল তাৰ পৰা
টকা আনিবলৈ। পঁচশ টকা তহীতে আন উপায়েৰেও তুলিব
পাৰিলিহেতেন।

- কিয় ? ঘোচখোৰ সুদখোৰ মহাজনলৈ তোৰ ইমান ভয় বৰমা।
- ভয় ? ভয়ৰ কথা কৈছনে ? সেইবোৰ ছষ্ট মাঝহে যিকোনো বেয়া
কাম কৰিবলৈ কুঠাবোধ নকৰে মনি।

মনিয়ে সৰস্বতীৰ গাত হাত দি ক'লে - একো নকৰে তই
এনেয়ে ভয় থাইছ ?

সৰস্বতীয়ে একো নামাতিলে। কোমো কথাবে উল্লৰ দিবলৈ
আজি সৰস্বতীৰ মন নগ'ল।

সঙ্কিয়া মনিয়ে কাগজৰ টোপোলা এটা আনি মাধৰৰ হাতত
দিলেহি।

মাধৰে খুলি চাই দেখিলে— সেইখন কাপোৰ “মাৰলে শৰ্গ

তৰিলে দেশ” । মাথৰে হাঁহি মাৰি কাপোৰখন বুকুত সাৱটি ল’লে ।
মনিয়ে ক’লে— এইখন তোক মই উপহাৰ দিলো । মাথৰে কাপোৰখন
ল’লে আৰু বেৰত গজাল মাৰি আৰি দিলো ।

দূৰৰ পৰা ঠিয় হৈ মাথৰে ক’লে— ইমান ভাল লাগিছে
নহয়নে মাই ?

— ত মাকে লাহেকৈ শলাগিলো ।

মদন ক’বাৰ পৰা উধাতো খাই আহি বেৰত কাপোৰখন
দেখি থৰকৈ পঢ়িলো “মৰিলে স্ফৰ্গ তৰিলে দেশ” ঠিক মনি ঠিক ।
মৰিলেহে দেশ ।

— মদন তহ’তে কিঞ্চ আমাৰ সহায় কৰিব লাগিবদেই ।

— কৰিম, কৰিম কিয়নো নকৰিম । আমাৰ ল’বাবোৰ সকলো ধাকিব ।

পিছদিনা মনিহতৰ প্ৰদৰ্শনীৰ দুৱাৰ উষ্ণোচন কৰা হ’ল ।
উষ্ণোচন কৰিলে দুধনৈ কলেজৰ “অধ্যক্ষ ডাঙৰীয়াই । অতি উল্ল-
মালহেৰে প্ৰদৰ্শনী চাবলৈ মানুহৰ সমাগম হ’ল । সকলোৱে আনন্দ
পালে আৰু চাৰিদিনীয়। প্ৰদৰ্শনীৰ ঠাইত দুদিনতে সকলো কাপোৰ
বিক্ৰী হ’ল ।

মনিহতৰ আনন্দৰ ঠাই নোহোৱা হ’ল । সিঁহতে মনত
আকো আনন্দ পালে । মদনহতক আৰু পাই কোনে ? এইবাৰ সিঁহতে
ফলমূলৰ প্ৰদৰ্শনী পতাৰ সিদ্ধান্ত ল’লে । সেইদিনা প্ৰদৰ্শনীৰ সকলো
বস্তু পাতি সামৰি গাৱলৈ ঘাঁওতে মনিৰ দেৰি হ’ল । সৰস্বতীয়ে
কিঞ্চ মনিক লগ নেৰিলো । সিঁহত ঘৰলৈ অহাৰ বাটত মনিলৈ
লক্ষ্য কৰি সৰস্বতীয়ে ক’লে— মনি, মানুহৰ তপস্যাৰ ফস নিশ্চয়
আছে— মই জানিছো তই বছত কামেই কৰিব পাৰিবি ।

সিঁহতে কথাপাতি গাঁওৰ আলিয়েদি গৈ ধাকোতে মদনো
আহি সিঁহতৰ লগ লাগিলাহি ।

— তই দেখোন কৈছিলি দেৰি হ’ব বুলি ?

মাকৰ কথাত মদনে উত্তৰ দিলে— যিটো কামত ঘোৱাৰ
কথা আছিল আজি আৰু যোৱা নহ'ল। সেইকাৰণে সোনকালে
কুছি আহিলো।

—কি কাম অ' মদন? মনিয়ে তললৈ মূৰ কৰিবলৈ সুধিলৈ।
—আৰু এটা মথাউভিৰ কাম ওলাইছে বোলে, তাৰে খবৰ লোৱাৰ
কথা আছিল।

— পিছে তইতৰ কাগজৰ ব্যৱসায় কেনে চসিছে!
— কাগজৰ ব্যৱসায় নহয় খবৰ কাগজ বিতৰণৰ হে। খুউৱ
ভাল চলিছে বুজিলি। গাঁৱৰ মানুহে কিবা খবৰ কাগজ নপঢ়িবনে?
আচলতে কি জান মনি সময়মতে কাগজ নাপাই দেখিষে, এতিয়া
চাবিচোন গাঁৱতে কিমান মানুহৰ ঘৰত খবৰৰ কাগজ হ'ল?
—খুউৱ ভাল হৈছে মদন— এনেকৈয়ে আমি গাঁৱৰ মানুহথিনিক
বাজনৈতিক, সংমাজিক, আৰু অৰ্থনৈতিকভাবে সচেতন কৰিব লাগিব।

— x —

৫০

মাধৱে সেইদিনা কলেজৰ পৰা সোনকালৈ আফিল। তাৰ
অনটো বৰ অছিব লাগিল। মাধৱে গঘ পালে যে এইধাৰ আকে
সামৰিক ধাহিদী ইমাইছে। এইধাৰ আপাৰেচমেন্ট মাম 'ৰাইন'।

সি গৈ দৰ পালেগৈ। ইতিপূৰ্বে মাকে চাকি ধাতি জলাই-
ছিল। কেৰাচিন তেলৰ চাকিটো হাতত লৈ মাকে মাধৱলৈ চাই

আচরিত হ'ল । কি হ'ল অ' মাধৱ ? একেবাৰেচোন মনটো মাৰি
আহিছ ? কিবা হ'ল নেকি ?

— নাই মাই একো হোৱা নাই ? সি কিতাপকিতা বিছনাতে থলে
আক বাহিৰলৈ গৈ মুখহাত ধূলে ।

— মাই অ' মাই ?

— উস্ উধাতো খাই আহিছ দেখোন ? মদনে ইাৰি মাৰি ক'লে
— আহচোন, মই মাছ এটা আনিছো ।

সৰস্বতৌয়ে ল'বালৰিকৈ বাহিৰলৈ আহি দেখে যে শঁচাকৈয়ে
মদনে মাছ এটা আনিছো । মাছটোলৈ চাই মাকে ক'লে— ক'ত
পালি ইমান ডাঙৰ মাছ ?

— আজি আমাৰ ঠিকাদাৰে এসগুহাৰ পুৰা পইচা দি দিছে । একে
লগে ২৪০·০ টকা পাইছো । তাৰে মাছ এটা লৈ আহিছো আক
এইটো তোৰ চোলা, চিলাৰলৈ দিছিলি যে আক এইটো ককাইক
দিবি !

— কিনো ?

— লচোন বাক — এটা কলম আনিছো আক এইয়া মাইনাৰ পেন্ট
এটা আক চোলা এটা । মাকে বস্ত কিটা হাতত লৈ মদনলৈ চাই
থাকিস । তাইৰ বৰুখন যেন ক'বৰাত বিষাই গ'ল ।

মদনে কলহৰ পানীৰ ভৰিখন ধুই শুধিলে মাই ককাই আহিলনে ?
মাইনা ক'ত আছে, ত'লৈ মাটি পেঞ্জিল আনিছো । মাই কালিৰ পৰা
মই তৃদিন মথাউৰি বঙ্গা কামত থাকিব লাগিব বোলে । ঠিকাদাৰে
মোক দায়িত্ব দিছে ।

সি গামোছাৰে মুখখন মচি মাকলৈ চাই ক'লে— বৈ
আছ যে—

— তই ইমানবোৰ কষা একেলগে কৈছ, শুণনি মই ঘামগৈনে ?

— ও সেই কাৰণে হ'বলা বৈ আছ— যা-যা, হ'ব । বৰ ভোক

লাগিছে কিম। এটা খাবলৈ দে ।

মাকে ভিতৰলৈ সোমাই গ'ল আৰু মাধৱক কলমটো দি
ক'লে— হোঁ এইটো তোলৈ আনিছে। মাধৱে কলমটো হাতত সৈ
চৰা খাট কিডাপৰ মাজত সুযুবাই ধৈ ভাৰিলৈ— এই কলমটোৰে
সি আজিৰ পৰা লেখিব।

মাকে সিইত্তোলৈ দুবাতি ভজা পিঠাশুৰিৰ জলপান সজালে
আৰু খাবলৈ মার্জলে ।

মদনে ল'বাসৰিকৈ ভিতৰলৈ সোমাই গ'ল আৰু পিৰাখনত
বহি সুধিলৈ— ককায়েৰ ক'তা ?

— সেইয়া দিছো ।

সৰষ্টৰ্তীয়ে আদো মাতিলৈ— মাধৱ আহ জলপান দিছো ।

মাধৱ আহি মদনৰ শুচৰতে বহি মদনলৈ চাই হাহি মাৰি
সুধিলৈ— মাছ আনিলি হ'বলা ।

ওঁ বাটতে পালো। ভাল ববালী মাছ। অমাৰ বগা কোমোৰা
এটা আছে নহয় ? মাই আজি তাকে কাটিবি ।

জলপানৰ বাতিটোত অকমান পানী মিহলাই হাতখনেৰে
মিঠৈথিনি সানি লৈ তর্জনী আঙুলিটো চেলেকী চেলেকী মদনে ক'লে—
মাই তই সোনকালে মাছটো বাচ মই দৃঢ়ুকুবাদান মনিহঁতক দি আহোগৈ ।
— ঝঁ দিবিগৈ। কোমোৰা এচিতাও দিবিগৈ ।

ইমানপৰ মাইনাই মাছটোৰ কাষতে বহি মাছটো চাই
আছিল। ইমান ডাঙৰ মাছ, বগা ধূমীয়া ।

— মাইনা আহ কিমান মাছটো চার ? তোলৈ পেণ্ট এটা আৰু
চোলা এটা আনিছো নহয় ! মদনৰ মাতত মাইনাই তালৈ ঢালে
আৰু সক সক দাতকিটা উলিয়াই হাহি হাহি চিঞ্চুৰিলৈ— বাঃ
বাঃ মোৰ নতুন পেন চোলা, বাঃ বাঃ মাই মোৰ পেন চোলা
কতা ? দে চাও। মাইনাই কেন-কেনাবলৈ ধৰা দেখি মাকে নতুন

কাপোৰ উলিয়াই দিলে এতিয়া ভাস্কৈ ধৈ দে বিহুত পিঙ্কিবি ।
—ঝ ধৈ দে বিহুত পিঙ্কিবি ।

সি আকো গৈ মাছটোৰ ওচৰত বহিল গৈ । কাপোৰজোৰ
সামৰি ধৈ মাকে মাইনাৰ ওচৰলৈ গৈ তালৈ চাই ভাবিলে— এসময়ত
এটা কাৰৈ মাছৰ কাৰণে মদন আৰু মাইনাই কমনো মাৰ
খাইছিলনে ? এমুঠি ভাত তিনিটাই পানীৰে সানি ভগাই খাইছিল ।
ভাইৰ এটা ক্ষুনিয়াহ শলাই আহিল । মাথৰে জলপান খাই খাই
মদনলৈ চাই ক'লে— মদন কাগজৰ গ্ৰাহক দিনে দিনে বাঢ়িছে
হৃটা ল'বা কাগজ বিলাৰ নোৱাৰা হৈছে ।

—ও ময়েৱা ভাবিছো আৰু হৃটামান ল'বা জগালে ভাল হ'ব ।
ওচৰ পাজৰ গাঁও বিলাকতো কাগজ লাগে বুলি থবৰ আহিছে ;
গাথীৰৰ কাৰণেও ল'বা লাগিব । কথাকিটা কৈ মদনে মাথৰলৈ
চালে !

—তেনেহ'লে তই ল'বা ঠিক কৰিবি ।

—আৰু এটা কথা ককাই— মই মাইক দোকানত থাকিবলৈ ল'বা
এটাকে ঠিক কৰি দিও বুলিছো কিন্তু মায়ে নামানে ।

—ঝ তই ঠিকেই কৈছ মদন কিন্তু মাইক আৰু সেইকথা কৈ মই
মনত তুখ নিদিও । মাইৰ যি ইচ্ছা তাকে কৰক !

—তই ঠিকেই কৈছ মাথৰ, মই জীয়াই ধৰালৈকে তইতে সেইটো
চিন্তা নকৰিবি ।

মাথৰে ইঁাহি মাৰি মদনলৈ চালে— সেইয়া মই কৈছো
নহয় শুনিলি এতিয়া ।

মদনেও ইঁাহি মাৰি ক'শে— তোৰ যি ইচ্ছা কৰি থাক ।
এইবাৰ মাথৰে অলগ গহীন হৈ ক'লে— মদন আকো চৰকাৰে
সেনা নমাইছে গম পাইছনে নাই ?

—ঝ পাইছো কিন্তু আমাকনো কি কৰিব ? আমাৰনো আছে

কি ? কিন্তু ককাই তয়ে বাক কচোন— মাঝুইব আশা আকাঙ্গা, মাঝুইব কষ্ট, বিভিন্ন আতিসহসমূহৰ আত্ম-মিয়ন্ত্ৰণৰ অধিকাৰ এই দৰে সেৱাৰ জৰিপতে দৰব কৰিব পাৰিব জানো ? সকলো কথাতে এটা সত্য নিহিত আছে— ধনি প্ৰকৃত সত্যই আমাৰ যত্ননা দিয়ে সেই যত্ননা মিৰাময় কৰিব কোনো ? আমি সন্তোষ কৰা নাই ককাই— কামহে কৰিছো, বচ্ছুক আমি মলঙ ! সেইকথা আমি ভাৰিবও মোৱাৰো । কাৰণ বন্দুবেৰে কোনো কাৰ সমাধা নহয় ।

মাধৱে একে আত্মৰ মোৱাৰি মদনলৈ চাই থাকিল— এই ফুকলীয়া ল'ৰাটোৱে ইমান ডাঙৰ কথা ক'ত শিকিলে ?

মদনৰ কথাত সবস্বতীয়ে গোৱৰ অনুভৱ কৰিলে । মাধৱলৈ চাই সহজভাৱে ক'লে— মাধৱ সকলোকালে বৰ অশাস্তি হৈছে ; বাইজ, চৰকাৰ, নিজৰ ল'ৰাথিমি ষিলি কিবা এটা সমাধান সুত্ৰ উলিয়াব মোৱাৰিনে ? পৃথিবীত কৰিব মোৱাৰা কাৰ এনে কিবা আছেনে ?

ক্ষোভেৰে কষাকিটা কৈ সবস্বতীয়ে বাঞ্ছাতথমত মাছৰ চৰিয়াটো তুলি ল'লে আক দোহাতথমেৰে বজিয়াখন মছি বাহিৰলৈ গুলাই গ'ল । মাকে মাছ ধুই থাকোতে মাইনাই চাকিটো ধৰি থাকিল ।

মাসৰ বহি ধকা ঠাইৰ পৰা বদনলৈ চাই কঠিন শুবড় ক'লে— তই অলপ সারধানে ফুৰিবি ? বাতি ৰেছি দেৰি কৰি কড়ো নাথাকিবি ?

মাকে মাছখিনি ধুই আনি চাৰিডোখৰ মাছ আক কোৰোৰা অচিভা কলপাত্ৰনতে বাকি বদনৰ হাতত দিলে । মদনে টোপোলাটো লৈ অনিহিতৰ ঘৰলৈ খোজ ল'লে । মনত অদম্য ইচ্ছা ধকা স্বত্বেও মাধৱে মনিৰ ওচৰলৈ ঘাৰ নোৱাৰি নিজৰ চাংখনতে বাগৰ দি সি মঘতে ভাবিলে—

অসা নাই এতিয়াগু সার্জিৰ তৰঃ

উবা নাই আকাশত বাতিৰ পথিলা
 বকুল বনত বহি এদিন নিজানে
 মোৰ বীণাত তুমি জানো আঙুলি বুলাবা ?

— x —

৫১

শঙ্গীপঞ্চাৰ ছেদেলি ভেদেলি কৰি দিয়াৰ পিছত এইবাৰ
 সেনাই অসমৰ গাঁৱে ভুঞ্জে সোমাই পৰিষে। গোৱালপাবা জিলাৰ
 বিভিন্ন ঠাইত আহি সেনাই চাউলী পাতিছেহি। হৃষ্ণৈ কলেজত
 ছাত্রসকলে ছাত্রসকলক সাৰথানে চলাফিৰা কৰিবলৈ সকিয়াই দিলে—
 ছাত্রসকলে পঢ়াতহে মন দিব লাগে।

আজিকালি কলেজ সোনকালে ছুটি দিবলৈ থৰিলে। ছাত্-
 ছাত্রসকলৰ পঢ়াত মন নবহা হ'ল। ভয়, ভয় ভাবে সবলোকে
 শক্রমান কৰিলে। দোকান পোহৰ সঞ্চয়তে বক্ষ কৰিবলৈ থৰিলে।

মাথৰেও সোনকালে থৰলৈ যাবলৈ ওলাল। তাৰ আজি
 কালি কাগজ খুড়ুৰ বিক্রী হৈছে। তাৰ কমিচৰে সি পঢ়াৰ থৰছ
 জোগাব পাৰিষে। গাথীৰৰ ব্যৱসায়ও চলি আছে। সেই গাথীৰৰ
 পইচাৰে $\frac{7}{8}$ টা পৰিয়াল চলিষে। তাৰ ভাৰি ভাল লাগে। সি নিজে নিজে গৰ্ব
 অনুভৱহে কৰিষে।

সি ঘৰলৈ বুলি খোজ ল'লে । কোন সময়ত সি গৈ নদীৰ
ঘাট পালেগৈ সি গমকে নাপালে । ল'বাজৰিকৈ সি ঘাটতে নাওঁ
খখন পাই পাৰ হ'ল আৰু ঘৰ পালেগৈ । ঘৰত মাক অকলে
আছিল । মদন আজি অহাই নাই— মাইনাই ছাগলীটো আনিবলৈ
গৈছে ।

সি ভড়িহাত ধুই বাহিবত মাকষ শচৰত মূঢ়াটোতে বহিল ।

— কি হ'ল মাধৱ ? বৰ চিন্তা কৰি আচ দেখোন ?

— নাই নাই, দেশৰ অৱস্থা ভাল নহয় । চাৰিওকালে সেনাই
চাউলী পাতিছে । দামৰাতো বোলে চাউলী পাতিছেহি । আজিৰ
পৰা তই দোকানলৈ যাব নালাগে ।

— সৰস্বতীয়ে গহীন হৈ ক'লে — এৰা দেশৰ যে কি অৱস্থা হ'ব
ভাবিবই নোৱাৰি । বাইজৰ দুখ-জৰ্গতিৰ সীমা নোহোৱা হৈছে পিছে
তই ভয় মকৰিদি । ৰোক সিঁহিতে একেো কৰিব নোৱাৰে । তথাপিও
আজিকালি সোনকালেই দোকান বন্ধ কৰি শুচি আহো । মাঝুহৰ মনত
ঝেকেৰাবে শাস্তি নাই, আনন্দ নাই, বুজিলি ।

— বাক মাই মদন কলৈ গৈছে ? ইমান পৰলৈকে যে অহা নাই ?

— সি নতুনকৈ কাৰ এটা পাইছে । তালৈকে গৈছে । আহিব
চিন্তা নকৰিবি ।

সিঁহিতে কথা পাতি ধাকোত্তেই মাইনাই ছাগলীকিটা
আমিলে । আজিকালি ছাগলী চাহিটা হ'ল । ছাগলী কেইটা
দেখি হাহ কেইটাই পাক্ পাক্ কৰি উঠিল । সৰস্বতীৰ ঘৰখন
সুজৰকৈ জীপ দি উঠিছে । ভগৱানে কৰিলে মাধৱে পাচ কৰি
আছিলে সিঁহিতৰ আৰু দুখ নাথাকিব ।

সৰস্বতীয়ে ছাগলীকিটা নি চাঙত তুলি দিলেগৈ । সেইথিনি
সময়তে মনি আহি পালেহি । তাই আচষ্টিত আজি দেখোন
মাধৱৰ মনটো সেমেকা— কি হ'ল মাধৱ ? তোৰ দেখোন মনটো

সেমেকা— কিব। হ'ল মেকি ?

— নাই একো হোৱা নাই ।

সবস্বত্তীরে মাত লগালে— আমাৰ চাৰিওফালে বোলে সেনা
সোমাইছে, সেইহে তাৰ চিন্তা লাগিছে ।

মনিয়ে ইাহিমাৰি ক'লে— কিহৰ চিন্তা ? আমি কিব। সন্ধান-
বাদীনে ? নে আমিয়েই কিব। সন্ধান বৰিছো । মাথৰে মনে মনে
কথাবোৰ শুনি গ'ল— তাই আকৌ ক'লে—

— মাথৰ আমাৰ জাতিৰ অস্তিত্ব বিপন্ন হৈছে । গারলীয়া জীৱন,
কৃষক জীৱন, দৰিদ্ৰসকলৰ জীৱনত আজি পানৌত ইঁহনচৰা অৱস্থা ।
এই সংকটকালত কি কৰা উচিত সুস্থিৰ মগজুৰে চিন্তা চৰা
কৰিব লাগে নহয় জানো ?

— মনি, সেইহে মই কলমেৰেই বিপ্লৱ কৰো বুলি ভাৰিছো ।

— ঠিকেই ভৌবিছ, বন্দুকতকৈ কলমৰ শক্তি বেছি নহয় জানো ?
জাতিৰ সংকটকালত সাহিত্যই জাতি এটাক জগাই তুলিব পাৰে
বুলি পশ্চিমসকলে কৈ গৈছে । যি জাতিৰ সাহিত্য জীৱিত, সেই
জাতি কেতিয়াও বমৰে ।

মনিৰ কথা শুনি মাথৰ মনটো ফৰকাল হ'ল । কিব। এটা
হৃচিন্তাই ইমান সময় যেন তাৰ মনটো আণৰি ধৰিছিল ।

● ● ● সেইদিনা মনিয়ে দুখনৈৰ পাৰত মাথৰক লগ
ধৰিবলৈ বৈ আছিল । নদীৰ পানী বাঢ়িছে । মাথৰে নাৱৰে আহি
নদীৰ পাৰ পাওতেই মনিয়ে ইাহি মাৰি সুধিলে— মাথৰ আহিলি ?
— তই দেখোন ইয়াত ? কালৈ অপেক্ষা কৰিছ ?

— কিয় ? তোলৈ ?

— মোলৈ ? মাথৰে ইাহিলে ।

— অ' তোক বছত দিন যেন লগেই পোৱা নাই মোৰ এনে
লাগিছে ?

— অ সি সৌহাতখন আগবঢ়াই মি মনির হাতখনত থাপ মাবি
থবি পাবলৈ উঠিল ।

— মনি ?

— ও ! আজি তোৰ সময় শুলালনে ? মোক লগ পাষলৈ ।

— সময় উলিয়াই আহিছো মাখর ।

— হয়নেকি ?

সি চাবিওফালে চালে । প্রেউজীয়া হাবিৰে ঘেৰি থকা মুকলি
ঠাইথিনিত তেড়িয়া ফুলৰ ঘৃঙ্গ পূৰ্বভি঱ে আৱিৰি ধৰিছে । গধুলীৰ
লগে লগে বন-বননিৰ মন আকলুৱা সমীৰণে তুলনৈৰ তুলে
পাব আবেগে বিহুল কৰি তুলিছে । সি হঠাতে আবেগিক হৈ
মনিৰ হাতখনত ধৰি ক'লে— মনি কালিলৈ আবেলিৰ পৰা আমাৰ
কলেজত বিচিআনুষ্ঠান হ'ব । সেই কাৰণে মোৰ আহোতে দেৰি হ'ব :
— দেৰি হ'লে তই নাহিবি মাখর, আজি কালি বোলে সেনাই
মামুহক ধৰিছে ।

— এবা মই ভাবিছো কাঙ্গাইতৰ ঘৰতে থাকিমনেকি ? সিও বৰকৈ
ধৰিছে ।

— থাকিবি । বন্ধুৰ ঘৰত যেনিবা এনিশা থাকিলিয়েই !

— এবা মাইক কথাটো ক'ব লাগিব । এতিয়া বল ঘৰলৈ ঘাঁও ।

— নায়াওঁ বছচোন । আজি তোৰ লগত বছত কথা পাতিবলৈ
মন গৈছে ।

— মোৰো মন গৈছে মনি । তোৰ লগত কথা পতাৰ যাহিবে
তোক দেখাৰ বাহিৰে মোক যেন তৃষ্ণি কৰিষ পৰা কোনো বন্ধুৱেই
প্ৰদৰ্শীত নাই মনি ?

মনিৰে তাৰ কথাবোৰ যেন একো বুজি নাপালে । তাইথ
বৰ লাজ লাগিল আৰু তললৈ ঘূৰ কৰিলে ।

— কিয় মনি বুজি পোৱা নাই নেকি ? নালাগে দে বুজিব । সময়ত

নিজে নিজেই বুজিবি । মাধবের আকো ক'লে... মোৰ এনে ভাৰ
হয়, যেন মই বিপুল আনন্দ ভাণ্ডাৰ ক'ববাৰ পৰা আনি তোৰ
হাতত তুলি দিম আৰু এদিন তই সেই সমস্ত আনন্দৰ অধিকাৰী হাব ?
— মনিয়ে তাৰ মুখখনত হাতেৰে হেঁচামাৰি থৰি চিৎৰি উঠিল নকৰি
নকৰি — মাধব মোৰ বৰ ভয় লাগে ।

— কিহৰ ভয় । তথ, যন্ত্ৰনা আৰু নানা বিপৰ্যয়ৰ মাৰ্জেদি মামুহে
আপৰাটি গৈ থাকোতেইটো আনন্দ আৰু বেদনাৰ সংশ্ফাও হয় মনি ।

সাজ লাগি আহিছিল । মনি আৰু মাধব ঘৰলৈ গাঁৱৰ
আলিয়েলি আগবাটি গৈ আছিল : পুৱাৰ বৰষুণজাকে তিয়াই থোৱা
বাটৰ কাৰত বৰ-বৰনি তেতিয়াও সেমেকি আছিল । সি বাটে
বাটে ভাৰি গৈছিল — জীৱনৰ যাত্ৰা পথত বাট বুলি যাঁতে মামুহৰ
কেতিয়াৰা শ্বদজ্ঞান হ'ব পাৰে তথাপি এই সুন্দৰ পৃথিবীত ছটা
প্ৰৱল শক্তি সদায় ক্ৰিয়াশীল হৈ ধাকিব তাৰে এটা হ'ল প্ৰেমশক্তি,
সিইত গৈ ঘৰ পাইছিলগৈ তেতিয়া দুখনৈৰ কজলা পানীৰ বুকুভ
বঙা বেলিটো নিবৰে শুই পৰিছিল ।

— x —

৫৬

সেইদিন। মাধব আৰু মদন দুয়োটা ঘৰত নথকাত আজি
সৰস্বতীৰ মনটো কিবা বিড়া বিড়া লাগিল । মাধবৰ কলেজত অমুষ্ঠান
পতাৰ কাৰণে সি বোলে বাতি তাৰ বক্ষুইতৰ ঘৰতে ধাকিব ।
মদনো দুদিন মাহে বাস্তাৰ কাৰ আছে ।

তাই মাইনাক ভাত কেইটা উলিয়াই দিলে । মাইনাই ভাত
ধাৰলৈ বহি মাকক সুধিলে — মাই, ককাইইত কলৈ গ'ল ? এনেতে

মনে বাহির পৰা মাত লগালে— মাট !

সবস্বতীয়ে চাকিটো লৈ হুৱাৰৰ দাংড়াল খুলি দিলে কিয়
আহিলি আজি দেখোন নাহো বুলি কৈছিলি !

গাৰ চোলাটো খুলি মদনে ক'লে— ল'বাবিলাক ৰাতি
থকাকৈ নাযায়। সেনাই ধৰব বুলি দয় কবিছে।

— ভালেষ কৰিলি বোপাই। মোৰ বৰ চিহ্ন লাগিছিল। তাতে
মাধোৱা আজি ঘৰত নাই।

— অঁ ককায়ে মোক কৈছিল ময়ে বাত হ'লে আহিবলৈ মানা
কৰিছো। থাকক দে, বন্ধুৰ লগত এদিন শুণি কৰক। এতয়া পিছে
ভাত আছেনে নাই ? আছে যদি দে বৰ তোক লাগিবে।

— আছে, আহ থাহি। ভাতখাই মদনে বাহিৰলৈ শুলাই গ'ল
আৰু বাহিৰ জপনাথন ভালদৰে বচি এড়লেৰে গাঠি এটা দি
ভিতৰ সোমাল। হুৱাৰৰ দাংড়াল লগাই সিও তাৰ নিজৰ চাংখনত
পৰিল। চাংখনত পৰাৰ লগে লগে তাৰ কোন তলকত টোপনি
আহিল গমকে রাপালে। মার্জনশা বুট জোতাৰ শব্দত ইটাতে
মদনৰ টোপনি ভাড়িল। মদন গম পান্দেয়ে সিইতৰ সৰু ঘৰটোৰ
চাৰিশুকলে সেনায়ে বেৰি লৈতে। সি তৎক্ষণাত উঠি থাকক
জগাই দিয়ে মানে, দৰজা ভাঙি ঘৰৰ ভিতৰলৈ এজাক সেনা সোমাই
আহিল।

সবস্বতীয়ে সমুখ্ত সেনা দেখি কিংকৰ্ত্ত্ব বিমোৰ হৈ মাইনাক
চাঙৰ পৰা তুলি বুকুত সারাটি ধৰিলে।

মদন ক'ছা হৈই। মদন— মদন, বুলি সেনাই আভাহ
পাৰি চিঞ্চি উঠিল।

মদন আগবাঢ়ি গ'ল। সেনাই মদনক চৰ এটা মাৰি ছয়ো
হাতে জপটিয়াই ধৰি বাহিৰলৈ উলিয়াই লৈ গ'ল। সবস্বতী আগ-
বাঢ়ি ভেটো দিলে যদিও সেনাই তাইক গোৰ দ'বি পেলাই হৈ তাক

লৈ গ'ল । সবস্বতীয়ে চিঞ্চিলে — নিনিবি ঐ মোৰ ল'বাক নিনিবি ।
কিন্তু সিঁহতে মদনক টানি টানি ছয়ে হাতত ধৰি চোজোৰাই লৈ গ'ল ।

সবস্বতীয়ে চিঞ্চিলে — কোন ক'ত আছ্ মদনক নিলে ঐ,
কোন ক'ত আছ্ মদনক নিলে ঐ, নিলে ঐ — তাই
গাঁৱৰ ফালে দৌৰ মাৰিলে । গাঁৱত হাঁইকাৰ লাগিল । মাজনিশা
টোপনিৰ পৰা জীয়াৰি-বোৱাৰী বুঝা মেঠা উঠি আহি সকলো নদীৰ
পাৰলৈ দৌৰ মাৰিলে । কিন্তু একেো লাভ নহ'ল । সিঁহতে নদীৰ
পাৰ পাই মানে মদনক মেনাই মাৰত তুলি লৈ গুছি গ'ল ।
গাঁওবুঢ়াই চিঞ্চিলে কোনে তেজটোপা খালি ঐ, কোন — দেশ-
দ্রোহীয়ে আমাৰ পরিত্র গাঁৱলৈ সেনা আনিলি ? আমাৰ কোনোবাই
দেখুৱাই নিদিলে সেনাই মদনক চিনি পায়নে ?

মনিয়ে চিঞ্চিলে — বাইজ নাও এখনো নাটি সেমাটি আগতেই
নাইকীয়া কৰিলে । এতিয়া চাই থাকিলে হ'বনে ? আহক বাইজ,
আমি মদনক উক্কাৰ কৰিবই লাগিব ?

তাই কথা কৈকৈ পানীত জাপ মাৰি দিলে । লগে লগে
সকলো ডেকা ল'বা, গাঁৱৰ জীয়াৰি-বোৱাৰী নদীৰ পানীত জাপ
মাৰি সাতুৰিবলৈ ধৰিলে । পানীৰ মাজ পাঞ্জতেই সিঁহতে গুলীৰ
শব্দ শুনিলে ।

বাইজ নদীৰ পাৰ পাই দামৰাৰ সেনাৰ চাউনিলৈ দৌৰ
মাৰিলে । দুই মাইল বাট কেনেকৈ গ'ল বাইজে গমকে নাপালে ।
শ শ বাইজে সেনাৰ চাউনি ঘেৰাও কৰিলে আৰু মদনক উৰ্ত্তায়াই
দিবলৈ মুক্তকঠে চিঞ্চিলে ধৰিলে ।

ইতিমধ্যে বাতিপুৱাল । মদনক ধৰি নিয়া কথা চাৰিওকালে
বাটু হৈ পৰিল । মাধৱে থবৰ পাই আহি চিঞ্চি চিঞ্চি ক'বলৈ
ধৰিলে । এৰি দে মোৰ ভাইক এৰি দে — মোৰ ভাই সন্দ্রাসবাদী
নহয় । মাধৱে নিজৰ চুলি আজুৰি আজুৰি মাটিত বাগৰি বাগৰি
কালিলে আৰু ক'লে — মই তাক এদিন কৈছিলো, মহাজনে তোৰ

অপকাৰ কৰিব। তাকেই হ'ল। আজি মোকনো ঘৰৰ পৰা কিয়
আতৰাই নিলা ভগৱান। মই ঘৰত থকা হ'লে কেতিয়াও মদনক নিব
নোৱাৰে। ইতিপূৰ্বে তুখনৈ চহৰৰ কলেজৰ অধ্যক্ষ, সুলুব শিক্ষক ছাত্ৰ-
ছাত্ৰী সকলোৱে মদনক এৰি দিবলৈ ধৰ্ণা দিলেহি। বাতিপুৰাৰ পৰা
হৃপৰৌঘা হ'ল, সক্ষিয়া হ'ল, গাৰ তিতা কাপোৰ বাইজৰ গাতে
শুকাল। বাইজৰ আৰ্তনাদে গগন ফালিলে।

আন্ধাৰ হ'ল, সময় আগবাটিল। এটা সময়ত সেনাই ঘেৰাও
কৰি আনি মদনৰ মৃতদেহ বাইজৰ হাতত গতাই দিলেহি।

মাকে চিঞ্চিৰি চিঞ্চিৰি কান্দি কান্দি ক'লে— বিয় মাৰিলি
ঐ মোৰ ল'বাটোক, মদনে যুক্তি কৰিব নাজানে ঐ— তাৰ বন্দুক
নাই। সৰস্বতী কান্দি কান্দি পগলা হোহাদি হ'ল।

নিশা তুখনৈ পাবৰ বালিত মদনৰ চিঞ্চি জলি উঠিল। এটা
উদিত সূৰ্য ঝঠাতে অন্ত গল। মাধৱহঁতৰ ঘৰ তীর্থস্থান হ'ল। শ্বহীদৰ
নামাকৰণেৰে মদনৰ আয়াৰ সংস্কৃতি কামনা কৰি হাজাৰ হাজাৰ
মাসুহে মদনৰ শুশান ভূমিত মাল্য অৰ্পণ কৰিলে। মাক কিন্তু
হিছৰ হৈ একে ঠাইতে বহি থাকিল। দহটা দিন মাকে কোনো
এটা কথাকে নক'লে। চকুৰ পানী চকুতে শুকাই গ'ল। তাইৰ কোমল
হিয়াখন যেন শিললৈ কপালুৰিত হ'ল। সেইকেইটা দিন মনিয়ে মাধৱ-
হঁতৰ ঘৰতে থাকিলে। মাইনাই তাইক কোনোপথ্যে এৰি নিদিল।
অকনমানি শিশুটিয়ে এইবোৰ কি হ'ল একোয়েই বুজি নাপালে।
সি ইমানেই ভয় থালে যে সি মাতিব মোৱাৰা হ'ল। মাধৱেও
নমতা হ'ল, মোখোৱা হ'ল একেঠাইতে বহি থকা হ'ল।

লাহে লাহে মাধৱহঁতৰ সক জুপুৰিটো মিজম পৰি আহিল।
এদিন মাধৱে নিশা আৰ্তনাদ কৰি উঠিল। মাই মই বিস্তোহী হ'ম।
বন্দুক ল'ম। মই সকলোকে মাৰি প্ৰতিশেষ ল'ম। সৰস্বতীয়ে
একেকোবে চাংখনৰ পৰা উঠি আহি মাধৱক সারটি ধৰি চিঞ্চিৰি

উঠিল— কি কলি, তই বন্দুক লবি ? তই প্রতিশোধ লবি ? তই সন্নামবাদী হবি ? কিয় ? কিয় ? মই তোক এই কাৰণেই পড়াই শুবাই মাঝুহ কৰিছিলোমে ! বন্দুক ল'লে জানো ঘদক পাৰি— মাধৱ ? নাই, নাই তই বন্দুক ল'ব নোৱাৰ ! মই তোক বন্দুক ল'বলৈ নিদিগু, নিদিগু ! আনি থ মাধৱ, হিংসাৰে কোনো কাম সমাধা নহয়। প্ৰেম আৰু প্ৰীতিবেহে তই দেশ গত্ৰিব পৰিবি। ক তই বন্দুক লবি ? যদি বন্দুকেই লৈ ওলাই যাব খুজিছ তেনেহলে প্ৰথমে তোৰ এই মাৰক মাৰি ধৈ যাবি মাধৱ— মাৰি ধৈ যাবি !

মাধৱে মাকৰ ডৰি দুখনত সারাটি ধৰি হৃকছকাই কালিবলৈ ধৰিলে। মাইনাই সাৰপাই মনিক সারাটি ধৰি ফেকুৰী ফেকুৰী কালিবলৈ ধৰিলে। মনিয়ে মাইনাক বুকুৰ মাজত সারাটি ধৰিলে।

কিছুস্ময় তেনেদৰেই পাৰ হ'ল। মাকে মাধৱক উঠাই দি তাই মাটিতে শুই পৰিল। মাধৱ গৈ নিজৰ চাংখনত বহিলগৈ। সময় আগবাটিল। মাধৱ আকো টোপনি গ'ল।

বাতি বজত হল। মনিৰ কিন্তু টোপনি নাহিল। শেৰি মিশা তাই চাংখনৰ পৰা নামিল। চাৰিওফালে এক নিবিড় নিষ্ঠক পৰিবেশ। এখোজ-তুখোজ কৰি মনি মাধৱৰ শুচৰ চাপিল। মাধৱে চাংখনতে এক নিৰ্বিকাৰ শিলৰ মূৰ্জিব দৰে বহি আছিল। তাই লাহেকৈ মাতিলে— মাধৱ !

— মনি ! ৰঙাচকুহাল মেলি আঞ্চাৰতে মাধৱে মনিক চাবলৈ চেষ্টা কৰিলে। ইমাৰ দিন মাধৱে মনিৰ অঙ্গত পাহৰিয়ে গৈছিল।

মনিয়ে মনত সাহস গোটাই লৈ ক'লে— মাধৱ ! তই যদি এনেকৈ ধৈৰ্যা হেকৱাই নেখাই-নবৈ ধাক, তেনেহলে বাক বৰমাক সান্তনা কোনে দিব মাধৱ ?

— মনি তই মোক মাৰ কথা ক'ব নালাগে। মই মাৰ মনৰ কথা

বুজি পাওঁ। যিজনী মাইক মই জনা বুজা হোৱাৰে পৰা দেখা পাইছো। দেখা পাইছো মাইব বুকুৰ যন্ত্ৰনা, দেখা পাইছো ডিনিটা ল'বালৈ ঘায়ে জীৱনত কৰি যোৱা অপৰিসীম কষ্ট। বিধৱা হৈ মায়ে দিনে বাতিয়ে কালি কালি কিদবে দিন কটাইছিল— সেইকথা ভাবিব নোৱাৰি। কেতিয়াবা গোটেই নিশা টোপনি নোযোৱাকৈ ধাকি বাতিপুঁয়া আকো আমাৰ কাৰণে কামত লাগিছিল। কেতিয়াবা হোৱাৰ অভাবত কিমান দিন যে মায়ে উৱং পেটেৰে আছিল, অকলশৰীৱা মায়ে আমাৰ তিনিটাক লৈ নিজৰ জীৱনপণ কৰি কিমান কষ্ট, নির্যাতন ভোগ কৰিছিল সেইয়া মই জানো মনি !

— তেনেহ'লে তই ধৈৰ্য মধৰ কিয় ?

— কেনেকৈ মই ধৈৰ্য ধৰো। কেনেকৈ ? কিয় ভগৱানে এনে কৰিলে মনি ?

মনিয়ে একো নামাতিলে। কিছুসময় মনে মনে থকাৰ পিছত মনিয়ে আকো ক'লে-- মাধৱ তইটো এদিন মোক কৈছিলি মানুহৰ আৰম্ভণী আৰু সমাপ্তি একেটো বিন্দু। যি আহিব সি যাব লাগিব। এয়েটো পৃথিবীৰ নিয়ম। তয়েটো এদিন কৈছিলি, উধৰণগনত বিচৰণ কৰিব খোজাসকলে চুপানী মচি দিব পাৰিব লাগে। তেনেহলে তই কি কৰিছ মাধৱ ! আমি আজি যি হেকড়ালো তাক আৰু বিছাৰি পাবলৈ নাই। আমি মাত্ৰ আকো নতুনকৈ জন্ম হ'ব লাগিব। মাধৱ, আজি আমি শাস্তিৰ পৰিবেশ, শাৰ্ণৰ বাতাবৰণ সৃষ্টি কৰিবলৈ প্ৰাগপণে চেষ্টা কৰিব লাগিব। অসমৰ শাস্তি আকো ঘুৱাই আনিব নোৱাবিলে অসমৰ ধৰ্ম অনিবার্য। তই যদি এনেকৈ ধৈৰ্য হেৱড়াই পেলাৰ তেনেহলে মদনে এৰি যোৱা কামবোৰ কোনে কৰিব ? তাৰ আধাৰনীয়া কামৰ কোনে গুৰি ধৰিব ? তয়েটো এদিন মোক কৈছিলি - তুখ বেদনা, বিপৰ্যয় মাজেদি আগবাঢ়ি যাৰ পাৰিলোহে মানুহে লক্ষ্যত উপনিত হ'ব পাৰে।

মাধৰে একো নমতা দেখি মনিয়ে এইবাৰ তাৰ কাৰ্য-
চাপি গৈ ক'লে— মাধৱ, মই তোৰ মনি, তোৰ হৃদয়ৰ মনি প্ৰাণৰ
মনি। আমি দুয়োয়ে লগ লাগি মদনক আমাৰ কৰ্মৰ মাজেদি
জীয়াই বাখিব লাগিব মাধৱ। মাধৱ, মাধৱ মই তোৰ প্ৰেৰণা বুলি
এদিন জানো তই কোৱা নাছিলি ? তেনহলে কিয় পাহৰিলি ?

মাধৱে একেচাৰে চাংখনৰ পৰা নামি মনিব হাত এখনত ধৰি ক'লে—
এবা মনি সকলো যেন পাহৰি গৈছিলো। আজি তট বোক অতুল
জন্ম দিলি। সঁচাকৈয়ে মদনক আমি আমাৰ কৰ্মৰ মাজত জীয়াই
বাখিব পাবিমনে ?

—পাৰিম মাধৱ, পাৰিম।

সি আকো ক'লে— তই সঁচাকৈয়ে কৈছনে ?
—সঁচাকৈয়ে কৈছো মাধৱ। মই জানো তোৰ নহয়।
—তই মোৰ মনি ?

—ঝি মই তোৰ মাধৱ। চিৰদিন তোৰেই হৈ থাকিম।
—সঁচাকৈয়ে তই মোক এৰি নাযাবি মনি ? এৰি নাযাবি।

মাধৱে মৰম আকলুৱা ১৫ তাইক সারটি ধৰিলে। সি যেন
নিমিষতে সকলো পাহৰি পেলালে আৰু উপলক্ষি কৰিলে সংগীতৰ
এক গভীৰ মুৰুনা আৰু সময়ৰ মিঠা লগা এক নতুন অমুভৱ।

সি জোৰেৰে আৰু জোৰেৰে মনিক বুকুল সারটি ধৰি গভীৰ
তৃপ্তি চকুহাল মুদি দিলে, মুহূৰ্ততে বেৰৰ জোলোডাইলি সোমাই
আহিল এক মৃদু সমীৰণ। শৰতে থকা বুকুল জোপাত কপৌৱে
কণ দিলে। দুৰ্পিত কোমোৰা নাম নজনা পথীয়ে কুকলিয়ালে।

মনিয়ে মাধৱৰ বুকুল মাজতে থাকি অশুট ভাষাৰে ক'লে—
এৰি দে মাধৱ, সেইয়া শুনিছনে চৰাইয়ে মাতিছে, বাতিপুৱাল।

সমাপ্তি